

Økonomiske analyser

Statistics Norway

Statistisk sentralbyrå

Konjunkturtendensene

- Utviklingen i norsk og internasjonal økonomi
- Prognoser for norsk økonomi for 2012-2015

Artikler

- Befolkningsframskrivninger 2012-2100: Modeller og forutsetninger
- Befolkningsframskrivninger 2012-2100: Inn- og utvandring
- Befolkningsframskrivninger 2012-2100: Resultater
- Fra nasjonalinntekt til nasjonalregnskap

4/2012

Økonomiske analyser

4/2012

31. årgang

Innhold

Konjunkturtendensene	3
1. Internasjonal økonomi	4
2. Konjunkturutviklingen i Norge	12
<i>Helge Brunborg, Inger Texmon og Marianne Tønnessen:</i>	
Befolkningsframskrivninger 2012-2100: Modeller og forutsetninger	32
<i>Marianne Tønnessen, Helge Brunborg, Ådne Cappelen, Terje Skjerpen og Inger Texmon:</i>	
Befolkningsframskrivninger 2012-2100: Inn- og utvandring	41
<i>Helge Brunborg, Inger Texmon og Marianne Tønnessen:</i>	
Befolkningsframskrivninger 2012-2100: Resultater	53
<i>Tor Skoglund:</i>	
Fra nasjonalinntekt til nasjonalregnskap	59
Forskningspublikasjoner	62
Innholdsfortegnelse for Økonomiske analyser de siste 12 måneder	67
Tabell- og diagramvedlegg	
Konjunkturindikatorer for Norge	1*
Nasjonalregnskap for Norge	17*
Makroøkonomiske hovedstørrelser for Norge, regnskap og prognoser	46*

Arbeidet med Konjunkturtendensene ble avsluttet 4. september 2012.
Publisert 6. september 2012 på www.ssb.no.

Spørsmål om konjunkturutviklingen i:

– Norge: Torbjørn Eika, torbjorn.eika@ssb.no, tlf. 21 09 48 07

– utlandet: Andreas Benedictow, andreas.benedictow@ssb.no, tlf. 21 09 47 98

Signerte artikler står for forfatterens regning.

Konjunkturtendensene og artiklene er tilgjengelig på internett: www.ssb.no/oa/

Redaksjonen Økonomiske analyser: Torbjørn Hægeland (ansv.), Helge Brunborg, Torbjørn Eika, Taran Fæhn, Elin Halvorsen, Øyvind Langsrud, Bodil Merethe Larsen, Hong Pham og Knut Sørensen.

Redaksjonssekretær: Aud Walseth, telefon: 21 09 47 57, e-post: aud.walseth@ssb.no

Redaksjonens adresse: Statistisk sentralbyrå, Forskningsavdelingen, P.b. 8131 Dep, NO-0033 Oslo

Trykk: Statistisk sentralbyrå

Økonomiske analyser

utgis av Forskningsavdelingen i Statistisk sentralbyrå. Forskningsavdelingen ble opprettet i 1950 og har ca. 90 ansatte. I underkant av halvparten av virksomheten finansieres av eksterne oppdragsgivere, hovedsakelig forskningsråd og departementer. Avdelingen er delt i 6 grupper og ledes av *forskningsdirektør Torbjørn Hægeland*.

- Offentlig økonomi
Forskningsleder Nils Martin Stølen
- Miljøøkonomi
Forskningsleder Taran Fæhn
- Makroøkonomi
Forskningsleder Torbjørn Eika
- Mikroøkonomi
Forskningsleder Rolf Aaberge
- Energjøkonomi
Forskningsleder Mads Greaker
- Demografi- og levekår
Forskningsleder Kjetil Telle

***Økonomiske analyser utkommer med 6 nummer i året.
Neste utgave publiseres 25. oktober 2012.***

Standardtegn i tabellen	Symbol
Oppgave mangler	..
Tall kan ikke offentliggjøres	:
Null	0
Foreløpige tall	*

Konjunkturtendensene

Den økonomiske veksten hos Norges handelspartnere har avtatt markert i 2012 og er nå meget lav. Både de fleste europeiske land og USA opplever høy og økende arbeidsledighet. Mange av landene sliter med høy statsgjeld og ikke opprettholdbare budsjettunderskudd. I framvoksende økonomier synker også den økonomiske veksten og legger en ytterligere demper på utviklingen. Innstramming i finanspolitikken bidrar til lav vekst som vanskeliggjør arbeidet med å få orden i statsfinansene. Dette trekker i retning av at situasjonen med svak vekst vil vedvare flere år framover.

For å stimulere veksten har pengepolitikken bidratt med lave nominelle og reelle renter. Sentralbankene bruker også uortodokse virkemidler for å hindre ytterligere svekkelse av den økonomiske situasjonen og i noen land innen eurosone må det gjennomføres tiltak for å hindre at det private bankvesen skal gå over ende. Hittil har politiske møter på høyt nivå og redningspakker maktet å løse akutte kriser uten at noe mer varige løsninger er funnet. Politiske forhold synes å være til hinder for innføring av endringer som kan bidra til noe annet enn kortsiktige løsninger som gjør at utviklingen hangler videre. Dette gjelder på begge sider av Atlanteren.

Prisene på mange råvarer og halvfabrikata som betyr mye for tradisjonell norsk eksport har utviklet seg svakt som følge av den internasjonale lavkonjunkturen. Et viktig unntak fra dette er prisen på råolje som etter et fall i vår har tatt seg opp igjen i løpet av sommeren. Sammen med nye funn av olje og gass har dette bidratt til at det for tiden er stor optimisme i norsk petroleumsvirksomhet. Konjunkturoppgangen i norsk økonomi gjennom 2011 og inn i 2012 har fått god drahjelp fra denne virksomheten. Ifølge næringen selv vil norsk økonomi få ytterligere stimulanter fra økt aktivitet knyttet til petroleumsvirksomheten i den nærmeste tiden framover. Denne utviklingen spiller over på mye av den økonomiske aktiviteten i Norge og bidrar til høy vekst i husholdningenes etterspørsel. De delene av konkurranseutsatt næringsliv som ikke får positive impulser fra denne utviklingen, men i stedet må konkurrere både i svake internasjonale markeder og i pressede nasjonale faktormarkeder, opplever stagnasjon og dels tilbakegang i produksjon og sysselsetting. En sterk norsk kronkurs som følge av den relativt gunstige økonomiske utviklingen i Norge, gjør situasjonen enda vanskeligere for disse bedriftene.

Mange av Norges handelspartnere har gjennomført nedskjæringer i offentlige utgifter og økt skattene for å bedre de offentlige finansene. Solide statsfinanser har gjort dette unødvendig for Norge. Mens ekspansiv finanspolitikk bidro vesentlig til stabilisering av den økonomiske utviklingen i Norge under finanskrisen, er denne politikken gradvis blitt faset ut og blitt mer konjunkturnøytral ettersom oppgangen i økonomien har tiltatt. Denne utviklingen regner vi med vil fortsette de nærmeste årene. Det gjør at det ikke er handlingsregelens 4-prosentbane for forventet realavkastning av Statens pensjonsfond utland som begrenser finanspolitikken, men et ønske om å unngå en for sterk konjunkturoppgang. Våre handelspartnere har ikke en slik handlefrihet i finanspolitikken. Nedskjæringer og skatteøkninger bidrar således både til svakere vekst og høyere inflasjon enn vi har i Norge, jamfør beregninger i Boks 2.1.

De lave rentene i utlandet begrenser Norges Banks handlingsrom i rentesettingen. Når en konjunkturoppgang er godt i gang, slik tilfellet nå er i Norge, ville normalt pengemarkedsrenta ha vært høyere og økende. Norsk inflasjon er klart lavere enn inflasjonsmålet, men det er grunn til å regne med at den relativt lave inflasjonen vil forsvinne gradvis i takt med oppgangen i norsk økonomi. Da må man forvente at pengemarkedsrenta og bankenes utlånsrenter til husholdninger og næringsliv vil øke klart. Vi regner med at så vil skje gjennom 2014 og 2015. Med en om lag konjunkturnøytral finanspolitikk og gradvis mindre impulser fra petroleumssektoren vil oppgangen i norsk økonomi dempes når rentene øker. Derfor ser vi for oss en noe lavere vekst i norsk økonomi framover enn den vi nå opplever.

1. Internasjonal økonomi

Norges handelspartnere er samlet sett fortsatt i en klar konjunkturedgang. Veksten har avtatt markert, ikke bare i Europa og USA, men også i framvoksende økonomier. Det gjelder alle de såkalte BRICS-landene, bortsett fra et oljesmurt Russland. I Europa faller BNP i mange land. I OECD-området er arbeidsledigheten høy og stigende. Det er en klar tendens til at veksten i industriproduksjonen stopper opp og til dels faller. Sammen med høy offentlig gjeld legger dette sterke begrensninger på den økonomiske aktiviteten. Som følge av at dette er et globalt fenomen blir veksten i samlet internasjonal etterspørsel svak.

I USA har veksten avtatt i år, og det ligger an til vesentlig innstramming i finanspolitikken som vil dempe veksten framover. I Kina har veksten i år vært betydelig svakere enn myndighetene hadde sett for seg, og sentralbanken har satt ned styringsrenta to ganger i løpet av sommeren. BNP har nå falt tre kvartaler på rad i euroområdet utenom Tyskland. Utviklingen er særlig svak i de gjeldstyngede landene i Sør-Europa. Også i Storbritannia, som fører en meget stram finanspolitikk, har BNP falt de tre siste kvartalene. Tyskland og Sverige, som har relativt god orden i statsfinansene, har klart seg betydelig bedre.

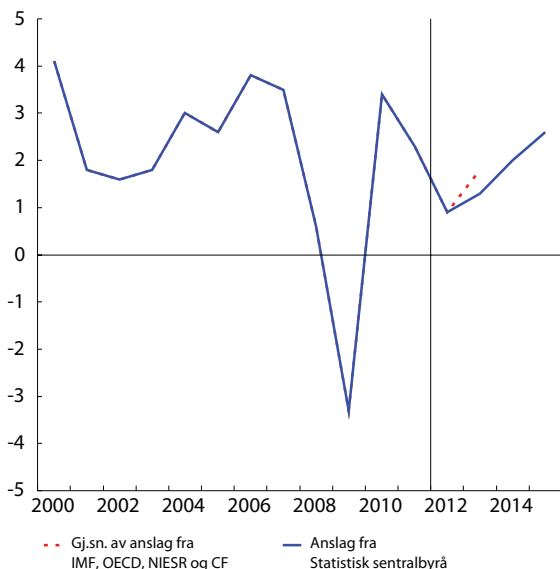
Spanske og italienske statsrenter økte markert i vår, men flatet ut i sommer. Utflatningen kan blant annet ses i sammenheng med at Spania fikk hjelp av EU til å redde den spanske banksektoren. Den europeiske sentralbankens (ESB) forsikringer i slutten av juli om at den vil "gjøre det som skal til", det vil si kjøpe tilstrekkelig med statslån for å holde lånekostnadene nede, kan ha bidratt til at rentene har falt noe siden slutten av juli.

Til gjengjeld for at ESB kjøper statslån for å holde statsrentene nede, vil det stilles strenge krav til bud-

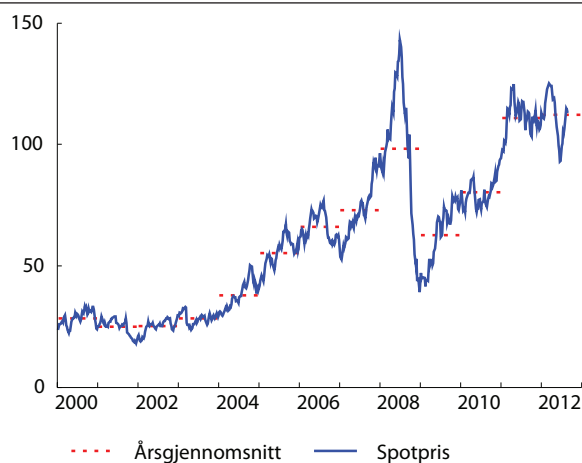
sjettdisiplin. I Hellas, som allerede mottar krisehjelp, har et BNP-fall på nær 15 prosent siden 2008 og svært høy arbeidsledighet ført til omfattende protester mot innstrammingspolitikken. Hellas har derfor bedt om å få skyve innstrammingsene noe ut i tid, men det ble nylig avvist av tyske myndigheter. I ytterste konsekvens kan dette føre til at Hellas går ut av eurosamarbeidet. Det kan imidlertid lett skape en smitteeffekt, der markedet vil frykte at andre land følger etter. Spania er i faresonen, og kan komme til å søke om nødlån fra det europeiske krisefondet EFSF/ESM allerede i høst. Også i Spania er de sosiale kostnadene av krisen blitt svært store, med en arbeidsledighet på 25 prosent, og motstanden mot ytterligere innstramminger er betydelig. Det internasjonale pengefondet (IMF) har imidlertid signalisert at Spania kvalifiserer til nødlån uten større justeringer av allerede implementerte tiltak og planer. Hvis vi kommer til et punkt der også Italia trenger hjelp, vil imidlertid krisefondet i sin nåværende form komme til kort. En viktig årsak til at amerikanske og britiske statsrenter ikke øker tross høy statsgjeld, er at de har selvstendige sentralbanker som er villige til å intervernere ubegrenset i markedet for statslån for å sikre lave renter. Sterk motstand i enkelte euroland har hindret ESB i å gjøre det samme. Viljen til å bevare euroområdet synes imidlertid stor, og hittil har europeerne, når presset er blitt stort nok, klart å bli enige om kortsiktige tiltak for å holde lånekostnadene nede.

Muligheten for at enkelte land kan komme til å forlate eurosamarbeidet har ført til en betydelig kapitalflukt fra disse landene. Problemet forsterkes av en meget svak banksektor i flere land. Dermed gir både frykt for bankkonkurs og frykt for kraftig svekkelse av valutaen i tilfelle euroexit insentiver til å flytte kapitalen til "trygge" land. Dette bidrar til å forsterke ubalansene. Statistikk for det europeiske interbankmarkedet viser at både Hellas, Spania og Italia er avhengige av ESB for å

Figur 1.1. BNP-vekst for Norges handelspartnere

Figur 1.2. Spotprisen på råolje, Brent Blend. Dollar per fat

Kilde: Reuters Ecowin

få tilført likviditet til banksektoren. På motsatt side av balansen står Tyskland.

I tillegg til intervensjoner fra ESB, jobbes det med mer langsiktige tiltak i retning av en finanspolitisk union, der medlemslandene overfører betydelig makt over finanspolitikken til sentrale myndigheter i Brussel. Tysklands forbundskansler Angela Merkel har ved en rekke anledninger uttalt at dette er veien å gå. En europeisk bankunion står også på agendaen. Dette er forslag som i praksis vil innebære forpliktelser om overføringer mellom landene i unionen, og møter betydelig motstand, ikke minst internt i Tyskland, men også i Finland og Nederland. Det gjør dette til en tidkrevende prosess med usikkert utfall.

En sentral forutsetning for våre prognoser er at "akkurat nok i siste liten"-politikken videreføres og lykkes, slik at euroområdet består. Da kan usikkerheten i finansmarkedene etter hvert avta og den økonomiske veksten igjen ta seg gradvis opp. Det er imidlertid stor usikkerhet knyttet til utviklingen i internasjonal økonomi, særlig rundt Hellas' videre deltakelse i eurosamarbeidet og risikoen for nye tilbakeslag i finansmarkedene.

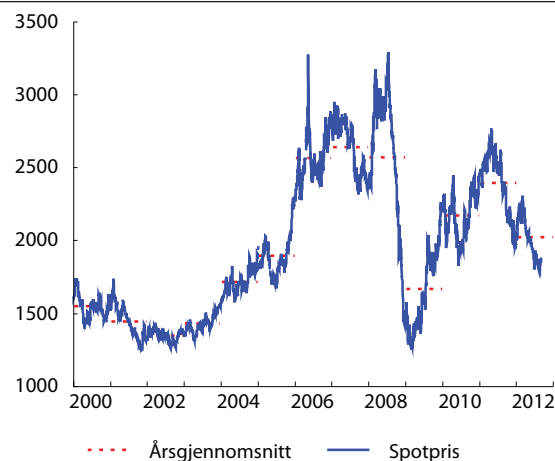
Høy sparing og nedbygging av gjeld i privat og offentlig sektor vil fortsatt holde veksten nede i hele OECD-området i flere år framover, særlig i Europa. Det følger av våre prognoser at Norges handelspartnere samlet sett ikke passerer konjunkturbunnen før i 2014, og at de fortsatt er i lavkonjunktur ved utgangen av vår prognoseperiode i 2015. Vi holder med dette i stor grad fast på anslagene vi har gitt det siste året. Våre vekstanslag er noe lavere enn for eksempel de som ble publisert i Consensus Forecasts for august og IMF's prognoser fra juli. Forskjellen blir litt større på noe sikt, da vi tror det vil ta lengre tid før veksten i verdensøkonomien normaliseres.

Flere råvarepriser har steget markert i løpet av sommeren. FNs matvareprisindeks har økt med rundt 8 prosent, blant annet fordi tørke i USA har drevet opp maisprisene og regn har ødelagt sukkerhøsten i Brasil. Oljeprisen har, etter et kraftig fall i vår, økt fra 90 dollar fatet i juni til om lag 115 dollar ved inngangen til september. Konflikten rundt Irans atomvåpenprogram ser ut til å være en viktig årsak til dette. Vi legger til grunn for våre prognoser at oljeprisen faller til 95 dollar fatet i løpet av neste år, og at realprisen deretter holder seg uforandret ut prognoseperioden.

1.1. Moderat vekst i USA

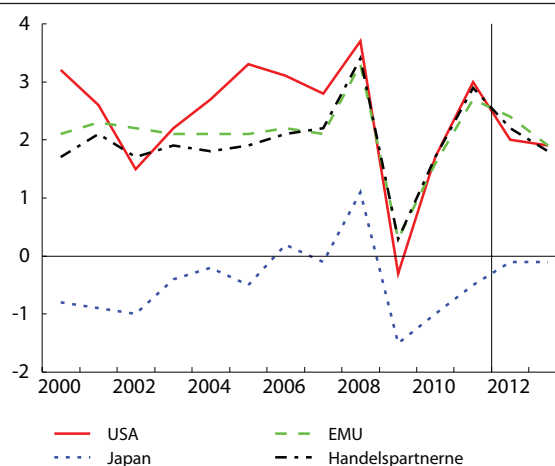
Amerikansk økonomi utvikler seg svakt. BNP-veksten avtok gjennom første halvår i år, og arbeidsledigheten tiltar på ny. Husholdningenes etterspørsel og næringslivets investeringer vokser moderat, mens offentlig etterspørsel og utenrikshandelen gir negative vekstbidrag. Svake offentlige finanser vil lede til strammere finanspolitikk, og sammen med internasjonal konjunktur

Figur 1.3. Spotprisen på aluminium. Dollar per tonn

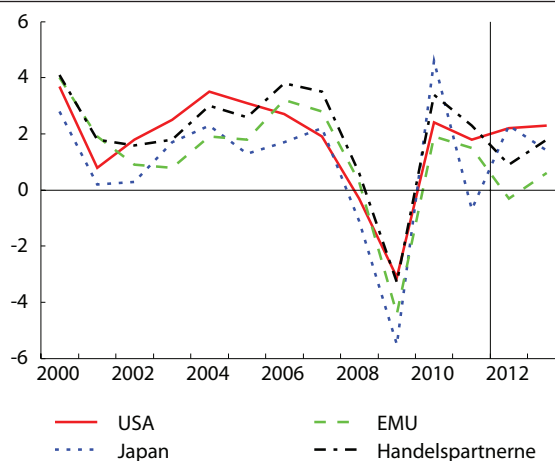
Kilde: Reuters Ecowin

Figur 1.4. Konsumprisvekst for USA, Japan, euroområdet og Norges handelspartnere

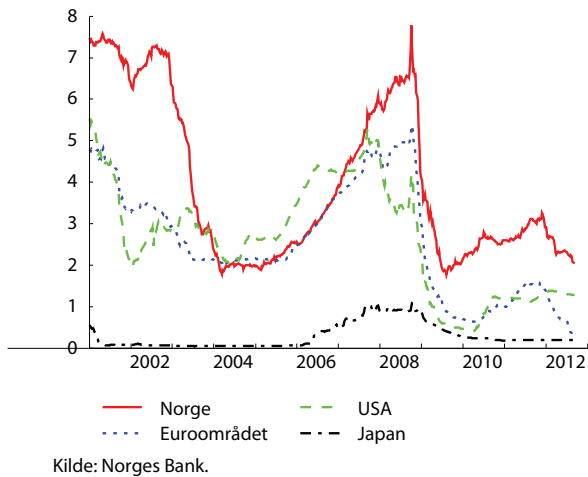
Kilder: Gj.sn. av anslag fra IMF, OECD, NIESR og Consensus Forecasts. Prisanslagene fra NIESR for land utenfor EU gjelder konsumdeflatoren

Figur 1.5. BNP-vekst for USA, Japan, euroområdet og Norges handelspartnere

Kilder: Gj.sn. av anslag fra IMF, OECD, NIESR og Consensus Forecasts.

Figur 1.6. Internasjonale renter. 3-måneders pengemarkedsrente

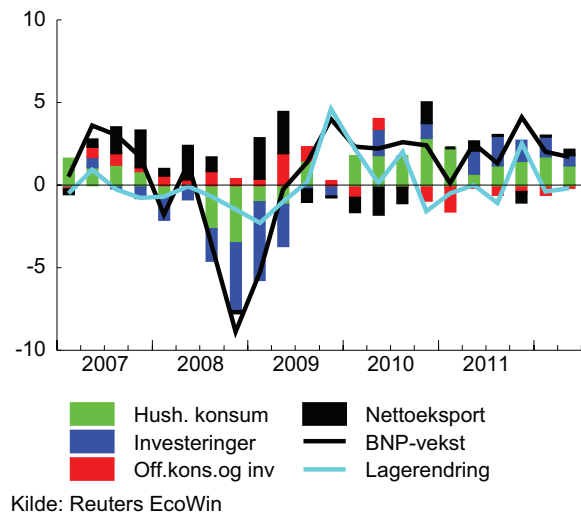
turnedgang bidra til beskjeden økonomisk vekst også de neste par årene.

I 2. kvartal i år vokste den amerikanske økonomien med 1,7 prosent, sesongjustert og målt som årlig rate. Nedgangen kan delvis tilskrives en svakere utvikling i husholdningenes etterspørsel. Etterspørselsveksten etter varige forbruksgoder stoppet helt opp i 2. kvartal, først og fremst som følge av redusert etterspørsel etter biler. Månedstatistikk for omsetning i detaljhandelen viser fallende omsetning gjennom 2. kvartal. Et lyspunkt er at boliginvesteringene økte markert for tredje kvartal på rad. På den annen side stoppet veksten i investeringene i næringsbygg helt opp, riktignok etter fire kvartaler med høy vekst. Veksten i næringslivets investeringer for øvrig har vist en avtakende tendens det siste året. I offentlig sektor falt konsum og investeringer for åttende kvartal på rad, og bidro isolert sett til å trekke ned BNP-veksten med 0,2 prosentpoeng.

Arbeidsledigheten økte igjen i sommer, til 8,3 prosent, etter å ha falt jevnt og trutt fra en topp på 10 prosent i 2009. Fallet skyldtes i stor grad en nedgang i arbeidsstyrken i samme periode, som følge av at mange ga opp å søke jobb. På samme måte må den økte ledighetsraten den siste tiden ses i sammenheng med at nedgangen i arbeidsstyrken har stoppet opp. Etter et oppsving rundt årsskiftet har sysselsettingsveksten i vår ligget godt under den underliggende tilveksten i arbeidsstyrken. Selv om sysselsettingen har økt siden bunnen våren 2010, er det fortsatt nær 5 millioner færre sysselsatte enn på toppen i 2008. I offentlig sektor har sysselsettingen falt sammenhengende siden 2009. Med utsikter til ytterligere innstramminger i offentlige budsjetter ligger det an til at denne utviklingen vil fortsette framover. Vi må 30 år tilbake i tid for å finne en lavkonjunktur med ledighetsrater som de vi ser nå. Dersom våre moderate vekstanslag slår til, vil det ta flere år før vi ser en normalisering i arbeidsmarkedet.

Boligprisene i USA har beveget seg rundt samme nivå siden 2009, etter et fall på mer enn 30 prosent

Figur 1.7. USA. Bidrag til BNP-vekst. Sesongjustert, årlig rate

fra toppen i 2006. Det er fortsatt ingen klare tegn til at prisbunnen er passert. Omsetningen av boliger er fortsatt nær rekordlave nivåer, men har økt noe den siste tiden. Boliginvesteringene har økt med rundt 10 prosent siden i fjor høst, men er fortsatt knapt halvparten av toppnivået ved inngangen til 2006. Seks år med lave boliginvesteringer, i kombinasjon med betydelig befolkningsvekst, har skapt et underliggende behov for nye boliger. Boliglånsrentene har dessuten falt jevnt og trutt til rekordlave nivåer, og husholdningssektoren har redusert gjelden med i overkant av 10 prosent siden den toppet seg i 2008. Det er dermed noen positive tegn som trekker i retning av en bedring framover. Med utsikter til en fortsatt moderat utvikling i realøkonomien for øvrig, venter vi imidlertid ikke noe kraftig oppsving i boligmarkedet med det første.

Industriproduksjonen har økt i jevn takt siden bunnen i 2009, men er fortsatt lavere enn toppen før finanskrisen. Ordrettilgangen har imidlertid falt markert siden årsskiftet. Det kan tyde på at det går mot en avmatning. Svake internasjonale konjunkturer og dollarstyrking legger en demper på eksporten. Ifølge Morgan Stanley oppgir 40 prosent av amerikanske bedrifter at de utsetter investeringer av frykt for at kraftige innstramminger i finanspolitikken skal føre USA inn i en ny resesjon neste år.

Prisstigningen er meget lav. 12-månedersveksten i konsumprisindeksen (KPI) har falt fra 3,9 prosent for ett år siden til 1,4 prosent i juli i år. Også konsumprisveksten utenom mat og energi har falt noe den siste tiden til 2,1 prosent. Sesongjustert KPI er uendret siden februar i år. Fallende råvarepriser forklarer mye av denne utviklingen. I sommer har imidlertid både mat- og oljepriser skutt i været, og kan bidra til at prisveksten tar seg noe opp igjen. Lav kapasitetsutnyttelse og svak internasjonal konjunkturutvikling tilsier imidlertid meget moderat prisvekst framover. Den amerikanske sentralbanken (Fed) har derfor fokus på realøkonomien. Styringsrenta har ligget nær null siden slutten av 2008, og forventes å holde seg der de neste par årene. I slutten av august

Tabell 1.1. Makroøkonomiske anslag ifølge ulike kilder. Årlig endring i prosent

	BNP-vekst							Prisvekst						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
USA														
NIESR ¹	-3,1	2,4	1,8	2,0	2,1	..	..	0,2	1,8	2,5	2,1	2,1	..	..
ConsF	-3,1	2,4	1,8	2,2	2,1	..	..	-0,4	1,6	3,1	2,0	2,0	..	..
OECD	-3,1	2,4	1,8	2,4	2,6	..	..	-0,4	1,6	3,1	2,3	1,9	..	..
IMF	-3,1	2,4	1,8	2,0	2,3	..	..	-0,4	1,6	3,1	2,1	1,9	..	..
SSB	-3,1	2,4	1,8	2,2	1,7	2,0	2,8	-0,4	1,6	3,1	..	..	..	..
Euroområdet														
NIESR ¹	-4,4	1,9	1,5	-0,4	0,5	..	..	0,3	1,6	2,7	2,7	2,2	..	..
ConsF	-4,4	1,9	1,5	-0,5	0,3	..	..	0,3	1,6	2,7	2,3	1,7	..	..
OECD	-4,4	1,9	1,5	-0,1	0,9	..	..	0,3	1,6	2,7	2,4	1,9	..	..
IMF	-4,4	1,9	1,5	-0,3	0,7	..	..	0,3	1,6	2,7	2,0	1,6	..	..
SSB	-4,4	1,9	1,5	-0,4	0,2	1,1	1,5	0,3	1,6	2,7	2,1	1,2	1,7	1,9
Handelspartnere²														
NIESR ¹	- 3,3	3,2	2,3	0,8	1,6	..	..	0,6	1,7	2,7	2,3	2,0	..	..
OECD	- 3,3	3,2	2,3	1,1	2,2	..	..	0,2	1,8	3,0	2,2	1,8	..	..
IMF	- 3,3	3,2	2,3	1,0	1,8	..	..	0,2	1,8	3,0	2,1	1,8	..	..
SSB	-3,3	3,4	2,3	1,0	1,3	2,0	2,6	0,2	1,8	3,0	..	..	..	..

¹ Prisanslagene fra NIESR for land utenfor EU gjelder konsumdeflatoren.

² Euroområdet, USA, Storbritannia, Sverige, Japan og Kina.

Kilder: NIESR og IMF i april og OECD og Consensus Forecasts i mai
Historiske tall finnes i vedlegg bakerst i rapporten.

uttalte Fed at det ligger an til en ny runde med kvantitative lettelsener i løpet av høsten.

En viktig årsak til den ekspansive pengepolitikken er at finanspolitikken strammes inn. Offentlig konsum og investeringer har falt i åtte kvartaler på rad, og framover går det mot ytterligere innstramminger. Amerikansk brutto statsgjeld er på mer enn 100 prosent av BNP, og underskuddene er fortsatt store. I motsetning til store deler av Europa ser imidlertid ikke finansmarkedene ut til å være skremt. Amerikanske statsobligasjonsrenter er på svært lave nivåer. Myndighetene har dermed unngått de høye lånekostnadene som tynger mange europeiske land. Det er imidlertid tverrpolitisk enighet om at finanspolitikken må strammes inn. Hvordan det skal gjøres er imidlertid et uløst problem. Republikanerne ønsker å redusere offentlig forbruk på de fleste områder utenom forsvar, mens demokratene ønsker å øke inntektene også gjennom høyere skatt. Denne konflikten har ført USA inn i flere politisk-økonomiske kriser, kanskje mest alvorlig i august 2011, da handlingslammelse var nær ved å føre til at USA misligholdt sin statsgjeld. Ingenting tyder på at partene vil bli enige før presidentvalget i november. Dermed blir tiden knapp fram til årsskiftet, når det i henhold til fjorårets avtale automatisk vil bli iverksatt skatteøkninger på 400 milliarder dollar og utgiftskutt på 200 milliarder. Dette utgjør til sammen innstramminger tilsvarende 4 prosent av BNP. I tillegg vil myndighetene tidlig i 2013 møte et gjeldstak, som innebærer at det ikke kan utstedes nye statsobligasjoner uten en ny avtale i Kongressen. Uten enighet vil dermed amerikansk økonomi raskt kunne gå inn i en ny resesjon neste år. Ifølge anslag fra Congressional Budget Office vil BNP i så tilfelle falle med 2,9

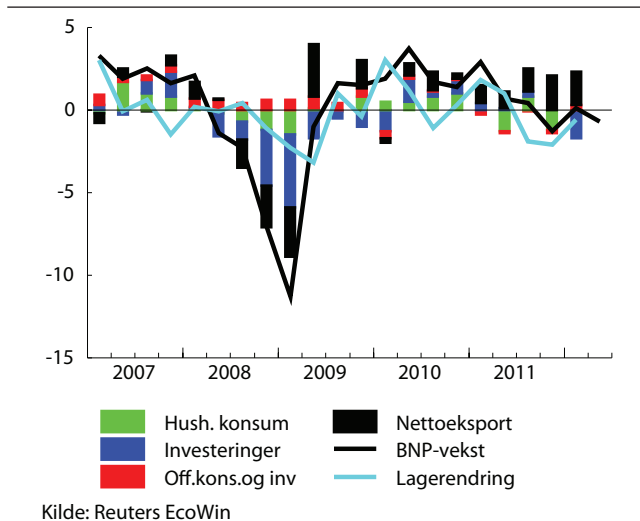
prosent i første halvår 2013. Innstrammingerne blir neppe så store i praksis, men en kontraktiv finanspolitikk må påregnes i flere år framover.

Samlet gir dette utsikter til meget moderat vekst i amerikansk økonomi de nærmeste årene, og vi venter at konjunkturbunnen ikke passeres før i 2014. Vi anslår at veksten faller til 1,7 prosent neste år, før den tar seg gradvis opp til 2,8 prosent i 2015. Det er knyttet betydelig usikkerhet til dette forløpet, særlig som følge av den høye statsgjelden og beslutningsproblemer knyttet til politiske konstellasjoner, og ikke minst som følge av problemene i europeisk økonomi.

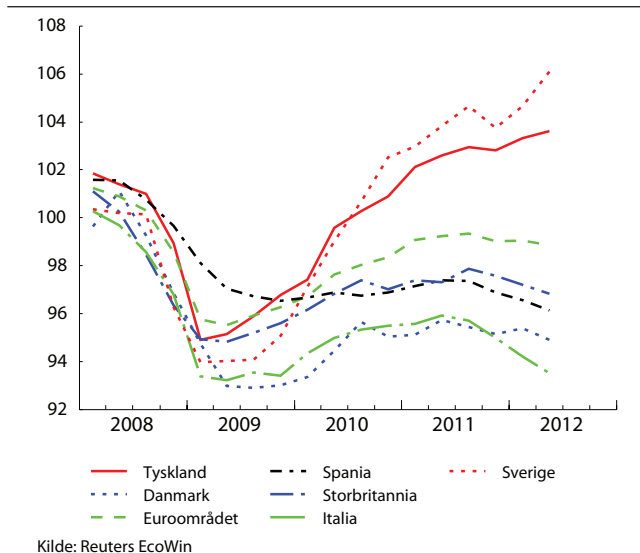
1.2. Fortsatt nedgang i Europa

Med en nedgang i 2. kvartal på 0,2 prosent har BNP falt med 0,5 prosent siden i fjor høst i euroområdet sett under ett. Moderat vekst i Tyskland har ikke vært nok til å nøytralisere nedgangen i Sør-Europa. Euroområdet som helhet er inne i en markert nedgangskonjunktur. Løpende data og en rekke ledende indikatorer antyder dessuten at situasjonen vil kunne forverre seg i tiden som kommer. Et slikt forløp er i tråd med våre prognoser det siste året. Stadig sterkere signaler om at ESB planlegger å iverksette et stortilt program for oppkjøp av statsgjeld i land med statsfinansielle problemer, kombinert med implementering av redningspakken for det spanske bankvesenet, har i den senere tid bidratt til å dempe frykten noe for at vi står overfor en oppløsning av euroområdet. Som sist ser vi for oss at økonomien i euroområdet vil krympe med rundt en halv prosent i inneværende år, for deretter å ta seg gradvis opp i de kommende årene. Vi venter imidlertid ingen konjunkturoppgang før i 2015.

Figur 1.8. Euroområdet. Bidrag til BNP-vekst. Sesongjustert, årlig rate

Figur 1.9. BNP i utvalgte europeiske land. Sesongjustert, faste priser. 2007=100

De nasjonale tallene for 2. kvartal viser at den tyske veksten hovedsakelig kom som følge av en økning i privat konsum og i eksporten av varer og tjenester. I Frankrike var en kombinasjon av økende offentlig konsum og investeringer så vidt nok til å styre økonomien klar av en nedgang. Utenrikshandelens bidrag til den franske veksten var dessuten klart negativ, både som følge av sterkt stigende import og svak eksportvekst. Den svake eksportutviklingen skyldes svak økonomisk vekst i de landene i euroområdet som utgjør Frankrikes viktigste handelspartnere. Dette illustrerer den franske økonomiens akilleshæl; en eksportsektor som – til forskjell fra Tyskland – i liten grad har klart å diversifisere seg bort fra det europeiske markedet.

Av landene rundt Middelhavet er det Hellas som helt klart er hardest rammet av gjeldskrisen. Sammenliknet med samme kvartal året før falt gresk BNP med hele 6,2 prosent i 2. kvartal. En vesentlig årsak til denne

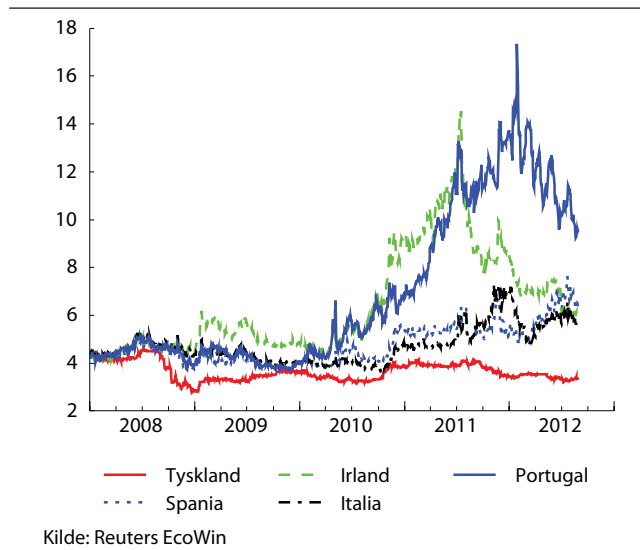
utviklingen er de strenge sparetiltakene landet må følge for å motta finansiell støtte fra redningsfondet. Greske myndigheter forhandler om å utsette tidspunktet for når det greske budsjettet skal være i overensstemmelse med den såkalte Troikaens (IMF, ESB og EU-kommisjonen) krav til balanse, for ikke å forverre situasjonen ytterligere i tiden som kommer.

Både Italia og Spania ser også at effektene av kraftige sparetiltak i offentlig sektor gjør seg gjeldende i realøkonomien samtidig som statsobligasjonsrentene er høye. I Spania måtte dessuten flere banker motta krisehjelp fra EU i sommer. BNP har falt de siste tre-fire kvartalene i begge land. I 2. kvartal i år falt spansk og italiensk BNP med henholdsvis 1,7 og 2,9 prosent sesongjustert og målt som årlig rate. Italiensk statistikk viser at fallet i 2. kvartal var bredt basert, med lavere produksjon i samtlige av de tre hovedsektorene for italiensk økonomi, henholdsvis jordbruk, industri og tjenester. I Spania ble den markerte nedgangen i innenlandsk etterspørsel delvis kompensert av et positivt vekstbidrag fra utenlandsk etterspørsel. Dette må imidlertid ses i lys av et kraftig fall i eksporten i kvartalet før. Spanias viktigste handelspartnere er i Europa, og det kan derfor ventes en svak utvikling i eksporten framover.

Ser vi på de europeiske landene utenfor euroområdet er bildet enda mer sprikende. I Storbritannia falt BNP med hele 1,8 prosent i 2. kvartal målt som årlig rate – det tredje kvartalet på rad med nedgang, slik at den britiske økonomien nå er mindre enn for to år siden. Nedgangen er å finne i bygg og anlegg og i industrien. I Sverige steg derimot BNP med hele 5,7 prosent i 2. kvartal. Svensk økonomi fortsatte dermed den markerte oppgangen, og konsoliderer inntrykket av en økonomi som raskt kom seg opp etter finanskrisen og som nå i relativt liten grad er rammet av statsgjeldsproblematikken og de svake konjunktorene ellers i Europa. Arbeidsledigheten har kommet godt ned fra toppen på 9,1 prosent i 2010, men er fremdeles relativt høy etter historiske standarder. Det har dessuten vært en svakt økende tendens hittil i år, og i juli ble ledigheten målt til 7,5 prosent.

Det er lite som tyder på at konjunktursituasjonen i Europa er i ferd med å snu med det første. Tyske industriordre falt kraftig i juli. Trenden har vært klart negativ siden i fjor sommer. En rekke stemningsindeks tyder dessuten på at denne utviklingen vil fortsette, i hvert fall på kort sikt. Både stemningsindeksen til det tyske forskningsinstituttet ZEW – som er basert på en utvalgsundersøkelse blant institusjonelle investorer og finansanalytikere – og den tyske IFO-indeksen – som viser stemningen i bedriftene – ligger fortsatt på nivåer som skulle tilsi fallende aktivitet og etterspørsel. Det gjør også innkjøpsjefsindeksen for euroområdet i august, som indikerte en forsterket nedgangskonjunktur i løpet av året. Markit Economics, som står for utarbeidelsen av indeksen, kunngjorde at nivået på indeksen

Figur 1.10. 10 års statsobligasjonsrenter, utvalgte europeiske land

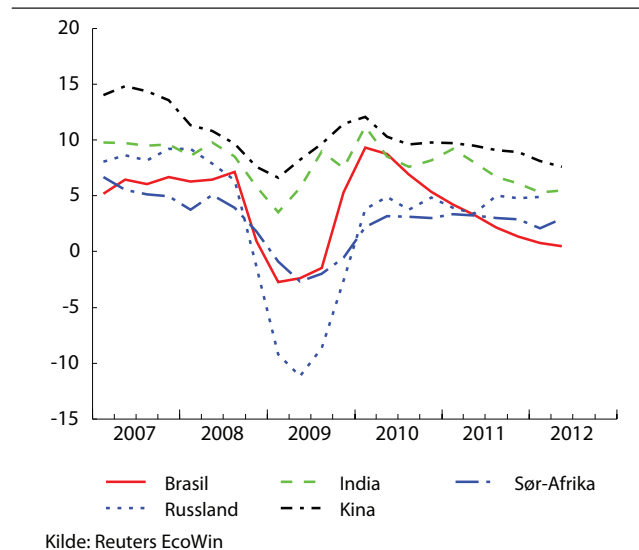
kombinert med de relativt svake makroøkonomiske tallene for juli, vil være konsistent med et aktivitetsfall på rundt 2,0 prosent i 3. kvartal i år målt som årlig rate.

Et annet forhold som illustrerer de svake konjunktorene i euroområdet er den stadig høyere arbeidsledighetsraten. I juni var den på 11,2 prosent, opp fra 10,2 prosent et år tidligere. Kombinert med fortsatt svak og fallende optimisme blant husholdningene vil denne utviklingen kunne komme til å virke modererende på konsumutviklingen i tiden som kommer.

Arbeidsledighetstallene viser også store forskjeller landene i mellom. Mens arbeidsledigheten i Tyskland falt fra 5,5 til 5,4 prosent, fortsatte ledigheten å stige i Italia og Frankrike, til henholdsvis 10,8 og 10,1 prosent. I Spania og Hellas er ledigheten nå oppe i henholdsvis 24,8 og 22,5 prosent av arbeidsstyrken, og ledigheten blant unge i alderen 16 til 25 år er over 50 prosent begge steder.

Den svake konjunkturutviklingen i euroområdet kombinert med spekulasjoner om en delvis oppløsning av valutasamarbeidet, har økt presset på ESB. 12-månedersinflasjonen har avtatt siden i fjor sommer, til 2,4 prosent i juli i år, men er med det fortsatt høyere enn inflasjonsmålet på i underkant av 2 prosent. Sesongjustert har imidlertid konsumprisnivået vært nær uendret siden april. Inflasjonsfaren synes dermed svært liten. ESB leter etter gode tiltak rettet mot en normalisering i markedet for statsgjeld som er akseptable for tyske myndigheter, som frykter inflasjon og at Tyskland skal ende opp med en for stor del av kostnadene. Et tiltak som drøftes er oppkjøp av spanske og italienske statsobligasjoner med kort løpetid, mot at landene søker om støtte fra det europeiske krisefondet EFSF/ESM og aksepterer de tilhørende kravene til blant annet offentlig budsjett disiplin. Spørsmålet er imidlertid om denne typen inngrep vil være tilstrekkelig til å fjerne

Figur 1.11. Framvoksende økonomier. BNP-vekst fra samme kvartal året før

faren for oppbrudd, ikke minst som følge av størrelsen på midlene som står til rådighet for dette formålet. Et forslag som diskuteres er derfor å gi ESM banklisens, som vil gjøre det mulig for fondet å låne ekstra midler. Men også her er motstanden stor og mye tyder på at det kan ta lang tid før en slik ordning vil kunne komme på plass.

1.3. Lavere vekst i framvoksende økonomier

Foreløpige tall viser at den kinesiske økonomien vokste med 7,4 prosent i 2. kvartal i år, sesongjustert og målt som årlig rate. Samtidig viser reviderte tall at veksten i 1. kvartal kun var på 6,6 prosent, nedjustert fra 7,2 prosent rapportert tidligere i år. Tallene bekrefter inntrykket av en klar nedbremsing i veksttakten, som startet i fjor høst.

For Kinas utenrikshandel er det spesielt den svake utviklingen i Europa som bremser veksten. Gjennom første halvår 2012 falt eksporten til Europa. Det har bidratt til at 12-månedersveksten i industriproduksjonen har avtatt fra om lag 15 til 9 prosent siden i fjor sommer. Veksten i boliginvesteringene har også falt markert. I tillegg viser tallene fra august at innkjøpssjefenes forventninger faller. Myndighetene i Kina vil unngå at økonomien kommer inn for en "hard landing" når deres innstramningstiltak i eiendomsmarkedet og økonomien forøvrig sammenfaller med nedgangstider blant landets viktigste handelspartnere. Imidlertid har også inflasjonen falt markert, og ble i juli målt til 1,8 prosent. Det gir et relativt stort handlingsrom for pengepolitikken. Myndighetene har redusert bankenes reserverekrav, og sentralbanken har redusert styringsrenta to ganger i sommer. Kina har også romslige statsfinanser, og kan iverksette finanspolitiske tiltak dersom dette er nødvendig. I tråd med dette har veksten i offentlige investeringer i infrastruktur økt noe i år.

De forestående utskiftningene blant landets politiske ledere spiller også inn. Kun hvert tiende år foretas det så store utskiftninger som denne høsten. Man vet fortsatt ikke helt når den 18. partikonferansen finner sted i høst, men både for avgående og påtroppende partitopper kan en relativt stabil økonomisk situasjon være gunstig. Dette kan øke sannsynligheten ytterligere for økt økonomisk stimulans dersom myndighetene ser at veksten avtar for raskt i månedene som kommer. Vi anslår at BNP-veksten blir i overkant av 7 prosent i 2012, for deretter å ta seg noe opp mot slutten av prognoseperioden, når også resten av verdensøkonomien går mot noe lysere økonomiske tider.

Russlands økonomi vokste med 3,7 prosent i årets første kvartal, en klar nedgang fra de to foregående kvartalene da veksten var på over 7 prosent. Høye oljepriser har bidratt til høy vekst i den russiske økonomien. Det er imidlertid klare tegn til at den svake utviklingen i euroområdet, Russlands viktigste eksportmarked, nå bidrar til å dempe veksten også i russisk økonomi.

Den brasilianske økonomien sliter tungt, og har knapt vokst siden i fjor sommer. Etter en periode med høy vekst og etter hvert høy inflasjon etter finanskrisen i 2008, satte den brasilianske sentralbanken renta kraftig opp. Dette bidro sammen med svakere internasjonal etterspørsel til den kraftige oppbremsingen i økonomien. Sentralbanken har i løpet av det siste året satt ned styringsrenta fra 12,5 til 7,5 prosent. Myndighetene er også i gang med å stimulere økonomien gjennom økte investeringer i infrastruktur.

Indisk BNP steg med 5,3 prosent i årets 1. kvartal. Det er den laveste veksten som er målt siden 2003, og bekrefter den nedadgående trenden i Indias veksttakt den senere tid. Industri og jordbruk er blant de sektorene som trekker mest ned. I Sør-Afrika vokste BNP med 2,7 prosent i årets 1. kvartal, ned fra 3,2 prosent i 4. kvartal året før. Det var særlig vekst i industriproduksjonen som bidro positivt, mens aktiviteten i gruvedrift og bergverk falt.

1.4. Japans husholdninger holder tilbake

I Japan økte BNP med 1,2 prosent i 2. kvartal 2012, sesongjustert og målt i årlig rate. Etter gjeninnhentingen man så etter tsunamisens ødeleggelser i mars 2011, faller veksten nå tilbake. Det er særlig en svak utvikling i husholdningenes konsum som bidrar til den svake utviklingen. Japansk eksport er også svak som følge av en sterkere yen og lav internasjonal etterspørsel. Myndighetenes handlingsrom for ytterligere stimulanter av økonomien er også begrenset, da både korte og lange renter er nær null og statsfinansene er svake.

Sør-Koreas økonomi vokste med 1,5 prosent i 2. kvartal i år. Den internasjonale nedgangskonjunktoren rammer Sør-Koreas eksportindustri i nesten alle markeder. Ikke bare bidrar nedgangstidene i USA og Europa negativt, nå er også veksten i eksport av varer til framvoksende økonomier som Kina, India og Latin-Amerika avtagende. På den positive siden har husholdningenes konsum bidratt til å holde veksten oppe.

Boks 1.1. Utviklingen i oljemarkedet

Gjennom de fire første månedene i 2011 steg oljeprisen fra om lag 90 dollar per fat til en topp på 125 dollar. Deretter varierte den mellom 105 og 125 dollar fatet fram til slutten av mai i år. I juni falt oljeprisen til noe over 90 dollar per fat. Siden har oljeprisen steget og ligger i begynnelsen av september på rundt 115 dollar fatet. Som gjennomsnitt over fjoråret var oljeprisen 111 dollar per fat, mens den har vært i underkant av 112 dollar i gjennomsnitt over de første åtte månedene i 2012.

Den høye oljeprisen gjennom 2011 og i inneværende år kan blant annet tilskrives urolighetene i Midt-Østen og Nord-Afrika, som har medført redusert oljeproduksjon i flere land. Dessuten vedtok EU et forbud mot oljeimport fra Iran, og også andre land stanset eller reduserte denne importen. En årsak til prisfallet gjennom mai og juni er at man nå ser klare tegn til lavere fremtidig etterspørsel også i Kina og andre asiatiske land. Etter at forhandlingene mellom Iran og det internasjonale samfunn brøt sammen i sommer økte frykten for en åpen konflikt mellom USA og/eller Israel på den ene siden og Iran på den andre. Det har bidratt til at oljeprisen har steget igjen den siste tiden.

IEA (International Energy Agency) har ved flere anledninger nedjustert sine etterspørselsanslag som følge av lavere vekst i blant annet USA og Europa. I tillegg forventer de nå en lavere etterspørselsvekst også utenfor OECD. IEA påpeker at det kan komme ytterligere nedjusteringer i etterspørselen. IEA forventer at den globale etterspørselen etter råolje vil øke med 0,8 millioner fat daglig fra 2011 til 2012 og med ytterligere 0,9 millioner fat i 2013. Økningen neste år er først og fremst forventet å komme i Midt-Østen og i Kina og andre asiatiske land, men også til en viss grad andre land utenfor OECD. IEA antar at etterspørselen i OECD vil falle med 0,3 millioner fat per dag i 2013. Det er i tråd med utviklingen siden toppen ble passert i 2005.

Råoljeproduksjonen utenfor OPEC anslås av IEA til å øke med 0,4 millioner fat i 2012 i forhold til 2011, og med ytterligere 0,7 millioner fat i 2013. Økningen utenfor OPEC og OECD neste år er spesielt forventet å komme i Brasil og Colombia. I år forventes en økning i produksjonen i OECD på 0,8 millioner fat, og ytterligere 0,4 millioner fat neste år,

etter produksjonsfall i syv av de ti foregående årene. Økningen neste år er forventet å komme i USA og Canada, mens produksjonen i Nordsjøen fortsetter å falle. USA har økt sin produksjon av lettolje fra tette bergarter, som baserer seg på noenlunde samme teknologi som produksjon av skifer-gass.

Det er ventet en viss økning i produksjonen av våtgass (Natural Gas Liquids) i OPEC i årene fremover. Denne produksjonen er ikke omfattet av OPEC sitt kvotesystem og dette bidrar til å trekke tilbudet opp. Dersom Saudi-Arabia og resten av OPEC holder produksjonen lik nivået for april, vil de globale lagrene av råolje øke med hele 1,3 millioner fat daglig i 2012 og ytterligere 1,4 millioner fat i 2013. Dette vil legge et press nedover på prisene, selv om lagrene av enkelte ferdigprodukter er lavere enn gjennomsnittet for de siste fem årene i enkelte regioner i OECD.

Iran eksporterer vanligvis rundt 2,6 millioner fat råolje daglig. Det ser ut til at Iran den siste tiden har eksportert noe over en million fat per dag mindre enn vanlig på grunn av boikotten fra Europa, USA og enkelte andre land. Dersom eksporten fra Iran skulle fortsette å falle, forventer mange analytikere at Saudi-Arabia og andre OPEC-land vil øke oljeeksporten tilsvarende.

Etterspørselen som er rettet mot OPEC vil øke med 0,4 millioner fat gjennom 2012 og med ytterligere 0,2 millioner fat i 2013. Det hersker usikkerhet om størrelsen på OPECs ledige produksjonskapasitet utenom Iran, men de fleste analytikere anslår den til om lag 2,5 millioner fat per dag. IEA forventer at OPEC makter å øke kapasiteten i løpet av prognoseperioden. Dersom den ledige produksjonskapasiteten ikke faller i tiden fremover, vil dette føre til mindre bekymring for mulig produksjonsbortfall og et press oppover på prisene.

Vi legger til grunn at oljeprisen vil falle fra dagens nivå til rundt 95 dollar mot slutten av 2013 og at realprisen deretter holder seg konstant ut prognoseperioden. Dette er om lag på linje med det som i slutten av august prises inn i framtidsmarkedet for olje, og med signaler Saudi-Arabia ved flere anledninger har sendt om at de ønsker en oljepris på rundt 100 dollar fatet.

Tilbud og etterspørsel av råolje. Millioner fat per dag inkl. NGL

	2010	2011	Prognose				Prognose					
			2012	2013	12.1	12.2	12.3	12.4	13.1	13.2	13.3	13.4
Etterspørsel	88,1	88,8	89,6	90,5	89,1	88,8	90,2	90,5	89,9	89,6	91,0	91,4
OECD	46,9	46,4	46,1	45,8	46,2	45,5	46,5	46,3	46,0	44,9	46,1	46,2
Europa	14,7	14,4	14,0	13,8	13,8	13,8	14,4	14,0	13,6	13,5	14,2	13,9
Nord-Amerika	24,1	23,9	23,7	23,7	23,4	23,7	23,9	23,8	23,4	23,5	23,9	23,9
Stillehavsområdet	8,1	8,1	8,4	8,3	9,1	8,0	8,1	8,5	9,0	7,8	7,9	8,3
Tidligere Sovjetunionen	4,2	4,4	4,6	4,8	4,5	4,6	4,8	4,8	4,7	4,8	4,9	5,0
Resten av verden	37,0	38,0	38,9	39,9	38,4	38,7	38,9	39,4	39,2	39,9	40,0	40,2
Tilbud	87,3	88,4	90,9	91,9	90,8	90,8	90,6	91,6	91,3	91,7	92,1	92,5
OPEC	34,6	35,7	37,7	38	37,4	37,8	37,8	37,9	37,9	37,9	38,1	38,1
OECD	18,9	18,9	19,7	20,1	19,9	19,7	19,2	19,9	20,0	20,0	19,8	20,4
Tidligere Sovjetunionen	13,5	13,6	13,7	13,6	13,7	13,7	13,5	13,7	13,7	13,6	13,5	13,6
Resten av verden	20,3	20,3	19,8	20,2	19,8	19,6	20,1	20,1	19,7	20,2	20,7	20,4
Lagerendring (og diverse)	-0,9	-0,3	1,3	1,4	1,7	2,0	0,4	1,1	1,4	2,1	1,1	1,1
Etterspørsel rettet mot OPEC	35,5	36,0	36,4	36,6	35,7	35,8	37,3	36,8	36,5	35,7	37,0	36,9
Gjennomsnittlig oljepris (Brent Blend)	79,6	111,4			118,5	108,5	113,4	109,3	118,5			

Kilde: Oil Market Report August 2012.

Prognosen for råoljeproduksjonen i OPEC er basert på en forlengelse av nivået fra juni og juli 2012 og er gjort av Statistisk sentralbyrå.

2. Konjunkturutviklingen i Norge

Konjunkturoppgangen i norsk økonomi fortsatte i 2. kvartal i år med en vekst i fastlandsøkonomien på om lag 4 prosent regnet som årlig rate. Dette er vesentlig høyere enn anslått trendvekst for fastlandsøkonomien på vel 2,5 prosent. Siden konjunkturbunnen i 1. kvartal 2011 har veksten i fastlandsøkonomien ligget rundt 4 prosent regnet som årlig rate. Veksten de siste kvartalene er positivt påvirket av en uvanlig stor økning i elektrisitetsproduksjonen. Denne veksten vil ikke fortsette i samme tempo framover. På den annen side bidro streiken i offentlig sektor til å redusere veksten i 2. kvartal

og her vil det skje en gjeninnhenting av produksjonen i inneværende kvartal. Konjunkturoppgangen preges av klar vekst i markedsrettet tjenesteproduksjon og vekst i annen vareproduksjon utenom industri. I sistnevnte gruppe inngår kraftproduksjon, bygge- og anleggsvirksomhet og fiskeoppdrett – tre næringer med til dels sterk produksjonsvekst. Vekstbidraget fra offentlig tjenesteproduksjon har vært meget moderat som følge av at den ekspansive finanspolitikken i kriseåret 2009 gradvis er faset ut.

Tabell 2.1. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Regnskapstall for 2010-2012. Vekst fra forrige periode. Prosent**

	2010*	2011*	Sesongjustert			
			11:3	11:4	12:1	12:2
Realøkonomi						
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	3,7	2,4	0,5	0,8	1,1	1,0
Konsum i offentlig forvaltning	1,7	1,5	0,6	0,3	-0,3	1,0
Bruttoinvesteringer i fast realkapital	-5,2	6,4	8,9	1,6	-0,2	2,7
Fastlands-Norge	-2,5	8,0	2,6	2,7	-1,9	2,6
Utvinning og rørtransport	-9,0	13,4	8,8	0,2	3,6	3,4
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	2,0	3,2	0,9	1,0	0,1	1,3
Eksport	1,8	-1,4	3,9	-2,8	2,0	1,3
Råolje og naturgass	-4,8	-6,2	10,4	-6,5	5,7	1,7
Tradisjonelle varer	2,5	-0,4	-0,3	-4,1	3,2	0,6
Import	9,9	3,5	3,9	3,5	-2,1	-0,1
Tradisjonelle varer	8,1	5,3	1,7	1,9	-0,4	-0,7
Bruttonasjonalprodukt	0,7	1,4	1,5	0,5	1,5	1,2
Fastlands-Norge	1,9	2,4	0,7	0,7	1,2	1,0
Arbeidsmarkedet						
Utførte timeverk	0,8	1,6	1,1	0,6	0,6	0,3
Sysselsatte personer	-0,1	1,4	0,9	0,4	0,6	0,7
Arbeidsstyrke ²	0,5	1,0	1,0	0,4	0,7	0,3
Arbeidsledighetsrate, nivå ²	3,6	3,3	3,2	3,4	3,2	3,0
Priser og lønninger						
Årslønn ³	3,7	4,2	..	..	..	..
Konsumprisindeksen (KPI) ³	2,5	1,2	1,5	0,9	0,8	0,4
KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) ³	1,4	0,9	1,1	1,1	1,4	1,1
Eksportpriser tradisjonelle varer	5,3	6,2	-1,5	-0,7	-0,6	-1,8
Importpriser tradisjonelle varer	-0,6	4,1	-0,1	0,9	0,2	-0,9
Utenriksregnskap						
Driftsbalansen, milliarder kroner	313,6	395,9	100,0	109,3	145,9	90,3
MEMO (justerte nivå tall)						
Pengemarkedsrente (3 mnd. NIBOR)	2,5	2,9	3,0	3,1	2,6	2,3
Utlånsrente, rammelån med pant i bolig ⁴	3,4	3,6	3,6	3,9	4,0	3,9
Råoljepris i kroner ⁵	484	621	617	627	684	641
Importveid kronekurs, 44 land, 1995=100	90,3	88,1	87,4	87,9	87,6	87,6
NOK per euro	8,01	7,79	7,77	7,76	7,59	7,56

¹ Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i Fastlands-Norge.

² Ifølge AKU.

³ Prosentvis vekst fra samme periode året før.

⁴ Gjennomsnitt for perioden.

⁵ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

På etterspørselssiden har hovedbidragene til konjunkturoppgangen så langt vært vekst i husholdningenes konsum- og boligetterspørsel og investeringer i petroleumsvirksomheten. Veksten i husholdningenes etterspørsel har bidratt til veksten i privat tjenesteyting og boligbyggingen. Dette er i stor grad arbeidsintensive næringer hvor produksjonsveksten medfører høy sysselsettingsvekst. Dermed har husholdningenes realinntekter økt, og arbeidsledigheten har falt noe. Sammen med befolkningsvekst – på grunn av stor arbeidsinnvandring – og lave renter har dette gitt økt boligetterspørsel og bidratt til sterk vekst i boligprisene. Petroleumsinvesteringene passerte en bunn allerede i 2010 og har siden økt med nesten 25 prosent. Denne investeringsveksten innebærer klare positive impulser mot flere sektorer i norsk økonomi enn de man gjerne omtaler som oljerelaterte næringer. I boks 2.1 har vi beregnet effekten av de økte petroleumsinvesteringene på norsk økonomi.

Etterspørselskomponenter som siden begynnelsen av 2011 har bidratt til å dempe veksten i norsk økonomi i forhold til trendveksten er offentlig kjøp av varer og tjenester, næringsinvesteringer i fastlandsøkonomien og eksporten. Sistnevnte har økt lite som følge av svake internasjonale konjunkturer, en sterk krone og høy innenlandsk kostnadsvekst. Det har bidratt til lav vekst i deler av industrien og til det som gjerne omtales som "todelingen" av norsk økonomi. Selv om det har vært en oppgang i norsk økonomi fem kvartaler på rad, har vi ennå ikke sett noe markert konjunkturomslag i næringsinvesteringene på fastlandet. Vi regner heller ikke med at disse investeringene vil øke like kraftig som de pleier å gjøre i en konjunkturoppgang. Som nevnt har finanspolitikken bidratt til å dempe veksten etter den kraftige stimulansen i 2009. Det har bidratt til at bruttoproduktet i offentlig forvaltning har økt moderat gjennom det siste året.

Med en klar konjunkturoppgang har også veksten i sysselsettingen vært ganske høy og særlig har antall utførte timeverk økt mye. 2. kvartal i år er et unntak, men dette skyldes delvis streiken i offentlig sektor. Høy innvandring har bidratt til at arbeidsstyrken øker raskt slik at arbeidsledigheten har endret seg lite. I den senere tid har ledigheten falt noe, og vi anslår at ledighetsraten fra Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) blir 3,1 prosent i 2012. Produktivitetsveksten i økonomien som helhet har så langt i oppgangen ikke vært sterk. Det kan skyldes mange forhold, men en svak investeringsutvikling i fastlandsnæringene, som medfører en moderat vekst i kapitalbeholdningen per utførte timeverk, bidrar til dette. Vi antar at veksten i arbeidsproduktiviteten vil øke noe i tiden framover blant annet som følge av en sterkere vekst i næringsinvesteringene.

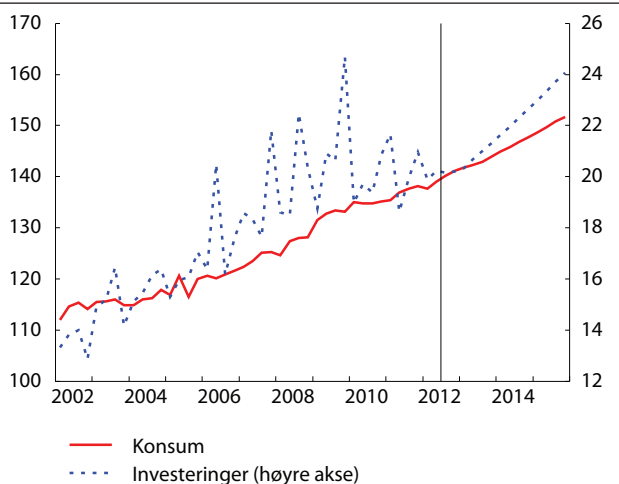
Prisveksten målt med konsumprisindeksen (KPI) har vært meget lav i snart et år. Vi regner med at prisveksten i 2012 blir 0,9 prosent på årsbasis. Nedgangen i elektrisitetsprisene er en viktig faktor, men også når vi

ser på prisindeksen justert for avgifter og uten energi-varer (KPI-JAE) er prisveksten både lav og stabil. For 2012 anslår vi at prisveksten målt på denne måten blir 1,3 prosent mot 0,9 prosent året før og 1,4 prosent i 2010. En grunn til denne lave prisveksten er den svake konjunkturutviklingen i utlandet som legger en demper på importprisveksten. I tillegg har kronekursen styrket seg mye etter svekkelsen fra 2008 til 2009, noe som har dempet importprisveksten ytterligere. Den nominelle lønnsveksten har vært ganske stabil rundt 4 prosent i flere år, men den økte innvandringen til Norge har bidratt til å dempe kostnadsveksten i noen konsumorienterte bransjer. Et ganske stramt arbeidsmarked har trukket i retning av høy reallønnsvekst, mens lav generell prisvekst har bidratt til å moderere den nominelle veksten. Dette er trekk ved utviklingen som vi tror vil vedvare.

Den svake konjunkturutviklingen internasjonalt preger utviklingen i norsk økonomi på mange måter. Eksporten og de fleste råvarepriser utvikler seg svakt. Dermed opplever store deler av norsk eksportindustri dårlig lønnsomhet og svak vekst. I oppdrettsnæringen er utviklingen litt bedre etter at prisene har tatt seg noe opp etter et sterkt fall i fjor sommer. Oljeprisen holder seg fortsatt på et meget høyt nivå. Når man tar konjunkturutviklingen i betraktning, er det nærliggende å anta at dette må skyldes politisk usikkerhet knyttet til tilbudssiden i markedet. Det er vanskelig å spå om utviklingen i de politiske forholdene som påvirker oljemarkedet. Vi legger til grunn at både tilbuds- og etterspørselsfaktorer trekker i retning av en fallende nominell oljepris fra dagens høye nivå fram til neste sommer, men ikke så mye at beslutninger knyttet til petroleumsinvesteringene i Norge de nærmeste årene påvirkes. Vi tror at petroleumsinvesteringene vil holde seg høye i flere år framover. Funnene på norsk sokkel i senere tid forsterker argumentene for dette bildet. Investeringsveksten vil imidlertid gradvis avta og det vil legge en demper på veksten i fastlandsøkonomien framover.

Den svake internasjonale utviklingen har medført at rentenivået i utlandet er meget lavt både nominelt og reelt. Flere sentralbanker har antydning at de lave rentene vil vare ved en god stund ennå. Det påvirker allerede handlingsrommet for Norges Banks rentestyring. Hensynet til stabilitet i norsk økonomi og ikke minst ønsket om å redusere presset i boligmarkedet kan tilsi et høyere rentenivå. På den annen side er kronekursen sterk, inflasjonen meget lav og det er ledig kapasitet i mange deler av økonomien. Høyere renter i Norge ville antakelig bidra til ytterligere styrking av kronekursen. En slik utvikling ville kunne forsterke todelingen av norsk økonomi. Myndighetene har derfor forsøkt å begrense kredittveksten på annen måte og har i noen grad lykkes med dette når man ser på veksten i utlånstillene fra bankene. Utviklingen har vært med på å bygge opp egenkapitalen i bankene, noe som må ses på som stabiliserende. For næringslivet synes denne utviklingen å føre til at man i større grad forsøker å finansiere sine

Figur 2.1. Offentlig forvaltning. Sesongjustert, mrd. 2009-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

investeringer via obligasjonsmarkedet i stedet for via bankene.

Samlet sett tror vi at den internasjonale utviklingen med svak vekst, liten etterspørsel etter norske produkter og lave priser på mange eksportprodukter fortsatt vil legge en demper på oppgangen i Norge en stund framover. Våre anslag viser at disse trekkene vil prege utviklingen også i 2013 og at vi først i 2014 vil se at veksten ute tiltar merkbart. Da vil også rentenivået ute gradvis øke og gi norsk rentepolitikk større armslag.

Økte renter vil legge en demper på veksten i husholdningenes etterspørsel fra 2014, men effekten av realinntektsveksten vil være sterkere slik at vi regner med høy vekst i konsum og boliginvesteringer framover. Også boligprisveksten tror vi fortsetter i høyt tempo selv om realprisveksten antakelig vil avta noe sammenliknet med de to siste årene. Lønnsveksten vil bidra til høy inntektsvekst selv om inflasjonen vil øke litt og bidra til å redusere realveksten. Økning i antall pensjonister sammen med lønnsregulering av trygdene vil bidra til klart sterkere vekst i husholdningenes inntekter framover. Flere pensjonister bidrar også isolert sett til en mer ekspansiv finanspolitikk, mens offentlige kjøp av varer og tjenester til konsum og investeringsformål er forutsatt å øke om lag som trendveksten i fastlandsøkonomien.

Vi tror ikke at investeringene i næringslivet vil bidra sterkt til oppgangen i norsk økonomi. Det må ses i sammenheng med økte renter og svake internasjonale konjunkturer. Det er imidlertid stor usikkerhet knyttet til den internasjonale utviklingen framover.

Mot slutten av beregningsperioden forventer vi at veksten i internasjonal økonomi tar seg opp. Da vil norsk økonomi få en mer tradisjonell impuls til konjunkturutviklingen som bidrar til at oppgangen i økonomien fortsetter inn i 2015. Vi legger til grunn at veksten i petroleumsinvesteringene da er klart mer moderat og at den sterke veksten i husholdningenes etterspørsel er

mer dempet. Det gir en moderat høykonjunktur som først begynner i 2015. Pengepolitikken, som gir høyere nominelle og reelle renter, bidrar til avdempingen av veksten. Skulle derimot finanspolitikken bli bestemt av handlingsregelens 4-prosents-bane eller petroleumsnæringene fortsette sin kraftige vekst, kan det bli en klart kraftigere oppgang i norsk økonomi enn det vi ser for oss. En internasjonal oppgang ville også kunne gi en mer markert høykonjunktur i norsk økonomi, men i dagens situasjon ser ikke dette ut som en særlig sannsynlig utvikling.

2.1. Mer stimulans fra finanspolitikken fra 2013?

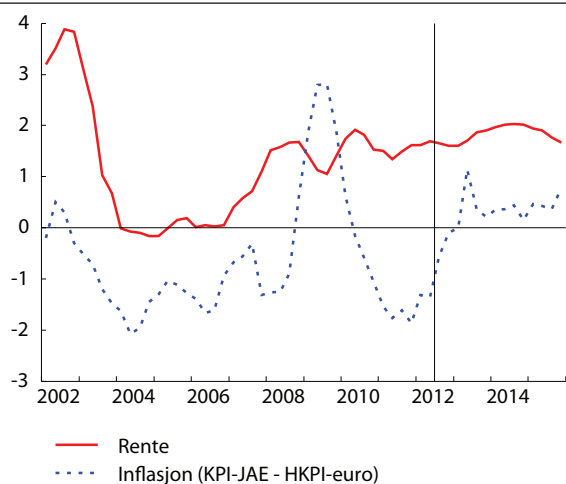
Mens konsumet i offentlig forvaltning falt i 1. kvartal, økte konsumet klart i 2. kvartal i år tross streiken. Streiken bidro til lavere produksjon og leveranser av konsumtjenester med anslagsvis en halv prosent av konsumet i offentlig forvaltning. Ser vi på sesongjusterte tall for konsumet i første halvår 2012, justerer for streiken, og sammenlikner med nivået i andre halvår 2011, ser den underliggende konsumveksten i offentlig forvaltning ut til å være om lag 1,5 prosent målt som årlig rate. Dette er på linje med konsumveksten i offentlig forvaltning i 2011. Det er grunn til å tro at konsumet blir noe høyere i andre halvår enn hva som følger av å videreføre veksten i de foregående kvartalene. Vi legger nå til grunn at veksten i konsum og investeringer i offentlig forvaltning for 2012 blir om lag som anslagene i Revidert nasjonalbudsjett 2012 (RNB). Der anslås veksten i konsumet i offentlig forvaltning til 1,9 prosent fra 2011 til 2012, mens bruttoinvesteringene ventes å falle med 1,4 prosent. Trekker vi fra kjøpet av en fregatt i 2011, innebærer anslaget i RNB en underliggende investeringsvekst på om lag 3 prosent i bruttoinvesteringene.

Stønadene til husholdningene økte med 6,3 prosent i 2011. Som følge av den lave veksten i konsumprisene, ble realveksten 5 prosent. Alderspensjonene bidro mest til denne økningen, mens summen av barnetrygd, kontantstøtte, sykepenger og dagpenger ved arbeidsløshet var uendret fra året før. Anslaget for nominell stønadsvekst i 2012 er i RNB på linje med veksten året før. Med en anslått konsumprisvekst på knapt 1 prosent vil realveksten i stønadene kunne bli vel 5 prosent også i år. Den samlede etterspørselen fra offentlig kjøp av varer og tjenester samt stønader økte reelt med 2,7 prosent i 2011, noe som er på linje med trendveksten i fastlandsøkonomien. Våre anslag for 2012 innebærer at realveksten i etterspørselen blir om lag som året før. Skatte- og avgiftsopplegget er om lag uendret reelt både i 2011 og 2012. Innretningen av finanspolitikken kan følgelig karakteriseres som ganske konjunkturnøytral både i fjor og i år.

Vi antar at finanspolitikken vil gi litt større etterspørselsimpulser i årene 2013-2015 sammenliknet med de to siste årene. Vi forutsetter et reelt uendret skatte- og avgiftsnivå i hele banen. Pensjonsstønadene vil vokse mye reelt sett i årene framover, men veksten vil

Figur 2.2. Rente- og inflasjonsforskjeller mellom Norge og euroområdet. Prosentpoeng

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

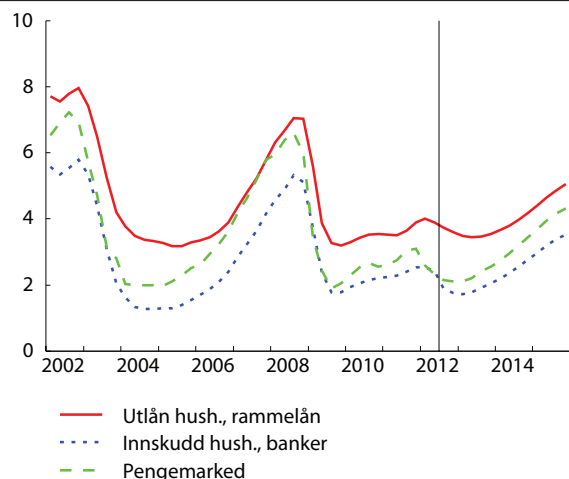
påvirkes mer av økningen i antallet eldre enn av at flere som er 62 år og eldre velger å ta ut AFP. Overføringene til husholdningene er anslått å øke reelt med om lag 5 prosent også i 2013, men realveksten blir lavere når prisveksten framover forventes å ta seg noe opp. Konsumet i offentlig forvaltning antas å øke med rundt 2,5 prosent årlig, om lag som beregnet trendvekst i fastlandsøkonomien. Bruttoinvesteringene i offentlig forvaltning vil trolig øke mer enn konsumet ut fra et ønske om økte investeringer i infrastruktur, og vi legger til grunn en årlig vekst på om lag 5 prosent fra 2013 til 2015. Høyere investeringsvekst øker veksttakten i realkapitalen i offentlig forvaltning. Det bidrar til litt høyere vekst i produksjon og konsum i offentlig forvaltning framover som følge av økte kapitaltjenester som med nasjonalregnskapets definisjoner er lik det økte kapitalslitet. Veksten i den samlede etterspørselen fra kjøp av varer og tjenester samt overføringer anslås å bli vel 3 prosent i disse tre årene. Dette er litt høyere enn anslått trendvekst for fastlandsøkonomien.

For de neste årene anslår vi en noe svakere økning i Statens pensjonsfond utland regnet i norske kroner enn anslagene i RNB 2012. Det er en følge av at vi legger til grunn en sterkere kronekurs de nærmeste par årene. Først i 2015 er vi på et slikt fondsnivå som RNB 2012 anslår. Strukturelt, oljekorrigert budsjettunderskudd (SOBU) regnet som andel av fondskapitalen vil da ifølge våre anslag være om lag 2,5 prosent fra 2013 til 2015. Med en utvikling som den vi har skissert for norsk økonomi, betyr ikke konjunkturjusteringer av statsbudsjettet mye for utviklingen i SOBU framover sammenliknet med det oljekorrigerte budsjettet uten aktivitetsjustering.

2.2. Lav rente

I mars i år satte Norges Bank ned styringsrenta med 0,25 prosentpoeng til 1,5 prosent. I 2009, som var preget av finanskrisen, var styringsrenta i en periode 1,25 prosent. Uendret styringsrente ut året vil gi et årsgjennomsnitt på 1,55 prosent. Dette er 0,2 prosentpoeng

Figur 2.3. Norske renter. Prosent

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

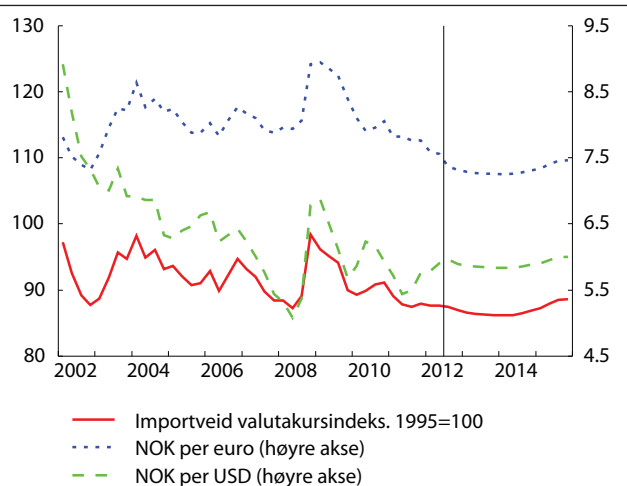
lavere enn årsgjennomsnittet i 2009, som til nå har vært det laveste nivået for styringsrenta på årsbasis.

Mens myndighetene setter styringsrenta, er det markedsrentene som er viktige for utviklingen i realøkonomien. 3 måneders pengemarkedsrente var i begynnelsen av september i år i overkant av 2 prosent, og påslaget mellom styringsrenta og pengemarkedsrenta var dermed vel 0,5 prosentpoeng. Pengemarkedsrenta var ved inngangen til 2012 på 2,9 prosent og har falt gjennom inneværende år, spesielt i forbindelse med den overraskende reduksjonen i styringsrenta i mars i år. Gjennomsnittet de første 8 månedene i år er om lag 2,4 prosent. Dermed ser det ut til at pengemarkedsrenta for året som helhet blir lavere enn årsgjennomsnittet for kriseåret 2009, men likevel ikke så lav som i 2004 og 2005 da påslaget på styringsrenta var lavere enn det er nå.

Statsgjeldskrisen i mange land og de realøkonomiske ettervirkningene av finanskrisen er mye av bakgrunnen for det lave rentenivået i Norge. I euro-området er pengemarkedsrenta nå 0,3 prosent. Den høye renteforskjellen, kombinert med høyere økonomisk vekst i Norge, har bidratt til å styrke krona mot euro. I begynnelsen av september i år kostet en euro 7,30 kroner, noe som innebærer at krona er om lag 10 prosent sterkere nå enn gjennomsnittskursen mot euro/ecu de siste 20 årene. Mye av styrkingen skyldes den svake utviklingen av euroen, og målt mot den importveide kronekursen er krona bare om lag 4 prosent sterkere enn før finanskrisen. Den sterke krona svekker lønnsomheten og aktiviteten i norsk konkurranseutsatt næringsliv. Hvis ikke renta i Norge hadde vært holdt lav, ville krona trolig vært enda sterkere og dermed forsterket problemene for konkurranseutsatt næringsliv.

Både kronestyrkingen og lav internasjonal vekst er medvirkende til lav importert prisstigning. Norsk inflasjon, målt ved veksten i konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE), har vært minst ett prosentpoeng under inflasjonsmålet på

Figur 2.4. Valutakurser

Kilde: Norges Bank.

2,5 prosent de siste to årene. I juli i år var 12-månedersveksten på 1,3 prosent. Det lave rentenivået i Norge bidrar isolert sett til økt inflasjon både ved å begrense kronestyrkingen og ved å stimulere innenlandsk etterspørsel.

Lav rente bidrar til høye utlån fra norske banker og finansinstitusjoner. Publikums innenlandske bruttogjeld (K2) økte med 5,9 prosent i perioden mai-juli i år i forhold til perioden februar-april, sesongjustert og regnet som årlig rate. Veksten er imidlertid lavere enn i 1. kvartal, da den var på 7,8 prosent. I den siste tremånedersperioden er det spesielt kommunene som har økt sine lån med en vekst på 10 prosent, sesongjustert og regnet som årlig rate. Husholdningene økte sin bruttogjeld med 7 prosent i samme periode, målt som årlig rate. For ikke-finansielle foretak falt kredittveksten. Mens gjeldsveksten i ikke-finansielle foretak var på 9 prosent i 1. kvartal økte de gjelden med bare 3 prosent i perioden mai-juli, begge sesongjustert og regnet som årlig rate. Den reduserte gjeldsveksten for ikke-finansielle foretak kan tyde på at effekten av et lavt rentenivå oppveies av redusert investeringslyst som følge av blant annet den sterke kronkursen. En omlegging av sektorgrupperingene i statistikken gjør imidlertid at man skal være forsiktig med tolkninger.

Boligkjøp er en viktig grunn til at husholdningene tar opp lån. Lavere rente innebærer at husholdningene kan betjene høyere boliglån. Dette bidrar til å presse boligprisene opp. Med unntak av noen kortvarige perioder har det vært en formidabel prisvekst på boliger over de siste 20 årene. Boligprisveksten og gjeldsbelastningen i husholdningene kan virke gjensidig forsterkende. Høyere boligpriser og gjeldsbelastning vil kunne bidra til å forsterke framtidige negative konjunktursjokk. Statistisk sentralbyrås boligprisstatistikk viser at boligprisene steg med 3,2 prosent fra 1. til 2. kvartal i år. De siste 4 kvartalene har boligprisveksten vært på 6,7 prosent. Tall fra Eiendomsmeglerforetakenes Forening tyder på at boligprisene fortsetter å øke inn i 3. kvartal, når man justerer for normale sesongsvingninger.

Den gjennomsnittlige utlånsrenta fra finansinstitusjoner på rammelån med sikkerhet i bolig er en god indikator på boliglånsrenta, se boks 2.3 i Økonomiske Analyser 1/2012. Ved utgangen av 2. kvartal 2012 var denne renta på 3,8 prosent, som var 0,2 prosentpoeng lavere enn i de to foregående kvartalene. Innskuddsrenta falt også med 0,2 prosentpoeng fra utgangen av 1. kvartal til utgangen av 2. kvartal da den var 2,3 prosent.

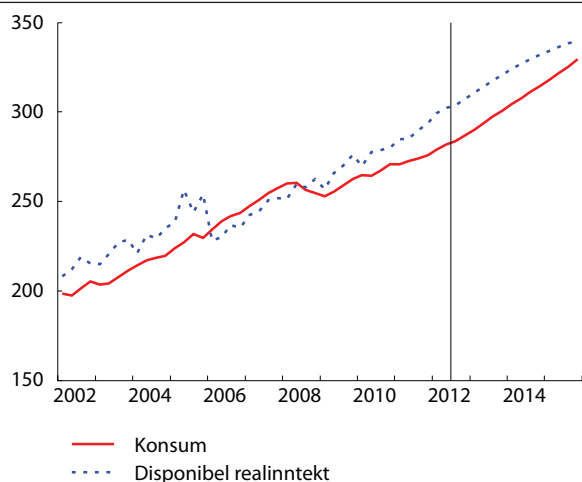
I prognosene legger vi til grunn at Norges Bank holder dagens styringsrente uendret fram til neste sommer. Både den sterke krona og lav inflasjon er grunner for å holde rentenivået lavt. Høy utlåns- og boligprisvekst og lav ledighet trekker i retning av økt rente. Styringsrenta antas derfor å bli økt gradvis fra sommeren 2013 og ut prognoseperioden. Pengemarkedsrenta følger styringsrenta og kommer opp i 4,0 prosent i 2015. Høy rentedifferanse mellom Norge og euro-området bidrar til å holde krona sterk mot euro. Det bidrar til en sterk importveid kronekurs i hele prognoseperioden. Rammelånsrenta antas å komme opp over 5 prosent i slutten av 2015.

2.3. Sterkere konsumvekst framover

Sesongjusterte KNR-tall viser at konsumet i husholdningene økte med 1,1 prosent både i 1. og 2. kvartal i år. Varekonsumet viste en vekst på hele 1,6 prosent i 2. kvartal som følge av økte kjøp av matvarer og elektrisitet. Tjenestekonsumet viste derimot en mer moderat vekst på 0,7 prosent i 2. kvartal, om lag som veksten i 1. kvartal. Dersom vi sammenlikner første halvår i år med tilsvarende periode i fjor vokste samlet konsum med 3,3 prosent. Dette er om lag ett prosentpoeng høyere enn årsveksten i 2011. Varekonsumet viser fall fra mai til juli, men vi regner med at konsumet vil ta seg opp i de neste månedene.

Utviklingen i husholdningenes inntekter, boligformue og renter er viktige faktorer for konsumutviklingen. Husholdningenes disponible realinntekter økte med 4,2 prosent i 2011. Lønnsinntektene, som er den største inntektskilden for husholdningene, bidro særlig til denne inntektsveksten ettersom det var god vekst i selssettingen og klar reallønnsvekst. Institusjonelt kvartalsvis nasjonalregnskap viser at disponibel realinntekt i årets 2. kvartal var 4,9 prosent høyere enn i samme periode året før mens den tilsvarende økningen var hele 6,2 prosent i 1. kvartal i år. Bak denne utviklingen ligger en sterk vekst både i lønnsinntektene og i offentlige stønader, samt en lav prisvekst. Vi venter nå at veksten i husholdningenes disponible realinntekter vil bli rundt 5 prosent i år, om lag ett prosentpoeng høyere enn årsveksten i 2011. Deretter regner vi med at økende inflasjon, og etter hvert også økte renter, vil føre til lavere vekstrater i husholdningenes disponible realinntekter i perioden 2013-2015. En fortsatt vekst i boligprisene vil imidlertid øke boligformuen. Dette virker normalt stimulerende på husholdningenes konsum. Vi anslår nå konsumveksten til 3,6 prosent i år, økende til om lag 4,5 prosent årlig i perioden 2013-2015. Dette er en

Figur 2.5. Inntekt og konsum i husholdninger mv. Sesongjustert, mrd. 2009-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

noe svakere konsumutvikling enn under konjunkturoppgangen fra 2004 til 2007. Dersom vi korrigerer for at befolkningsveksten nå er høyere, blir forskjellen i konsumvekst per innbygger enda noe større.

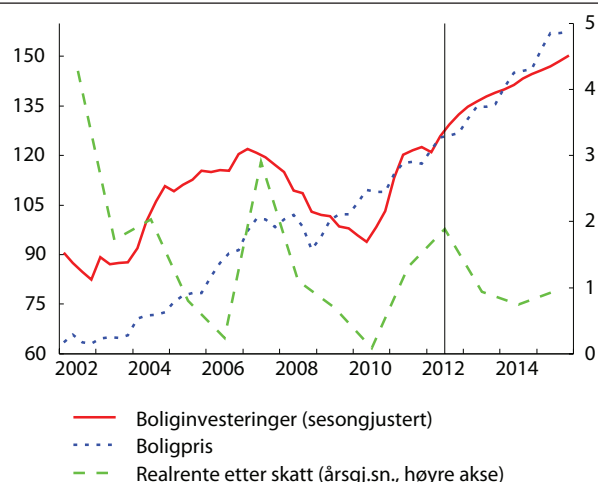
Husholdningenes sparerate var over 8 prosent i 2011. Dette er relativt høyt i et historisk perspektiv. I kjølvannet av finanskrisen kan den forsiktighetsmotiverte sparingen hos husholdningene ha økt som følge av usikkerhet omkring egen inntekt. Med den usikkerheten som fortsatt råder omkring internasjonal økonomi antar vi at denne spareatferden til en viss grad vil gjøre seg gjeldende også i prognoseperioden. I våre beregninger vil spareraten havne over 9 prosent både i år og neste år, for så å reduseres gradvis til rundt 7 prosent i 2015.

2.4. Nytt toppnivå i boliginvesteringene

Boliginvesteringene økte kraftig gjennom andre halvår i 2010 og første halvår 2011, men flatet deretter ut. Etter et beskjedent fall i 1. kvartal i år har boliginvesteringene fått et nytt og kraftig oppsving. Ifølge de sesongjusterte KNR-tallene var veksten i 2. kvartal 4,1 prosent sammenliknet med kvartalet før. Med økning i 2. kvartal ligger boliginvesteringene nå klart over tidligere rekordnivåer fra før finanskrisen.

Byggearealstatistikken, som er en hovedindikator i beregningen av boliginvesteringene, viser en jevn økning fra februar i år. Dermed er tendensene til nedgang i igangsetting av nye boliger etter vinteren 2011 og til og med januar i år snudd til markert oppgang. Antall igangsatte nye boliger var i 2. kvartal i år på høyde med nivåene gjennom toppåret 2007 med over 8000 nye

Figur 2.6. Boligmarkedet. Venstre akse indekser, 2009=100, høyre akse prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

boliger. De siste månedstallene for juli viser fortsatt høy igangsetting av nye boliger og en videre oppgang i den underliggende veksten.

Utviklingen i boliginvesteringene drives i hovedsak av forholdet mellom boligpris og byggekostnader. I vår modell drives realboligprisene av husholdningenes realinntekter, renteutviklingen og boligkapitalen. Utsiktene framover for disse faktorene peker samlet sett i retning av videre vekst i investeringene. Vi ser for oss at veksten i boliginvesteringene blir om lag 7 prosent i år og neste år, før veksten avtar noe i 2014 og 2015 fordi rentenivået etter hvert øker.

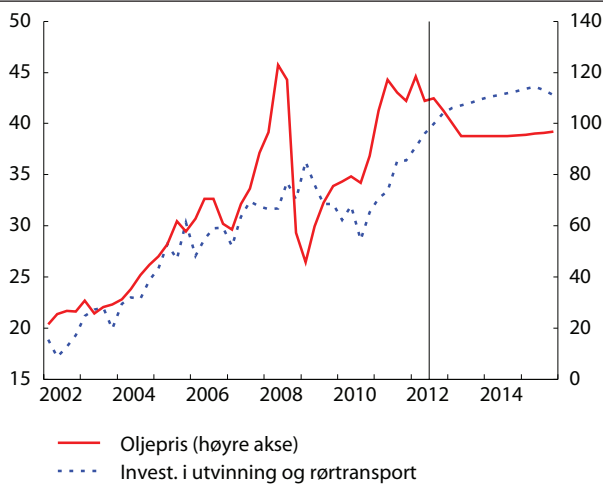
Boligprisene har steget markert de siste to årene. I årets første halvdel vises heller ingen tegn til at prisveksten er i ferd med å avta. Ifølge SSBs boligsprisindeks steg boligprisene i 1. og 2. kvartal med henholdsvis 3,5 og 3,2 prosent fra kvartalet før. Dette vil selv med uendrete boligpriser resten av året gi en årsvekst på 6,5 prosent. Etterspørselen i boligmarkedet presser prisene på alle boligtyper oppover. Verken økte krav til egenkapital eller økt boligbygging har vært tilstrekkelig til å stoppe boligprisveksten så langt i år. Utviklingen i månedstallene for boligprisene peker i retning av en videre oppgang i 3. kvartal. Ifølge eiendomsmeglerbransjens boligprisstatistikk økte boligprisene sesongjustert i juli og august med henholdsvis 1,1 og 0,7 prosent. På bakgrunn av utviklingen i boligbyggingen, husholdningenes inntekter, renter og befolkningsvekst, anslår vi nå at boligprisene vil stige 7-8 prosent årlig ut prognoseperioden.

Tabell 2.2. Husholdningenes disponible realinntekter. Prosentvis vekst fra året før

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Totalt	-6,4	6,3	3,9	3,9	3,5	4,2	5,0	4,5	4,0	2,8
Eksklusive aksjeutbytte	4,2	5,0	3,1	4,0	3,2	3,8	5,3	4,4	3,8	2,7

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.7. **Petroleumsinvesteringer og oljepris i USD. Sesongjustert, mrd. 2009-kr, kvartal**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

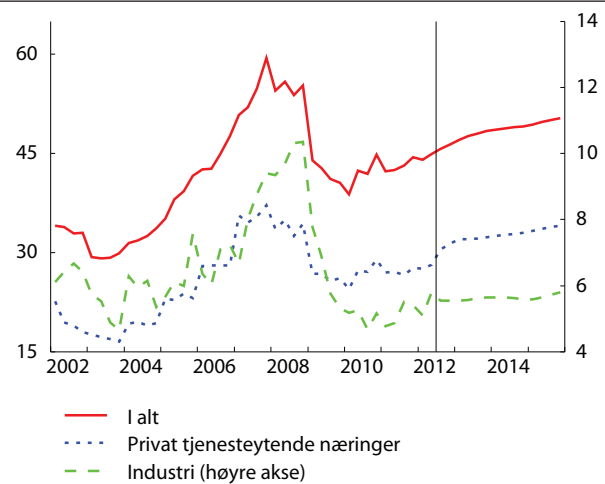
2.5. Fortsatt vekst i oljeinvesteringene

Investeringene i utvinning og rørtransport fortsatte å stige i 2. kvartal 2012. Ifølge sesongjusterte KNR-tall var veksten fra 1. kvartal til 2. kvartal på 3,4 prosent. Sammen med næringen tjenester tilknyttet utvinning, hvor investeringene normalt er små, utgjør de det vi omtaler som oljevirkomheten. Både investeringer i oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledninger samt oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler økte klart i siste kvartal. Sammenliknet med fjoråret er det først og fremst oljeplattformer, borerigger og moduler som bidrar til å trekke opp de samlede petroleumsinvesteringene.

Det har nå snart vært to sammenhengende år med stigende investeringer etter et markert fall i etterkant av finanskrisen. Oljeprisen falt vinteren 2008/2009 til et nivå godt under det som krevdes for tilstrekkelig lønnsomhet i flere av de planlagte prosjektene. Planer ble forskjøvet, noe som medvirket til den sterke nedgangen i investeringene gjennom 2009 og inn i 2010. Oljeprisen økte klart i 2010 og 2011. Bedret lønnsomhet kombinert med økt optimisme som følge av flere store funn de siste årene er faktorer bak den sterke investeringsoppgangen vi nå er inne i. Beregninger foretatt i boks 2.1 viser effekten på norsk økonomi av de høye petroleumsinvesteringene.

Flere store prosjekter ventes å holde investeringene høye i årene framover. Det investeres i en kombinasjon av nye felt, slik som Goliat, Valemon og Gudrun, og gamle felt, som Ekofisk, Eldfisk og Troll. De eldre plattformene både oppgraderes og utvides for å inkludere utvinning fra nærliggende felt. Produksjonsboringen har økt kraftig siden starten på 2000-tallet. Flere brønner bidrar til å øke utvinningen. Vi venter at denne utviklingen vil forsterkes i årene framover og dermed bidra til økning i de samlede petroleumsinvesteringene, om enn noe svakere enn i 2011 og 2012.

Figur 2.8. **Investeringer i Fastlands-næringer. Sesongjustert, mrd. 2009-kr, kvartal**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Olje- og gassutvinningen, målt i antall standard kubikkmeter oljeekvivalenter, økte klart i 2. kvartal i år i forhold til 2. kvartal i fjor. Mens forsommeren i fjor var preget av produksjonsstans ved flere plattformer, har produksjonen av både olje og gass holdt seg oppe i år. Den underliggende trenden er imidlertid fortsatt at oljeutvinningen faller jevnt og trutt, mens gassutvinningen øker i om lag samme takt. Samlet produksjon ventes å stige med 5 prosent i år, før den flater ut de neste fire årene.

2.6. Moderat vekst i næringsinvesteringene

En moderat underliggende vekst i næringsinvesteringene i fastlandsøkonomien gjennom det siste året ble videreført i 2. kvartal i år. Sammenliknet med kvartalet før er det registrert en økning i investeringene på 1,9 prosent. Med unntak av investeringer i annen vareproduksjon, som utgjør om lag 20 prosent og som viste en nedgang på 3,6 prosent, var oppgangen bredt basert. Industriinvesteringene økte med 13,6 prosent i 2. kvartal, mens investeringene innen tjenesteyting økte med 2,1 prosent.

SSB kartlegger bedriftenes antakelser om sine framtidige investeringer gjennom en utvalgsundersøkelse. Ved innrapporteringen i 3. kvartal 2012 indikerer industribedriftenes anslag en investeringsøkning på om lag 5 prosent i år og om lag uendret nivå i 2013. For kraftforsyning har det fra tidlig i 2010 vært en markert underliggende investeringsvekst. Denne utviklingen ventes å fortsette, noe som må sees i sammenheng med innføringen av el-sertifikater, også kalt grønne sertifikater. Ordningen har til hensikt å stimulere økte investeringer i fornybar kraftproduksjon. Fra 1. januar 2012 ble Norge en del av det norsk-svenske el-sertifikatmarkedet som skal vare fram til 2035. Kraftanlegg tildeles el-sertifikater i 15 år og produsentene har derfor insentiver til å komme i gang med produksjonen innen 2020. Mens investeringsveksten i kraftforsyning tidligere har

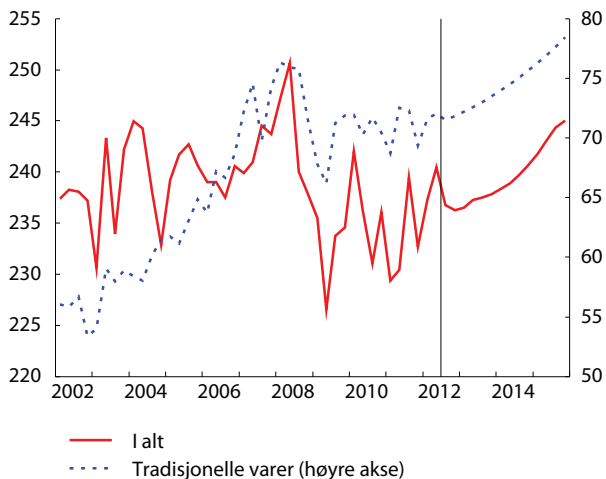
Tabell 2.3. **Makroøkonomiske hovedstørrelser 2011-2015. Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår**

	Regn- skap 2011*	Prognoser								
		2012			2013		2014		2015	
		SSB	NB	FIN	SSB	NB	SSB	NB	SSB	NB
Realøkonomi										
Konsum i husholdninger mv.	2,4	3,6	3 1/2	3,5	4,7	4 1/4	4,6	3 1/2	4,5	3
Konsum i offentlig forvaltning	1,5	1,9	2	1,9	2,0	2 1/2	2,6	..	2,7	..
Bruttoinvestering i fast realkapital	6,4	8,0	..	6,4	5,8	..	3,1	..	2,9	..
Utvinning og rørtransport ¹	13,4	13,5	15	15,0	6,4	7 1/2	2,5	4	1,7	3
Fastlands-Norge	8,0	4,5	2 1/2	3,5	5,7	6	3,6	..	3,5	..
Næringer	2,6	5,3	..	3,6	5,4	..	2,2	..	2,1	..
Bolig	22,0	6,9	..	7,0	7,4	..	3,9	..	3,7	..
Offentlig forvaltning	3,0	-0,8	..	-1,4	3,9	..	6,2	..	6,2	..
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ²	3,2	3,3	2 3/4	3,1	4,2	4	3,9	3 3/4	3,8	3 1/2
Lagerendring ³	0,3	-0,2	..	..	0,0	..	0,0	..	0,0	..
Eksport	- 1,4	1,8	..	0,8	0,2	..	0,8	..	1,9	..
Råolje og naturgass	- 6,2	2,2	..	1,2	-0,9	..	-1,4	..	-0,2	..
Tradisjonelle varer ⁴	- 0,4	1,1	3/4	-1,7	1,9	1 3/4	2,7	..	3,4	..
Import	3,5	2,6	3	4,3	5,7	5 1/2	4,4	..	4,1	..
Tradisjonelle varer	5,3	2,0	..	4,5	6,7	..	5,0	..	4,8	..
Bruttonasjonalprodukt	1,4	3,5	3 1/2	2,4	2,2	2 1/2	2,4	2 1/4	2,8	2 1/4
Fastlands-Norge	2,4	3,6	3 3/4	2,7	3,1	3 1/4	3,2	2 3/4	3,4	2 3/4
Arbeidsmarked										
Sysselsatte personer	1,4	2,2	2	1,6	1,8	1 1/2	1,5	1	1,6	1
Arbeidsledighetsrate (nivå)	3,3	3,1	3	3,3	3,3	3	3,2	3 1/4	3,1	3 1/2
Priser og lønninger										
Årslønn	4,2	4,2	4	3 3/4	3,7	4 1/4	4,1	4 1/2	4,5	4 1/2
Konsumprisindeksen (KPI)	1,2	0,9	1	0,9	1,6	1 3/4	2,1	2	2,5	2 1/2
KPI-JAE ⁵	0,9	1,3	1 1/2	1,4	1,6	1 3/4	2,0	2	2,4	2 1/2
Eksportpris tradisjonelle varer	6,2	-2,7	..	0,1	-1,0	..	2,4	..	3,6	..
Importpris tradisjonelle varer	4,1	-0,3	..	0,0	-1,8	..	1,3	..	2,9	..
Boligpris	8,0	7,0	..	..	7,2	..	7,7	..	8,0	..
Utenriksøkonomi										
Driftsbalansen, mrd. kroner	395,9	440,3	..	380,0	348,7	..	299,3	..	285,2	..
Driftsbalansen i prosent av BNP	14,6	15,1	..	13,4	11,7	..	9,7	..	8,8	..
MEMO:										
Husholdningenes sparinger (nivå)	8,2	9,3	..	8,8	9,4	..	8,7	..	7,2	..
Pengemarkedsrente (nivå)	2,9	2,3	2,4	2,4	2,3	2,5	3,1	3,1	4,0	3,5
Utlånsrente, rammelån med pant i bolig (nivå) ⁶	3,6	3,8	..	..	3,5	..	3,9	..	4,7	..
Råoljepris i kroner (nivå) ⁷	621	651	..	650	563	..	557	..	574	..
Eksportmarkedsindikator	5,2	1,4	..	..	2,5	..	4,1	..	5,4	..
Importveid kronekurs (44 land) ⁸	- 2,4	-0,8	-0,4	-1,0	-1,2	-1,4	0,1	-0,9	1,9	0,3

¹ Finansdepartementets anslag inkluderer tjenester tilknyttet oljeutvinning.² Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.³ Endring i lagerendring i prosent av BNP.⁴ Norges Bank gir anslag for tradisjonelle varer, reisetraffikk og annen tjenestetransport fra Fastlands-Norge.⁵ KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE).⁶ Gjennomsnitt for året.⁷ Gjennomsnittlig spotpris, Brent Blend.⁸ Positivt tall innebærer svekket krone. Finansdepartementet gir anslag på konkurranseprisindeksen.

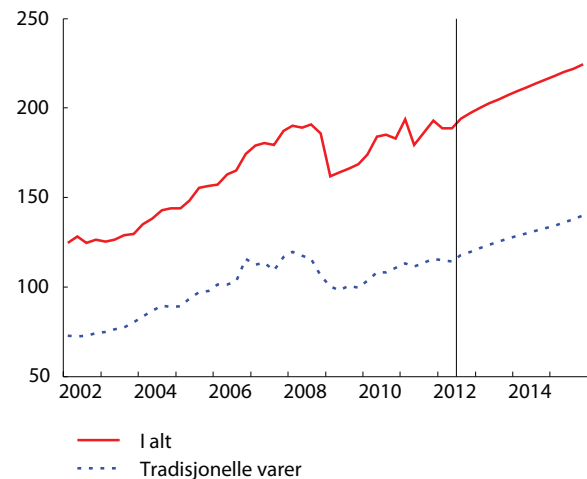
Kilde: Statistisk sentralbyrå (SSB), Finansdepartementet, St.meld.nr.2 (2011-2012), (FIN), Norges Bank, Pengepolitisk rapport 1/2012 (NB).

Figur 2.9. Eksport. Sesongjustert, mrd. 2009-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.10. Import. Sesongjustert, mrd. 2009-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

vært rettet mot å øke produksjonskapasiteten, venter bedriftene selv at utbygging av distribusjonsnettet vil prege veksten i årene som kommer. Når vi justerer for normal underrapportering ligger det an til at investeringer i kraftforsyning vil øke med om lag 15 prosent i 2012, mens økningen i 2013 ventes å bli mer moderat.

Historisk har det vært en nær sammenheng mellom utviklingen i investeringer og konjunkturutviklingen ved at investeringer er medsykliske. Investeringer skiller seg likevel fra produksjon og sysselsetting gjennom betydelig større svingninger. I de tre siste konjunkturoppgangene har næringsinvesteringene vært kjennetegnet av årlige vekstrater i størrelsesordenen 10-20 prosent. Gjennom inneværende konjunkturoppgang ventes det at veksten i næringsinvesteringer forblir på om lag 5 prosent i 2013 for deretter å avta til om lag 2 prosent i 2015. Den relativt svake veksten i investeringer må sees i sammenheng med at konjunkturoppgangen i Norge er relativt svak og sammenfaller med en nedgangs-konjunktur internasjonalt. Etterspørselen mot de deler av industrien som konkurrerer på det internasjonale markedet er derfor lav, noe som blant annet bidrar til å trekke industriinvesteringene ned framover.

2.7. Svakere utvikling i utenriksøkonomien

Den internasjonale lavkonjunkturen preger også etterspørselen etter norske eksportprodukter, mens den sterke norske økonomien bidrar til å gjøre våre eksportprodukter dyrere. Høy kostnadsvekst og sterk krone svekker norsk konkurransevne. Den sterke norske økonomien stimulerer veksten i innenlandsk etterspørsel etter importprodukter, og den internasjonale lavkonjunkturen bidrar sammen med en sterk krone til lave importpriser. Disse kvalitative trekkene ved utenriksøkonomien i de seneste årene vil trolig vedvare.

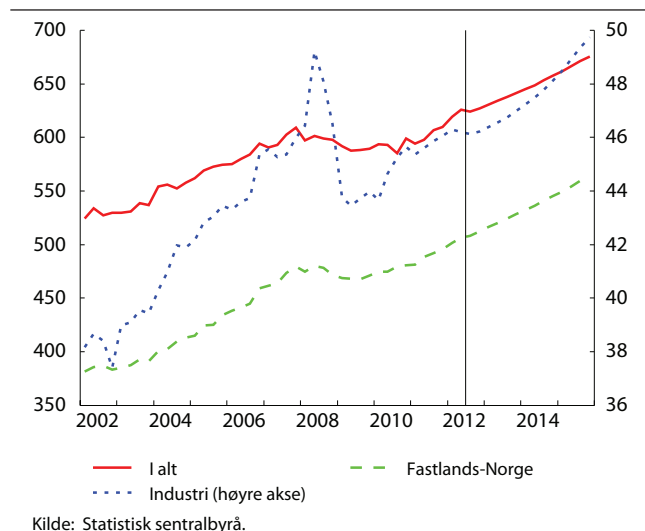
Volumutviklingen i eksporten og importen har isolert sett bidratt til å redusere handelsoverskuddet. Denne utviklingen ventes å fortsette. Eksporten utenom olje og gass har vokst mindre enn importen, og oljeeksporten

har vist en trendmessig nedgang som ikke har blitt kompensert fullt ut av økt gasseksport. Vekst i konsum og investeringer har holdt importveksten oppe. Når handelen med utlandet likevel har gitt økende overskudd i de fleste årene siden 2003, skyldes det sterk vekst i prisene på norsk eksport, i særdeleshet olje og gass, kombinert med svak utvikling i prisene på norsk import, spesielt på grunn av økt import fra lavkostland i Asia. Vi venter ikke at bytteforholdet overfor utlandet fortsetter å gi Norge slike gevinster i årene framover.

Etter den kraftige eksportnedgangen under finanskrisen og gjeninnhenting som fulgte, har tradisjonell norsk vareeksport fluktuert rundt et uendret nivå siden 2010. En bredt basert nedgang gjennom siste halvdel av fjoråret er nær reversert i første halvdel av inneværende år. Sesongjusterte KNR-tall viser at tradisjonell eksport økte med 3,2 og 0,6 prosent i 1. og 2. kvartal 2012 i forhold til kvartalet før. Eksporten av elektrisk kraft har økt de seneste fire kvartalene, fra et allerede høyt nivå til rekord i 2. kvartal i år. På den annen side har den store varegruppen kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter vist avtakende eksport gjennom de seneste fire kvartalene. For året som helhet venter vi en positiv vekst i tradisjonell eksport på vel 1 prosent. Etter 2003 har samlet olje- og gasseksport vist en trendmessig nedgang som reflekter avtakende oljeproduksjon. Men også olje- og gasseksporten ga positive vekstbidrag til samlet eksport i årets to første kvartaler. Gasseksporten var rekordhøy i 2. kvartal, og nærmer seg oljeeksporten målt i verdi. Fordi gassproduksjonen falt i 2011, kan 2012 bli det første året siden 2003 med vekst i samlet olje- og gasseksport. Tjenesteeksporten fortsetter en trendmessig vekst, men svakere enn før finanskrisen. Betydelig vekst i transportrelaterte tjenester bidro til en økning på 0,4 prosent for samlet tjenesteeksport i 2. kvartal i år, etter en nedgang i 1. kvartal. Årsveksten i 2012 antas å bli om lag 3,2 prosent.

Eksportprisene viser nedgang i årets 2. kvartal for olje (men ikke gass), tradisjonelle varer og tjenester. Flere kategorier eksport fortsetter en svak prisutvikling.

Figur 2.11. Bruttonasjonalprodukt. Sesongjustert, mrd. 2009-kr, kvartal

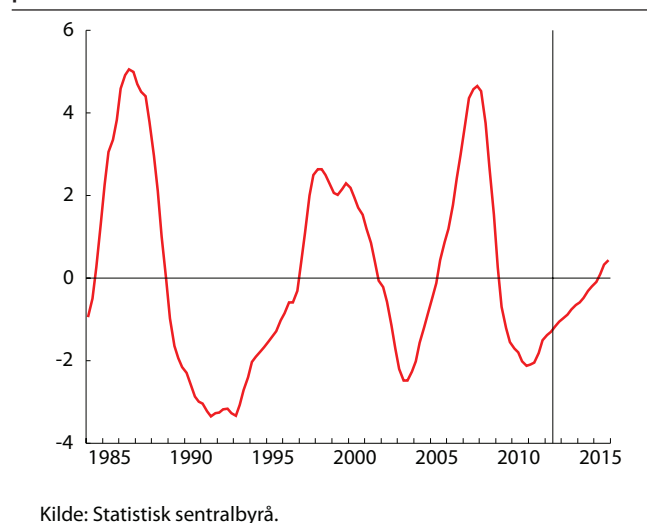
Eksportprisene for skip har falt i over et års tid. Det samme har prisene på produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske, elektrisk kraft samt den store og viktige kategorien industriprodukter. Vi anslår at eksportprisene for tradisjonelle varer samlet sett faller med i underkant av 3 prosent i år, og at fallet bremses opp i 2013. Deretter blir det en økende prisvekst ut prognoseperioden. Prisene på olje og gass samt eksport av tjenester ventes å vise høy vekst i 2012. De neste årene vil prisene på tjenesteeksporten trolig vokse litt mer enn for tradisjonell vareeksport, mens olje- og gassprisene faller noe.

Gjennom de tre siste årene har veksten i importen av tradisjonelle varer og tjenester vist avtakende tendenser. Utviklingen i første halvår av 2012 er generelt svak, med nedgang for mange grupper varer og tjenester, og vi anslår en årsvekst for 2012 på bare 2 prosent. For 2013-2015 venter vi mer normalt høye vekstrater. Importprisene på både varer og tjenester falt i 2. kvartal i år, og prisindeksene ligger på nivå med 2. kvartal 2011. Vi venter om lag uendrete importpriser i år, og prisvekst først i 2014 og 2015, delvis som følge av svakere krone.

Den svake internasjonale konjunktursituasjonen vil vedvare og legge en demper på veksten i etterspørselen etter norske eksportvarer og -tjenester de nærmeste årene. Kostnadsutviklingen i Norge vil fortsette å svekke konkurransevnen, og bidra til videre tap av markedsandeler. Samtidig har vi lagt til grunn en moderat norsk konjunkturoppgang som vil stimulere importen fra dagens lave nivå. I årene 2013-2015 ventes lavere olje- og gasspriser å bidra til at eksportprisene samlet utvikler seg svakere enn importprisene, slik at vi får et svekket bytteforhold overfor utlandet.

I 2012 anslås handelsoverskuddet å øke til godt over 400 milliarder kroner, med god hjelp fra høyere olje- og gasspriser samt relativt lav vekst i importvolum

Figur 2.12. BNP Fastlands-Norge. Avvik fra beregnet trend i prosent

og importprisene. Deretter vil relativt lav vekst i eksporten samt vedvarende bytteforholdstap kunne redusere handelsoverskuddet med over 40 prosent i løpet av prognoseperioden, til ned mot nivået i 2004. Overskuddet på rente- og stønadsbalansen mot utlandet ventes å vokse fra om lag 25 til 35 milliarder kroner i prognoseperioden. Dermed anslås driftsbalansen som andel av BNP å falle fra 15 prosent i 2012 til under 9 prosent i 2015.

2.8. Moderat konjunkturoppgang

BNP Fastlands-Norge økte i 2. kvartal i år med 3,9 prosent regnet som årlig rate, etter å ha vokst 4,8 prosent kvartalet før. Veksten i de fem siste kvartalene har dermed vært høyere enn anslaget for trendveksten som er på vel 2,5 prosent. Den inneværende konjunkturoppgangen kom etter halvannet år med vekst på det jevne, som avløste fire kvartaler med fall i BNP i kjølvannet av finanskrisen i 2008-2009.

Det har i den senere tid vært betydelige svingninger i kraftproduksjonen. I de to siste kvartalene har denne utviklingen bidratt til å øke veksten i BNP Fastlands-Norge med rundt 1,0 prosentpoeng regnet som årlig rate. Det indikerer at den underliggende produksjonsveksten er noe svakere enn BNP-tallene gir inntrykk av. I motsatt retning trekker imidlertid streiken i offentlig forvaltning i 2. kvartal, som er anslått å ha bidratt til å redusere veksten i BNP Fastlands-Norge med 0,6 prosentpoeng regnet som årlig rate.

Det har vært store forskjeller i aktivitetsutviklingen mellom de ulike næringene etter finanskrisen. Verdiskapningen i industrien var i 2. kvartal fremdeles klart lavere enn toppen i 2. kvartal 2008. Også aktiviteten i bygg og anlegg ligger under tidligere toppnivåer. Aktiviteten i fastlandsbasert markedsrettet tjenesteyting falt egentlig aldri noe særlig etter finanskrisen, og det har vært en klar økning siste halvannet år. Aktiviteten i offentlig tjenesteyting har grovt sett økt

Boks 2.1. Norsk oppgang: Noen faktorer bak forskjellen til konjunkturutviklingen ute

Norsk økonomi passerte en konjunkturbunn i 1. kvartal 2011 og har deretter vært inne i en konjunkturoppgang. Dette står i motsetning til utviklingen hos våre handelspartnere hvor den økonomiske veksten er meget svak. I denne boksen ser vi nærmere på noen faktorer hvor norsk økonomi skiller seg fra andre land, og som kan belyse konjunkturoppgangen i norsk økonomi. Særlig når land omkring oss har en svært annen utvikling, er det interessant å forstå hvorfor Norge er annerledes.

«Norge har jo oljen» hører vi ofte brukt som forklaring på hvorfor norsk økonomi har en annen utvikling enn våre handelspartnere. Petroleumsvirksomheten påvirker norsk økonomi gjennom to hovedkanaler, de direkte etterspørselsimpulsene og bruken av «oljepenger» over statsbudsjettet. Vi ser her nærmere på betydningen av disse to påvirkningskanalene for den aktuelle konjunkturutviklingen.

Ved hjelp av handlingsregelen for finanspolitikken dempes betydningen av de løpende oljeinntektene for utformingen av politikken. Det skjer både ved at statens del av de løpende oljeinntektene blir investert i Statens pensjonsfond utland (SPU) og ved at man i «oljepengebruken» tar konjunktursyn. For eksempel brukes det i 2012 klart mindre «oljepenger» enn man kunne ha gjort hvis man slavisk fulgte 4-prosentsregelen for innfasing av realavkastningen av SPU. Begrunnelsen for dette er at man i en periode med konjunkturoppgang ikke bør stimulere oppgangen ytterligere ved en sterkt ekspansiv finanspolitikk. Med svake konjunkturer i utlandet som fører til lave renter internasjonalt, har Norges Bank mindre spillerom i sin rentesetting enn de ville ha hatt under mer normale forhold. Når derfor pengepolitikken stimulerer konjunkturoppgangen i Norge, bør finanspolitikken holde tilsvarende mer igjen. Høy statsgjeld har tunget mange land til å føre en kontraktiv finanspolitikk i en tid hvor konjunktursituasjonen tilsier det motsatte. Kutt i utgifter og økte skatter kjennetegner utviklingen hos mange av våre handelspartnere, mens norsk finanspolitikk har gitt stimulanter om lag på linje med trendveksten i fastlandsøkonomien.

Ressursbruken i petroleumsvirksomheten i form av investeringer og driftsutgifter til løpende produksjon er ikke begrenset av noen handlingsregel etter at myndighetene har godkjent planene for utbygging av et felt. Etter at petroleumsinvesteringene nådde en topp i begynnelsen av 2009, falt investeringene fram til midt i 2010. Deretter har de steget kraftig helt fram til 2. kvartal 2012. Anslagene fra oljeselskapene innebærer at investeringene målt i faste priser vil fortsette å øke framover, men vi regner med at veksten blir mindre enn de siste to årene og lavere enn selskapenes egne anslag.

Petroleumsinvesteringene er nå nesten 30 prosent høyere enn bunnen i 2010. Denne økningen innebærer en impuls på nesten 1 prosent av BNP Fastlands-Norge både i 2011 og 2012. I tillegg har driftsutgiftene i petroleumssektoren økt en del siden 2010. Dette innebærer impulser i forhold til fastlandsøkonomien på knapt en halv prosent hvert av disse årene. Samlet sett er altså de direkte impulsene fra petroleumssektoren til fastlandsøkonomien betydelige både i 2011 og 2012. Men fordelingen av investeringene etter type realkapital og importandelene knyttet til de ulike varer og tjenester som medgår varierer mye.

Virkningene av impulsene tallfestes gjennom modellberegninger som viser hvordan norsk økonomi ville utviklet seg i årene etter 2010 om vi ikke hadde fått disse impulsene fra petroleumssektoren. I disse holdes petroleumsinvesteringene og driftsutgiftene i sektoren konstante reelt sett fra 2010 til 2015. Analysen er utført på en versjon av KVARTS hvor både tre måneders pengemarkedsrente og valutakursen er modellbestemt.

Tabell 1. Effekter av økt etterspørsel fra petroleumsvirksomheten 2011-2015. Virkningen målt i prosent/prosentpoeng av størrelsen i en kontrafaktisk bane uten impulsene fra petroleumsvirksomheten

	2011	2012	2013	2014	2015
BNP F-N	0,5	1,1	1,5	1,6	1,7
Ledighetsrate, prosentpoeng	-0,2	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3
Sysselsatte	0,2	0,5	0,8	0,8	0,8
KPI	0,0	-0,1	-0,2	-0,3	-0,3
Rente, prosentpoeng	0,1	0,1	0,2	0,3	0,4

Tabell 1 viser hvordan noen makroøkonomiske størrelser påvirkes av impulsene fra petroleumsvirksomheten fra og med 2011. Impulsene fra petroleumssektoren har bidratt med om lag et halvt prosentpoeng til veksten i fastlandsøkonomien i 2011 og 2012, og vi regner med at effekten blir omtrent dette også i 2013. Fra 2011 til 2013 er den samlede effekten 1,5 prosent for BNP Fastlands-Norge. Sysselsettingen er også økt en del, mens arbeidsløshetsraten (målt med AKU) er redusert. Med høyere aktivitet og lavere ledighet har styringsrenten og pengemarkedsrenten blitt litt høyere. Det har også ført til litt sterkere kronekurs som så har bidratt til å redusere inflasjonen, men effekten er her bare 0,1 prosentpoeng hvert år.

Impulsene fra petroleumssektoren har således bidratt klart til oppgangen i norsk økonomi siden 2010 og forklarer noe av det spesielle ved den norske utviklingen sammenliknet med utviklingen i eurosonen, hvor veksten har vært svakere og inflasjonen høyere enn i Norge.

Vi går så over til å studere betydningen av at Norge ikke har måttet stramme inn i finanspolitikken slik tilfellet er i mange land, men har derimot kunnet føre en ganske konjunkturneutral finanspolitikk i 2011 og 2012, noe vi har antatt også vil skje i 2013. I OECDs Economic Outlook fra november 2011 (Figure 1.10) gis det en oversikt over vedtatte og forventede innstramminger i finanspolitikken i OECD-land. Politikkendringene er målt som impulser i forhold til BNP og fordelt på skatteøkninger og utgiftskutt. Som man vil se av OECDs oppstilling, er det svært store variasjoner mellom landene. Et grovt gjennomsnittsanslag på endringene for OECD tilsier at innstrammingerne utgjør én prosent av BNP hvert år fra 2011-2013. 70 prosent av dette er utgiftskutt og 30 prosent er skatteøkninger. I vår kontrafaktiske beregning antar vi at offentlig kjøp av varer og tjenester inklusive lønnskostnader reduseres med 0,7 prosentpoeng i forhold til BNP Fastlands-Norge hvert år fra 2011-2013. Momssatsene økes slik at den årlige impulsen tilsvarer 0,3 prosentpoeng av fastlandsøkonomien hvert år. Vi bruker samme modellversjon som over.

Tabell 2. Effekter av en annerledes finanspolitikk. Virkningen målt i prosent/prosentpoeng av størrelsen i en kontrafaktisk bane med innstrammende finanspolitikk

	2011	2012	2013	2014	2015
BNP F-N	0,6	1,1	1,6	1,6	1,7
Ledighetsrate, prosentpoeng	-0,3	-0,5	-0,6	-0,5	-0,4
Sysselsatte	0,5	1,0	1,4	1,3	1,1
KPI	-0,5	-1,2	-1,9	-2,1	-2,2
Rente, prosentpoeng	0,1	0,1	0,3	0,2	0,4

Tabell 2 viser virkningen på norsk økonomi av at vi ikke har trengt å stramme inn finanspolitikken slik tilfellet har vært for OECD-området sett under ett. Dette har bidratt til oppgangen i norsk økonomi i perioden 2011 til 2015. Både i 2011 og 2012 har bidraget til BNP-veksten fra en mer nøytral finanspolitikk sammenliknet med en strammere politikk, vært vel et halvt prosentpoeng. Ledigheten i Norge har sunket klart som følge av dette og sysselsettingen har økt. En viktig impuls Norge har unngått er at vi har sluppet å øke indirekte skatter for å bedre statsfinansene. Dette har medført at inflasjonen har blitt klart lavere. Faktisk utgjør dette en årlig inflasjonsimpuls på vel 0,5 prosentpoeng. Effekten på KPI-JAE, hvor man ser bort fra de direkte priseffektene av økte avgifter, er langt mindre. I 2013 er KPI-JAE bare 0,7 prosentpoeng lavere enn i banen med stram finanspolitikk. Årsaken til at KPI-JAE blir lavere er at lavere ledighet gir høyere renter og dermed sterkere kronekurs.

Tabell 3 viser hva effektene er på noen makroøkonomiske størrelser av begge de impulsene vi har analysert her. Den samlede effekten på aktiviteten i fastlandsøkonomien er noe over 3 prosent fra 2013. Hvis vi sammenholder denne effekten med det anslåtte konjunkturgapet i vår referansebane, som var om lag 2 prosent i 2010, kan vi følgelig slutte at uten de impulsene vi her har analysert, ville det ikke ha vært

Tabell 3. Samlede effekter av mer ekspansiv finanspolitikk og impulsene fra petroleumssektoren. Avvik i prosent/prosentpoeng i forhold til en bane uten disse impulsene

	2011	2012	2013	2014	2015
BNP F-N	1,1	2,2	3,1	3,2	3,3
Investeringer fastlandsnæringer	1,0	2,1	2,7	2,7	2,7
Husholdningens konsum	0,4	1,0	1,9	2,7	3,7
Tradisjonell eksport	0,0	0,0	-0,3	-0,8	-1,3
Ledighetsrate, prosentpoeng	-0,5	-0,8	-1,0	-0,8	-0,8
Sysselsatte	0,8	1,6	2,2	2,2	2,0
KPI	-0,6	-1,3	-2,1	-2,4	-2,5
Rente, prosentpoeng	0,2	0,2	0,5	0,6	0,8
Memo:					
Impuls fra oljeetterspørsel, andel av BNP F-N	1,2	2,6	3,6	3,8	4,0
Impuls fra finanspolitikken, andel av BNP F-N	0,7	1,3	2,0	2,0	2,1

noen konjunkturoppgang i norsk økonomi etter 1. kvartal 2011. BNP-gapet ville ha holdt seg ganske uendret fra 2010 til 2015 og norsk økonomi ville ikke ha kommet inn i en tilnærmet konjunkturnøytral situasjon, som vi anslår vil inntreffe i 2015. Både husholdningens konsum og konsumet i offentlig forvaltning har blitt klart høyere som følge av den særnorske utviklingen. Økt aktivitet har ført til høyere investeringer. Derimot har tradisjonell eksport blitt lavere og det skyldes i stor grad høyere rente og sterkere kronekurs som er blitt om lag 4 prosent sterkere enn hva som ellers hadde vært tilfelle. Disse impulsene har bidratt til å holde norsk inflasjon lav. Det kan synes paradoksalt at høyere aktivitet har bidratt til lavere inflasjon. Årsaken til dette er todelt. For det første har vi unngått å øke indirekte skatter slik mange land har gjort, og for det andre har Norges Bank holdt litt høyere renter enn de hadde gjort dersom veksten i norsk økonomi hadde vært svakere.

i hele perioden, men med avtagende veksttakt. BNP Fastlands-Norge passerte allerede i 4. kvartal 2010 det gamle toppnivået fra 2. kvartal 2008.

Gjennom første halvår 2012 har det vært en markert vekst i petroleumsutvinningen, etter en lang periode hvor utvinningen stort sett falt. Bruttoproduktet økte med nærmere 6 prosent fra 4. kvartal 2011 til 2. kvartal 2012. Litt uavhengig av denne produksjonsutviklingen har etterspørselen fra oljevirksomheten vært en av de sterkeste drivkreftene i norsk økonomi i de siste ti årene, med unntak av 2010 hvor investeringene falt en del. Vekstbidraget fra oljevirksomheten er nærmere belyst i boks 2.1.

Vekstimpulsene fra utvinningsnæringen avspeiles i høy vekst for tjenester i tilknytning til utvinning, som sammen med utvinningen utgjør oljevirksomheten. For industrien er det særlig næringen verftsindustri og annen transportmiddelindustri som har merket denne etterspørselen. I 2. kvartal var det ifølge de siste tallene fra KNR riktignok et markert aktivitetsfall fra kvartalet før med 1,8 prosent, men denne nedgangen kom etter en vekst gjennom de tre foregående kvartalene på nær

11 prosent. Etterspørselen fra petroleumsutvinningen har ikke bare virkninger for disse næringene. Analyser viser at det er stor næringsspredning på direkte og indirekte leverandører til oljevirksomheten. Dermed er det svært mange næringer som nyter godt av disse etterspørselsimpulsene.

Det er imidlertid også andre strukturelle trekk som påvirker produksjonsutviklingen. Veksten i bruttonproduktet i fiske, fangst og akvakultur økte med over 11 prosent gjennom siste halvår, etter en økning i de foregående tre årene på 25 prosent. I hovedsak er det oppdrettsnæringen som bidrar til denne utviklingen. Også veksten innen IKT har vært høy, og bruttonproduktet har etter finanskrisen steget med i gjennomsnitt nær 4 prosent årlig. Veksten gjennom de siste kvartalene har vært enda kraftigere. En rekke andre tjenesteytende næringer kan vise til en liknende utvikling. På den andre siden har tradisjonelle servicenæringer som hotell og restaurant, innenlands samferdsel og post og distribusjon i liten grad opplevd noen aktivitetsvekst etter finanskrisen. Utviklingen i varehandelen var også lenge svært beskjeden, men i de to siste kvartalene har veksten tatt seg klart opp.

Som følge av økte investeringer har det i mer enn ett år vært en klar økning i aktiviteten i bygg og anlegg. Veksten i 2. kvartal var riktignok bare 0,6 prosent, men dette må ses på bakgrunn av at veksten gjennom det foregående året var på nær 11 prosent. Mens deler av industrien lever godt på leveranser til oljevirkksomheten, sliter andre industrinæringer med svak etterspørsel i utlandet, lave priser og en svekket norsk kostnadsmessig konkurranseevne. I industrien utenom verftsindustri og annen transportmiddelindustri har aktivitetsnivået holdt seg uforandret gjennom det siste halvannet året.

I våre beregninger fortsetter konjunkturoppgangen de kommende årene. Framover ventes veksten i BNP Fastlands-Norge å reduseres noe, men vil fortsatt ligge klart over trendvekst. Etterspørselsveksten fra fastlandet vil øke noe, og bidra til økt produksjon i mange av de tradisjonelt skjermede næringene. En relativt høy forbruksvekst fører til at tjenesteytende næringer rettet mot husholdningene vil vokse. Likeledes vil bygge- og anleggsnæringen fortsatt oppleve klar vekst. Oljerelatert virksomhet vil ganske sikkert fortsette med et høyt aktivitetsnivå, men vi ventet at den sterke veksten i oljeinvesteringene vil avta og bli svært beskjeden i 2014 og 2015. Det er imidlertid stor usikkerhet knyttet til dette.

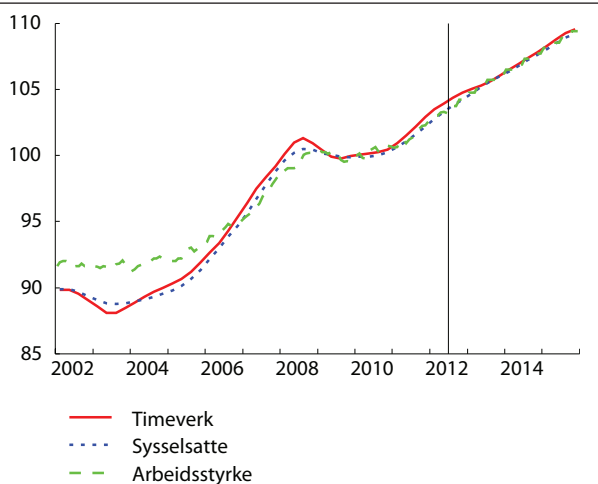
Eksporthettede næringer vil fortsatt utfordres av svake konjunkturer internasjonalt og av norske kostnader som gjennomgående øker mer enn i konkurrentland. Vi regner med at veksten i internasjonal etterspørsel vil ta seg opp fra 2014, om enn ganske langsomt. Disse positive vekstimpulsene vil trolig motvirkes av lavere vekst i etterspørselen fra petroleumsnæringen, og at veksten i fastlandsetterspørselen etter hvert dempes noe av blant annet økte renter. Likevel regner vi med at konjunkturoppgangen vil fortsette i et moderat tempo. Ifølge våre prognoser vil norsk økonomi først i 2015 komme i en situasjon med normal kapasitetsutnyttning, og dermed være ute av en periode på 7 år med moderat lavkonjunktur.

2.9. Stabil ledighet og høy sysselsetningsvekst

Den positive utviklingen i sysselsettingen fra andre halvår 2010 har fortsatt gjennom 2011 og inn i første halvår 2012. Økningen i sysselsettingen i første halvår var på hele 34 000 personer ifølge sesongjusterte tall fra KNR. Tallene fra Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) bekrefter den sterke sysselsetningsveksten så langt i år, men tre måneders glidende gjennomsnitt fram til juli i år viser en klar utflating av veksten. Sysselsettingen fra mai til juli i år økte i gjennomsnitt med 6 400 personer i forhold til perioden fra februar til april.

Sesongjusterte tall fra KNR viser at fallet i industri-sysselsettingen i 1. kvartal stoppet opp i 2. kvartal, men det er store forskjeller på sysselsetningsveksten i industrinæringene. Sysselsettingen falt med hele 22,5 prosent innen produksjon av papir og papirvarer,

Figur 2.13. **Arbeidsstyrke, sysselsetting og timeverk.**
Sesongjusterte og glattede indekser, 2009=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

mens sysselsettingen innen produksjon av kjemiske råvarer og innen verftsindustri og annen transportmiddelindustri økte med henholdsvis 7,3 og 1,6 prosent. Sysselsetningsveksten var også sterk i bygg og anlegg og i de markedsrettede tjenesteytende næringene med unntak av samferdsel og varehandel. Sysselsetningsnivået i bygge- og anleggsnæringen er nå nær nivået før finanskrisen.

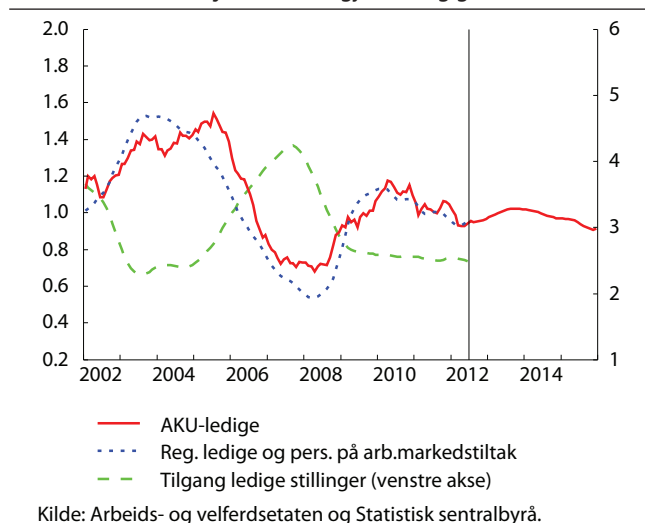
Veksten i antall utførte timeverk var betydelig lavere enn veksten i sysselsatte personer i 2. kvartal i år. Den lavere veksten må ses i sammenheng med streiken i 2. kvartal.

Det relativt positive bildet av arbeidsmarkedet gjenspeiler seg også i at ledigheten målt ved AKU har falt jevnt etter en topp på 3,6 prosent i 4. kvartal 2010. Så langt i år har ledighetsraten falt fra 3,2 prosent i 1. kvartal i år til 3,0 prosent for perioden mai til juli. I hele fjor var ledigheten nær årsgjennomsnittet på 3,3 prosent.

Tall for registrert ledighet fra Arbeids- og velferdsetaten bekrefter en svak nedgang i ledigheten så langt i år. Den registrerte ledigheten falt fra 2,8 prosent i januar til 2,6 prosent i august. Antall personer registrert på tiltak har også falt fra januar til august. Det er litt flere ledige stillinger per virkedag sammenliknet med august ifjor, men tilgangen på ledige stillinger sett over det siste året er stabil. Antall ledige stillinger i offentlig sektor er lavere i august sammenliknet med samme måned i fjor, mens stillinger registrert av arbeidsgiver og som er meldt til Arbeids- og velferdsetaten har økt i samme periode.

Arbeids- og velferdsetaten regner arbeidsledige som har vært uten jobb i 26 uker eller mer som langtidsledige. Det har gjennomgående vist seg vanskelig å få langtidsledige tilbake i jobb, og en endring i antall langtidsledige er derfor en selvstendig indikator for presset i arbeidsmarkedet. I august var det en reduksjon i antallet langtidsledige. Samtidig melder Arbeids- og

Figur 2.14. Arbeidsledige og tilgangen på ledige stillinger. Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

velferdsetaten om en økning i tiltak mot ledighet, som lønnstilskudd og arbeidspraksis, sammenliknet med samme måned i fjor.

Ifølge AKU økte arbeidstyrken (summen av sysselsatte og arbeidsledige) i 2. kvartal 2012 med 8 000 personer. Tremåneders glidende gjennomsnitt, som baserer seg på tall til og med juli, viser en klar utflating av veksten hittil i 2012. Utviklingen i arbeidstyrken påvirkes av utviklingen i demografiske forhold som endringer i befolkningens størrelse og sammensetning, men også av endringer i yrkesaktiviteten for ulike grupper. Yrkesandelen, som er arbeidstyrken målt som andel av befolkningen, økte til 72,1 prosent i 2. kvartal i år ifølge KNR, men er fortsatt på et lavere nivå enn før finanskrisen. Yrkesaktiviteten økte hovedsakelig blant personer mellom 15 og 24 år og i form av flere deltidssysselsatte.

Framover vil en lavere produksjonsvekst i deler av eksportnæringene innebære redusert behov for arbeidskraft, mens høy etterspørsel fra oljevirksomhet og vekst i innenlandsk etterspørsel bidrar til vekst i både verftsindustri og i transportmiddel- og næringsmiddelindustri. Samlet er det derfor gode sysselsettingsprognoser for om lag en tredjedel av industrisysselsettingen. Bygge- og anleggsvirksomheten, samt annen markedsrettet tjenesteproduksjon, drives av innenlandsk etterspørsel og har derfor også gode sysselsettingsutsikter i prognoseperioden. Vi venter også at sysselsettingsveksten i varehandel blir positiv de to neste årene.

Norske og internasjonale forhold tilsier en betydelig jobbinnvandring også framover. Det innebærer at arbeidstyrken vokser litt mer enn sysselsettingen til neste år og at ledigheten stiger noe. Vi anslår at AKU-ledigheten blir på 3,1 prosent i år og 3,3 prosent til neste år. Deretter anslår vi at norsk konjunkturoppgang og en bedring i internasjonal økonomi vil medføre at sysselsettingen vokser noe sterkere enn arbeidstilbudet og at ledighetsraten faller litt mot slutten av prognoseperioden.

2.10. Svakere lønnsvekst neste år

Foran vårens hovedoppgjør var det bred oppslutning blant de ulike arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjonene i privat sektor om å opprettholde det inntektspolitiske samarbeidet. Frontfaget kom til enighet etter mekling i april og resten av industrien fulgte i stor grad hovedmønsteret fra frontfaget. Sammen med overheng fra 2011 til 2012 gir tarifftillegget et bidrag til årslønnsveksten på 2,2 prosent for industriarbeidere. Samlet lønnsvekst framkommer ved å legge til bidraget fra glidningen. De siste fire årene har lønnsglidningen til industriarbeidere variert mellom 1,6 og 2,8 prosent. Samlet industrilønnsvekst avhenger også av lønnsveksten til industrifunksjonærene, som utgjør noe over halvparten av lønsmassen i industrien. Disse er ikke omfattet av tariffavtaler, og lønnsveksten til denne gruppen er derfor mer usikker. Deler av norsk industri stimuleres for tiden av sterk innenlandsk etterspørsel, særlig fra oljenæringen. Samtidig gjør sviktende utenlandsk etterspørsel, relativt høy kostnadsvekst og stadig sterkere krone at lønnsvevnen er begrenset i store deler av industrien. Vi tror derfor at glidningen blir forholdsvis beskjeden i år.

Teknisk beregningsutvalg anslår at overheng og tariff tillegg til sammen utgjør en lønnsvekst på 3,5 prosent for statsansatte og 3,9 prosent for kommuneansatte i 2012. I offentlig sektor er glidningen forholdsvis lav slik at lønnsveksten ikke vil avvike vesentlig fra industrilønnsveksten. Også i øvrige næringer ser lønnsveksten ut til å ende nær veksten i industrilønningene. På bakgrunn av dette anslår vi at årslønnen vokser med 4,2 prosent i år for økonomien samlet.

Fra 2002 til 2011 har gjennomsnittlig lønnsutvikling for industrien og offentlig sektor vært nær parallell og på linje med årslønnsveksten for økonomien samlet, men bildet er mer sammensatt når man ser på enkelt-næringer. I varehandelen og bygg og anlegg hvor innslaget av utenlandsk arbeidskraft er forholdsvis stort, har veksten i lønn per utførte timeverk siden utvidelsen av EU i 2003 vært svakere enn industrilønnsveksten. I finansierings- og forsikringsvirksomheten og i omsetning og drift av fast eiendom har lønnsveksten jevnt over vært høyere enn industrilønnsveksten. Disse næringene er ikke veldig store og lønnsutviklingen har derfor ikke like stor effekt på samlet årslønnsvekst som lønnsutviklingen i varehandelen og bygg og anlegg har.

I 2013 ser vi for oss en litt lavere lønnsvekst enn i år. Da er det mellomoppgjør i de toårige tariffavtalene, noe som vanligvis innebærer lavere tariff tillegg. Vi anslår en årslønnsvekst på 3,7 prosent neste år. Deretter bidrar økt inflasjon til at lønnsveksten igjen øker. Produktivitetsveksten i industrien er også sterkere og eksportprisene tar seg opp slik at lønnsomheten bedres. Da kan lønnsveksten øke til 4,1 prosent i 2014 og 4,5 prosent i 2015. Under finanskrisen økte lønnskostnadenes andel av verdiskapningen i industrien mye sammenliknet med tidligere på 2000-tallet. Denne utviklingen er ikke særnorsk, og sammenfaller med utviklingen

hos mange av våre handelspartnere. Med våre prognoser holder lønnskostnadsandelen seg på et forholdsvis høyt nivå ut prognoseperioden.

2.11. Stabil prisstigning

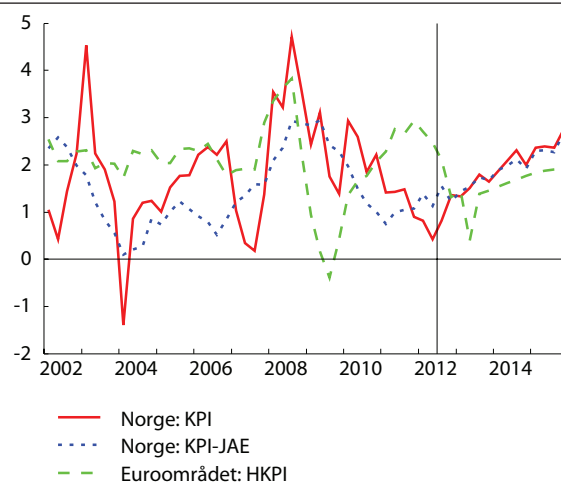
Den underliggende prisstigningen har vært svært lav siden sommeren 2010, og den har vært stabil så langt i år. 12-månedersveksten i konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) har i hele år, med unntak av april som var preget av tilfeldige variasjoner i prisene på flyreiser, ligget i intervallet 1,2-1,5 prosent. Fra juni 2011 til juni 2012 steg KPI-JAE med 1,3 prosent. Vi forventer ingen store endringer i den underliggende prisveksten framover. For året som helhet anslår vi at KPI-JAE vil øke med 1,3 prosent, mens veksten i konsumprisindeksen totalt (KPI) blir 0,9 prosent. Det er elektrisitetsprisene inkludert nettleie som særlig bidrar til forskjellen i utviklingen mellom KPI-JAE og KPI.

Prisene på flyreiser steg med 24,7 prosent fra juli 2011 til juli 2012. Det var spesielt prisene på utenlandsreiser som trakk opp. Stor etterspørsel etter feriereiser fra værøyke nordmenn kan ha medvirket til den sterke prisveksten.

Prisene på matvarer og alkoholfrie drikkevarer økte samlet sett med 0,8 prosent fra juni til juli 2012. Oppgangen i enkelte varegrupper kan ses i sammenheng med oppjusterte målpriser i jordbruksavtalen. For fiskevarer var det i samme periode en moderat nedgang i prisene. Ifølge Landbruks- og matdepartementet vil årets jordbruksoppgjør isolert sett øke matvareprisene med under en halv prosent. Tørke i USA og Sør-Europa har gitt en markert økning i internasjonale matvarepriser denne sommeren. Tørken har betydning for den internasjonale hveteprisen, men også for prisene på mais, soya, raps og solsikkeolje. Mens det er tørke i noen deler av verden, har regn ødelagt sukkerhøsten i Brasil.

Den norske landbrukspolitikken regulerer markedene for landbruksvarer gjennom målprissystemet og ordningen med råvareprisutjevning for import av bearbejdede jordbruksvarer. Innenfor rammen av importvernet sikrer Statens landbruksforvaltning tilgang på varer som ikke produseres i tilstrekkelige mengder i Norge. Importvernet bidrar til at forbrukerprisene på matvarer varierer mindre i Norge enn internasjonalt. FAOs matvareindeks viste en oppgang på 22,8 prosent fra 2010 til 2011, mens norske matvarepriser ifølge KPI gikk noe ned i samme tidsrom. Høyere internasjonale matvarepriser vil i første omgang påvirke prisene på matvarer som ikke produseres innenlands, både i ubearbejdet form til forbruker og for ferdigprodukter som er avhengig av denne typen varer som produktinnsats. Andelen dette utgjør av samlet matvarekonsum er imidlertid beskjeden. I beregningene stiger matvareprisene med 1,3 prosent som årsgjennomsnitt både i 2012 og 2013. For alkoholfrie drikkevarer antar vi at prisveksten går noe

Figur 2.15. Konsumprisindeksen. Prosentvis vekst fra samme kvartal året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

ned fra 2012 til 2013. En medvirkende årsak til dette er utviklingen i råvareprisene på kaffe, som ifølge FAO har falt markert gjennom inneværende år.

Betalt og beregnet husleie steg med henholdsvis 2,0 og 1,8 prosent fra juli 2011 til juli 2012. Beregnet husleie økte med 0,2 prosent fra måneden før, mens betalt husleie var uendret. For husholdninger som leier bolig måles betalt husleie ved markedsleier som innhentes i Husleieundersøkelsen. Denne undersøkelsen gjennomføres hver måned av Statistisk sentralbyrå, og er rettet mot husholdninger i leieboliger. Undersøkelsen fanger opp nye leiekontrakter som inngås for en gitt bolig i løpet av det året utvalget følges. Inngåtte kontrakter reguleres ofte med totalindeksen i KPI, hvor veksten har vært lav de siste årene. Beregnet husleie for selveierne avledes i KPI ved å bruke leieekvivalensprinsippet på grunnlag av tall fra Leiemarkedsundersøkelsen. Leieekvivalensprinsippet forutsetter at verdien på tjenestene som selveiere mottar av boligen sin antas å være lik leien for tilsvarende boliger i leiemarkedet. Det vil si den husleien selveieren ville mottatt ved å leie ut boligen. Betalt og beregnet husleie har vekter på henholdsvis 3,4 og 12,9 prosent i KPI.

Import av varer og tjenester utgjør over 30 prosent av bruttonasjonalproduktet fratrukket indirekte skatter. Valutakurser og prisutviklingen internasjonalt har stor betydning for den innenlandske prisveksten, og i mer enn ti år har en vridning i retning av økt import fra lavkostnadsland gitt lave prisimpulser innenlands. Den importveide kronkursen har styrket seg i første halvår i år og dette vil trolig bidra til en reduksjon i inflasjonsimpulsene fra importerte varer i en periode framover. Bildet er imidlertid ikke entydig. Sverige er en viktig handelspartner og norske kroner har svekket seg noe mot svenske kroner i sommer. Utviklingen i valutakursene har medvirket til den lave veksten i KPI i første halvår. Med de forutsetningene vi har lagt til grunn i prognosebanen virker den importveide kronkursen

litt dempende på veksten i KPI fram til slutten av 2014. Deretter bidrar valutakursforutsetningene til å trekke prisstigningen litt opp.

Elektrisitetsprisene inkludert nettleie falt med 23 prosent i første halvår 2012 i forhold til samme periode året før, og fallet ble ytterligere forsterket i juli. Høy fyllingsgrad i vannmagasinene, som følge av en mild vinter og uvanlig mye nedbør, har vært en medvirkende årsak til at spotprisen i alle de norske kraftområdene i perioder var under 10 øre/kWh i sommer. Til tross for rekordhøy krafteksport er magasinfyllingen fremdeles over medianen for årstiden. Prisene i Nord Pool området har likevel tatt seg opp igjen den siste tiden. Med utgangspunkt i prisen på terminkontraktene i Nord Pool området antar vi at husholdningenes elektrisitetspriser inkludert nettleie vil bli om lag som i fjor for resten av 2012. Når vi tar hensyn til en reduksjon i nettleien fra i fjor til i år, anslår vi at husholdningenes elektrisitetspris som årsgjennomsnitt vil være om lag 18 prosent lavere i år enn i 2011. Vi antar at elektrisitetsprisveksten i årene 2013 til 2015 blir relativt moderat, men likevel noe høyere enn den generelle prisveksten når vi kommer et stykke fram i tid. Usikkerheten i anslagene på lengre sikt er imidlertid stor. Ordningen med grønne elsertifikater vil gradvis øke i omfang fram mot 2020 og isolert sett medføre høyere kraftpriser for konsumentene. På den annen side vil utbygging av fornybar kraft i Norge og Sverige, samt kjernekraft i Finland, etter hvert føre til en kraftig økning i produksjonskapasiteten i Nord Pool området. Dette bidrar i retning av lave priser. Utbygging av økt overføringskapasitet fra Norden mot Europa vil trolig trekke prisene opp.

Med våre anslag for utviklingen i lønnskostnader per time og arbeidsproduktivitet blir KPI-veksten ifølge våre beregninger 1,6 prosent som årsgjennomsnitt i 2013. Deretter bidrar sterkere innenlandske kostnadsimpulser sammen med økte priser ute og en svakere kronekurs til økt KPI-vekst. KPI-veksten blir således 2,5 prosent i 2015. Vi har lagt til grunn at prisveksten på energivarer samlet blir nær den generelle prisveksten, slik at veksten i KPI og KPI-JAE blir ganske lik framover. I 2015 anslås prisveksten målt ved KPI-JAE til 2,4 prosent og havner i så fall nær inflasjonsmålet.

Tabell 2.4. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2009-priser. Millioner kroner

	Ujustert		Sesongjustert						
	2010	2011	10.4	11.1	11.2	11.3	11.4	12.1	12.2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1 065 455	1 091 367	270 724	270 745	272 491	273 930	275 986	279 001	281 901
Konsum i husholdninger	1 016 238	1 041 718	258 197	258 389	260 186	261 498	263 437	266 331	269 328
Varekonsum	516 722	523 611	131 881	130 502	131 203	131 710	132 050	133 030	135 200
Tjenestekonsum	462 851	476 209	116 656	117 939	118 438	119 248	120 460	121 477	122 334
Husholdningenes kjøp i utlandet	64 407	70 124	16 591	16 772	17 560	17 651	18 173	19 021	19 093
Utlendingers kjøp i Norge	-27 742	-28 226	-6 931	-6 825	-7 016	-7 111	-7 247	-7 197	-7 298
Konsum i ideelle organisasjoner	49 218	49 649	12 527	12 356	12 305	12 432	12 549	12 670	12 573
Konsum i offentlig forvaltning	539 925	548 191	135 186	135 400	136 849	137 688	138 153	137 691	139 086
Konsum i statsforvaltningen	274 466	277 459	68 495	68 377	69 124	69 768	70 234	69 723	70 534
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	240 019	243 377	59 877	59 984	60 640	61 150	61 650	61 074	61 909
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	34 446	34 082	8 618	8 393	8 484	8 619	8 584	8 649	8 624
Konsum i kommuneforvaltningen	265 459	270 731	66 691	67 023	67 725	67 920	67 920	67 968	68 552
Bruttoinvestering i fast realkapital	488 870	519 955	127 948	128 374	122 481	133 342	135 461	135 199	138 817
Utvinning og rørtransport	122 370	138 720	31 304	32 698	33 362	36 303	36 384	37 705	38 998
Tjenester tilknyttet utvinning	1 240	-3 923	529	-168	-4 478	478	246	153	261
Utenriks sjøfart	24 836	17 458	5 834	4 922	3 819	4 483	4 283	4 617	4 451
Fastlands-Norge	340 423	367 699	90 281	90 922	89 777	92 079	94 549	92 723	95 107
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	261 091	286 013	69 415	69 256	71 137	72 127	73 593	72 839	74 867
Næringer	167 865	172 263	44 816	42 293	42 488	43 167	44 400	44 022	44 868
Industri og bergverk	20 060	20 487	5 154	4 766	4 862	5 502	5 411	5 098	5 789
Annen vareproduksjon	39 916	43 514	10 698	10 503	10 587	11 094	11 303	11 310	10 898
Tjenester	107 889	108 262	28 964	27 023	27 038	26 571	27 687	27 614	28 182
Boliger (husholdninger)	93 226	113 750	24 599	26 963	28 649	28 959	29 192	28 818	29 999
Offentlig forvaltning	79 332	81 686	20 865	21 666	18 640	19 952	20 956	19 883	20 240
Lagerendring og statistiske avvik	58 542	66 669	12 111	24 009	14 594	8 476	20 348	18 669	14 604
Bruttoinvestering i alt	547 412	586 623	140 059	152 383	137 074	141 818	155 809	153 868	153 421
Innenlandsk sluttanvendelse	2 152 792	2 226 181	545 969	558 528	546 414	553 436	569 948	570 560	574 408
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	1 945 804	2 007 257	496 191	497 067	499 117	503 697	508 688	509 415	516 094
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	619 257	629 877	156 051	157 066	155 490	157 640	159 109	157 574	159 326
Ekspert i alt	945 560	931 984	236 090	229 362	230 425	239 479	232 681	237 299	240 453
Tradisjonelle varer	284 221	282 968	70 437	68 703	72 509	72 290	69 356	71 597	72 049
Råolje og naturgass	396 175	371 622	96 588	94 998	88 259	97 478	91 117	96 326	97 986
Skip, plattform og fly	10 167	15 662	2 053	1 699	6 978	3 783	3 226	2 543	3 288
Tjenester	254 997	261 732	67 012	63 962	62 678	65 929	68 981	66 834	67 130
Samlet sluttanvendelse	3 098 353	3 158 165	782 059	787 890	776 839	792 915	802 628	807 859	814 862
Import i alt	725 811	751 293	183 010	193 813	179 294	186 365	192 974	188 850	188 716
Tradisjonelle varer	431 178	454 093	110 673	113 406	111 557	113 481	115 583	115 116	114 313
Råolje og naturgass	11 227	10 800	2 235	4 848	2 262	2 379	2 433	2 923	3 457
Skip, plattform og fly	30 720	37 229	6 392	16 781	6 179	7 850	6 549	6 417	6 003
Tjenester	252 686	249 171	63 711	58 778	59 295	62 656	68 409	64 393	64 943
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	2 372 542	2 406 872	599 049	594 077	597 545	606 550	609 655	619 010	626 146
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	1 910 616	1 956 915	480 864	481 528	488 617	492 231	495 881	501 681	506 522
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart	461 926	449 957	118 185	112 548	108 929	114 319	113 774	117 328	119 624
Fastlands-Norge (basisverdi)	1 639 237	1 678 674	412 344	412 581	419 314	422 417	425 339	431 325	435 050
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 253 354	1 283 735	315 892	315 156	320 396	323 234	325 690	331 485	335 192
Industri og bergverk	179 219	182 879	45 655	45 354	45 602	45 864	46 051	46 284	46 204
Annen vareproduksjon	201 957	207 146	51 255	49 420	51 685	53 264	53 413	55 974	57 687
Tjenester inkl. boligjenester	872 178	893 710	218 983	220 383	223 109	224 106	226 226	229 227	231 300
Offentlig forvaltning	385 884	394 939	96 452	97 425	98 917	99 183	99 650	99 840	99 858
Produktavgifter og -subsidier	271 379	278 241	68 520	68 947	69 303	69 814	70 542	70 357	71 472

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.5. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2009-priser. Prosentvis endring fra foregående kvartal**

	Ujustert		Sesongjustert						
	2010	2011	10.4	11.1	11.2	11.3	11.4	12.1	12.2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	3,7	2,4	1,3	0,0	0,6	0,5	0,8	1,1	1,0
Konsum i husholdninger	3,8	2,5	1,2	0,1	0,7	0,5	0,7	1,1	1,1
Varekonsum	4,2	1,3	1,9	-1,0	0,5	0,4	0,3	0,7	1,6
Tjenestekonsum	2,3	2,9	0,4	1,1	0,4	0,7	1,0	0,8	0,7
Husholdningenes kjøp i utlandet	12,3	8,9	1,4	1,1	4,7	0,5	3,0	4,7	0,4
Utlendingers kjøp i Norge	6,2	1,7	-0,2	-1,5	2,8	1,4	1,9	-0,7	1,4
Konsum i ideelle organisasjoner	1,5	0,9	1,8	-1,4	-0,4	1,0	0,9	1,0	-0,8
Konsum i offentlig forvaltning	1,7	1,5	0,3	0,2	1,1	0,6	0,3	-0,3	1,0
Konsum i statsforvaltningen	-0,4	1,1	-0,5	-0,2	1,1	0,9	0,7	-0,7	1,2
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	0,0	1,4	-0,7	0,2	1,1	0,8	0,8	-0,9	1,4
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	-3,1	-1,1	1,3	-2,6	1,1	1,6	-0,4	0,8	-0,3
Konsum i kommuneforvaltningen	4,0	2,0	1,2	0,5	1,0	0,3	0,0	0,1	0,9
Bruttoinvestering i fast realkapital	-5,2	6,4	6,8	0,3	-4,6	8,9	1,6	-0,2	2,7
Utvinning og rørtransport	-9,0	13,4	9,4	4,5	2,0	8,8	0,2	3,6	3,4
Tjenester tilknyttet utvinning	-87,2	-416,3	..	-131,8	..	-110,7	-48,5	-37,6	70,3
Utenriks sjøfart	11,7	-29,7	-9,0	-15,6	-22,4	17,4	-4,5	7,8	-3,6
Fastlands-Norge	-2,5	8,0	6,5	0,7	-1,3	2,6	2,7	-1,9	2,6
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	-0,9	9,5	6,2	-0,2	2,7	1,4	2,0	-1,0	2,8
Næringer	-0,2	2,6	6,8	-5,6	0,5	1,6	2,9	-0,9	1,9
Industri og bergverk	-21,6	2,1	10,5	-7,5	2,0	13,2	-1,7	-5,8	13,6
Annen vareproduksjon	7,0	9,0	5,4	-1,8	0,8	4,8	1,9	0,1	-3,6
Tjenester	2,5	0,3	6,8	-6,7	0,1	-1,7	4,2	-0,3	2,1
Boliger (husholdninger)	-2,2	22,0	5,0	9,6	6,3	1,1	0,8	-1,3	4,1
Offentlig forvaltning	-7,5	3,0	7,6	3,8	-14,0	7,0	5,0	-5,1	1,8
Lagerendring og statistiske avvik	320,7	13,9	-31,6	98,2	-39,2	-41,9	140,1	-8,2	-21,8
Bruttoinvestering i alt	3,4	7,2	1,9	8,8	-10,0	3,5	9,9	-1,2	-0,3
Innenlandsk sluttanvendelse	3,1	3,4	1,2	2,3	-2,2	1,3	3,0	0,1	0,7
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	2,0	3,2	1,9	0,2	0,4	0,9	1,0	0,1	1,3
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	0,5	1,7	1,2	0,7	-1,0	1,4	0,9	-1,0	1,1
Eksport i alt	1,8	-1,4	2,2	-2,8	0,5	3,9	-2,8	2,0	1,3
Tradisjonelle varer	2,5	-0,4	-1,8	-2,5	5,5	-0,3	-4,1	3,2	0,6
Råolje og naturgass	-4,8	-6,2	3,3	-1,6	-7,1	10,4	-6,5	5,7	1,7
Skip, plattformer og fly	-14,4	54,1	3,3	-17,3	310,8	-45,8	-14,7	-21,2	29,3
Tjenester	13,8	2,6	5,0	-4,6	-2,0	5,2	4,6	-3,1	0,4
Samlet sluttanvendelse	2,7	1,9	1,5	0,7	-1,4	2,1	1,2	0,7	0,9
Import i alt	9,9	3,5	-1,1	5,9	-7,5	3,9	3,5	-2,1	-0,1
Tradisjonelle varer	8,1	5,3	2,1	2,5	-1,6	1,7	1,9	-0,4	-0,7
Råolje og naturgass	-17,7	-3,8	-30,8	116,9	-53,3	5,2	2,3	20,2	18,3
Skip, plattformer og fly	-2,9	21,2	-25,5	162,5	-63,2	27,0	-16,6	-2,0	-6,5
Tjenester	16,8	-1,4	-1,9	-7,7	0,9	5,7	9,2	-5,9	0,9
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	0,7	1,4	2,3	-0,8	0,6	1,5	0,5	1,5	1,2
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	1,9	2,4	0,2	0,1	1,5	0,7	0,7	1,2	1,0
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart	-3,9	-2,6	11,7	-4,8	-3,2	4,9	-0,5	3,1	2,0
Fastlands-Norge (basisverdi)	1,5	2,4	0,2	0,1	1,6	0,7	0,7	1,4	0,9
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1,5	2,4	0,2	-0,2	1,7	0,9	0,8	1,8	1,1
Industri og bergverk	2,4	2,0	0,9	-0,7	0,5	0,6	0,4	0,5	-0,2
Annen vareproduksjon	0,6	2,6	2,2	-3,6	4,6	3,1	0,3	4,8	3,1
Tjenester inkl. boligjenester	1,6	2,5	-0,5	0,6	1,2	0,4	0,9	1,3	0,9
Offentlig forvaltning	1,5	2,3	0,3	1,0	1,5	0,3	0,5	0,2	0,0
Produktavgifter og -subsidier	3,9	2,5	0,6	0,6	0,5	0,7	1,0	-0,3	1,6

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.6. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindekser. 2009=100**

	Ujustert		Sesongjustert						
	2010	2011	10.4	11.1	11.2	11.3	11.4	12.1	12.2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	102,1	103,4	101,9	102,5	103,7	103,5	103,3	104,4	103,8
Konsum i offentlig forvaltning	103,0	106,9	103,9	106,0	106,4	107,0	108,2	108,7	110,3
Bruttoinvestering i fast kapital	102,1	105,8	102,2	104,5	105,2	105,9	107,4	108,3	108,1
Fastlands-Norge	102,5	106,4	102,4	105,3	106,1	106,8	107,2	109,4	109,2
Innenlandsk sluttanvendelse	102,7	105,3	102,6	105,5	104,9	104,9	105,8	107,4	107,0
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	102,4	104,9	102,5	104,0	104,8	105,0	105,3	106,5	106,6
Ekspert i alt	109,8	122,9	110,4	120,7	122,2	122,5	126,6	128,6	125,9
Tradisjonelle varer	105,3	111,8	106,2	113,1	113,0	111,3	110,6	110,0	108,0
Samlet sluttanvendelse	104,9	110,5	104,9	109,9	110,0	110,2	111,8	113,6	112,6
Import i alt	100,0	102,5	100,3	103,9	101,6	102,3	103,1	103,5	101,9
Tradisjonelle varer	99,4	103,5	98,9	104,7	103,0	102,9	103,8	104,0	103,0
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	106,4	113,0	106,4	111,9	112,5	112,6	114,6	116,7	115,8
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	103,9	106,5	104,2	105,9	106,6	106,5	106,8	107,5	107,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindeks. Prosentvis endring fra foregående kvartal**

	Ujustert		Sesongjustert						
	2010	2011	10.4	11.1	11.2	11.3	11.4	12.1	12.2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	2,1	1,3	0,5	0,0	1,1	-0,2	-0,2	1,1	-0,5
Konsum i offentlig forvaltning	3	3,7	0,2	1,7	0,4	0,5	1,1	0,5	1,5
Bruttoinvestering i fast kapital	2,1	3,6	0,3	1,7	0,7	0,7	1,5	0,8	-0,2
Fastlands-Norge	2,5	3,8	0,7	2,1	0,7	0,7	0,3	2,1	-0,2
Innenlandsk sluttanvendelse	2,7	2,6	0,8	2,0	-0,6	0,0	0,9	1,5	-0,4
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	2,4	2,4	0,5	0,9	0,8	0,2	0,3	1,1	0,1
Ekspert i alt	9,8	11,9	5,7	3,8	1,2	0,2	3,4	1,5	-2,1
Tradisjonelle varer	5,3	6,2	3,2	3,4	-0,1	-1,5	-0,7	-0,6	-1,8
Samlet sluttanvendelse	4,9	5,4	2,3	2,4	0,1	0,1	1,5	1,6	-0,9
Import i alt	0	2,5	1,8	2,1	-2,2	0,7	0,8	0,5	-1,6
Tradisjonelle varer	-0,6	4,1	2,5	3,1	-1,7	-0,1	0,9	0,2	-0,9
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	6,4	6,3	2,4	2,6	0,6	0,1	1,8	1,8	-0,8
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	3,9	2,6	0,8	0,7	0,7	-0,1	0,3	0,7	0,3

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.12. Temabokser i Konjunkturtendensene. 2006-2012

OA 1/2012

- Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs, 18
- Prognoser for renta på rammelån, 19
- Hva skal til av renteøkning for å kvele boligveksten? 21
- Direkte og indirekte importandeler, 25

OA 6/2011

- Bankkrise - igjen?, 6
- Krisetiltak rettet mot finansmarkedene, 15
- Revisjoner i husholdningenes finansielle stilling, 17

OA 4/2011

- Europas gjeldsstruktur til besvær, 10
- Den spanske og italienske statsgjeldskrisen, 11
- Betydningen av sterkere kronekurs, 17
- Bedriftenes finansielle stilling, 27

ØA 3/2011

- Husholdningenes gjelds- og rentebelastning, 14
- Hva er konsumveksten per innbygger? 16
- Hva er husholdningenes finansielle stilling? 17
- Renteøkningenes bidrag til å dempe konjunkturoppgangen, 26

ØA 1/2011

- Statsgjeldskrisen i Europa, 9
- Mer aktiv bruk av finans- og pengepolitikken i konjunkturstabiliseringen 2012-2014, 17
- En finanspolitikk som følger 4-prosentbanen i 2011-2014, 18
- Kraftmarkedet framover, 31
- Direkte og indirekte importandeler, 37

ØA 6/2010

- Omlegging av KPI, 25
- Hva skjer med norsk økonomi med kraftigere nedgang internasjonalt?, 26

ØA 3/2010

- Gjeldskrisen i Europa, 10-11

ØA 1/2010

- Faktorer bak vekst og fall i konsumet 2005-2009, 18
- Lagerendringer og statistiske avvik, 23
- Fra lønn per normalårsverk til årslønn, 26
- Kraftmarkedet framover, 27
- Direkte og indirekte importandeler, 33

ØA 6/2009

- Inkludering og konjunkturer påvirker sykefraværet, 22
- Det kan gå verre, 25

ØA 4/2009

- Effekter på norsk økonomi av en mer markert internasjonal lavkonjunktur, 24-25

- Betydningen av den ekspansive finanspolitikken for utviklingen i norsk økonomi, 26

ØA 3/2009

- "Boligpriskrakk" – Hvilke effekter kan det få for norsk økonomi?, 17

ØA 1/2009

- Virkninger av lavere oljeinvesteringer, 19
- Kraftmarkedet framover, 26
- Direkte og indirekte importandeler, 32

ØA 6/2008

- Virkninger av alternative finanspolitiske tiltak, 24.

ØA 4/2008

- Virkninger av økte investeringer i offentlig infrastruktur, 11

ØA 3/2008

- Virkninger av økte energipriser, 23

ØA 1/2008

- Hvilken rentebane vil gi 2,5 prosent inflasjon?, 14.
- Realøkonomiske effekter av et kraftig børsfall, 21.
- Kraftmarkedet framover, 24.
- Verdensmarkedspriser på matvarer og prisutviklingen for matvarer i Norge, 25.
- Direkte og indirekte importandeler, 31.

ØA 6/2007

- Virkninger på norsk økonomi av et kraftigere internasjonalt tilbakeslag, 22-23.

ØA 4/2007

- Uro i internasjonale finansmarkeder, 9.
- Betydningen av renta i boligmarkedet, 15.

ØA 3/2007

- Virkninger av å "følge" handlingsregelen, 11.
- Virkninger av økt arbeidsinnvandring, 20-21.

ØA 1/2007

- Betydningen av internasjonale priser for norsk økonomi, 21.
- Kraftmarkedet framover, 22.
- Direkte og indirekte importandeler, 29.

ØA 6/2006

- Valutakursen med Norges Banks rentebane og SSBs modeller, 11.
- Betydningen av nedgangen i ledighet for lønnsvekst og inflasjon, 19.

ØA 1/2006

- Alternativ lønnsvekstberegning, 20.
- Utsiktene i kraftmarkedet framover, 22.
- Konjunkturtrekk i norsk økonomi i de siste 25 årene, 28-29.
- Direkte og indirekte importandeler, 30.

Befolkningsframskrivninger 2012-2100: Modeller og forutsetninger*

Helge Brunborg, Inger Texmon og Marianne Tønnessen

I de nye befolkningsframskrivningene beregner vi Norges befolkning fram til 2100 nasjonalt og fram til 2040 for kommunene. For landet som helhet framskrives også antall innvandrere og personer født i Norge av to innvandrerforeldre. For fruktbarhet, dødelighet og samlet innvandring er det brukt omtrent samme forutsetninger som for fjorårets framskrivninger. Innvandringen er anslått på grunnlag av en økonometrisk modell der økonomiske og demografiske faktorer i Norge og andre land inngår.

Befolkningsframskrivningene viser hvordan landets folkemengde, fordelt på kjønn og alder, vil endre seg under gitte forutsetninger om fruktbarhet, dødelighet og flytting inn og ut av landet. Beregningene er ført fram til 2100 for hele landet og til 2040 for fylker, kommuner og Oslos bydeler.

I denne artikkelen vil vi gå kort gjennom hovedtrekkene i modell og forutsetninger. Forutsetningene om innvandring og utvandring, samt noen resultater, er nærmere diskutert av Tønnessen et al. (2012). Noen hovedresultater fra framskrivningene presenteres i en annen artikkel i dette nummeret av *Økonomiske analyser* (Brunborg et al. 2012).

Tabell 1 gir en oversikt over forutsetningene for den nasjonale framskrivningen.

Modeller brukt i befolkningsframskrivningene

Ved produksjonen av befolkningsframskrivningene har vi fra og med 2011 benyttet to modeller. Først brukes en modell (BEFINN) der befolkningen for hele landet framskrives etter alder og kjønn. Denne modellen beregner også antall innvandrere og deres barn født i Norge for tre grupper av fødeland. Deretter kjøres den regionale modellen BEFREG for å beregne folketallet i prognoseregioner, kommuner og fylker, der den samlede innvandringen settes lik den innvandringen som er forutsatt for BEFINN. BEFREG har vært i bruk i SSB siden 1970-tallet, mens BEFINN ble brukt første gang i 2011.

Helge Brunborg er seniorforsker i Gruppe for demografi og levekår (hbr@ssb.no)

Inger Texmon er seniorrådgiver i Gruppe for demografi og levekår (iet@ssb.no)

Marianne Tønnessen er seniorrådgiver i Gruppe for demografi og levekår (mto@ssb.no)

BEFREG beregner ikke regionale tall for innvandrere i Norge. De nasjonale resultatene for dette fra BEFINN 2011 ble imidlertid fordelt på regioner i mars 2012 (Texmon 2012).

Begge modeller framskriver befolkningen etter alder og kjønn ett år om gangen etter kohort-komponentmetoden, som er den vanligste demografiske framskrivningsmetoden. Den innebærer at befolkningen fordelt på kjønn og alder (0, 1, ..., 119 år) og andre relevante kjennetegn ved begynnelsen av ett kalenderår (t+1) beregnes ved hjelp av befolkningens status ved begynnelsen av året før (t). Til dette benyttes anslag for følgende endringskomponenter i år t: fødte, døde, utvandring og innvandring, og innenlandske flyttinger. Komponentene beregnes ved hjelp av alders- og kjønns-spesifikke rater, sannsynligheter eller andeler.

Tabell 1. Oversikt over forutsetningene for hele landet¹

	Regis- tert	Alternativer				
		L	M	H	K	0
Fruktbarhet. Samlet fruktbarhetstall (barn per kvinne)						
2011	1,88					
2012		1,88	1,91	1,95		
2100		1,69	1,89	2,09		
Forventet levealder for nyfødte (år): Menn						
2011	79,0					
2012		79,0	79,2	79,3	79,2	
2100		83,8	89,5	92,8	79,2	
Forventet levealder for nyfødte (år): Kvinner						
2011	83,4					
2012		83,4	83,5	83,6	83,5	
2100		84,6	92,5	96,1	83,5	
Innvandringer per år²						
2011	74 785					
2012		61 000	75 000	87 000	75 000	0
2100		15 000	40 000	94 000	75 000	0
Nettoinnvandring per år						
2011	47 000					
2012		32 000	45 000	57 000	45 000	0
2100		1 000	11 000	30 000	24 000	0

¹ L = lav, M = mellom, H = høy, K = konstant (bare for dødeligheten) og 0 = ingen inn- og utvandring og ingen flytting over kommune- eller landegrensler.

² Disse tallene inkluderer ikke personer som har flyttet flere ganger til og fra Norge i løpet av ett kalenderår. For 2011 var det i alt 79 498 innvandring til landet.

* Dette er en litt revidert versjon av artikkelen som ble lagt ut på www.ssb.no da befolkningsframskrivingene ble publisert 20. juni 2012.

Begreper og forklaringer

Befolkningsstatistikken omfatter personer som er registrert som bosatt i folkeregisteret, det vil si personer som bor her fast eller som har til hensikt å ha sitt faste bosted i Norge i minst et halvt år og som har gyldig oppholdstillatelse. Nordiske borgere får automatisk oppholdstillatelse. Det samme gjelder nå for alle borgere av EU-land. Det er imidlertid mange som arbeider i Norge som ikke kommer med i statistikken, bl.a. personer på korttidskontrakter. Det oppholder seg også en del personer i Norge uten tillatelse, se <http://www.ssb.no/vis/magasinet/analyse/art-2008-06-23-02.html>. Endelig inkluderer statistikken noen personer som har flyttet til utlandet uten at dette er registrert.

Befolkningsframskrivning er en beregning av en framtidig befolknings størrelse og sammensetning, vanligvis med hensyn til kjønn, alder og bosted (kommune), her også innvandringskategori og landbakgrunn. Dette gjøres ved å anvende sannsynligheter eller rater for dødsfall, inn- og utvandring og fødsler på befolkningen etter kjønn og alder. Befolkningen framskrives trinnvis fra 1. januar ett år til 1. januar året etter.

For innvandrere og deres norskfødte barn brukes det utvandrings sannsynligheter og fødselsrater etter alder, kjønn og landgruppe, for innvandrere også etter botid.

Botid: Tid siden første innvandring til Norge.

Forventet levealder er det antall år en person i en gitt alder kan forventes å leve under dødelighetsforholdene i en periode, som regel ett kalenderår. Forventet levealder beregnes i en dødelighetstabell fra de aldersavhengige dødssannsynlighetene for hvert kjønn og for ulike alderstrinn. Det er vanligst å beregne dette ved alder 0, det vil si forventet levealder ved fødselen.

Innvandrer: Person født i utlandet med to utenlandsfødte foreldre og som har innvandret til Norge.

Innvandrerbakgrunn: Omfatter i vår terminologi innvandrere og norskfødte med to innvandrerforeldre, se <http://www.ssb.no/innvandring/>. Dette betyr for eksempel at en person født i Norge med en norskfødt mor og en utenlandsfødt far med i alt fire utenlandsfødte besteforeldre ikke regnes å ha «innvandrerbakgrunn».

Innvandring: Alle flyttinger til landet i løpet av en periode, uavhengig av innflytternes fødeland og statsborgerskap. For eksempel inkluderer innvandringen til Norge i løpet av ett kalenderår 8-10 000 norske statsborgere, de fleste av disse født i Norge og uten innvandrerbakgrunn.

Innvandringsgrunn er grunn til første innvandring, slik grunnen framkommer i utlendingsforvaltningens registre, og slik den ellers kan avledes fra ulike relevante variabler, se <http://www.ssb.no/innvgrunn/>. De viktigste innvandringsgrunnene som blir registrert er arbeid, familie, flukt og utdanning. Disse registreres bare for dem det kreves oppholdstillatelse for, det vil si at nordiske statsborgere ikke omfattes.

Kohort: En gruppe personer som har opplevd noe i samme periode, som å bli født, gifte seg eller studere. Brukes mest om fødselskohorter.

Landgruppe. I årets framskrivning er innvandrere og deres norskfødte barn gruppert etter eget og/eller foreldrenes fødeland:

Gruppe 1: Vesteuropiske land samt Nord-Amerika, Australia og New Zealand.

Gruppe 2: Østeuropiske EU-land (Bulgaria, Estland, Latvia, Litauen, Polen, Romania, Slovakia, Slovenia, Tsjekkia og Ungarn).

Gruppe 3: Resten av verden: Øst-Europa ellers, Afrika, Asia (inkl. Tyrkia), Latin-Amerika og Oseania (uten Australia og New Zealand).

Norskfødte med to innvandrerforeldre er gruppert ut fra mors landbakgrunn.

I tillegg kommer det som kan kalles for Gruppe 0: Den øvrige befolkning, det vil si personer som ikke er innvandrere eller norskfødte med innvandrerforeldre.

Nettoinnvandring, også kalt innvandringsoverskudd, er forskjellen mellom antall flyttinger inn og ut av landet i en periode, vanligvis ett kalenderår.

Prognoseregion er den regionale enhet som i første trinn brukes for å beregne de regionale befolkningsframskrivningene for kjønn og ettårige aldersgrupper ved hjelp av kohortkomponentmetoden. Prognoseregionene er basert på landets 89 økonomiske regioner, med følgende unntak:

- Byene Kristiansand, Stavanger, Bergen, Trondheim og Tromsø er trukket ut fra de økonomiske regionene med samme navn og behandlet som egne prognoseregioner.
- Oslo, som er definert som en egen økonomisk region, er inndelt i 15 prognoseregioner, det vil si de 15 største bydelene. De små bydelene Sentrum og Marka er slått sammen med henholdsvis St. Hanshaugen og Vestre Aker.

Antall prognoseregioner i de regionale framskrivningene er dermed 108.

Samlet fruktbarhetstall (SFT) beregnes som summen av ettårige aldersavhengige fruktbarhetsrater for kvinner 15-49 år i et kalenderår. Dette kan tolkes som antall barn hver kvinne i gjennomsnitt vil føde under forutsetning av at fruktbarhetsmønstret i perioden varer ved, og at dødsfall ikke forekommer før alder 50. For at det ikke skal bli befolkningsnedgang på lang sikt, må SFT være større enn 2,06-2,07 barn (reproduksjonsnivået), når vi ser bort fra inn- og utvandring.

Økonomisk region representerer et regionalt nivå mellom fylke og kommune. Kriteriene som er brukt for å definere regionene er særlig knyttet til økonomiske forhold, som arbeidsmarked (pendling) og varehandel, se SSB (2002). I siste versjon av denne er landet inndelt i 89 økonomiske regioner, med fra 1 til 19 kommuner i hver region.

For å illustrere usikkerheten om den framtidige utviklingen gjøres det vanligvis alternative forutsetninger om de fire komponentene som inngår i befolkningsframskrivningene: fruktbarhet, dødelighet, innenlandsk flytting og innvandring, med betegnelsene L (lav), M (mellom) og H (høy). Det gjøres også alternative forutsetninger som er relativt urealistiske, men som likevel kan gi interessante analytiske resultater: K (konstant) og 0 (null flyttinger/innvandring). Et beregningsalternativ beskrives ved fire bokstaver i denne rekkefølgen: fruktbarhet, levealder, innenlandsk flytting og innvandring. Betegnelsen hovedalternativ brukes om MMMM, som angir at mellomnivået er brukt for alle komponenter. LLML og HHMH gir henholdsvis lavest og høyest nasjonal befolkningsvekst. Disse regnes imidlertid som mindre realistiske, da de forutsetter at *alle* komponenter antar relativt ekstreme verdier gjennom *hele* framskrivningsperioden.

De to modellene BEFINN og BEFREG gir litt forskjellige tall for hele landet. Det må derfor gjøres noen justeringer. For at summen av folketall for alle regioner skal være den samme for BEFREG som for BEFINN (for alle aldre og begge kjønn), justeres BEFREG-resultatene. Justeringen skjer ved hjelp av de årlige endringene, det vil si at summen av alle fødsler, dødsfall og utvandring etter kjønn og alder blir lik BEFINN-resultatene.

Forutsetningene om innvandring og levealder for hele landet er like for de to modellene.

Nasjonale tall (BEFINN)

Modellen BEFINN framskriver befolkningen bosatt i Norge etter følgende kjennetegn:

- Kjønn og alder (0,1,...,119 år).
- Innvandringskategori (innvandrere og norskfødte personer med to innvandrerforeldre).
- For innvandrere: varighet av oppholdet i Norge (botid).
- Landgrupper, etter fødeland for innvandrere og etter foreldrenes fødeland for norskfødte personer med to innvandrerforeldre¹.

Siden 2010 er det brukt tre landgrupper, se tekstboksen.

For en nærmere begrunnelse for valget av landgrupper, se Tønnessen et al. (2012). For innvandrere og personer født i Norge med to innvandrerforeldre, brukes utvandringssannsynligheter etter alder, kjønn og landgruppe, for innvandrere også etter botid. For innvandrerkvinner brukes det dessuten fødselsrater etter alder, landgruppe og botid.

En sentral forutsetning for beregningene er innvandringsstrømmene framover, som er gjort separat for hver landgruppe. Disse brukes til å beregne folke- mengde og utvandring framover for landgruppene

og den øvrige befolkningen. Deretter beregnes nettoinnvandringen (innvandringsoverskuddet). Tidligere (før 2011) gjorde vi eksplisitte forutsetninger om denne. Nå beregnes nettoinnvandringen i modellen som forskjellen mellom inn- og utvandring.

Kommuner og fylker (BEFREG)

Modellen BEFREG framskriver befolkningen etter alder og kjønn for ett år om gangen for prognoseregioner, se tekstboksen. Framskrivningstallene for hver region fordeles deretter på de enkelte kommuner i regionen i samsvar med observert befolkningsvekst i brede aldersgrupper for hver kommune i samme periode som de regionale flyttestrukturforutsetningene er hentet fra. Kohort-komponentmetoden brukes altså ikke direkte ved beregningene for kommunene fordi mange av dem er for små til å gi stabile estimater. Kommunetallene summeres deretter opp til tall for fylker og landet som helhet. En tidlig versjon av modellen er dokumentert i Rideng et al. (1985).

I de nye regionale framskrivningene er de 15 største bydelene i Oslo behandlet som egne prognoseregioner, slik at modellen omfatter i alt 108 regioner. For Oslo regnes det med flyttinger mellom bydelene og resten av landet og utlandet, samt mellom bydelene.

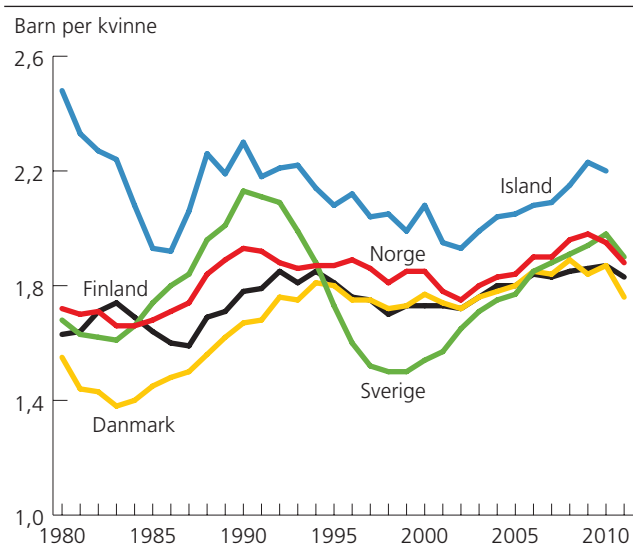
Ved beregning av flyttestruktur mellom de forskjellige regionene anvender vi såkalte flyttematriser. Da antall flyttestrukturer mellom prognoseregionene er svært stort ($108 \times 107 = 11\,556$) og mange av populasjonene og strømmene er små, kan det være store variasjoner i flyttestruktur fra år til år. Derfor har vi ved estimeringen slått sammen regionene til 19 utflyttingsområder etter landsdel og sentralitet. I tillegg kommer flytting fra utlandet. Videre har vi slått sammen flytterne til fire aldersgrupper (0-17, 18-29, 30-49 og 50-69 år) for begge kjønn under ett, bortsett fra aldersgruppen for 18-29 år, der flytterne er fordelt på kjønn. Alt dette er gjort for å få mer stabile flytteparametere. Et utdrag av en tidligere flyttematrise er vist hos Brunborg og Texmon (2003, tabell 8).

Utvandringssannsynlighetene for de 108 prognoseregionene er basert på utvandring i femårsperioden 2007-2011 og holdes konstante i framskrivningen, bortsett fra norskfødte med innvandrerforeldre, som har en svakt avtakende trend i utvandringssannsynligheten. Den regionale utvandringen justeres slik at summen av de regionale tallene i hvert av alternativene stemmer med utvandringstallene i den nasjonale beregningen med BEFINN. Den regionale fordelingen av innflyttingene fra utlandet er beregnet for hver av de 108 regionene for perioden 2007-2011.

Mønsteret for innenlandske flyttinger er også basert på femårsperioden 2007-2011. Utflyttingssannsynlighetene er beregnet for hver av de 108 prognoseregionene. Matriser som beskriver hvordan utflyttingen fra en gitt region fordeles på de 108 regionene, er derimot

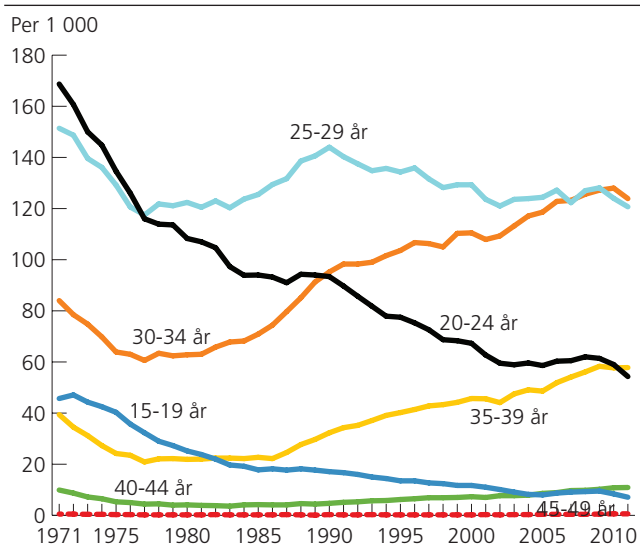
¹ Dersom foreldrene er født i forskjellige land er det mors fødeland som teller.

Figur 1. Samlet fruktbarhetstall i de nordiske land. 1980-2010/2011

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Eurostat og enkeltlands statistikkbyråer.

Figur 2. Levendefødte per 1 000 kvinner for femårsgrupper 1971-2011

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

spesifisert for færre regioner (33). Også for innenlandske flyttinger er det bare ett alternativ.

For fruktbarhet og dødelighet antar vi at de regionale nivåene vil utvikle seg proporsjonalt med det nivået vi har forutsatt for hele landet:

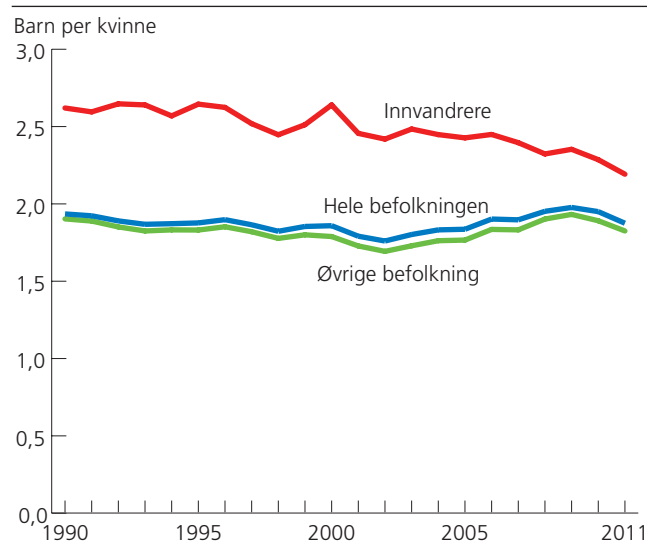
- Regional fruktbarhet er beregnet for 63 regioner (aggregater av de 108 prognoseregionene) og bygger på aldersspesifikke fødselsrater i siste femårsperiode (2007-2011).
- Fylkene er brukt som enheter for regionale forskjeller i dødelighet, bortsett fra i Oslo, der det er brukt bydel, det vil i alt si 33 regioner. Det er forskjellene fra siste tiårsperiode (2002-2011) som er lagt til grunn.

Fødsler

Både den regionale modellen BEFREG og den nasjonale modellen BEFINN framskriver antall fødte ved hjelp

Statistisk sentralbyrå

Figur 3. Samlet fruktbarhetstall for innvandrere og den øvrige befolkning. Registrert 1980-2011

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

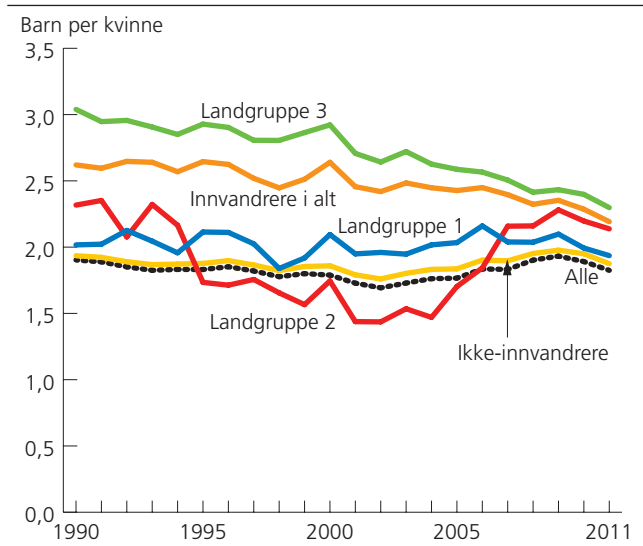
av antall kvinner i aldrene 15-49 år og fødselsrater for hver ettårig aldersgruppe. BEFREG bruker forskjellige fødselsrater for hver av de om lag 60 fruktbarhetsregionene vi har delt landet inn i. BEFINN bruker bare fødselsrater for hele landet, men ratene er beregnet særskilt for hver av de fire landgruppene som framskrives, som forklart foran. For innvandrere er fødselsratene i tillegg til alder beregnet etter botid i landet. Botidsfordelingen for en innvandrergroupe i et gitt år vil derfor påvirke antall fødsler og dermed samlet fruktbarhetstall (SFT) for gruppen.

Før vi presenterer forutsetningene, vil vi kort drøfte fruktbarhetsutviklingen de siste årene. Fruktbarhetsnivået i Norge har lenge vært høyt i europeisk sammenheng, men de to siste årene har det gått litt ned, som vist i figur 1. Nedgangen har vært størst blant unge kvinner, som vist i figur 2. I aldersgruppene over 30 år får kvinnene derimot stadig flere barn. Fødselsratene for kvinner over 35 år er mer enn fordoblet siden siste del av 80-tallet.

Spørsmålet er om nedgangen siden 2009 innvarsler en ny nedadgående trend, eller om den bare er en tilfeldig variasjon, slike det ofte er fra år til år. Eller kanskje det er det høye nivået de siste årene, med en økning i samlet fruktbarhetstall (SFT, se boksen) fra 1,84 i 2005 til 1,98 i 2009 og deretter nedgang til 1,88 i 2011, som er unntaket? Fruktbarheten har imidlertid sunket i alle de nordiske land i det siste eller de to siste år, som vist i figur 1. Nedgangen i SFT på 0,1 barn på to år er ganske stor. Bortsett fra en tilsvarende nedgang i 2001 må vi tilbake til 70-årenes kraftige fruktbarhetsfall for å finne større nedgang i SFT. Det synes likevel å være for tidlig å kunne konkludere med at en ny nedadgående trend har begynt, men vi kan ikke lenger være like sikre på at SFT vil holde seg i nærheten av to barn per kvinne.

Den samlede fruktbarheten i landet påvirkes av hvor mange innvandrere som bor i landet, men ikke mye, på

Figur 4. Samlet fruktbarhetstall for landgrupper, 1990-2011

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

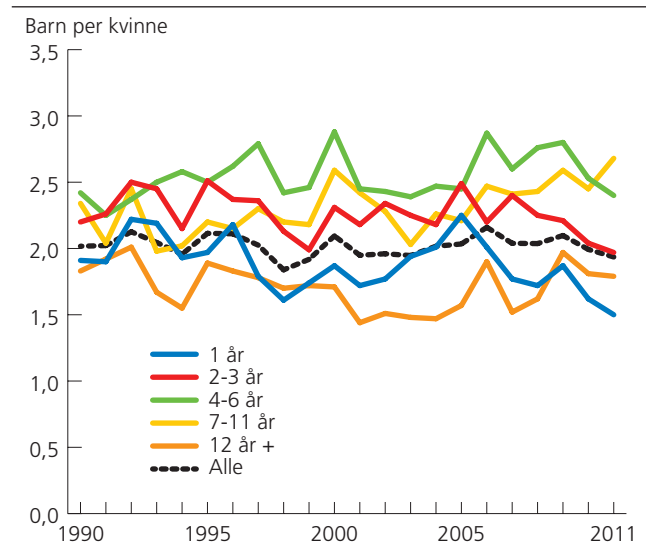
tross av at innvandrerkvinner får noe flere barn, som vist i figur 3. Figuren viser at forskjellen mellom SFT for alle kvinner og for kvinner som ikke er innvandrere, har ligget nokså konstant på 0,05 – 0,07 barn de siste femten år. Dette skyldes trolig at flere motvirkende tendenser har virket samtidig: Antall innvandrere har økt og deres fruktbarhet har gått ned, samtidig som fruktbarheten for ikke-innvandrere har gått opp. SFT for innvandrerkvinner var i 2011 2,19 barn per kvinne. Dette er 0,32 mer enn nivået for hele befolkningen, men en betydelig nedgang siden 2000, da forskjellen var på hele 0,85 barn. Dette skyldes flere faktorer, særlig endret sammensetningen av innvandrerbefolkningen, med relativt flere fra Europa og færre fra resten av verden, og at innvandrerne gjennomsnittlig har bodd her lenger.

Innvandrerens fruktbarhet

Vi opererer med egne fødselsrater for innvandrerkvinner for hver landgruppe. Vi skal først se litt på utviklingen de siste årene, før vi presenterer forutsetningene for de tre landgruppene.

For vesteuropeiske kvinner i Norge (landgruppe 1) er fruktbarhetsnivået rundt 2 barn, det vil si at det er omtrent som for kvinner uten innvandrerbakgrunn, se figur 4. For kvinner fra østeuropeiske EU-land (landgruppe 2) har fruktbarhetsnivået økt sterkt siden EU-medlemskapet i 2004, fra ca 1,5 til ca 2,2 barn per kvinne. Disse kvinnene kommer fra land hvor fruktbarheten er betydelig lavere enn i Norge. For eksempel har SFT i Polen vært 1,40 eller lavere siden 1990 - i noen år helt nede i 1,22 barn per kvinne, som er blant de laveste nivåene i verden. Når polske og andre østeuropeiske kvinner likevel får såpass mange barn i Norge, skyldes det at mange av kvinnene kommer hit for å gjenforenes med sine menn, som medfører noe høyere gjennomsnittlig fruktbarhet de første årene etter ankomsten. Denne effekten gjelder også for de andre landgruppene. For kvinner fra landgruppe 3 har SFT sunket jevnt siden 1990, fra 3 til 2,3 barn. Dette skyldes

Figur 5. Fruktbarhetsnivå etter botid i Norge for kvinner fra landgruppe 1, 1990-2011 (Vest-Europa, Nord-Amerika, Australia og New Zealand)

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

både at fordelingen på land har endret seg og at det er relativt færre kvinner fra disse landene med kort botid. Det kan også ha en virkning at fruktbarheten synker i de fleste land i verden og at dette medfører at det blir utbredt å få færre barn samtidig som kunnskapen om prevensjonsbruk blir bedre.

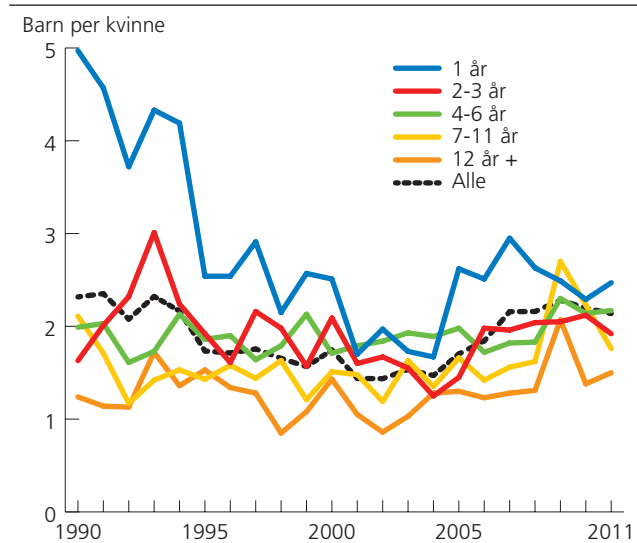
Framskrivningsmodellen beregner fødselstallet framover etter alder og botid i Norge for kvinner fra de ulike landgruppene. Vi kan altså ikke gjøre forutsetninger bare om fødselsrater etter alder for de ulike gruppene av innvandrerkvinner, men må også gjøre forutsetninger om fødselsrater etter botid. Det er ikke helt enkelt å gjøre dette, da fødselsratene etter botid varierer mye fra år til år på grunn av tilfeldigheter (små populasjoner). Dette gjør det vanskelig å identifisere klare trender.

Figur 5-7 viser fruktbarhetsnivået for grupperte botider for kvinner fra de tre landgruppene.² Stort sett er fruktbarheten høyest noen få år etter ankomsten til Norge, men dette gjelder ikke generelt. For landgruppe 3 har det vært en markert nedgang i fruktbarheten for nesten alle botider, og i noen grad også for landgruppe 2, spesielt for de korte. Østeuropeiske kvinner med kort botid er trolig av en annen type i 2010 enn i 1990, da mange av dem kom til Norge for å gifte seg med norske menn. For de som har bodd i Norge lenge, 12 år og lenger, er fruktbarhetsnivået litt under 2 for alle landgrupper, det vil si omtrent det samme som for kvinner uten innvandrerbakgrunn.

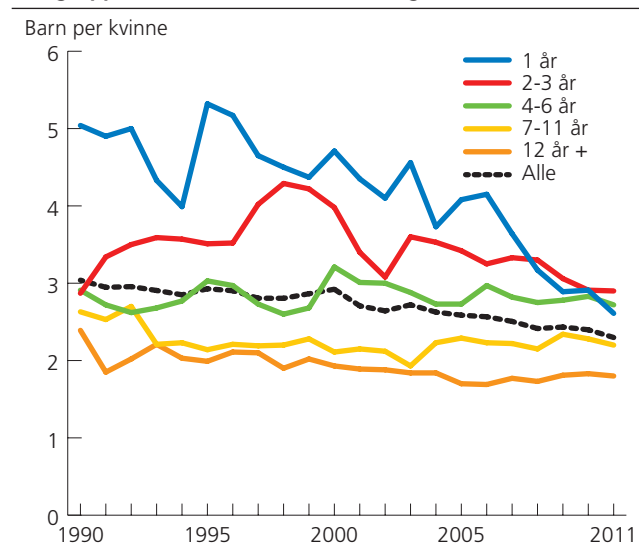
Nærmere om fruktbarhetsforutsetningene

Kvinner som ikke er innvandrere har altså hatt en liten nedgang i fruktbarheten de siste to årene, som vist i

² Fruktbarhetsnivået er beregnet som summen av de alderbestemte fruktbarhetsrater for hver botid og er av samme størrelsesorden som SFT. Denne summen kan imidlertid ikke tolkes som antall barn en kvinnekohort får i alt, da det ikke går an å ha samme botid over hele livsløpet.

Figur 6. **Fruktbarhetsnivå etter botid i Norge for kvinner fra landgruppe 2, 1990-2011 (østeuropeiske EU-land)**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 7. **Fruktbarhetsnivå etter botid i Norge for kvinner fra landgruppe 3, 1990-2011 (Afrika, Asia og Latin-Amerika)**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

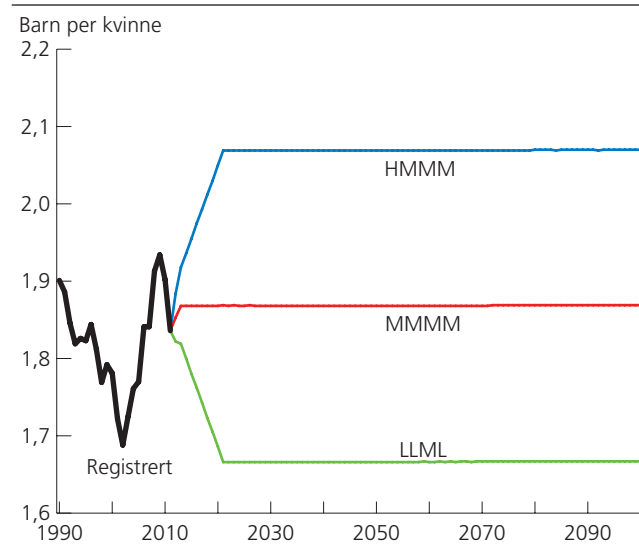
figur 3. For denne gruppen gjør vi forutsetninger om SFT framover som vist i figur 8. Vi har valgt å holde mellomalternativet konstant på 1,87 barn per kvinne, basert på gjennomsnittet for de siste fem år. Det er litt lavere (0,04 barn) enn i fjorårets mellomalternativ, noe som reflekterer nedgangen de siste to årene. I høyalternativet lar vi SFT øke til 2,07 i 2021 og holder det deretter konstant. 2,07 tilsvare reproduksjonsnivået, som vil gi konstant folketall på lang sikt, se boksen.³ I lavalternativet lar vi SFT synke enda litt mer enn i fjor, til 1,67 barn per kvinne, slik at forskjellen mellom mellom- og lavalternativene er omtrent den samme i år som i fjor, litt over 0,2 barn per kvinne.

Vi gjør eksplisitte forutsetninger om de aldersbestemte fødselsratene og dermed SFT for kvinner som *ikke* er innvandrere. For innvandrere bestemmes SFT av antall kvinner etter alder og botid og fødselsratene for disse. Det beregnede fødselstallet for hvert år i framskrivningsperioden brukes til å beregne SFT. SFT blir derfor ikke konstant over tid, selv når vi har forutsatt konstante fødselsrater, som vist i figur 9-11. Det samme gjelder SFT for hele befolkningen, det vil si uansett innvandrerstatus, som vist i figur 12 (som altså er en veid sum av forutsetningene i figurene 9-11).

I mellomalternativet holder vi fødselsratene konstante gjennom hele framskrivningsperioden for hver av landgruppene. I de to andre alternativene lar vi de alders- og botidsbestemte fødselsratene være proporsjonale med SFT i henholdsvis lav- og høyalternativene for kvinner som ikke er innvandrere, som vist i figur 8.

Det er ikke forutsatt eksplisitt at fruktbarheten for de tre gruppene vil nærme seg nivået til den øvrige

³ Det ubetydelig høyere konstante nivået i høyalternativet i år enn i fjor skyldes tekniske forhold (bruk av middelfolkemengde vs. folke-mengden ved begynnelsen av året)

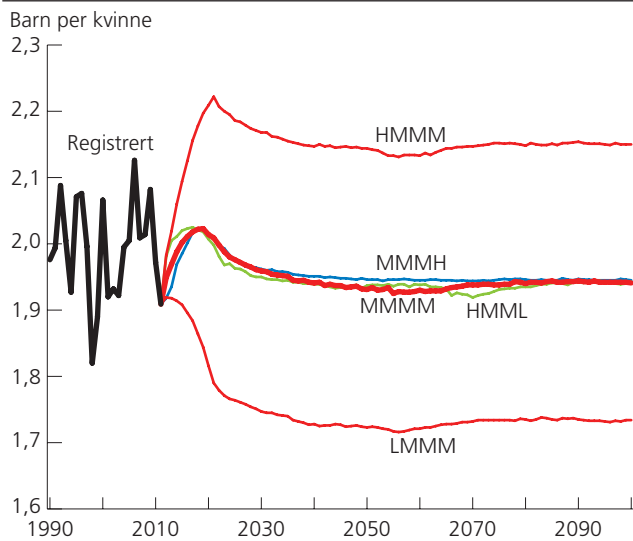
Figur 8. **Samlet fruktbarhetstall for kvinner som ikke er innvandrere. Befolkningsframskrivningene 2011 og 2012**

Kilde: Statistisk sentralbyrå

befolkningen, slik som for 2011-framskrivningene. Grunnen til at dette likevel skjer, er at det blir stadig flere i de tre landgruppene som har bodd her lenge, og de har som nevnt fødselsrater som er nesten de samme som for dem som ikke har innvandrerbakgrunn. Svingingene over tid blir sterkest for landgruppe 2, på grunn av den raske veksten av antall innvandrere derfra, som medfører store endringer i botidsfordelingen for denne landgruppen framover.

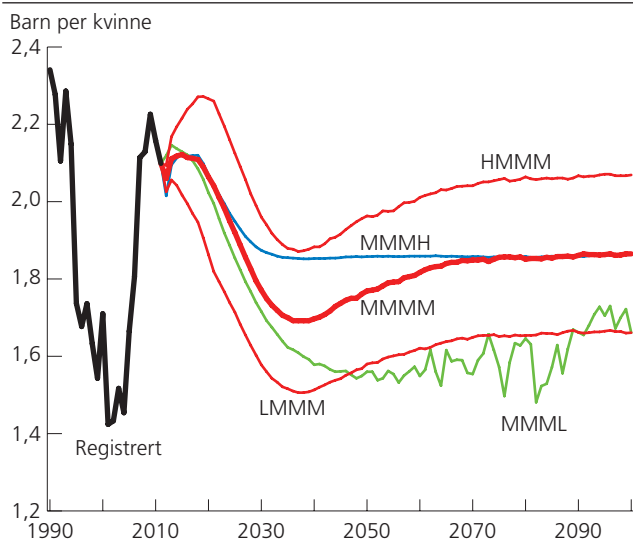
I tillegg til de tre fruktbarhetsalternativene M, L og H, viser figur 9-12 hva SFT blir ved ulike alternativer for *innvandringen*. Dersom det er høy innvandring for en gruppe med høyere fruktbarhet enn gjennomsnittet for hele befolkningen, vil dette trekke fødselstallet og dermed gjennomsnittsfruktbarheten opp. Dette gjelder særlig landgruppe 2 og 3, som har noe høyere fruktbarhet enn gjennomsnittet, som vist i figur 4. Figur 10 og

Figur 9. Samlet fruktbarhetstall for innvandrerkvinner fra landgruppe 1 (Vest-Europa, Nord-Amerika, Australia og New Zealand)

MMMMM: Mellomverdier for alle komponenter; HMMMM: Høy fruktbarhet, ellers mellomverdier; LMMM: Lav fruktbarhet, ellers mellomverdier; MMMMH: Høy innvandring, ellers mellomverdier; MMML: Lav innvandring, ellers mellomverdier. Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 10. Samlet fruktbarhetstall for innvandrerkvinner fra landgruppe 2 (østeuropeiske EU-land)

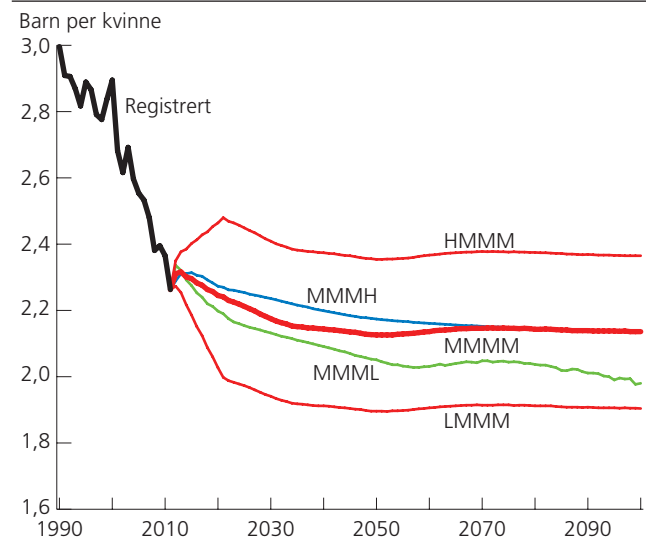

MMMMM: Mellomverdier for alle komponenter; HMMMM: Høy fruktbarhet, ellers mellomverdier; LMMM: Lav fruktbarhet, ellers mellomverdier; MMMMH: Høy innvandring, ellers mellomverdier; MMML: Lav innvandring, ellers mellomverdier. Kilde: Statistisk sentralbyrå

11 viser at SFT blir høyere ved høy innvandring (alternativ MMMMH) enn ved middels innvandring (MMMM), selv om fødselsratene er de samme. Tilsvarende medfører lav innvandring (MMML) lavere fruktbarhet. For innvandring fra landgruppe 1 (Vest-Europa) er denne effekten liten, som vist i figur 9, fordi kvinner fra denne landgruppen får omtrent like mange barn som gjennomsnittet i Norge.

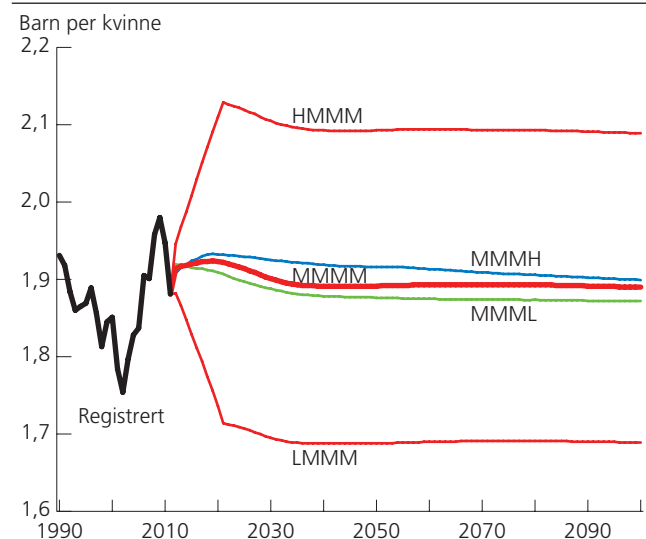
Kurven for MMML for landgruppe 2 (figur 10) blir etterhvert ganske lav og hakkete. Dette kommer trolig av at innvandringen for denne gruppen er svært lav i dette alternativet, slik at det blir få eller ingen kvinner igjen i noen aldersgrupper.

Figur 11. Samlet fruktbarhetstall for innvandrerkvinner fra landgruppe 3 (Afrika, Asia og Latin-Amerika)

MMMMM: Mellomverdier for alle komponenter; HMMMM: Høy fruktbarhet, ellers mellomverdier; LMMM: Lav fruktbarhet, ellers mellomverdier; Høy innvandring, ellers mellomverdier; Lav innvandring, ellers mellomverdier. Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur12. Samlet fruktbarhetstall for alle kvinner

MMMMM: Mellomverdier for alle komponenter; HMMMM: Høy fruktbarhet, ellers mellomverdier; LMMM: Lav fruktbarhet, ellers mellomverdier; MMMMH: Høy innvandring, ellers mellomverdier; MMML: Lav innvandring, ellers mellomverdier. Kilde: Statistisk sentralbyrå

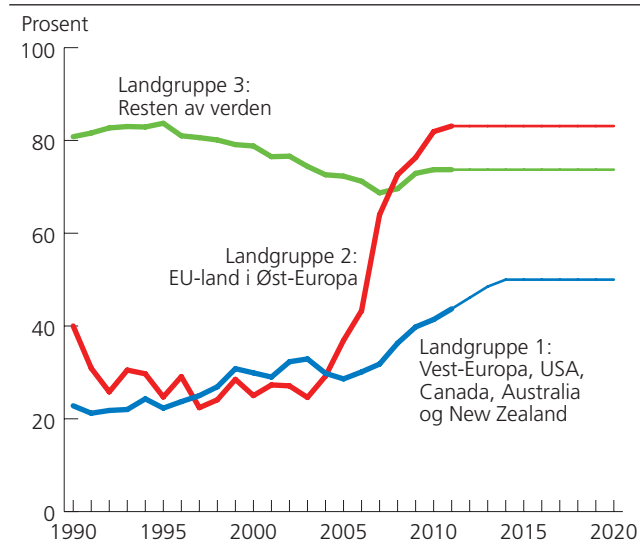
Andel fødte med to innvanderforeldre

I framskrivningen regnes personer født i Norge med to innvanderforeldre som en egen kategori. Vi må derfor anslå hvor stor andel av innvandrerkvinnenes barn født i Norge som også har en far som er innvandrer. Barnets far behøver ikke å komme fra samme landgruppe som moren, men gjør det i de aller fleste tilfeller. Vi tilordner barnet samme landgruppe som dets mor. Vi regner ikke med egne fødselsrater for disse etterkommerne, da deres barn ikke inngår i noen egen kategori i framskrivningen.

Denne andelen har tidligere vært svært ulik for de tre landgruppene (se figur 13). Den var størst for kvinner fra Afrika, Asia og Latin-Amerika, der andelen på 1990-tallet var over 80 prosent. Siden har den sunket til

Figur 13. Andel barn født av innvandrerkvinner som også har en far som er innvandrer. Registrert 1990-2011 og framskrevet 2012-2030 for landgrupper

Kilde: Statistisk sentralbyrå

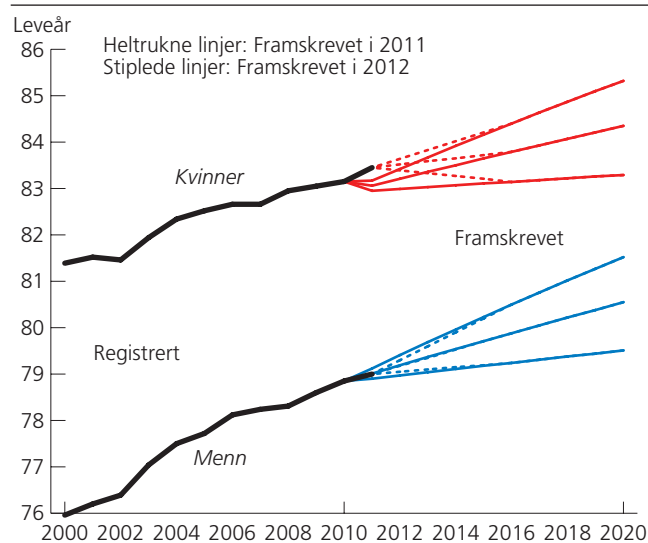
litt over 70 prosent. Men for de to andre landgruppene har andel innvandrerfedre økt betydelig. For kvinner fra landgruppe 1 (Vest-Europa m.fl.) har andelen økt fra 20-30 prosent til over 40 prosent i 2011. Enda sterkere har økningen vært for innvandrere fra landgruppe 2, de østeuropeiske medlemslandene i EU, fra 25 prosent i 2000 til hele 83 prosent i 2011. Hovedgrunnene til dette er trolig at et økende antall kvinner fra denne regionen kommer for å bosette seg sammen med sine menn. "Fedreandelen" for landgruppe 2, vil trolig komme til å gå ned om noen år, men vi har ikke grunnlag for å si når og med hvor mye.

På bakgrunn av disse trendene og de sannsynlige årsakene til endringene i dem, har vi forutsatt følgende for utviklingen av andel fødte der også faren er en innvandrer, for de tre landgruppene:

- Gruppe 1: Andelen har økt jevnt i siden 2005 og vil trolig gjøre det noen år til. Vi lar den øke til 50 prosent i 2014 og holder den deretter fast fordi utviklingen framover er svært usikker.
- Gruppe 2: Andelen har økt svært raskt siden 2004, mer ser nå ut til å stagnere. Vi lar nivået i framskrivningsperioden ligge konstant på observasjonen for 2011, 83 prosent.
- Gruppe 3: Andelen har variert lite de siste årene. Vi lar nivået i framskrivningsperioden ligge konstant på observasjonen for 2011, 74 prosent.

Denne andelen betyr ikke noe for antall fødsler blant innvandrerkvinner i framskrivningene, bare for hvor mange av deres barn som regnes som norskfødte med innvandrerforeldre. Resten av barna til innvandrerkvinner inngår i kategorien "øvrige befolkning". På grunn av usikkerheten og fordi andelen ikke er svært viktig for framskrivningsresultatene, regner vi bare med ett sett og ingen alternative verdier.

Figur 14. Forventet levealder ved fødselen. Registrert 2000-2011 og som forutsatt i framskrivningene laget i 2011 og 2012

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Dødelighet og levealder

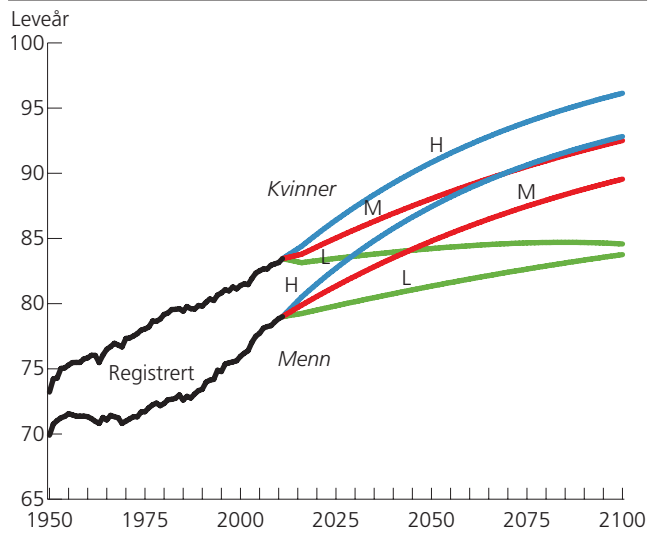
Levealderen fortsatte å øke i 2011, med 0,15 år for menn og 0,3 år for kvinner, til 79,00 år for menn og 83,45 år for kvinner (figur 14). Dette er igjen de høyeste nivåene som er registrert for Norge, og en fortsettelse av en økning som har foregått nesten uavbrutt i to hundre år. De siste ti år har levealderen økt med hele 2,8 år for menn og 1,9 år for kvinner.

Forventet levealder for menn i 2011 viste seg å bli nesten nøyaktig den samme som antatt i mellomalternativet i 2011-framskrivningen (79,00 vs. 79,01 år), se figur 14. For kvinner førte den uvanlig sterke økningen til at levealderen i 2011 ble høyere enn antatt i alle tre alternativer fra fjorårets framskrivninger, inkludert høyalternativet (83,17 år).

Selv om levealderen økte betydelig for begge kjønn i 2011, innebærer neppe dette noen vesentlig endring fra den langsiktige trenden. Vi har derfor valgt å bruke de samme dødelighetsestimatene som i fjorårets framskrivninger, bortsett fra for de første årene. Vi har gjort en innfasing fra 2011-observasjonene til fjorårets baner, for ikke å få så stort brudd fra observerte til framskrevne tall, som vist i figur 14. Dette ble gjort ved lineær interpolasjon mellom 2011-observasjonene og fjorårets forutsetninger for 2016. Disse beregningene ble gjort for dødelighetssannsynlighetene etter alder og kjønn, noe som gir en levaldersutvikling omtrent som i figur 14.

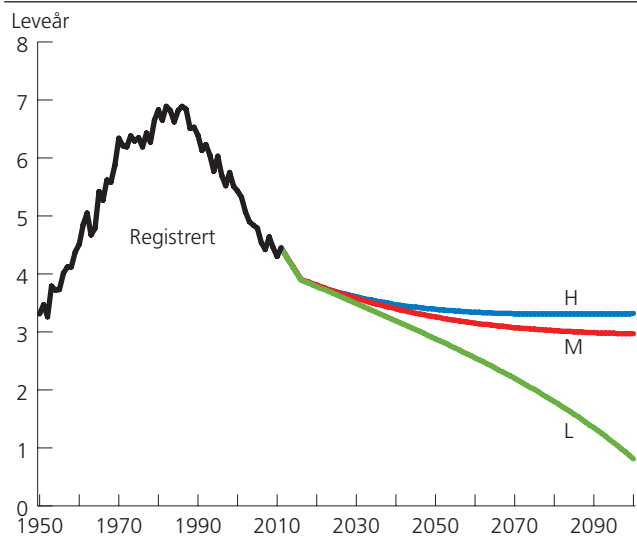
Fra og med 2016 har vi altså forutsatt nøyaktig de samme dødelighetssannsynlighetene som i fjorårets framskrivninger, som er nærmere beskrevet av Brunborg og Texmon (2011). Vi forutsetter altså at forventet levealder (ved fødselen) vil fortsette å øke. Banene for levealderen er vist i figur 15. I mellomalternativet er forventet levealder for menn forutsatt å øke fra 79,0 år til 89,5 år i 2100, og for kvinner fra 83,4 år i 2011 til

Figur 15. Forventet levealder ved fødselen for kvinner og menn basert på observasjoner 1950-2011 og framskrevet 2012-2100

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 16. Forskjell mellom forventet levealder ved fødselen for kvinner og menn. Registrert 1950-2011 og framskrevet 2012-2100

Kilde: Statistisk sentralbyrå

92,5 år i 2100. På grunn av den store usikkerheten om utviklingen har vi også laget alternative estimater for dødelighetsutviklingen framover. I lavalternativet har vi forutsatt at levealderen øker til 83,8 år for menn og til 84,6 år for kvinner i 2100, og i høyalternativet til 92,8 år for menn og 96,1 år for kvinner.

Det er brukt samme dødelighet for alle grupper, det vil si for innvandrere, deres barn født i Norge, og befolkningen uten innvandrerbakgrunn, fordi det ikke ser ut til å være vesentlige forskjeller i dødeligheten mellom innvandrere og resten av befolkningen. Forutsetningene om dødeligheten framover er gjort på grunnlag av en såkalt Lee-Carter-analyse av data for perioden 1950-2010, se Brunborg og Texmon (2011).

Figur 15 viser forventet levealder ved fødselen siden 1950 og våre forutsetninger for årets framskrivninger for lav-, mellom- og høyalternativene fram til 2100.

Det at levealderen har økt raskere for menn enn for kvinner de siste årene, har medført at forskjellen mellom kvinners og menns levealder har sunket til rundt 4,5 år, fra nærmere 7 år på 1980-tallet. Vi antar at dette vil fortsette framover, slik at forskjellen i 2060 i mellomalternativet vil komme ned på om lag 3 år igjen, slik den var på 1950-tallet, og som anses som et slags normalnivå (figur 16).

Referanser

Brunborg, H. og I. Texmon (2003): Fortsatt sentralisering. Regionale befolkningsframskrivninger 2002-2020, *Økonomiske analyser* 4/2003. (<http://www.ssb.no/emner/08/05/10/oa/200304/brunborg.pdf>)

Brunborg, H. og I. Texmon (2011): Befolkningsframskrivning 2011-2100: Modell og forutsetninger, *Økonomiske analyser* 4/2011. (<http://www.ssb.no/emner/08/05/10/oa/201104/brunborg1.pdf>)

Brunborg, H., I. Texmon og M. Tønnessen (2012): Befolkningsframskrivninger 2012-2100: Resultater. *Økonomiske analyser* 4/2012. (<http://www.ssb.no/emner/08/05/10/oa/201204/brunborg3.pdf>)

Rideng, A., K.Ø. Sørensen og K. Sørli (1985): *Modell for regionale befolkningsframskrivninger*. Rapporter 85/7, Statistisk sentralbyrå. (http://www.ssb.no/histstat/rapp/rapp_198507.pdf)

Texmon, I. (2012): Regional framskrivning av antall innvandrere 2011-2040. *Modellen REGINN, forutsetninger og resultater*. Rapport 2012/11, Statistisk sentralbyrå. (http://www.ssb.no/emner/02/03/rapp_201211/rapp_201211.pdf)

Tønnessen, M., H. Brunborg, Å. Cappelen, T. Skjerpen og I. Texmon (2012): Befolkningsframskrivninger 2012-2100: Inn- og utvandring. *Økonomiske analyser* 4/2012. (<http://www.ssb.no/emner/08/05/10/oa/201204/brunborg2.pdf>)

Befolkningsframskrivninger 2012-2100: Inn- og utvandring*

Marianne Tønnessen, Helge Brunborg,
Ådne Cappelen, Terje Skjerpen og Inger Texmon

Hvor mange innvandrere som kommer til Norge i framtiden, avhenger i stor grad av den økonomiske og politiske utviklingen i Norge og i utlandet. Vi antar at økonomien vil vokse raskere i Norge enn i de fleste andre land noen år til, og at innvandringen vil øke noe framover. Etter hvert som de norske olje- og gassinntektene minker, regner vi med at innvandringen vil avta. Ulike, men rimelige, anslag på inntektsutviklingen de nærmeste årene gir store forskjeller i innvandringen. Usikkerheten ved beregningene er derfor betydelig, selv få år fram i tid.

Bakgrunn

Innvandringen til Norge har økt sterkt de siste tiårene, og særlig etter 2004. I 2011 var det 79 500 innvandringer til Norge og 32 500 utvandringer, noe som gir en nettoinnvandring på 47 000 personer. Som figur 1 viser, har verken inn-, ut- eller nettoinnvandringen noen gang vært høyere enn i fjor.

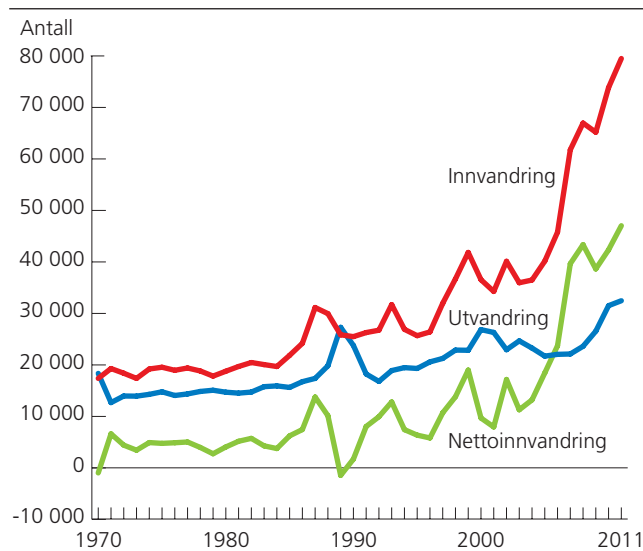
Særlig er det arbeidsinnvandring fra østlige EU-land som Polen og Litauen som har drevet innvandringstallene i været de siste årene (figur 2). Innvandringen fra

søreuropeiske land som sliter med gjeldskrise har også økt, men har foreløpig ikke nådd høye nivåer. Under 1 000 personer innvandret til Norge fra Spania i 2011, og under 500 fra hver av landene Portugal, Italia og Hellas (se Brunborg og Tønnessen 2012)

Hvordan forrige framskrivning traff

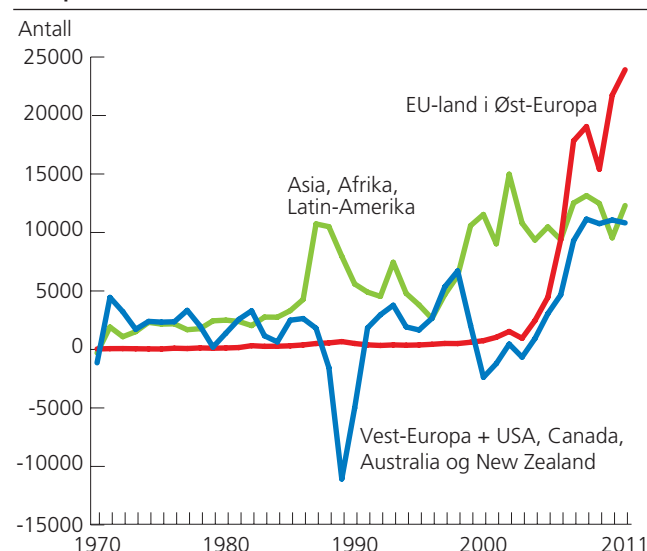
I befolkningsframskrivningene publiserer vi vanligvis tre ulike baner for innvandringen til Norge framover: Høyalternativet (H) med høy innvandring,

Figur 1. Innvandring, utvandring og nettoinnvandring per år. 1970-2011

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 2. Nettoinnvandring av innvandrere fra tre grupper av land per år. 1970-2011

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Marianne Tønnessen er seniorrådgiver i Gruppe for demografi og levekår (mto@ssb.no).

Helge Brunborg er seniorforsker i Gruppe for demografi og levekår (hbr@ssb.no)

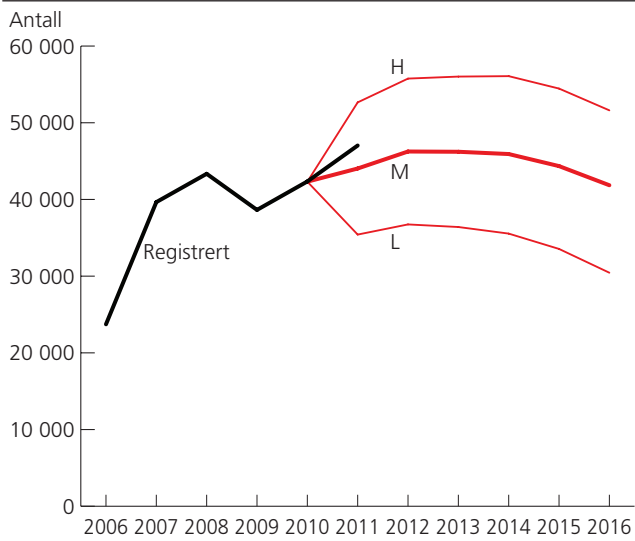
Ådne Cappelen er seniorforsker ved Gruppe for makroøkonomi (cap@ssb.no)

Terje Skjerpen er seniorforsker ved Gruppe for energjøkonomi (tes@ssb.no)

Inger Texmon er seniorrådgiver i Gruppe for demografi og levekår (iet@ssb.no)

* Dette er en litt revidert versjon av artikkelen som ble lagt ut på www.ssb.no da befolkningsframskrivningene ble publisert 20. juni 2012.

Figur 3. Registrert årlig nettoinnvandring til og med 2011, og framtidig nettoinnvandring som forutsatt i 2011, i tre alternativer

H: Høy innvandring M: Middels innvandring L: Lav innvandring
Kilde: Statistisk sentralbyrå

mellomalternativet (M) med middels innvandring og lavalternativet (L) med lav innvandring.

Fjorårets framskrivninger anslo en nettoinnvandring i 2011 på 44 000 personer i mellomalternativet, 35 500 i lavalternativet og 52 500 i høyalternativet. Den faktiske nettoinnvandringen ble 47 000 – altså 3 000 over mellomalternativet og 5 500 under høyalternativet (se figur 3).

Framskrivningene lages for tre store landgrupper. Landgruppe 1 omfatter Vest-Europa, USA, Canada, Australia og New Zealand, landgruppe 2 ti østlige EU-land og landgruppe 3 resten av verden (se egen boks). Særlig fra landgruppe 1 kom det flere innvandrere enn vi antok i 2011, med en nettoinnvandring på vel 3000 mer enn antakelsen i mellomalternativet. For innvandrere fra de to andre landgruppene traff framskrivningene relativt godt: Avvikene i nettoinnvandringen var på rundt 500 for landgruppe 2 og 200 for landgruppe 3, sammenlignet med mellomalternativet i 2011.

Modell for framskrivning av innvandringen

Beregningene av framtidig innvandring til Norge tar utgangspunkt i en økonometrisk modell der innvandringen hovedsakelig bestemmes av disse faktorene:

- relativ inntekt i Norge sammenlignet med andre deler av verden (kjøpekraftsjustert brutto nasjonalprodukt per innbygger)
- arbeidsledighet i Norge og i andre deler av verden
- folketallet i senderlandene, det vil si i de tre landgruppene.
- brohodeeffekten, målt som andel innvandrere fra samme landgruppe som allerede befinner seg i Norge, sett i forhold til den samlede norske befolkningen.

Modellen har vært i bruk siden 2008 og har stadig blitt videreutviklet (Brunborg og Cappelen 2010). Også i år

Landgruppene

Vi har delt landene i verden inn i tre grupper. Selv om det er store forskjeller innen hver landgruppe, er det også visse likhetstrekk. I første gruppe inngår alle vesteuropeiske land, det vil si land som er med i det "gamle" EU og/eller EØS og EFTA, samt Canada, USA, Australia og New Zealand. Personer fra disse landene har gjennomsnittlig relativt lik demografisk atferd når det gjelder fruktbarhet, giftermål og utvandring. Dessuten er det knyttet få eller ingen restriksjoner til å bo og arbeide i Norge for EU-borgere.

Den andre gruppa består av de ti nye medlemsland av EU i Øst-Europa, som ble medlemmer i 2004 eller 2007: Estland, Latvia, Litauen, Polen, Tsjekkia, Slovakia, Ungarn, Slovenia, Bulgaria og Romania. Grunnen til at disse er definert som en egen gruppe i våre befolkningsframskrivninger er at det er fra disse landene innvandringen har økt mest de siste årene. Det er også blant disse at inntektsforskjellene til Norge, og dermed potensialet for migrasjon til Norge, er størst i EU, samtidig som restriksjonene tidligere har vært begrensede og nå i all hovedsak er avskaffet.

Den tredje gruppa består av resten av verden, det vil si resten av Øst-Europa, Afrika, Asia (inkludert Tyrkia), Latin-Amerika og Oseania (utenom Australia og New Zealand). Statsborgere fra disse landene må søke om tillatelse til å bo og arbeide i Norge. Denne gruppen er selvsagt svært heterogen, og vår begrunnelse for å slå dem sammen er mest for å forenkle.

Det er en persons landbakgrunn som avgjør hvilken gruppe han eller hun regnes i. For personer født i utlandet, er dette (med noen få unntak) eget fødeland. For personer født i Norge er det foreldrenes fødeland. I de tilfeller der foreldrene har ulikt fødeland, er det morens fødeland som blir valgt.

For flere definisjoner og mer om befolkningsframskrivningene generelt, se Brunborg mfl. (2012).

er det gjort endringer i modellen og datagrunnlaget. I tillegg til de økonomiske hovedfaktorene som driver innvandringen (arbeidsledighet og inntektsforskjeller mellom Norge og andre deler av verden), har vi i år også tatt høyde for at innvandringen kan bli høyere når det allerede bor mange innvandrere fra det aktuelle området i Norge – den såkalte brohodeeffekten (Boyd 1989). Brohodeeffekten kan også fange opp deler av norsk innvandringspolitikk: Dersom mange får beskyttelse i Norge ett år, kan det medføre økt innvandring de neste årene i form av familiegjenforening.

Litt forenklet kan vi skrive modellen slik (tidsforskyvningen kan variere litt):

$$\ln(I_t) = c_0 + c_1 \ln(I_{t-1}) + c_2 \ln(Y_{t-1}) + c_3 U_{t-1} + c_4 O_{t-1} + c_5 B_{t-1} + c_6 D_t + e_t,$$

der

I_t er innvandringsraten fra en landgruppe til Norge i år t (andelen av befolkningen fra det aktuelle området som innvandrer til Norge),

- c_i er ukjente parametre som må estimeres,
 I_{t-1} er innvandringsraten fra det aktuelle området året før,
 Y_{t-1} er relativ BNP per innbygger i år t-1,
 U_{t-1} er arbeidsledighetsraten i Norge i år t-1,
 O_{t-1} er arbeidsledighetsraten i det aktuelle området i år t-1,
 B_{t-1} er antall innvandrere fra det aktuelle området som allerede bor i Norge i år t-1 dividert på Norges folketall i år t-1 (brohodeeffekten),
 D_t er dummy-variable som fanger opp spesielle begivenheter eller regelendringer i år t,¹
 e_t er et stokastisk feilledd som antas å være normalfordelt.

Det er ikke tatt hensyn til forskjeller mellom land innenfor samme gruppe.

For å estimere parametrene i modellen – altså tallfeste samvariasjonen mellom de ulike faktorene (inntektsforskjeller, arbeidsledighet og så videre) og innvandringen – bruker vi eksisterende data for perioden fra 1970 til og med 2011. Når parameterne er estimert, brukes disse så til å beregne hvordan innvandringen vil utvikle seg framover, gitt anslag for hvordan de økonomiske variablene vil utvikle seg framover. Å forutsi hvordan den økonomiske situasjonen i Norge og utlandet vil utvikle seg gjennom hele dette århundret, er ikke enkelt, og som resultatene vil vise senere, kan ulike anslag for økonomisk utvikling gi store forskjeller i forventet innvandring.

Vi estimerer separate varianter av modellen for hver av de tre landgruppene. Det betyr at vi har latt vanlige signifikanskriterier og andre økonometriske hensyn spille inn når vi har spesifisert modellen for hver landgruppe. Alle parametrene er derfor gruppespesifikke.

Vi modellerer innvandringsraten, det vil si bruttoinnvandring fra hver landgruppe dividert med samlet befolkning i hver landgruppe. Dermed får vi et uttrykk for sannsynligheten for at en person utvandrer til Norge. Tidligere modeller har vært forenklet på dette punktet ved at det er sett bort fra folketallet i avsenderlandene. Når vi skal lage framskrivninger helt fram til 2100, kan endringer i sammensetningen av verdens befolkning tilsi at en rate-tilnærming er bedre.

Data

Tallene for innvandring fram til og med 2011 er hentet fra SSBs befolkningsstatistikk. Dersom noen flytter både til og fra landet (eller omvendt) i løpet av ett kalenderår, registreres det verken som en inn- eller utvandring i denne sammenhengen, siden befolkningsframskrivningene regner med endring i status i løpet av ett kalenderår. Dette påvirker ikke tallene for nettoinnvandring, men både inn- og utvandringstillene blir litt

lavere enn de som vanligvis blir publisert. Det gjelder særlig innvandring fra landgruppe 1, altså primært personer fra Vest-Europa som enkelt kan flytte mellom EØS-land.

Folketallet i de tre landgruppene, som brukes som nevner i variabelen I_t , er summert fra FN's befolkningsstatistikk (UN Population Division 2011). Forskjellene mellom Norge og de tre landgruppene i kjøpekraftsjustert BNP per innbygger er beregnet fra Penn World Tables, som omfatter de fleste land i verden (Heston mfl. 2011). Arbeidsledigheten i Norge finnes i OECDs database tilbake til 1970. For arbeidsledigheten i landgruppe 1 bruker vi tallene for ledighet i OECD-området. OECD omfatter riktignok en del land som ligger utenfor landgruppe 1, men vi regner likevel disse tallene som det mest pålitelige ledighetsanslaget for Vest-Europa, USA, Canada, Australia og New Zealand samlet. For arbeidsledigheten i landgruppe 2 (de ti østeuropeiske EU-landene) har vi brukt tall fra Eurostat for ledigheten i hvert av landene i perioden fra slutten av 1990-årene og fram til 2011, og beregnet en sum av disse, vektet etter landenes folketall. For perioden før dette er ledigheten tilbakeberegnet til 1988 ved å benytte endringen i OECD-ledigheten. For landgruppe 3 (resten av verden) finnes det ikke pålitelige tall for arbeidsledighet. I estimeringen av modellen for denne gruppen er derfor ledigheten i avsenderområdet ikke tatt med. Brohodeeffekten har vi beregnet ved å bruke andelen bosatte innvandrere fra de ulike landgruppene i prosent av totalbefolkningen i Norge, hentet fra SSBs befolkningsstatistikk.

For at modellen skal kunne framskrive antall innvandrere, trengs også tall for framtidig utvikling av verdens folkemengde i de tre landgruppene. De er hentet fra FN's nyeste befolkningsframskrivninger fra 2010 til 2100 (UN Population Division 2011).

Anslagene for framtidig andel innvandrere i Norge fra de ulike landgruppene, som brukes til å beregne brohodeeffekten, er hentet fra våre befolkningsframskrivninger fra i fjor. Vi har brukt tall fra fjorårets høyalternativ i beregningen av den nye høyalternativbanen, og tilsvarende for mellom- og lavalternativet. Ved å bruke en slik tilnærming reduserer vi graden av simultanitet mellom anslag for bruttoinnvandring og resultatene fra den samlede befolkningsframskrivningen, som vi altså ser bort fra i denne runden. I estimeringene av modellene for de tre landgruppene viste det seg at brohodeeffekten ikke var sterk nok til å gi signifikant effekt for landgruppe 1 og 2, men at den ga utslag for landgruppe 3. Det er dermed bare i beregningene av framtidig innvandring fra landgruppe 3 at brohodeeffekten er inkludert.

Regelendringer og politiske vedtak, som for eksempel innvandringsstoppen i 1975, Norges EØS-medlemskap i 1994 og utvidelsen av EU østover i 2004 og 2007, har også påvirket innvandringen til Norge (Cappelen og Skjerpen 2012). Noen viktige politiske endringer på

¹ Dette er ofte kriser, kriger eller store politiske endringer som påvirker innvandringen. For noen av variablene settes dummyvariabelen lik 1 kun i år t, for andre vil den være 1 fra og med år t.

dette feltet de siste 40 årene er tatt med i modellen, men i framskrivningene har vi ikke lagt inn eventuelle framtidige politiske endringer som kan tenkes å påvirke innvandringen i årene som kommer. Det samme gjelder naturkatastrofer og væpnede konflikter, som kan medføre nye strømmer av flyktninger.

Tre alternative forutsetninger for framtidig økonomisk utvikling

De tre banene i innvandringsframskrivningene (mellom-, høy- og lavalternativet) avspeiler tre ulike alternativer for økonomisk utvikling i framtiden. Figur 4 viser de tre alternativene for de tre landgruppene, og der ser vi også utviklingen i relativ inntekt (kjøpekraftsjustert BNP per innbygger) fra 1970 til i dag.

Den nederste grafen i figur 4 viser utviklingen i relativ inntekt per innbygger mellom Norge og snittet i landgruppe 1, målt som kjøpekraftsjustert inntekt per person.² Vi ser at det norske inntektsnivået økte mer enn snittet for landgruppe 1 fra 1970 og fram til i dag. Mens vi i 1970 var like rike som landene i gruppe 1, er inntektsnivået i Norge nå 40 prosent høyere (tilsvarende 1,4 på den lodrette akse). En stor del av denne økningen skyldes de høye petroleumsinntektene.

For landgruppe 2 – den midterste grafen på figuren – ser vi at forskjellen til det norske inntektsnivået har blitt mindre over tid. I 1970 var det norske inntektsnivået omtrent 4,5 ganger høyere enn i disse østeuropeiske landene, nå er det litt under 3,5 ganger høyere. Det skyldes at disse landenes inntektsnivå gjennomgående har økt raskere enn det norske, trass i de norske petroleumsinntektene.³

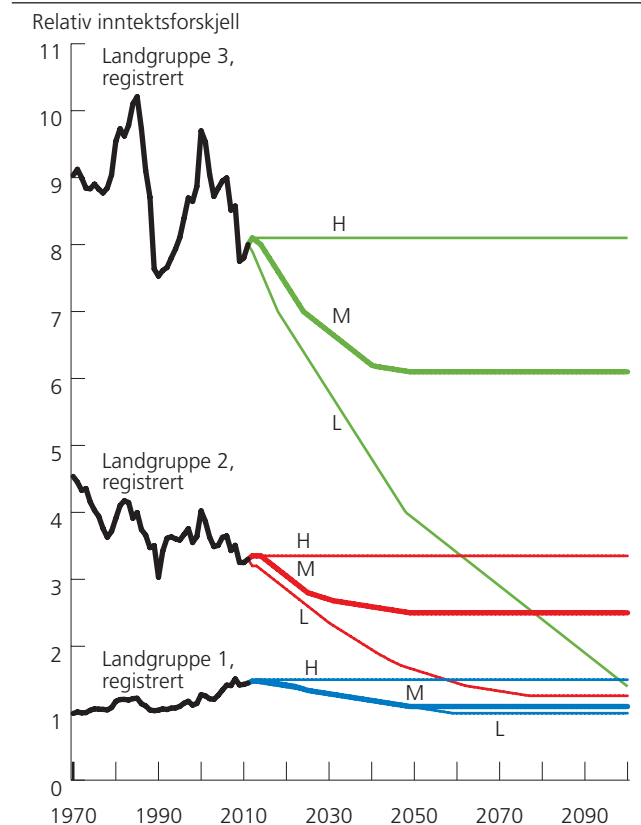
Den øverste grafen i figuren viser utviklingen i BNP per innbygger i Norge i forhold til snittet i landgruppe 3. Her er det store svingninger, og gruppen er også meget heterogen. Forskjellen i inntektsnivå ble kraftig redusert da oljeprisen falt etter 1985. Gjennom 1990-årene økte forskjellene igjen, og rundt årtusenskiftet var inntektsnivået i Norge nesten 10 ganger høyere enn i denne gruppen. Siden da har det vært en tydelig vekst i mange av landene i gruppe 3.

Hvordan vil de økonomiske forholdene i verden utvikle seg fram mot 2100? Her er det få sikre holdepunkter, og våre høy-, mellom- og lavalternativer skisserer tre nokså ulike framtidbilder. De tre alternativene for hver landgruppe er tegnet inn i figur 4. Banene avspeiler tre ulike forutsetninger om norsk økonomi og verdensøkonomien i tiden fram mot 2100.

² Dette snittet er regnet ut ved å ta utgangspunkt i nasjonale tallserier og vekte med landenes befolkning, som er det samme som å summere kjøpekraftsjustert BNP og dividere med befolkningen i hele landgruppen.

³ Kvaliteten og beregningsgrunnlaget for BNP i disse landene er nok dårligere enn for landene i gruppe 1, ikke minst fordi disse landene før kommunismens fall lagde nasjonalregnskapstall etter andre prinsipper.

Figur 4. Årlig relativ inntekt per person i Norge i forhold til i landgruppe 1, 2 og 3. Registrert 1970-2011, og forutsatt 2012-2100, tre alternativer

H: Høy innvandring M: Middels innvandring L: Lav innvandring
Kilde: Statistisk sentralbyrå

I mellomalternativet antar vi at forskjellene i inntekt per innbygger mellom Norge og resten av verden gradvis vil reduseres, hovedsakelig fordi petroleumsinntektene en dag vil ta slutt. Ifølge beregninger presentert i Økonomisk utsyn over 2011 (SSB 2012) kan man anslå at om lag 30 prosent av merinntekten i Norge i forhold til i OECD er knyttet til petroleumsinntektene. Uten norsk olje og gass vil denne merinntekten falle bort, og norsk inntektsnivå blir igjen mer likt snittet for landgruppe 1, slik det var 'før oljen'. I mellomalternativet har vi antatt at dette skjer i 2050 og at Norges relative inntektsforsprang da er redusert til 10 prosent. Fra 2050 til 2100 er det norske inntektsnivået 1,1 ganger nivået for snittet i gruppe 1. Disse anslagene innebærer at det norske inntektsnivået eksklusive petroleumsinntektene holder tritt med veksten i gjennomsnittsinntekten for gruppe 1.

For landgruppe 2 antar vi at inntektsforskjellen i forhold til Norge gradvis reduseres i dette århundret og ender på et nivå rundt 2,5 litt etter 2060 og deretter er konstant. Denne nedgangen henger også sammen med at Norge mister petroleumsinntekter. I dette alternativet forutsetter vi at inntektsnivået i østlige EU-land vil vokse prosentvis like raskt som i OECD.

For landgruppe 3 antar vi også at inntektsnivået vil vokse like raskt som i OECD, slik at Norge blir liggende drøyt 6 ganger høyere enn denne landgruppen fra rundt 2050 og utover.

I *lavalternativet* forutsetter vi at det norske inntektsnivået gradvis synker helt ned til gjennomsnittsnivået i landgruppe 1, altså til det relative inntektsnivået fra begynnelsen av 1970-tallet.

I tillegg forutsetter vi at inntekten i gruppe 2 og 3 vil vokse prosentvis raskere enn i landgruppe 1.

I praksis betyr dette at vi antar at produktivitetsveksten i gruppe 2 er om lag 1,5 prosent høyere per år fra 2012 til 2060 sammenlignet med gruppe 1, men at den deretter er omtrent den samme. Resonnementet kan begrunnes med utgangspunkt i standard økonomiske vekstteori som sier at ulike lands inntektsnivå har en tendens til å konvergere på lang sikt på grunn av gjeninnhenting (Barro og Sala-I-Martin 1995). Det er imidlertid liten støtte i historien for at nivåene konvergerer absolutt sett, bare at visse nivåforskjeller utlignes gradvis.

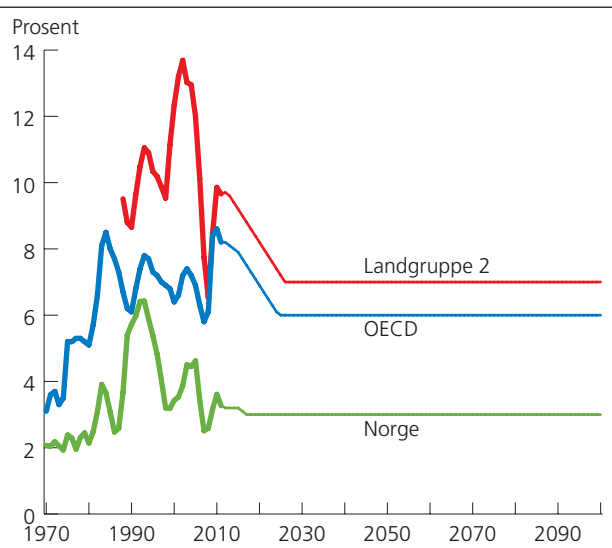
Forskjellen mellom inntektsnivåene i Norge og i landgruppe 3 har ikke blitt mye mindre de siste 40 årene, men vi vet samtidig at mye har skjedd med verdensøkonomien de siste to tiårene. Veksten har kommet godt i gang, ikke bare i Kina og India, men også i mange afrikanske land. Økonomien til de østasiatiske 'tigrene' har vokst lenge og deres betydning i verdensøkonomien er økende. Også i Latin-Amerika er veksten høy i mange land og utsiktene ganske gode, selv om det finnes klare unntak. Med den sterke befolkningsveksten som er ventet i Afrika ifølge FNs befolkningsprognoser, er det klart at den økonomiske veksten i landgruppe 3 fortsatt må være høy for at BNP per innbygger også skal øke.

Men dersom BNP per innbygger i de fattige landene fortsetter å vokse med et par prosent mer enn i Norge hvert år, blir effekten stor på lang sikt. I *lavalternativet* blir Norges BNP per innbygger i 2100 kun 26 prosent høyere enn i landgruppe 2 og 46 prosent høyere enn i landgruppe 3.

I *høyalternativet* er forutsetningen for inntektsutviklingen i de ulike regionene svært stilisert og enkel. I all hovedsak har vi antatt at dagens relative inntektsforskjeller videreføres til 2100. Det innebærer at de inntektsforskjellene vi har observert nylig tilsvarer mer eller mindre de regionale konvergensnivåene som eksisterer. Landene innen hver gruppe har altså, gitt sine institusjonelle og sosiale forhold, kopiert det som kan kopieres fra rike land og makter ikke å endre sine strukturer slik at de kan oppnå større inntektsmessig likhet med rike land.

For Norges vedkommende innebærer *høyalternativet* at ressursrikdommen er større enn vi i dag regner med, eller at avkastningen på den kapitalen vi samler opp i fond gjør at våre inntekter fortsatt blir mye høyere enn i land rundt oss. Det kan argumenteres med at tolkningen av BNP i Norge går mer i retning av bruttonasjonalinntekt (BNI), som også inkluderer inntekt tjent i utlandet, og at dette er den relevante indikator for

Figur 5. **Arbeidsledighetsrate i Norge, OECD og i landgruppe 2. Registrert 1970-2011, og forutsatt 2012-2100. Prosent**

Kilde: Statistisk sentralbyrå

hva som styrer migrasjon. Det siste er ingen urimelig antakelse. Likevel er det rimelig å karakterisere *høyalternativets* inntektsbaner som svært optimistiske sett med norske øyne og svært nedslående for andre land. I dette alternativet antar vi også at fattige land ikke vil vokse raskere enn OECD-landene.

Forutsetninger om framtidig arbeidsledighet

Når det gjelder arbeidsledighet, har vi bare én bane for hver av de tre landgruppene.⁴

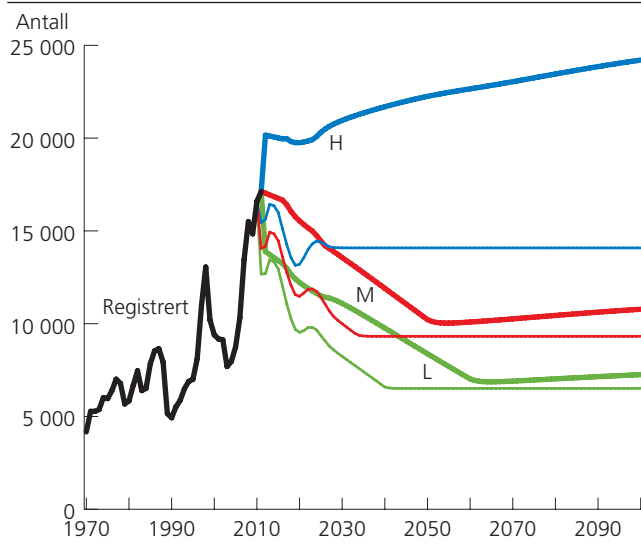
Hovedargumentet for ikke å operere med flere alternative anslag for ledighet, er at mens inntektsnivåene drives av ulik produktivitetsvekst i gruppene og således normalt vil inneholde trender over tid, er normalt arbeidsledighetsratene variable som ikke har noen langsiktig trend i seg. De vil derfor bety lite eller ingenting for prognoser langt fram i tid. Dette siste forsterkes ytterligere av at det i stor grad er endring i ledigheten som betyr noe ifølge estimeringsresultatene. I det minste er det liten grunn til å tro at ledighetsratene vil øke eller reduseres vedvarende i lang tid framover.

Som vi kan se av figur 5, er det store sykliske bevegelser i arbeidsledighetsraten målt som antall ledige i prosent av arbeidsstyrken. For Norge er det ingen klar trend i tallene takket være den lave ledigheten siden 2006, mens for OECD er det et klart nivåskift fra 1970-tallet til senere tiår. Den siste finanskrisen har bidratt til at ledigheten har festet seg på et nytt høyt nivå igjen i OECD. Selv under siste høykonjunktur, hvor det var høy vekst i mange år, var ledigheten så vidt under 6 prosent.

Hvordan skal vi resonnerer om arbeidsledigheten framover? For Norge lar vi ledigheten komme ned fra 3,3 prosent i år til 3 prosent i 2017 og lar dette bli det langsiktige nivået i hele framskrivningsperioden. Det kan

⁴ Vårt arbeidsledighetsbegrep følger definisjonen i arbeidskraftundersøkelsen, se www.ssb.no/aku/om.

Figur 6. Årlig innvandring fra landgruppe 1. Registrert og framskrevet i tre alternativer for innvandring. 2011-framskrivingene (tynne streker) og årets framskrivinger (tykke streker)

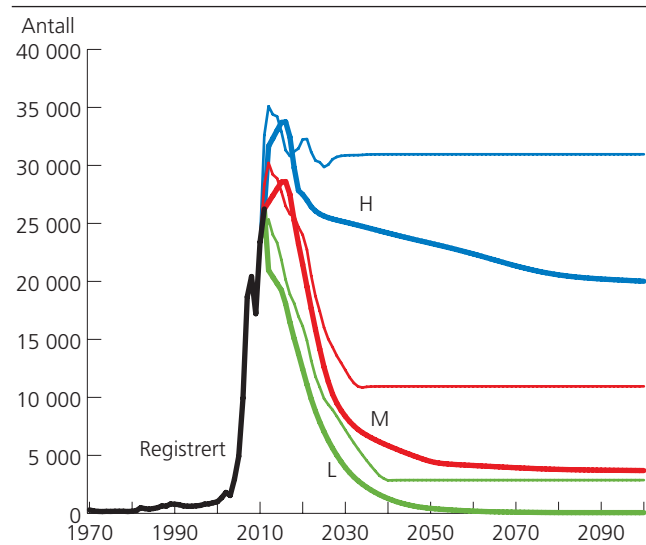
H: Høy innvandring M: Middels innvandring L: Lav innvandring
Kilde: Statistisk sentralbyrå

synes å være en optimistisk prognose, men i et lengre perspektiv er det ikke så spesielt. Et argument mot en slik enkel forutsetning kan være at innvandrere normalt har litt høyere ledighet enn resten av den norske befolkningen. Med en økende innvandrerbefolkning tilsier det litt høyere ledighet. På den annen side er det endringer i sammensetning av arbeidsstyrken geografisk og utdanningsmessig som nok tilsier et lavere nivå. For OECD legger vi til grunn at ledigheten sakte går ned fra 8,2 i år til 6 prosent i 2025 og deretter er konstant. Siden ledighetsnivået betyr svært lite på lang sikt – det er endringene som er av betydning – spiller anslaget for ledigheten liten rolle for det langsiktige nivået på innvandring ifølge våre modeller.

Ledigheten i landgruppe 2 har også økt etter finanskrisen og var på drøye 9 prosent i 2011. Her er det mindre opplagt hva det langsiktige nivået blir. Befolkningen i denne landgruppen kan forvente en kraftig eldrebølge som trekker ledigheten ned, og utvandringen fra disse landene bidrar til det samme. Dessuten har landene et potensial for å hente seg inn økonomisk i forhold til Vest-Europa, noe som trekker i retning av fallende ledighet. I negativ retning gjelder nok at institusjonelle forhold synes å være lite vekstfremmende, men her varierer landene en god del og slike forhold kan utvikle seg over tid. Vi har antatt at ledigheten går gradvis ned til 7 prosent i 2026 for så å være konstant. Ledigheten var om lag 7 prosent i disse landene under høykonjunkturen i 2007/2008.

For landgruppe 3 som helhet har vi ikke ledighetstall overhodet, og denne variabelen er derfor ikke med i modellen for denne landgruppen. Men for denne gruppen har brohodeeffekten vist seg å være signifikant. At brohodeeffekten kan være viktigere enn ledighet for denne gruppen, er ikke urimelig. Mulighetene for

Figur 7. Årlig innvandring fra landgruppe 2. Registrert og framskrevet i tre alternativer for innvandring. 2011-framskrivingene (tynne streker) og årets framskrivinger (tykke streker)

H: Høy innvandring M: Middels innvandring L: Lav innvandring
Kilde: Statistisk sentralbyrå

å komme som arbeidsinnvandrere fra landgruppe 3 til Norge er langt mer begrenset enn for de to andre gruppene. Det å ha familie her i landet, kan derimot være avgjørende for om man får komme til Norge. Da er det rimelig at brohodeeffekten har større betydning.

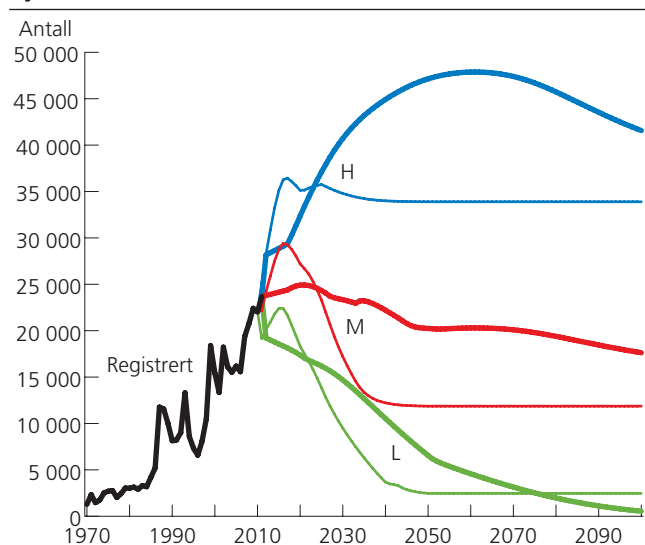
Innvandring fra de ulike landgruppene

Med utgangspunkt i disse økonomiske anslagene gir den økonometriske innvandringsmodellen tre ulike baner for innvandringen fra hver av de tre landgruppene. Noen ujevnheter som den økonometriske modellen genererte i starten av banene, er glattet ut i framskrivingene. Vi har i tillegg brukt den estimerte standardfeilen i den økonometriske modellen for å ta høyde for usikkerhet i beregningene. Dette er gjort ved å legge til én standardfeil for innvandringen i høyalternativet og trekke fra én standardfeil i lavalternativet, for hver landgruppe. Vi understreker at vi med dette ikke har beregnet noe som kan tolkes som konfidensintervaller i streng statistisk forstand, og at høy- og lavalternativene ikke er tenkt som maksimums- og minimumsgrenser for innvandringen. Vi mener likevel at de spiler ut et ganske stort mulighetsrom.

Figurene 6, 7 og 8 viser hvordan innvandringen fra de ulike landgruppene kan bli når vi legger den økonometriske modellen og våre økonomiske forutsetninger til grunn. I mellomalternativet forventer vi på lang sikt en redusert innvandring fra alle de tre landgruppene. For landgruppe 1 antar vi at innvandringen vil avta allerede fra 2012, og synke jevnt ettersom det norske inntektsnivået nærmer seg OECD-nivået. For landgruppe 2 og 3 viser resultatene i mellomalternativet at innvandringen fortsetter å øke de neste årene for deretter å gå ned. For landgruppe 2 kan nedgangen bli kraftig når den relative inntekten øker i dette området og arbeidsledigheten går ned. Dette henger også sammen med

Figur 8. Årlig innvandring fra landgruppe 3. Registrert og framskrevet i tre alternativer for innvandring. 2011-framskrivningene (tynne streker) og årets framskrivninger (tykke streker)

H: Høy innvandring M: Middels innvandring L: Lav innvandring
Kilde: Statistisk sentralbyrå

den demografiske utviklingen i disse landene: Med lave fødselstall over lang tid blir det færre nye potensielle innvandrere fra disse områdene, og de kan få større bruk for arbeidskraften sin selv slik at de potensielle innvandrerne ser det som mindre lønnsomt å flytte til Norge.

I høyalternativene vil vi på lang sikt få økt innvandring fra gruppe 1 og særlig fra gruppe 3. Innvandringen fra denne siste gruppen kan bli over 40 000 i året når vi nærmer oss 2060. I så fall vil innvandringen fra landgruppe 3 være større enn fra de to andre landgruppene til sammen.

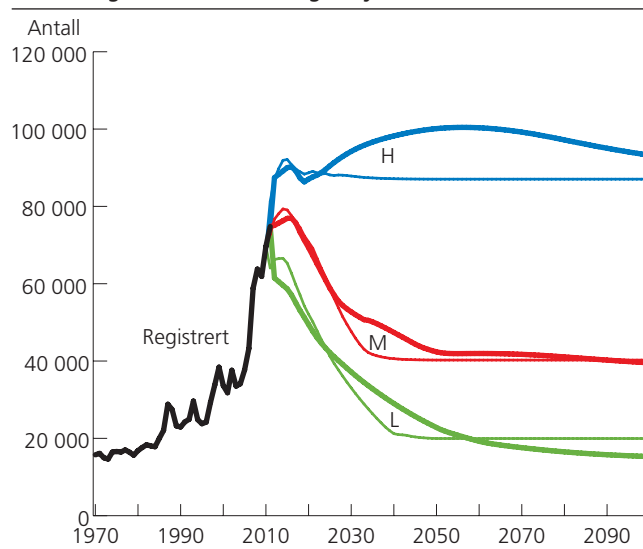
Samlet innvandring

Når vi summerer innvandringen fra de tre landgruppene og legger til en konstant innvandring av personer med norsk landbakgrunn som har bodd en periode i utlandet,⁵ får vi samlet innvandring til Norge, framskrevet i tre alternativer (figur 9). I mellomalternativet anslår vi at den årlige innvandringen til Norge vil øke til rundt 77 000 personer i 2016, for deretter å gå ned igjen. I lavalternativet begynner nedgangen allerede i 2012. I høyalternativet vil innvandringen fortsette å stige fram til 2050, da den blir på rundt 100 000 personer årlig.

Sammenlignet med framskrivningene som ble publisert i fjor, er det en del likheter i banene for samlet innvandring. Men som figurene 6, 7 og 8 viser, forutsetter vi nå en større nedgang i innvandringen fra landgruppe 2. Denne endringen blir, stort sett, oppveid av at vi forventer økt innvandring fra landgruppe 1 og 3. Forskjellene

⁵ Innvandringen av personer med norsk landbakgrunn er satt til 7 440 årlig, som er snittet for denne innvandringen de siste fem årene.

Figur 9. Innvandring i alt. Registrert og framskrevet i tre alternativer for innvandring. 2011-framskrivningene (tynne streker) og årets framskrivninger (tykke streker)

H: Høy innvandring M: Middels innvandring L: Lav innvandring
Kilde: Statistisk sentralbyrå

mellom 2011- og 2012-framskrivningene skyldes både endringer i modellen og revurderte baner for forventet økonomisk utvikling.

Bakgrunnen for de tre banene for samlet innvandring kan oppsummeres slik: Mellomalternativet viser den innvandringen vi antar Norge vil få dersom det norske inntektsnivået synker i takt med synkende petroleumsinntekter og etter hvert blir liggende 10 prosent over OECD-nivået, og dersom inntektsnivået i de fattige landene ikke vokser raskere enn i OECD.

Høyalternativet viser innvandringen dersom avstanden mellom BNP per innbygger i Norge og resten av verden fortsetter å være like stor helt fram til 2100 som den er i dag, altså 50 prosent over OECD-gjennomsnittet.

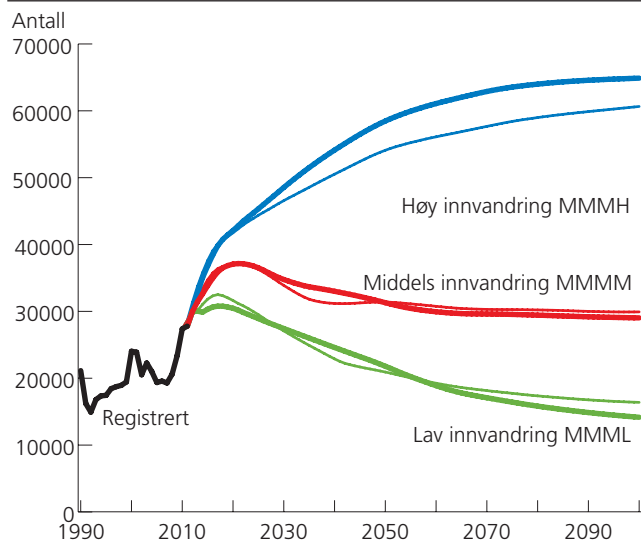
I lavalternativet antar vi at Norges inntektsnivå vil synke kraftigere og ligge helt nede på OECD-nivået fra 2060 og utover, og at verdens fattigere land (i landgruppene 2 og 3) fortsetter med en høyere prosentvis økonomisk vekst enn OECD helt fram til 2100.

Vi ser av figuren at ulike – men tenkelige – anslag for inntektsutviklingen de nærmeste årene gir store forskjeller i samlet innvandring. Dette understreker usikkerheten ved beregningene selv få år fram i tid. Forskjellen mellom høy- og lavalternativet er over 30 000 allerede i 2015.

Det er også stor usikkerhet knyttet til de tre banene.⁶ Usikkerheten skyldes både modellspesifikasjonen, parameterestimaterne og anslagene for framtidige ledighet, relativ inntekt og brohodeeffekt. At vi opererer

⁶ Det finnes flere måter å håndtere usikkerhet i befolkningsframskrivningene på, se Foss (2012).

Figur 10. **Utvandring i alt. Registrert og framskrevet i tre alternativer for innvandring. 2011-framskrivingene (tynne streker) og årets framskrivninger (tykke streker)**

MMMM: Mellomverdier for alle komponenter MMMH: Høy innvandring, ellers mellomverdier MMML: Lav innvandring, ellers mellomverdier.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

med såpass store og heterogene landgrupper, er også en kilde til usikkerhet: Kriser som bare rammer enkelte land, men som i liten grad påvirker landgruppen som helhet, kan likevel ha stor effekt på innvandringen til Norge. Dette kan vise seg å gjelde for eksempel for de gjeldskriserammede landene i EU. For å ta hensyn til dette, måtte vi ha lagd modeller for enkeltland og prognoser for alle variablene som inngår i modellene for hvert enkelt land. Det ville krevd langt større ressurser enn vi nå har til disposisjon.

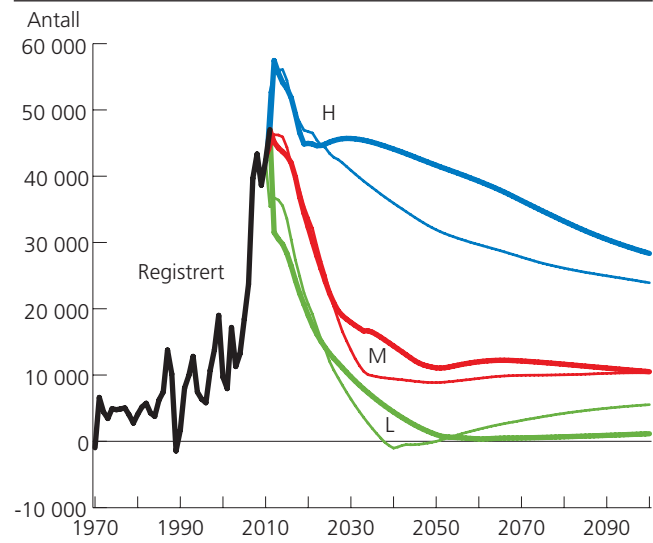
De framtidige innvandringstallene kan altså avvike betydelig fra våre anslag. I tillegg til at kriser, katastrofer og konflikter i andre land vil kunne medføre at flere personer kommer til Norge for å få beskyttelse eller arbeid, kan det også bli endringer i de landene som sender arbeidsinnvandrere til Norge, for eksempel ved at det kommer nye medlemsland i EU med fri eller nesten fri adgang til det norske arbeidsmarkedet. Endret økonomisk og/eller politisk utvikling i andre europeiske land (som Tyskland) kan føre til at polakker og andre heller reiser dit enn til Norge. Også utviklingen i land utenfor Europa kan få stor betydning. I tillegg vil endringer i politiske forhold i Norge kunne bety mye, i retning av både mer og mindre innvandring. Politiske endringer er vanskelige å forutse, og ingen slike endringer i Norge eller utlandet er lagt inn i våre beregninger.

Modellen for framskriving av innvandringen utvikles stadig, og også i framtiden regner vi med å videreutvikle denne modellen.

Utvandring

Utvandringen fra Norge er beregnet ved hjelp av faste utvandringssannsynligheter. Disse er basert på observert utvandring de siste fem år, og varierer etter landgruppe, innvandringskategori, alder, kjønn og botid i Norge. Sannsynligheten for å utvandre er betydelig

Figur 11. **Nettoinnvandring i alt. Registrert og framskrevet i tre alternativer for innvandring. 2011-framskrivingene (tynne streker) og årets framskrivninger (tykke streker)**

Kilde: Statistisk sentralbyrå

høyere for innvandrere enn for deres barn født i Norge, som igjen har høyere utvandringstilbøyelighet enn den øvrige befolkningen. For de tre landgruppene er sannsynligheten for å utvandre størst for personer med bakgrunn fra landgruppe 1 og minst for dem fra landgruppe 3. Utvandringen er størst de første årene etter innvandringen til Norge og synker deretter. I forhold til fjorårets framskriving er utvandringssannsynligheten litt lavere, fordi det var en nedgang i den registrerte utvandringen i 2011. Utvandringssannsynlighetene er satt konstante gjennom hele framskrivningsperioden, bortsett fra for personer født i Norge med to innvandringsforeldre. Der er det antatt en svakt avtakende trend i utvandringssannsynligheten.

Høy innvandring ett år medfører høyere utvandring årene etter. Derfor avhenger våre anslag for utvandring av tallene for innvandring, se figur 10. I mellomalternativet antar vi at utvandringen vil øke fram til like etter 2020, for deretter å synke igjen.

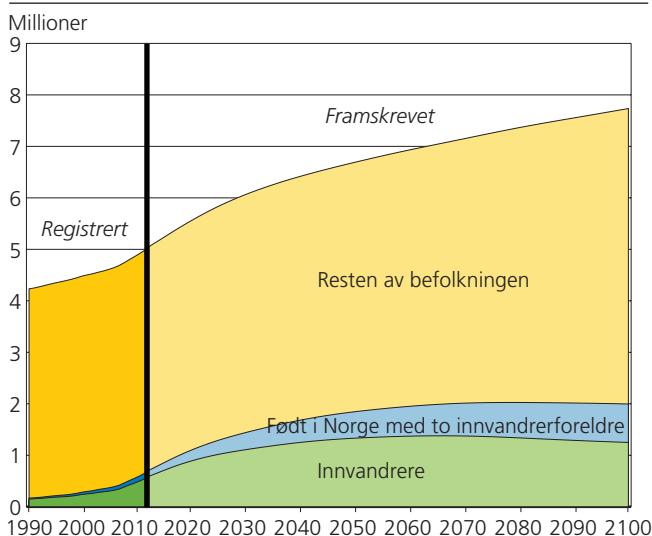
Nettoinnvandring

Trekker vi utvandringen fra innvandringen, får vi nettoinnvandringen, se figur 11. Det er nettoinnvandringen som er innvandringens bidrag til befolkningsveksten i Norge. I alle våre tre alternativer synker den årlige nettoinnvandringen betydelig (men for høyalternativet skjer dette først etter noen år). I 2040 ligger nettoinnvandringen på under 15 000 i mellomalternativet, under 45 000 i høyalternativet og under 5 000 i lavalternativet. Dette er likevel høyere enn i forrige framskriving, noe som både skyldes at våre nye innvandringsbaner ligger noe høyere på mellomlang sikt og at utvandringsratene er blitt noe lavere.

Antall bosatte innvandrere og personer født i Norge med to innvandrerforeldre

Hvor mange innvandrere vil være bosatt i Norge i framtiden? Ved inngangen til 2012 bodde det til sammen

Figur 12. Innvandrere, personer født i Norge med to innvandrerforeldre og resten av befolkningen. Registrert og framskrevet i mellomalternativet (MMMM)

Kilde: Statistisk sentralbyrå

547 000 innvandrere i Norge. I tillegg var 108 000 personer født i Norge med to innvandrerforeldre. Disse tallene er mer enn doblet det siste tiåret, fra 259 000 og 48 000 ved inngangen til 2002.

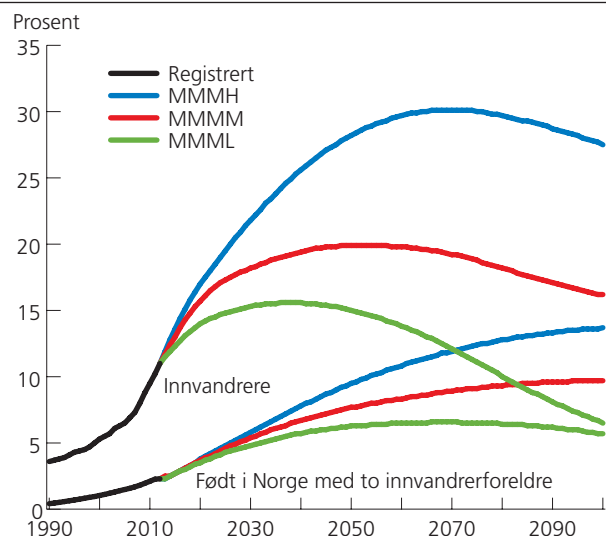
Når nettoinnvandringen går ned, vil veksten i antall bosatte innvandrere også avta. I mellomalternativet antar vi derfor at økningen i antall innvandrere som bor i Norge stopper opp rundt 2065, med nærmere 1,4 millioner innvandrere.⁷ Deretter kan tallet gå noe ned (se figur 12). Det henger sammen med at denne gruppen kun øker på én måte - ved ny innvandring - men at den kan minke på to måter - ved utvandring og død. Etter hvert som innvandringen avtar, utvandringen øker og innvandrerne i Norge blir stadig eldre, kan nettoeffekten dermed bli negativ.

Derimot forventer vi at det vil bli stadig flere personer som er født i Norge med to innvandrerforeldre. I mellomalternativet øker denne gruppen fra 108 000 i 2011 til nærmere 750 000 i 2100.

I mellomalternativet (MMMM) vil innvandrere utgjøre vel 20 prosent av befolkningen i 2050-årene, og andelen vil deretter gå noe ned (se figur 13). Andelen som er født i Norge med to innvandrerforeldre vil øke til nærmere 10 prosent i 2100. Til sammen vil de to gruppene i 2050 utgjøre rundt 1,8 millioner personer, eller 28 prosent av hele befolkningen. I 2100 vil de utgjøre rundt 2 millioner personer, eller 26 prosent av totalbefolkningen - som da vil være på nærmere 8 millioner. Andelen innvandrere og personer født i Norge med to innvandrerforeldre vil, ifølge mellomalternativet, ikke overstige 30 prosent av totalbefolkningen noen gang i løpet av dette hundreåret.

⁷ Alle beregninger av antall bosatte innvandrere og personer født i Norge av to innvandrerforeldre, er gjort i framskrivningsmodellen BEFINN. Der legges også forutsetninger om fruktbarhet, dødelighet og utvandring inn, se Brunborg, Texmon og Tønnessen (2012).

Figur 13. Andel av befolkningen som er innvandrere (øverst) og personer født i Norge med to innvandrerforeldre (nederst), registrert og framskrevet i tre alternativer for innvandring. Prosent

MMMM: Mellomverdier for alle komponenter MMMH: Høy innvandring, ellers mellomverdier MMML: Lav innvandring, ellers mellomverdier.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Som figur 13 viser, vil alternativet for høy innvandring (MMM) gi en langt større andel av både innvandrere og personer som er født i Norge med to innvandrerforeldre: Fra 2060 vil de to gruppene til sammen utgjøre drøyt 40 prosent av befolkningen, ifølge høyalternativet.

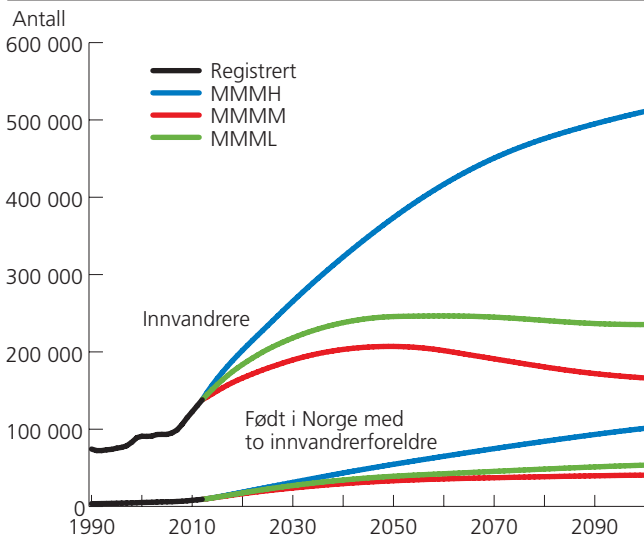
I lavalternativet (MMML) vil den tilsvarende andelen øke fram til litt over 20 prosent i 2045, for deretter å minke sakte. I 2100 vil innvandrerne utgjøre omtrent like lav andel av befolkningen som gruppen som er født i Norge med to innvandrerforeldre, rundt 6 prosent hver.

Landgruppene

Hvilke landgrupper innvandrerne og deres barn vil ha bakgrunn fra, er vist i figurene 14, 15 og 16. Figur 14 viser utviklingen i antall innvandrere fra landgruppe 1 og deres barn født i Norge (av to innvandrerforeldre), figur 15 tar for seg landgruppe 2 og figur 16 landgruppe 3. Som de ulike skalaene på de lodrette aksene viser, er det stor forskjell i den framtidige størrelsen på de tre gruppene, særlig for høyalternativet.

I mellomalternativet vil antall innvandrere fra landgruppe 1 og personer født i Norge med to innvandrerforeldre (hvorav minst mor fra landgruppe 1) til sammen utgjøre nærmere 300 000 personer i Norge på lang sikt. Fra landgruppe 2 vil den tilsvarende summen bli på over 400 000 før 2050, men disse vil deretter bli færre, særlig på grunn av utvandring og redusert ny innvandring. Fra landgruppe 3 vil antall bosatte innvandrere og personer født i Norge med to innvandrerforeldre (hvorav minst mor fra landgruppe 3) øke gjennom nesten hele perioden og nærme seg henholdsvis 900 000 og 600 000 i 2100. Det blir dermed til sammen i overkant av 1,4 millioner personer med bakgrunn

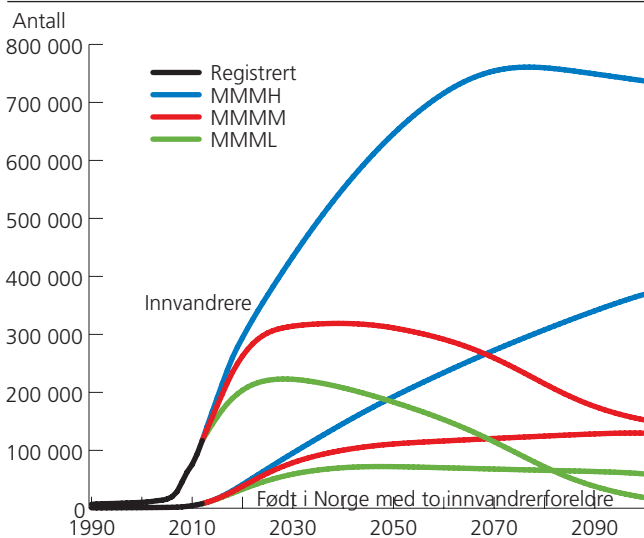
Figur 14. Antall innvandrere (øverst) og personer født i Norge med to innvandrerforeldre (nederst), med bakgrunn fra landgruppe 1, registrert og framskrevet i tre alternativer for innvandring

MMMM: Mellomverdier for alle komponenter MMMH: Høy innvandring, ellers mellomverdier MMML: Lav innvandring, ellers mellomverdier.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 15. Antall innvandrere (øverst) og personer født i Norge med to innvandrerforeldre (nederst), med bakgrunn fra landgruppe 2, registrert og framskrevet i tre alternativer for innvandring

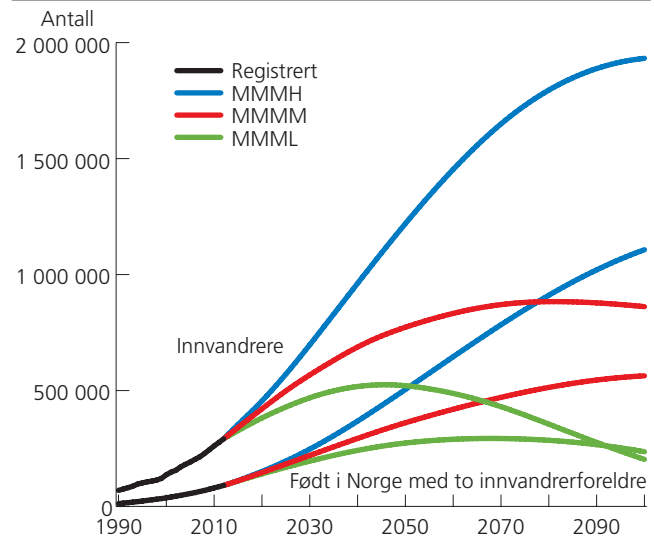
MMMM: Mellomverdier for alle komponenter MMMH: Høy innvandring, ellers mellomverdier MMML: Lav innvandring, ellers mellomverdier.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

fra landgruppe 3, noe som i 2100 vil tilsvare rundt 18 prosent av hele befolkningen og rundt 70 prosent av alle innvandrere og personer født i Norge med to innvandrerforeldre.

Vi ser også at veksten blant personer født i Norge av to innvandrerforeldre er størst i landgruppe 3. Dette henger sammen med at sannsynligheten for å utvandre er lavest for denne landgruppen. Personer fra landgruppe 3 bosetter seg oftere permanent i Norge, slik at de også får barn som vokser opp her.

Figur 16. Antall innvandrere (øverst) og personer født i Norge med to innvandrerforeldre (nederst), med bakgrunn fra landgruppe 3, registrert og framskrevet i tre alternativer for innvandring

MMMM: Mellomverdier for alle komponenter MMMH: Høy innvandring, ellers mellomverdier MMML: Lav innvandring, ellers mellomverdier.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Høyalternativet avspeiler en innvandring som holder seg svært høy gjennom hele perioden, spesielt for landgruppe 3. Resultatet blir at antallet bosatte innvandrere fra denne landgruppen nærmer seg 2 millioner i 2100, og at personer født i Norge med to innvandrerforeldre (hvorav minst mor fra landgruppe 3) vil utgjøre rundt 1,1 millioner. Det blir til sammen vel 3 millioner. For landgruppe 1 og 2 vil summen av innvandrere og deres barn i 2100 bli på 600 000 (gruppe 1) og 1,1 millioner (gruppe 2) i dette alternativet. Med såpass høy innvandring vil også befolkningsveksten bli kraftig, slik at Norge vil ha rundt 11,5 millioner innbyggere i 2100. Innvandrerne og deres norskfødte barn vil da til sammen utgjøre drøyt 40 prosent av dette folketallet.

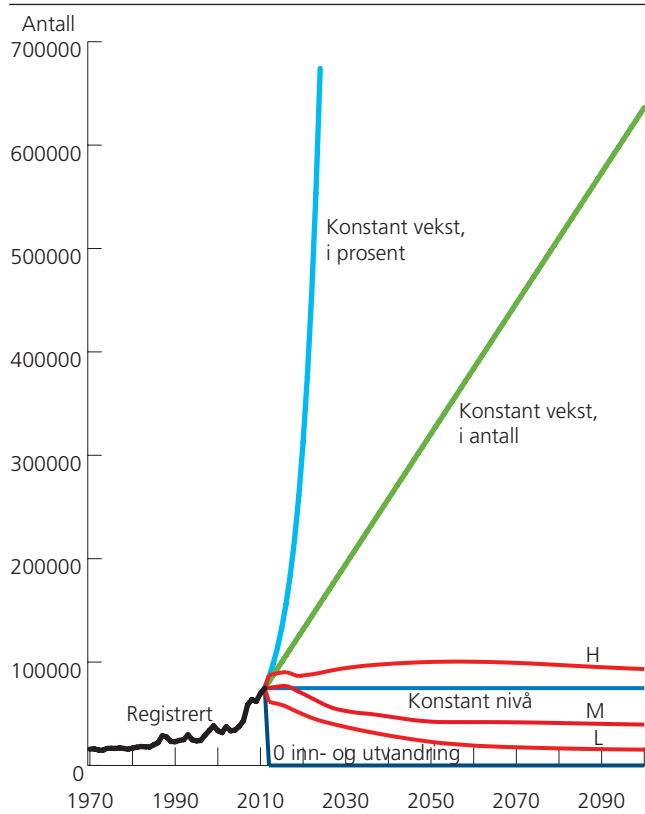
For lavalternativet synker antall bosatte innvandrere klart i alle gruppene. For landgruppene 2 og 3 synker tallet så kraftig at det fra disse gruppene vil være færre innvandrere enn personer som er født i Norge med to innvandrerforeldre i 2100.

Andre baner for innvandringen

I tillegg til mellom-, høy- og lavalternativet for innvandring har vi denne gang beregnet fire andre, stiliserte baner for (brutto) innvandring til Norge (se figur 17). Disse er ikke resultat av den økonometriske innvandringsmodellen som vi har brukt ellers i framskrivningene, men er kun basert på matematiske forlengelser av ulike trender. Derfor inngår de i liten grad i de offisielle befolkningsframskrivningene, men tas med her for illustrasjonens skyld.

Å forlenge en trend kan gjøres på mange måter. En måte er å ta utgangspunkt i veksten de siste fem årene og finne gjennomsnittlig årlig vekst – i prosent – for hver av landgruppene. For landgruppe 2 har denne

Figur 17. Innvandring til Norge, fremskrevet i høy-, lav- og middelalternativet og ytterligere fire baner

Kilde: Statistisk sentralbyrå

vært særlig høy, i snitt 26 prosent årlig. Hvis innvandringen, spesielt fra landgruppe 2, i alle år fram mot 2100 skulle komme til å vokse prosentvis like raskt i hver landgruppe som den har gjort i snitt de siste fem årene, ville Norge fått en enorm økning i innvandringen (se den bratteste linjen i figur 17). Bare i løpet av det ene året 2100 ville det, med denne regnemåten, kommet over 20 milliarder nye innvandrere til Norge – det er mer enn hele jordens befolkning (FN regner med drøyt 10 milliarder i 2100). En slik regnemåte blir altså klart urealistisk når den brukes på et så langt tidsrom.

Dersom vi ikke regner vekst i prosent, men i *antall* innvandrere, blir ikke utviklingen like eksplosiv. De siste fem årene har innvandringen i snitt vokst med drøyt 6 300 personer hvert år. Dersom vi skulle latt denne økningen fortsette gjennom hele hundreåret, ville vi få en årlig innvandring på nær 650 000 personer i 2100 (se den nest bratteste linjen i figur 17). Dette ville betydd en kraftig vekst i Norges folketall, til rundt 30 millioner innbyggere i 2100. Av disse ville omtrent halvparten vært innvandrere og hver sjettede ville vært født i Norge med to innvandrerforeldre. Drøyt halvparten av alle med innvandrerbakgrunn ville hatt bakgrunn fra landgruppe 2.

Det er også et alternativ å holde innvandringen *konstant* på nivået fra 2011, altså på nær 80 000 personer. Blant disse er det flest fra landgruppe 2 og nest flest fra landgruppe 3. Holder vi innvandringen konstant (som vist i den horisontale linjen i figur 17) ville det totale

folketallet i Norge stige til rundt 9,6 millioner i 2100, noe som ligger omtrent midt mellom vårt høy- og mellomalternativ (MMM og MMMM). Men innvandrerne som bor i Norge ville hatt en annen sammensetning: Med den konstante forlengelsen ville en høyere andel vært fra landgruppe 2.

Vi har også beregnet hva som ville skjedd dersom all inn- og utvandring til og fra Norge stoppet opp umiddelbart (nederste linje i figur 17). Da ville det bare vært fødsels- og dødstallene som påvirket folketallet i Norge. Med lukkede grenser ville vi fått befolkningsvekst i en del år til, fordi det ville fødes flere enn det dør (vi forutsetter M-alternativene for både fruktbarhet og dødelighet her). Men fra 2040 ville folketallet sakte gått nedover. I 2100 ville befolkningen i det isolerte Norge ligget på rundt 4,7 millioner innbyggere.

Det er verdt å understreke at de fire banene vi har omtalt her, ikke er basert på noen faglig modellering av innvandringsstrømmer og ikke kan begrunnes i migrasjonsteori eller annen økonomisk teori.

Oppsummering

Vi antar at innvandringen til Norge i årene framover ikke vil øke like raskt som i de siste par årene, og at den på sikt vil avta.

Disse beregningene stemmer relativt bra med observerte tall fra de siste fire kvartaler, altså fra 3. kvartal 2011 til og med 2. kvartal 2012. Disse tallene viser en liten nedgang i innvandringen sammenlignet med perioden før, men også en lavere utvandring – og dermed omtrent uendret nettoinnvandring. Innvandringen har altså ikke fortsatt å øke like raskt som i de siste årene.

De tre alternative banene for innvandring til Norge baserer seg på tre ulike framtidbilder for den økonomiske situasjonen i Norge og verden:

I *mellomalternativet* legger vi til grunn at inntektsnivået i Norge i forhold til resten av verden synker i takt med synkende petroleumsinntekter og etter hvert blir liggende 10 prosent over OECD-nivået. Da vil innvandringen til Norge gå ned. Vi regner med at nettoinnvandringen på lang sikt vil ligge på 10 000 - 15 000 personer årlig.

I *høyalternativet* antar vi at dagens relative inntektsforskjell mellom Norge og resten av verden videreføres til 2100. Det innebærer en fortsatt høy innvandring i årene framover. Siden utvandringen også øker, vil nettoinnvandringen gradvis bli lavere, men den vil neppe komme under 25 000 årlig.

I *lavalternativet* antar vi at Norges inntektsnivå etter hvert vil komme helt ned på nivået i OECD-landene. I tillegg antar vi at verdens fattige land vil ha en høyere prosentvis økonomisk vekst enn de rike. Da vil innvandringen til Norge bli lavere, og nettoinnvandringen synker til under 1 000 fra rundt 2050.

Hvor mange innvandrere som vil bo i Norge i framtiden, varierer kraftig med hvilket alternativ vi legger til grunn. I mellomalternativet vil andelen innvandrere bli på knapt 20 prosent av befolkningen, og etter 2050 minker den igjen. I høyalternativet når vi 30 prosent innvandrere rundt 2070, men også der går andelen litt ned etterpå. I lavalternativet ligger andelen på rundt 15 prosent fra 2030, og etter hvert går den betydelig ned.

Dersom vi slår innvandrerne sammen med gruppen av personer født i Norge med to innvandrerforeldre, blir tallene noe høyere: I mellomalternativet vil disse to gruppene på lang sikt utgjøre litt under 30 prosent av befolkningen. I høyalternativet vil de komme opp i drøyt 40 prosent før andelen flater ut. I lavalternativet vil andelen komme opp i litt over 20 prosent, før den igjen går ned.

Det er grunn til å minne om usikkerheten i alle ledd i våre beregninger, fra oppbyggingen og estimeringen av den økonomiske modellen, anslagene for økonomisk vekst og arbeidsledighet og de videre beregningene av både innvandring, utvandring og antall innvandrere som kommer til å bo i Norge i resten av hundreåret. Mange av de faktorene som styrer enkeltmenneskers beslutninger om å flytte til Norge, bli boende her eller flytte herfra, lar seg ikke forutsi eller modellere.

Referanser

Barro, R. og Sala-I-Martin (1995): *Economic growth*. McGraw Hill, New York.

Boyd, M. (1989): Family and Personal Networks in International Migration: Recent Developments and New Agendas. *International Migration Review* 1989, 23 (3), 638-670

Brunborg, H. og Å. Cappelen (2010): *Forecasting migration flows to and from Norway using an economic model*, United Nations Statistical Commission and Economic Commission for Europe og Eurostat, April 2010. (www.unece.org/fileadmin/DAM/stats/documents/ece/ces/ge.11/2010/wp.25.e.pdf)

Brunborg, H., I. Texmon og M. Tønnessen (2012): Befolkningsframskrivning 2012-2100: Modell og forutsetninger. *Økonomiske analyser 4/2012*, Statistisk sentralbyrå. (www.ssb.no/oa)

Brunborg, H. og M. Tønnessen (2012): Befolkningsutviklingen. *Økonomiske analyser 2/2012*, Statistisk sentralbyrå. (www.ssb.no/oa)

Cappelen, Å. og T. Skjerpen (2012): Immigration to Norway 1969-2010: Effects of policies and EEA membership. *Discussion Paper No. 687*, Statistisk sentralbyrå. (www.ssb.no/publikasjoner/pdf/dp687.pdf)

Foss, A. H. (2012): Stokastiske befolkningsprognoser for Norge 2012-2060. *Økonomiske analyser 2/2012*. (www.ssb.no/oa)

Heston, A., R. Summers og B. Aten (2011): *Penn World Tables, Version 7.0*. Center for International Comparisons of Production, Income and Prices at the University of Pennsylvania. Mars 2011. (http://pwt.econ.upenn.edu/php_site/pwt_index.php)

Statistisk sentralbyrå (2012): Økonomisk utsyn over året 2011, *Økonomiske analyser 1/2012*. (www.ssb.no/oa)

United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2011): *World Population Prospects: The 2010 Revision*. (<http://esa.un.org/unpd/wpp/index.htm>)

Befolkningsframskrivninger 2012-2100: Resultater

Helge Brunborg, Inger Texmon
og Marianne Tønnessen

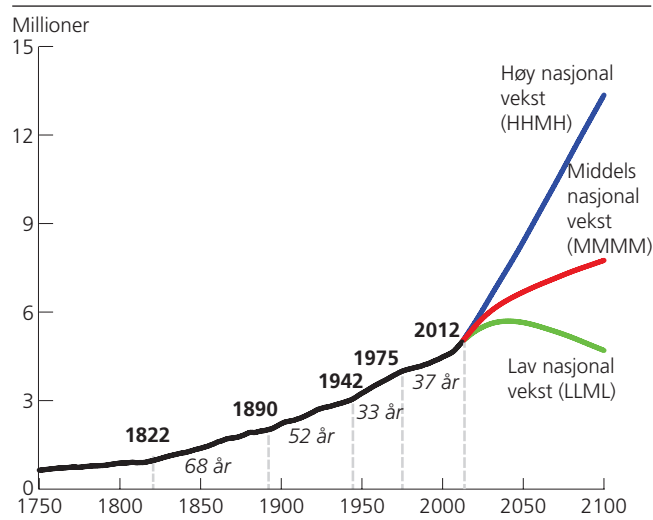
Folketallet i Norge har vokst svært raskt de siste årene. Denne trenden vil trolig fortsette noen år framover. I framskrivningenes mellomalternativ vil vi passere 6 millioner innbyggere før 2030. Da er Norge antakelig nest størst i Norden, etter Sverige. Men usikkerheten er stor, spesielt om innvandringen.

Befolkningsveksten i Norge de siste fem årene har vært blant de høyeste i Europa. I EU-området er det bare Luxembourg og Kypros som har hatt en større prosentvis økning i folketallet enn Norge (Eurostat 2012). Den raske veksten medførte at vi passerte 5 millioner i mars i år, 37 år etter at vi passerte 4 millioner (se figur 1). Neste million kan bli passert enda raskere. Ifølge befolkningsframskrivningenes mellomalternativ – som er vårt hovedalternativ – vil Norge få 6 millioner innbyggere i 2029, altså om bare 17 år.

Vi antar at den raske befolkningsveksten vil fortsette i en del år framover, men at den deretter vil avta. Dette skyldes først og fremst at innvandringen, spesielt fra EØS-området, er forutsatt å øke de nærmeste årene for deretter å gå ned. Ifølge mellomalternativet vil det være 7 millioner innbyggere i Norge i 2063 og nesten 8 millioner i 2100.

Men som vi utdyper nærmere i de to andre artiklene om befolkningsframskrivningene i dette nummeret av *Økonomiske analyser*, er disse tallene usikre. Det gjelder spesielt anslagene for innvandring. For å belyse hvor følsomme beregningene er, har vi laget framskrivninger basert på alternative forutsetninger. I alternativet med høyest nasjonal befolkningsvekst legges det til grunn høy fruktbarhet, høy levealder, middels innenlandsk flytting og høy innvandring (HHMH) og tilsvarende for lavalternativet (LLML). Det er lite sannsynlig at både fruktbarheten, levealderen og innvandringen vil holde seg høy (eller lav) gjennom hele perioden, men høy- og lavalternativet forteller likevel noe om hvordan forutsetningene påvirker resultatet. Ifølge høyalternativet (HHMH) passerer vi 6 millioner allerede i 2023, og folketallet vil være over 13 millioner i 2100. I alternativet med lav fruktbarhet, lav levealder, middels innenlandsk flytting og lav innvandring (LLML) vil vi ikke runde 6 millioner i dette århundret – da vil folketallet

Figur 1. Folketallet i Norge, registrert 1750-2012 og framskrevet 2013-2100, med antall år mellom passering av hver million

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

nå en topp på 5,7 millioner i 2040, og deretter synke til 4,7 millioner i 2100. Det er særlig ulike forutsetninger om inn- og utvandring som medfører store forskjeller i resultatene.

For å illustrere hvordan fruktbarhet og dødelighet alene påvirker folketallet, er det også framskrevet hvordan befolkningsutviklingen ville blitt uten noen inn- eller utvandring (MM00). Dette er selvsagt helt urealistisk. Da ville befolkningen i Norge fortsette å øke fram til 2039, da det ville vært 5,3 millioner innbyggere i landet. Deretter er det slutt på befolkningsveksten, og vi ville passert 5 millioner igjen midt på 2070-tallet – på vei nedover.

Resultatene fra årets befolkningsframskrivning er omtrent som fjorårets, med et avvik på høyst 1 prosent for folketallet for hele landet i hovedalternativet.

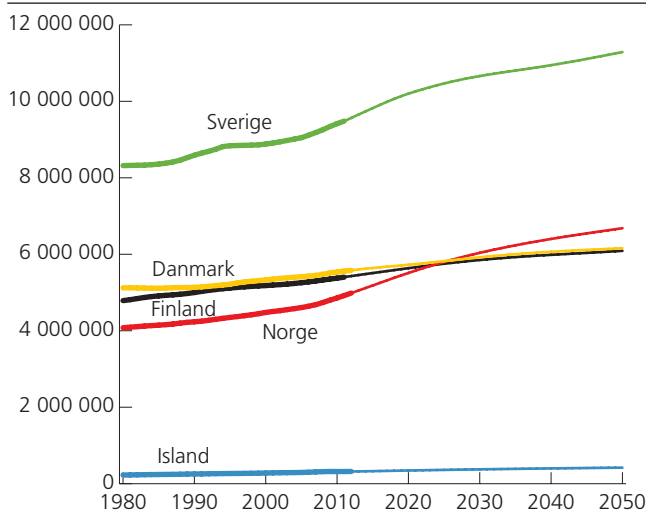
Forbi Finland og Danmark

Alle de nordiske statistikkbyråene publiserer egne befolkningsframskrivninger. Sammenligner vi disse, ser vi at folketallet i Norge er forventet å vokse raskest, fulgt av Island, Sverige, Finland og Danmark.

Helge Brunborg er seniorforsker i Gruppe for demografi og levekår (hbr@ssb.no)

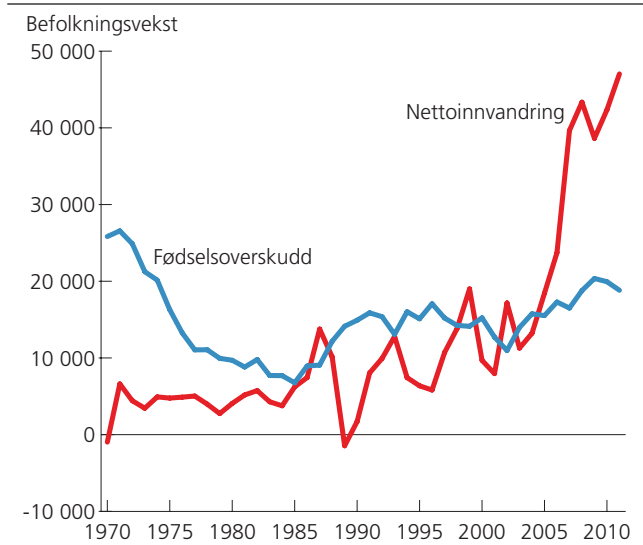
Inger Texmon er seniorrådgiver i Gruppe for demografi og levekår (iet@ssb.no)

Marianne Tønnessen er seniorrådgiver i Gruppe for demografi og levekår (mto@ssb.no)

Figur 2. **Folketall i de nordiske land, registrert fra 1980 og framskrevet til 2050**

Tallene for Danmark inkluderer ikke Færøylene og Grønland. Tallene for Finland inkluderer Åland.

Kilder (med år for siste framskrivning): Statistiska centralbyrån (2012), Danmarks statistik (2011), Hagstofa Íslands (2012), Statistikcentralen i Finland (2009) og Statistisk sentralbyrå (2012).

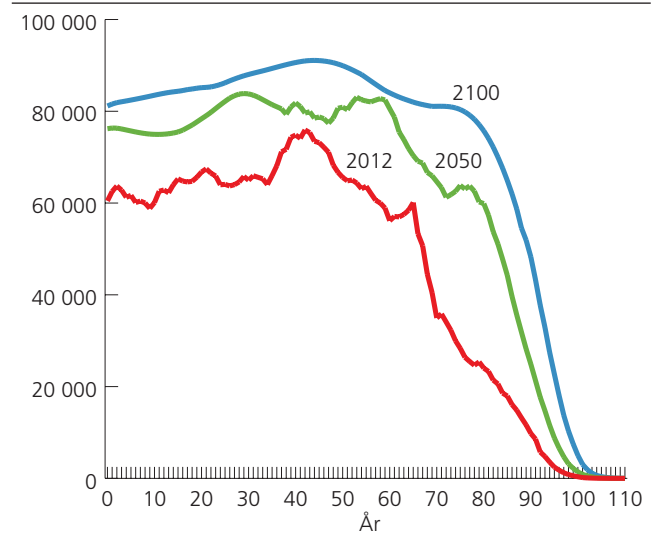
Figur 3. **Årlig fødselsoverskudd og nettoinnvandring, 1970-2011**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Sverige er Nordens mest folkerike land, med nesten dobbelt så mange innbyggere som Norge. Og historisk har Danmark og Finland hatt litt høyere folketall enn Norge. Men i framtiden kan dette bli endret (se figur 2). Dersom både de danske, finske og norske befolkningsframskrivningene slår til, vil Norge få flere innbyggere enn Finland i 2024, og flere enn Danmark i 2026. Dermed kan vi i løpet av 15 år bli Nordens nest største land – både målt i folketall og areal (medregnet Svalbard).

Innvandringen viktigst

Den kraftige befolkningsveksten i Norge de siste fem årene skyldes først og fremst innvandring. Det er to nettofaktorert som påvirker befolkningsveksten i et land: Fødselsoverskudd (antall fødte minus antall døde) og nettoinnvandring (innvandring minus utvandring).

Figur 4. **Befolkningen i ettårige aldersgrupper, registrert i 2012 og framskrevet i mellomalternativet for 2050 og 2100**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tidligere var det fødselsoverskuddet som betød mest for utviklingen i folketallet i Norge, men siden 2005 har nettoinnvandringen dominert klart (se figur 3). I 2011 ble det registrert 79 500 innvandring til Norge og 32 500 utvandring. Det gir en nettoinnvandring på 47 000. Samme år ble 60 000 personer født her i landet, og 41 000 døde. Det gir et fødselsoverskudd på 19 000. Dermed var mer enn to tredeler (72 prosent) av befolkningsveksten i 2011 et resultat av nettoinnvandringen.

Dobbelt så mange eldre

I mellomalternativet (MMMM) forventer vi en fortsatt økning i innvandringen noen år til før den avtar igjen (se Tønnessen mfl. 2012). Fruktbarheten er satt til 1,9 barn per kvinne i mellomalternativet, og levealderen er forventet å øke jevnt til 89,5 år for menn og 92,5 år for kvinner i 2100 (mer om dette hos Brunborg mfl. 2012).

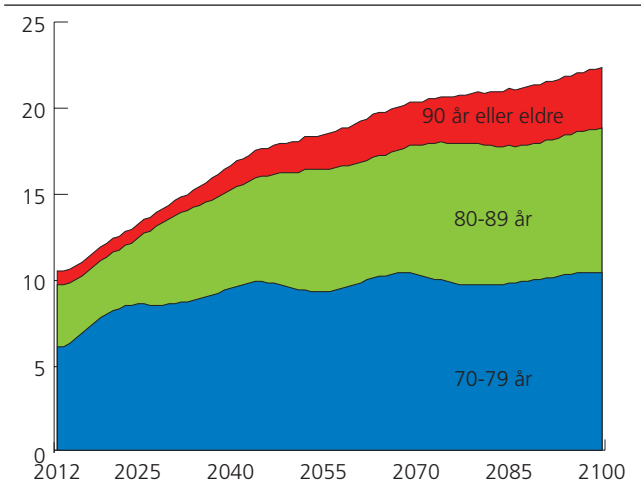
Resultatet av disse forutsetningene er både en fortsatt høy befolkningsvekst og en endret sammensetning av befolkningen. Flere av innbyggerne vil være født i andre land, og Norge vil få stadig flere eldre.

Fram til 2050 og videre til 2100 vil alle aldersgrupper oppleve vekst (se figur 4), men veksten vil bli særlig kraftig i gruppen på 70 år eller mer. I mellomalternativet vil antallet personer i denne gruppen dobles før 2040.

I dag utgjør antall personer som er 70 år eller mer drøyt 10 prosent av befolkningen. Men prosentandelen kommer til å stige relativt raskt, etter som de store kullene som ble født etter krigen nærmer seg alderdommen og fordi de eldre lever stadig lenger (se figur 5). I 2070 vil drøyt 20 prosent av befolkningen være 70 år eller eldre, ifølge mellomalternativet. Etter hvert vil det særlig være de eldste aldersgruppene som vokser mest: For dagens 70-åring er forventet gjenstående levetid drøyt 14 år for menn og 17 år for kvinner. I 2100 vil 70-åringene

Figur 5. **Personer over 70 år som andel av befolkningen. Framskrevet i mellomalternativet, 2012-2100**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

– ifølge mellomalternativet – kunne forventes å leve i 21 år til hvis de er menn og 24 år hvis de er kvinner.

Også de aller eldste vil utgjøre en stadig større andel i samfunnet. I mellomalternativet øker andelen 80-89-åringene fra 3,6 prosent i 2012 til 7,5 prosent i 2070. Andelen som er 90 år eller eldre vil tredobles – fra 0,8 til 2,5 prosent.

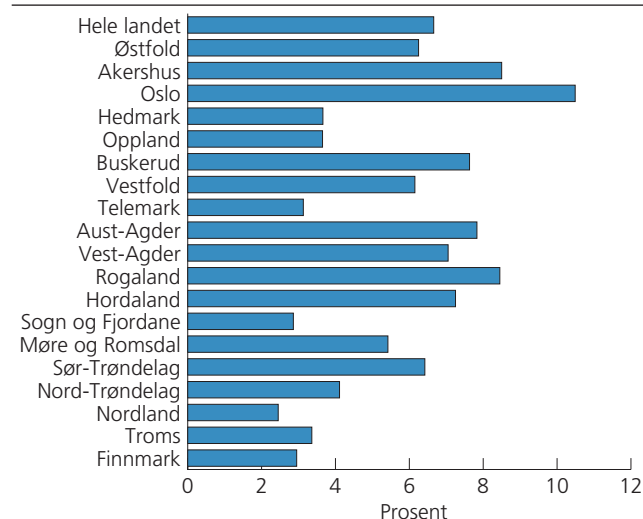
Selv om den norske befolkningen kommer til å bli betydelig eldre, vil eldrebølgen i Norge bli langt svakere enn i mange andre land. I Japan er allerede 15 prosent av befolkningen 70 år eller mer (FN 2011). I FNs befolkningsframskrivninger vil nærmere 40 prosent av japanerne være 70 år eller mer rundt midten av dette århundret. Den tilsvarende andelen for en rekke europeiske land som Tyskland, Italia, Portugal, Spania og Sveits vil bli godt over 30 prosent. Også ikke-europeiske land som Cuba, Sør-Korea og Singapore kan få en andel på over 30 prosent innen 2050.

Vekst i alle fylker og i mange kommuner de første årene

Ifølge de nye befolkningsframskrivningene vil folketallet vokse i alle landets fylker fram til 2040. Veksten ventes å bli sterkest i Oslo, der folketallet er beregnet å vokse fra 613 000 i 2012 til 832 000 i 2040, det vil si 1,3 prosent per år, i følge mellomalternativet (MMMM). Som for de nasjonale resultatene vil veksttakten være høyest i starten av perioden, for så å falle. Den viktigste grunnen til dette er at vi har forutsatt at innvandringen vil gå ned etter noen år (se Tønnessen et al. 2012). Veksten vil stort sett være sterkest i de fylkene hvor vi finner de store byene (som Oslo, Rogaland, Hordaland og Vest-Agder), eller som har sitt befolkningstygdepunkt nær store byer (som Akershus og til en viss grad Østfold, Vestfold, Buskerud og Aust-Agder), se figur 6. Felles for fylkene i Sør-Norge med lav vekst er at de har større avstand til store byer. Fylkene i Midt-Norge og Nord-Norge vokser gjennomgående langsommere, som i de foregående årene. Blant disse skiller imidlertid

Statistisk sentralbyrå

Figur 6. **Prosentvis vekst i folketallet i fylkene 2012-2017. Alternativ MMMM**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1. **Kommuner med høyest og lavest prosentvis befolkningsvekst 2012-2017. Alternativ MMMM**

Rang	Kommune	Sentralitet	Endring i prosent
1	1142 Rennesøy	3	20,6
2	0235 Ullensaker	3	18,1
3	1835 Træna	0	18,1
4	1256 Meland	3	16,8
5	0214 Ås	3	16,2
6	0226 Sørums	3	15,1
7	0612 Hole	3	14,8
8	1120 Klepp	3	14,6
9	1124 Sola	3	14,4
10	0618 Hemsedal	0	13,6
...			
420	1811 Bindal	0	-5,7
421	1825 Grane	1	-5,7
422	1926 Dyrøy	0	-5,7
423	1928 Torsken	0	-6,4
424	1265 Fedje	0	-6,4
425	1852 Tjeldsund	2	-6,5
426	1724 Verran	1	-6,5
427	1917 Ibestad	0	-8,2
428	2017 Kvalsund	1	-9,6
429	1915 Bjarkøy	2	-10,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Sør-Trøndelag (med Trondheim) seg ut. I Nord-Norge forventes Troms (med Tromsø) å vokse noe raskere enn de to andre fylkene.

Ser vi helt fram til 2040, vil veksten bli sterkest i Akershus, Rogaland og Agder-fylkene og Oslo. Oslo vil ikke lenger vokse mye raskere enn alle andre fylker, fordi vi har antatt avtakende innvandring og fordi Oslo ikke har noe innenlandsk flytteoverskudd av betydning.

Når det gjelder kommunene, ventes det nå vekst i langt flere enn ved tidligere framskrivninger. Dette er i tråd med siste årenes høye innvandring, som vi antar vil fortsette de første årene framover. I 2011 sank

Sentralitet

Med *sentralitet* menes en kommunes beliggenhet i forhold til tettsteder av ulik størrelse. Det er fire hovednivåer:

- Sentralitet 3 (mest sentral): En kommune har sentralitet 3 når den har funksjoner som et landsdelscenter eller dens befolkningstygdepunkt ligger innenfor en 75 minutters reisetid med personbil (90 minutter for Oslo) fra et landsdelscenter. Omfatter de seks landsdelssentrene (Oslo, Kristiansand, Stavanger, Bergen, Trondheim og Tromsø) og omegnskommunene til disse, i alt 150 kommuner med 3 365 000 innbyggere per 1.1.2012.
- Sentralitet 2: En kommune har sentralitet 2 når den omfatter et tettsted med minst 15 000 innbyggere eller dens befolkningstygdepunkt ligger innenfor 60 minutters reisetid fra et slikt tettsteds sentrum. Omfatter 79 kommuner med i alt 851 000 innbyggere per 1.1.2012.
- Sentralitet 1: En kommune har sentralitet 1 når den omfatter et tettsted med mellom 5 000 og 15 000 innbyggere eller dens befolkningstygdepunkt ligger innenfor 45 minutters reisetid fra et slikt tettsteds sentrum. Omfatter 51 kommuner med i alt 306 000 innbyggere per 1.1.2012.
- Sentralitet 0 (minst sentral): En kommune har sentralitet 0 når den ikke oppfyller noen av disse kriteriene. Omfatter 149 kommuner med i alt 464 000 innbyggere per 1.1.2012.

En kommune får alltid det høyeste nivået av de kriteriene som oppfylles hvis flere sett av kriterier oppfylles. Sentralitetsstandarder ble revidert i 2008 på grunnlag av data fra 2006.

Sentralisering. Med sentralisering menes en prosess som fører til at en økende andel av befolkningen er bosatt i kommuner med høyt sentralitetsnivå.

Kilde: SSB (<http://www4.ssb.no/stabas/ItemsFrames.asp?ID=5285601&Language=nb&VersionLevel=ClassVersion>)

folketallet i bare 115 kommuner, som er det laveste tallet på over 30 år. Dersom vi ser bort fra inn- og utvandring, ville folketallet ha sunket i over dobbelt så mange kommuner (233).

I de første fem årene av framskrivningsperioden er det beregnet at folketallet vil synke i bare 81 av de i alt 429 norske kommunene. De fleste kommuner med høy prosentvis vekst ligger nær de største byene (sentralitet 3, se boksen), særlig rundt Oslo, Stavanger og Bergen, slik som kommuner på Romerike nordøst for Oslo, se tabell 1. Blant de 50 kommunene med høyest vekst i 2012-2017, er det bare 9 som ikke har sentralitet 3. De fleste kommuner med befolkningsnedgang ligger langt fra store byer.

Slik framskrivningene er utformet, vil en sterk vekst i den foregående femårsperioden opprettholdes i de første årene framover. Selv om innvandringen reduseres og forskjellene i vekst dempes over tid, vil

kommuner som vokser sterkt i utgangsåret også være blant dem med høyest vekst i framskrivningsperioden.

Blant kommuner med nedgang finner vi mange i Nord-Norge, spesielt mindre kystkommuner. Også i Nord-Trøndelag består store deler av fylket av spredt bebodde kommuner som er inne i en nedgangsperiode. I Sør-Norge finner vi nedgangskommuner i blant annet de perifere delene av Hedmark, Oppland og Telemark. Dette er fjellområder med høy gjennomsnittsalder, lav fruktbarhet og negativ flyttebalanse.

Sentraliseringen fortsetter

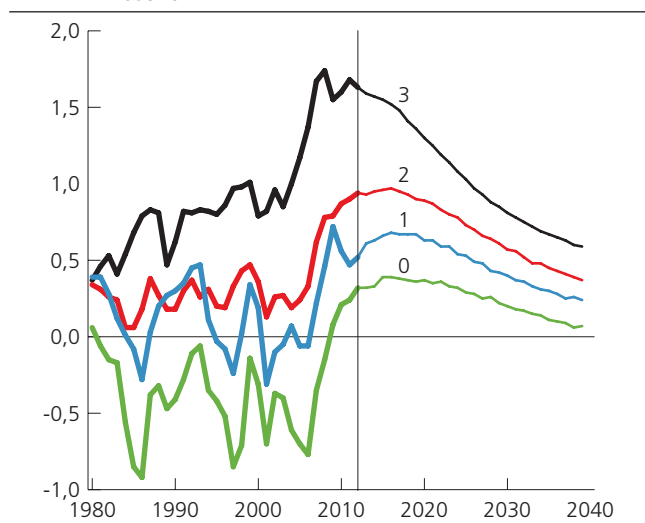
Befolkningens geografiske fordeling blir stadig mer sentralisert. Dette er en prosess som har foregått uavbrutt i 30-40 år, og egentlig enda lenger, i takt med en utvikling der primærnæringenes andel av økonomien har blitt stadig mindre. Samlet folkemengde i de minst sentrale kommunene, det vil si utkantkommunene (se boksen) har sunket i over 30 år, men i 2009 snudde det. I fjor økte folketallet i disse kommunene med 0,2 prosent (se figur 7), mens det ville ha sunket med 0,8 prosent uten inn- og utvandring. Veksten har imidlertid også økt sterkt i de andre kommunegruppene, spesielt siden 2005, som vist i figuren.

Befolkningsveksten framover vil fortsatt være høyest i de mest sentrale og lavest i de minst sentrale kommunene, i følge hovedalternativet MMMM. Veksten vil imidlertid gå ned i alle sentralitetsgrupper, som vist i figur 7. Dette skyldes som nevnt forutsetningen om at innvandringen etter hvert vil gå ned. De første årene blir nedgangen minst for utkantkommunene.

Andelene av samlet folketall som bor i de ulike gruppene for kommunenes sentralitet, er nyttige indikatorer for bosettingens sentralitetsnivå. I 2012 bodde det i alt 464 000 i de 149 minst sentrale kommunene (se boksen). I de neste 20 årene vil folketallet i disse kommunene vende tilbake til hva det var for 20 år siden, litt under 500 000 følge hovedalternativet, men deres andel av landets folkemengde vil synke fra 9,3 til 8,9 prosent. Veksten blir størst i de største byene og omegnskommunene til disse (sentralitet 3). I 1982 bodde 62 prosent av landets innbyggere i disse kommunene. I 2012 var denne andelen økt til 67 prosent og vi regner med at den vil øke ytterligere framover, til 71 prosent i 2040 (MMMM), som vist i figur 8.

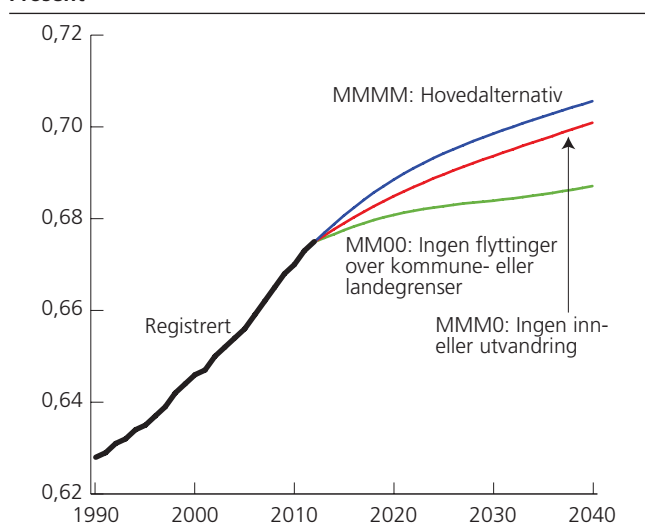
Figur 8 viser at det er de innenlandske flyttestrømmene som har størst betydning for sentraliseringen. Andelen i de mest sentrale kommuner ville bare øke svakt dersom det ikke blir noen flyttinger i det hele tatt, verken over lande- eller kommunegrensene (alternativ MM00). At andelen likevel øker, skyldes at det blir født flere barn i de mest sentrale kommunene på grunn av en yngre befolkning, spesielt fordi det er flere kvinner i alder der det er vanlig å få barn. Dersom innenlandske flyttestrømmer fortsetter som før, men uten innvandringsoverskudd (MMM0), vil andelen i de mest sentrale kommunene bli en god del høyere framover, som vist i

Figur 7. Årlig befolkningsvekst etter kommunenes sentralitet. Registrert 1980-2011 og framskrevet 2012-2040, alternativ MMMM. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 8. Andel av befolkningen i de mest sentrale kommunene. Registrert 1980-2012 og framskrevet 2013-2040 og 2012-2040. Prosent

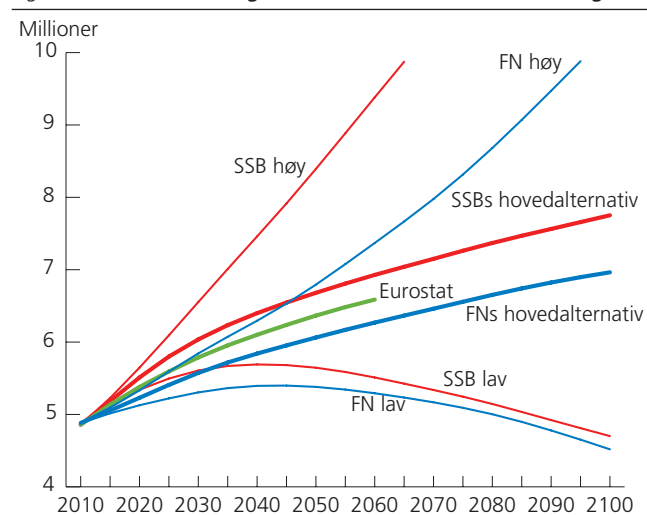

Kilde: Statistisk sentralbyrå

figur 8. Enda høyere vil denne andelen bli dersom innvandringen framover blir som forutsatt i hovedalternativet (MMMM) eller i de to andre alternativene (MMML og MMMH, ikke vist i figuren).

Figuren viser også at sentraliseringstakten (kurvens bratthet) var på topp i 2007 og siden har gått litt ned (se figur 8). Dette skyldes både variasjon i det innenlandske flyttemønsteret og fordelingen av inn- og utvandringen på ulike kommunetyper. Siden 2007 har det vært en liten økning av andelen i innvandringen som har gått til de minst sentrale kommunene og en liten nedgang av andelen til de mest sentrale kommunene. Det samme gjelder nettoinnvandringen. Selv om innvandringen virker sentraliserende på bosettingsmønsteret, er denne effekten altså blitt litt mindre de siste årene.

Figur 9. Folketallet i Norge, framskrevet av SSB, Eurostat og FN

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Stor usikkerhet

Som allerede nevnt, er det stor usikkerhet knyttet til befolkningsframskrivningene. Resultatene er helt avhengige av hvilke forutsetninger som legges til grunn. Endrer vi på noen forutsetninger, kan resultatet bli nokså annerledes. Det viser den store avstanden mellom høy- og lavalternativet i våre framskrivninger.

En annen måte å illustrere usikkerheten på, er å sammenligne SSBs framskrivninger av det norske folketallet med hvilke tall for Norge som kommer fram i internasjonale organisasjoners befolkningsframskrivninger. FN framskriver folkemengden i alle land i verden, og EUs statistikkbyrå Eurostat lager framskrivninger for de fleste europeiske land. Som vist i figur 9, forventer de internasjonale organisasjonene en lavere folkevekst i Norge enn SSB gjør. Avstanden mellom SSBs og FNs hovedalternativ for Norge er på over 600 000 personer i 2050. Det tilsvarer dagens folketall i Oslo, og sier noe om hvor usikre slike beregninger er.¹

Flere tall på ssb.no

I tillegg til mellom-, høy- og lavalternativet er det laget flere andre alternativer med ulike kombinasjoner av fruktbarhet, dødelighet og nettoinnvandring. På www.ssb.no/folkfram finnes tall for disse alternativene, og ved å bruke Statistikkbanken er det mulig å hente ut en rekke detaljerte tabeller med framskrivninger etter blant annet geografisk nivå, aldersgrupper og innvandningskategorier. Der finnes også oversikt over forutsetningene som ligger til grunn for beregningene.

¹ Forskjellen skyldes vesentlig at FN regner med betydelig lavere nettoinnvandring enn SSB, særlig i begynnelsen av framskrivningsperioden. For eksempel antar FN at nettoinnvandringen til Norge i 2010-2015 er 15 000 per år, mens SSB antar 44 000. For 2045-2050 er FNs anslag 11 000 og SSBs anslag 14 000. For fruktbarheten antar FN at SFT etter hvert vil øke til 2,09 barn per kvinne, som for andre lavfruktbarhetsland, mens SSB antar at SFT vil stabiliseres på 1,89. For levealderen er anslagene svært like, spesielt for kvinner: FN antar at levealderen for menn vil øke til 88,1 år (SSB 89,5 år) og for kvinner til 92,4 år (SSB 92,5 år). Kilde: http://esa.un.org/unpd/wpp/unpp/panel_indicators.htm.

Referanser

Brunborg, H., I. Texmon og M. Tønnessen (2012): Befolkningsframskrivninger 2012-2100: Modeller og forutsetninger. *Økonomiske analyser* 4/2012.

Danmarks statistik (2012): Befolkningsframskrivning 2012 for hele landet, tabell 'FRDK112' i Statistikkbanken, <http://www.dst.dk>.

Eurostat (2011): EUROPOP2010 - Convergence scenario, national level. Tabell '1st January population by sex and 5-year age groups (proj_10c2150p)'. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

Hagstofa Íslands (2012): Spá um mannfjölda eftir kyni og aldri 2012-2061, tabell 'MAN09010', <http://www.hagstofa.is>.

Statistiska centralbyrån (2012): Sveriges framtida befolkning 2012-2060. Demografiska rapporter 2012:2.

http://www.scb.se/statistik/_publikationer/BE0401_2012I60_BR_BE51BR1202.pdf

Tilastokeskus/Statistics Finland (2009): Population projection 2009 – 2060, tabell 'Population projection 2009 according to age and sex, whole country 2009 – 2060', <http://www.stat.fi>.

Tønnessen, M., H. Brunborg, Å. Cappelen, T. Skjerpen og I. Texmon (2012): Befolkningsframskrivninger 2012-2100: Inn- og utvandring. *Økonomiske analyser* 4/2012.

United Nation's Population Division (2011): World Population Prospects. The 2010 Revision <http://www.un.org/esa/population>.

Fra nasjonalinntekt til nasjonalregnskap

Tor Skoglund

Det første norske nasjonalregnskapet etter moderne prinsipper ble publisert av Statistisk sentralbyrå (SSB) i 1952. Allerede i 1892-93 hadde imidlertid Anders Nicolai Kiær – SSBs første direktør – beregnet tall som viste at Norges nasjonalinntekt var om lag 580 millioner kroner, eller 290 kroner per innbygger. Norge var da blant de få land som hadde slike beregninger.

I nasjonalinntektsberegningene, som var en forløper for nasjonalregnskapet, var man i hovedsak interessert i å tallfeste et bestemt tall: nasjonens inntekt. I nasjonalregnskapet er formålet ikke bare å vise det samlede resultatet av den økonomiske virksomheten i landet i et år, men også hvordan dette resultatet er skapt og hvordan det er anvendt og fordelt. I nasjonalregnskapet er statistikk fra mange kilder stilt sammen og avstemt.

Anders Nicolai Kiær

Kiær var en særdeles ruvende skikkelse i norsk statistikkens historie. Han ledet arbeidet med norsk statistikk i 46 år. I perioden 1867-1876 var han leder for Det statistiske kontor i Departementet for det Indre. Det statistiske Centralbureau ble etablert som selvstendig institusjon i 1876 etter initiativ fra Kiær. Han var Byråets direktør fram til 1913. Under Kiærs ledelse ble norsk statistikk utvidet til å omfatte mange nye områder.

Kiær skrev i 1874 en artikkel på fransk, som var datidens viktigste internasjonale statistikk-språk, om prinsippene for nasjonalinntektsberegninger. Artikkelen ble skrevet på grunnlag av en oppfordring fra Den internasjonale statistikkongressen i Haag fem år tidligere. Dette temaet forsvant imidlertid fra kongressens dagsorden og Kiærs bidrag ble derfor aldri presentert.

Artikkelen ble gjenfunnet i SSBs bibliotek i 2011, og er gjengitt i faksimile og i norsk oversettelse i Bjerkholt og Skoglund (2012). Denne boka beskriver også bakgrunnen for Kiærs arbeid med beregninger av nasjonalinntekt og setter arbeidet inn i historisk sammenheng. Kiær var en aktiv deltaker i det internasjonale statistikk-samarbeidet. En viktig arena for utveksling av statistiske idéer på 1800-tallet var Den internasjonale statistikkongressen, som senere ble avløst av Det Internasjonale Statistiske Institutt (ISI). Internasjonalt ble Kiær mest kjent for sitt arbeid med utvalgsundersøkelser.

I 1876, det samme året som SSB ble opprettet, ble det første rene professoratet i økonomi og statistikk utlyst ved Universitetet i Kristiania. Kiær søkte, men fikk ikke stillingen. Bakgrunnen for at han søkte var, etter eget utsagn, hans sterke interesse for forskning. Ved siden av sitt arbeid som leder av Statistisk sentralbyrå og ansvarlig for utvikling av norsk statistikk, fikk han likevel utført en betydelig forskningsinnsats på mange områder. Kiær var opptatt av å utnytte statistikk i samfunnsvitenskapelig analyse, og han etablerte en forsknings-tradisjon som førte fram til at det senere ble etablert en forskningsavdeling i SSB.

Ikke bare materiell produksjon

I artikkelen fra 1874 diskuterer Kiær hvordan nasjonalinntekten bør defineres. Han argumenterer for at tjenesteaktiviteter skulle inkluderes i nasjonalinntekten. Adam Smith og andre økonomer hadde hevdet at bare produksjon som resulterte i noe materielt som kunne omsettes på et marked var produktiv virksomhet. I sin berømte bok *Nasjonenes velstand* fra 1776 hevdet Smith at arbeid som utføres av militærvesen, advokater, leger og kunstnere var uproduktivt.

Hva som skal regnes som produksjon og verdiskaping i nasjonalinntektsberegninger og i nasjonalregnskapet har vært et viktig faglig diskusjonstema i historien helt opp til våre dager. Ifølge dagens internasjonale retningslinjer skal også prostitusjon og narkotikahandel inkluderes i nasjonalregnskapet.

Kiær drøfter i artikkelen også mulighetene for å beregne nasjonalinntekten statistisk. Han var tilhenger av å bruke den personlige metode, det vil si å beregne nasjonalinntekten ved å summere innbyggernes inntekt, framfor å bygge på inntektstall for de ulike næringene ("den reelle metode"). Kiær innså imidlertid at kvaliteten av beregningene ble forbedret dersom man kombinerte tall fra ulike kilder som utfylte hverandre. Dette er også et viktig prinsipp i det moderne nasjonalregnskapet.

Tor Skoglund er seniorrådgiver i Seksjon for nasjonalregnskap (tsk@ssb.no).

Husmødrene må regnes med

I artikkelen *Indtægts- og formuesforhold i Norge*, utgitt i to hefter som tillegg til Statsøkonomisk Tidsskrift 1892 og 1893, publiserte Kiær de første beregningene av nasjonalinntekten i Norge. Beregningene, som bygde på tall fra den kommunale skatteligningen for 1891, viste en samlet skattepliktig inntekt for landets innbyggere på 328 millioner kroner. Til dette la han til anslag for inntekter som var under grensen for beskatning, inntekter fra offentlige eiendommer og fond, og et beregnet tillegg for en antatt undervurdering av ligningstallene for jordbrukets inntekter. Dessuten la han til en beregnet verdi for husholdsarbeidet til husmødre og deres hjemmевærende døtre:

”Det gjælder her verdien af, hvad mere end 300 000 arbejdende kvinder udretter i aarets løb ved sine hænders gjerning og sit tankearbeid for hus og hjem.” ”Hvad forskjel er der i henseende til arbeidets produktive art f. ex. mellem den vask, der foretages i huset og den, der leies ud mot betaling, mellem husbagning og bagning som industri, mellem forfærdigelse av klæder hjemme eller ved betalte syersker eller skræddere? Det ene er jo ligesaa produktivt som det andet.” (Kiær 1892/93, s. 14-15)

Kiær anslo verdien av husholdsarbeidet til 80-100 millioner kroner, og endte opp med et anslag for samlet nasjonalinntekt på mellom 500 og 600 millioner, dvs. at ulønnet husholdsarbeid utgjorde om lag 15 prosent av nasjonalinntekten.

I henhold til de internasjonale retningslinjene for nasjonalregnskapet som ble etablert etter andre verdenskrig skal ulønnet husarbeid ikke inkluderes i nasjonalproduktet. Statistisk sentralbyrå har imidlertid gjennomført slike beregninger i et såkalt satellittregnskap til nasjonalregnskapet. De siste beregningene som nylig er presentert viser at dette arbeidet har en verdiskaping som tilsvarende 26 prosent av bruttonasjonalproduktet (Statistisk sentralbyrå 2012).

I artikkelen har Kiær også beregnet gjennomsnittsinntekten i de ulike ”livsstillinger”: embetsmenn og andre statsansatte, lærere, kontorbud, advokater, gårdbrukere, arbeidere, håndverkere osv. Ved å kombinere gjennomsnittsinntekten med antall personer i de enkelte yrker på grunnlag av folketellingsdata fra 1890-tellingen, får han både kontrollert sitt totaltall for nasjonalinntekt og belyst hvordan nasjonalinntekten var fordelt mellom yrker, kjønn og næringer. Kiær finner ved hjelp av denne metoden et tall for nasjonalinntekten på 581 millioner kroner, det vil si godt i samsvar med tallene han hadde beregnet på grunnlag av tallene fra skatteligningen.

Kiær bruker i artikkelen mye plass på å belyse og diskutere inntektsfordelingen i samfunnet, som var et av hans store interesseområder. Han understreket likevel at man ikke ensidig må se på goder som kan kjøpes for

penger. Han blir lyrisk når han beskriver verdien av ikke-økonomiske goder:

”Solen lyser og varmer gratis, den friske luft innandres, uden at der ydes vederlag, den vakre natur aabner sin favn for alle.” (Kiær 1892/93, s. 139).

Kiærs beregninger ble ikke publisert internasjonalt, og først referert til for et internasjonalt publikum 60 år senere i en publikasjon utgitt av OEEC (Organisation for European Economic Co-operation) i 1953. Norge var et av åtte land som hadde gjennomført slike beregninger før 1900. De andre landene var England, Frankrike, Russland, USA, Østerrike, Tyskland og Australia.

Både Kiær og andre økonomer gjennomførte senere flere beregninger av Norges nasjonalinntekt (se Bjerkholt og Skoglund 2012).

Grunnsteinen for nasjonalregnskapet

På 1930-tallet satte professor Ragnar Frisch i gang et arbeid med å lage et fullstendig nasjonalregnskap ved Universitetets Økonomiske Institutt. Frisch brukte ordet nasjonalregnskap første gang i en artikkel i 1933. I et innlegg på et nordisk statistikermøte i 1939 redegjorde han for dette arbeidet og trakk trådene tilbake til Kiær:

”Det ligger en lang og betydningsfull utvikling på nasjonalinntektsberegningenes område mellom 1874 og i dag. Jeg tillater meg å nevne dette spesielle året til sammenligning fordi det var da Kiær skrev sin grunnleggende avhandling om nasjonalinntekten. Mange nye data har kommet til som gjør det mulig å få meget nøyaktigere resultater nå enn dengang. Men ikke bare det. Den fylldigere økonomiske statistikk vi nu har, gjør det mulig å stille nye spørsmål, særlig om nasjonalinntektens *sammensetning* etter forskjellige kjennemerker slik som det har vært drøftet av tidligere talere i dag. Med utgangspunkt i denne utvidede problemstilling har enkelte vært dristige nok til å spørre om det ikke skulle være mulig å gå enno videre og forsøke å stille opp et helt *nasjonalregnskap*... ”Med et nasjonalregnskap mener vi en oversikt ikke bare over nasjonalinntekten i et bestemt år eller nasjonalformuen på et bestemt tidspunkt, men en noenlunde fullstendig oversikt over hele *den nasjonal økonomiske drift* et år, stilt opp på en slik måte at sammenhengen mellom de forskjellige data kommer tydelig fram. Oppstillingen skal gjøres slik at de sammenhenger vi er særlig interessert i fremtrer med *bokholderimessig nødvendighet*” (Frisch 1940).

Under krigen ble videreføringen og tallfestingen av systemet overført til SSB og resultatene ble publisert i Statistisk sentralbyrå (1946). Beregningene bygde i hovedsak på produksjonsstatistikk for de ulike næringene, det vil si det Kiær hadde kalt den reelle metoden. Selv om betegnelsen ”nasjonalinntekt” ble brukt i tittelen på denne publikasjonen, var arbeidet inspirert av Frischs nasjonalregnskapsidéer. Konsum

Nasjonalregnskapet

Nasjonalregnskapet ble etablert som en del av den offisielle statistikken i Norge i årene etter andre verdenskrig. Siden har nasjonalregnskapet blitt tilpasset nye internasjonale retningslinjer og er revidert i flere omganger. Formålet med nasjonalregnskapet er å gi et avstemt og helhetlig bilde av samfunnsøkonomien. Nasjonalregnskapet gir både en sammenfattet beskrivelse av økonomien under ett, og en detaljert beskrivelse av transaksjoner mellom de ulike deler av den norske økonomien, og mellom Norge og utlandet. Nasjonalregnskapet inneholder i dag sammenliknbare årstall tilbake til 1970 og kvartalstall tilbake til 1978.

Nasjonalregnskapets begrepsapparat er viktig for å forstå et lands økonomi. Nasjonalregnskapet har derfor i mange år vært et sentralt informasjonsgrunnlag for analyse av den økonomiske utviklingen. Tall fra nasjonalregnskapet ligger til grunn for arbeidet med makroøkonomiske analyser og prognoser både i Statistisk sentralbyrå, Finansdepartementet, Norges Bank og andre institusjoner. Fordi nasjonalregnskapet i de fleste land er forankret i de samme retningslinjene, gir tall fra nasjonalregnskapet også et godt utgangspunkt for internasjonale sammenlikninger. Som følge av EØS-avtalen er Norge i dag forpliktet til å følge de europeiske retningslinjene for utarbeiding av nasjonalregnskapet slik disse framkommer i Det europeiske nasjonalregnskapssystem (ENS). Per i dag er det 1995-versjonen av ENS som gjelder.

og investeringer var imidlertid behandlet svært summarisk, og avstemmingen av tallene ble foretatt på et aggregert nivå. Dette var den første og eneste publikasjonen med nasjonalinntekt i tittelen som utkom som Norges offisielle statistikk. Kiærs beregninger ble som nevnt utgitt i *Statsøkonomisk Tidsskrift*.

Nasjonalregnskapet blir offisiell statistikk

Arbeidet med et fullstendig nasjonalregnskap skjøt for alvor fart etter krigen. Odd Aukrust ble i 1946 tilsatt som byråsjef, og den første leder for det kontoret som de første årene riktignok het "kontor for beregning av nasjonalinntekt og bankstatistikk" i Statistisk sentralbyrå. Nasjonalregnskap ble imidlertid snart den toneangivende betegnelsen på denne statistikken og det norske nasjonalregnskapet fikk en sterkere forankring i realiteten av økonomien enn i inntektsdelen. Et sentralt element var en kryssløpskjerne som viste strømmene av varer og tjenester mellom sektorene.

Etter krigen startet også et utstrakt internasjonalt samarbeid for å standardisere statistikken. Denne delen av historien er utførlig beskrevet i Halvorsen mfl. (2011).

Referanser

Bjerkholt, Olav og Tor Skoglund (2012): *Anders Nicolai Kiær – en pioner i nasjonalinntektsberegninger. Inkludert A.N. Kiær: Essai sur la question d'une statistique du revenu national*, Sosiale og økonomiske studier 114, Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger.

Frisch, Ragnar (1940): "Nasjonalregnskapet", i *Beretning om Det 3. Nordiske statistikermøte i Oslo, den 28. og 29. juni 1939*, Grøndahl & Søns Boktrykkeri, Oslo.

Halvorsen, Tore, Liv Hobbeldstad Simpson og Tor Skoglund (2011): *Nasjonalregnskapets historie i Norge. Fra fri forskning til lovregulert statistikk*, Sosiale og økonomiske studier 112, Statistisk sentralbyrå.

Kiær, Anders Nicolai (1892/93): *Indtægts- og formuesforhold i Norge. Tillegg til Statsøkonomisk Tidsskrift 1892 og 1893*.

Statistisk sentralbyrå (1946): *Nasjonalinntekten i Norge 1935-1943. Realkapitalen 1939 og kapitalreduksjonen under krigen. Okkupasjonskostnadene*, Norges offisielle statistikk X. 102.

Statistisk sentralbyrå (2012): *Verdien av ulønnet husholdsarbeid*, SSB-magasinet, <http://www.ssb.no/magasinet/analyse/art-2012-06-22-01.html>

Forskningspublikasjoner

Nye utgivelser

Rapporter/Reports

Taran Fæhn og Karl Jacobsen:

Makroanalyser i tilknytning til Klimameldingen 2012. Rapport 22/2012, 42 s. ISBN 978-82-537-8453-3 (trykt)

I denne rapporten preseteres resultater fra en analyse utført på oppdrag for Finansdepartementet og Miljøverndepartementet av ulike klimapolitiske scenarioer frem mot 2050. Vi har brukt modellen MSG-TECH, som er en likevektsmodell der muligheter for investeringer i klimavennlige teknologier er modellert. Alle scenarioene legger til grunn at bedrifter som er kvotepliktige fra 2013 deltar i EUs kvotemarked (EU ETS) i hele analyseperioden og må oppfylle sine forpliktelser ved utslippsreduksjoner eller kvotekjøp. Det er også tatt hensyn til Kyotoforpliktelsene og til de norske målsettingene om henholdsvis 30 prosent reduksjon i globale utslippsbidrag i 2020 og klimanøytralitet senest i 2050. Disse kan oppfylles gjennom fleksible mekanismer slik som finansiering av CDM-prosjekter i utviklingsland. Forskjellene mellom scenarioene ligger i forutsetningene om Norges innenlandske klimaavgifter. Ingen av klimaavgiftsregimene er i nærheten av å oppnå ambisjonene for 2020 som ligger i Stortingets klimaforlik av 2008, dvs. innenlandske utslippsreduksjoner på 12-14 millioner tonn fra referansebanen. Scenarioene i denne rapporten oppnår reduksjoner i 2020 på mellom 1,6 og 4,3 millioner tonn CO₂-ekvivalenter. I 2050 kommer kuttene opp i mellom 5,8 og 8,9 millioner tonn.

Scenarioene P10 og P20 i rapporten antar uniform utslippsprising av alle klimautslipp (definert som Kyoto-gassene) utenom utslipp fra jordbruket. For EU ETS-kildene innebærer det at kvoteprisen suppleres med en avgift slik at avgiftssystemet for resten av økonomien

oppnås. I P10 settes utslippsprisen i samsvar med beregnede globale marginale kostnader for å oppnå togradersmålet. Dette er anslått til 280 kr. i 2020 og 1020 kr. i 2050 (målt i 2011-priser). Dette gir en utslippsreduksjon på 2,0 millioner tonn i 2020 stigende til 8,9 millioner tonn i 2050. I P20 er utslippsprisen antatt å vokse raskere til 2020, men holdes deretter uendret på 600 2011-kroner, som er nivået Klimameldingen fra 2007 anslo som nødvendig for å oppnå de innenlandske ambisjonene. Beregningene viser at kuttene blir langt mindre enn Klimaforlikets mål og havner på 4,3 millioner tonn i 2020. Deretter øker de svakt mot 2050 til 5,8 millioner tonn. Kostnadsprofilene følger, som forventet, avgiftsprofilene, men i begge scenarioene blir de samfunnsøkonomiske kostnadene, målt ved reduksjonen i konsum og fritid, relativt lave. I 2050 er fallene på henholdsvis 0,5 og 0,6 prosent. I begge scenarioene er det kraftkrevende industri som får størst utslippsreduksjon, avgiftsbelastning og nedskalering av produksjon. Sysselsettingen i denne sektoren er i utgangspunktet liten. Beregningene viser et potensial for å øke landets totale sysselsetting, men det forutsetter at avgiftsprovenyet kan benyttes til å redusere arbeidsbeskatningen og at arbeidsmarkedet er tilstrekkelig fleksibelt.

I scenarioene S10 og S20 pålegges ikke de kvotepliktige, kraftkrevende bedriftene utslippspriser utover kvoteprisen i EUs kvotemarked. I det første scenarioet stiger utslippsprisen overfor øvrige kilder om lag som kvoteprisen, og dette er den minst ambisiøse politikkbanen med kutt på henholdsvis 1,5 og 5,8 millioner tonn i 2020 og 2050. I det andre scenarioet er utslippsprisen overfor ikke-kvotepliktige kilder langt høyere, også høyere enn i P10; den holdes på 1500

2011-kroner fra og med 2020. Til sammenligning anslo Klimakur 2020 (2010) at dersom Klimaforliket skulle nås, ville mer enn en dobbelt så høy pris være nødvendig overfor ikke-kvotepliktige i et slikt differensiert utslippsprisregime. Beregningene viser også at utslippsreduksjonene i 2020 blir på 4 millioner tonn og langt fra oppfyller Klimaforlikets mål på 12-14 millioner tonn. Utslippene i S20 faller raskt mot 2050, men blir ikke så lave som i scenario P10. Likevel blir kostnadene i form av redusert konsum og fritid høyere. Dette reflekterer at det finnes relativt billige innenlandske reduksjonsmuligheter i industrien som ikke blir benyttet. De er dog dyrere enn tilsvarende kutt i det europeiske kvotemarkedet for øvrig (som reflektert ved den antatte kvoteprisen).

Sensitivitetsanalyser, der teknologimulighetene ble koplet ut, gir nasjonale utslipp som ligger mellom 2 og 6 prosent høyere i 2020 og mellom 7 og 16 prosent høyere i 2050. Kostnadsutslagene er relativt små, noe som reflekter at de innenlandske kuttene i alle scenarioene er små sett i forhold til de europeiske og globale målene som i alle scenarioene må oppfylles ved betydelige kvotekjøp

Kristian Roksvaag og Inger Texmon:
Arbeidsmarkedet for lærere og førskolelærere fram mot år 2035. Dokumentasjon av beregninger med LÆRERMOD 2012. Rapport 18/2012, 40 s, ISBN 978-82-537-8411-3 (trykt)

Rapporten presenterer oppdaterte framskrivninger av tilbud av og etterspørsel etter ulike typer undervisningspersonell fram mot 2035. Tilbudet er framskrevet under forutsetning om at opptaket av studenter og fullføringsgrader holder seg på samme nivå som i 2010. På etterspørselssiden tas det utgangspunkt i den beregnede befolknings-

veksten for de aktuelle brukergruppene, i tillegg til en beskjeden standardheving, samsvarende med økt antall lærerårsverk per elev.

Framskrivningene for i alt 5 grupper med undervisningspersonell er utført med Statistisk sentralbyrås modell LÆRERMOD, og er basert på en rekke forenklinger. Beregningene illustrer derfor hvordan markedssituasjonen for personellgruppene kan bli under bestemte forutsetninger, og må tolkes med forsiktighet. Under disse forutsetningene er utviklingen i tilbudet og etterspørselen sammenholdt for å avdekke mulighetene for eventuelle ubalanser. Tilbud og etterspørsel framskrives uavhengig av hverandre, og langsiktige ubalanser antas å ikke påvirke søkertallene, lønnsutviklingen eller substitusjon mellom gruppene.

Det er utarbeidet to alternative bærer for etterspørselsvekst, der det laveste alternativet (demografialternativet) kun er knyttet opp mot befolkningsutviklingen, og det høyeste (referansealternativet) innebærer en årlig vekst på 0,4 prosent i BNP per innbygger utover dette, eller en årlig vekst på 0,4 prosent i lærerårsverk per elev. I tillegg til at opptaket av studenter og fullføringsgraden forutsettes å holde seg på samme nivå som i 2010, blir det på tilbudssiden også lagt til grunn konstant yrkesdeltaking og arbeidstid.

Med forutsetningene lagt til grunn på tilbudssiden og i referansebanen for etterspørselssiden, kan det bli en underdekning for alle gruppene samlet på omtrent 27 200 årsverk mot slutten av framskrivningsperioden. I 2020 er underdekningen forventet å være i overkant av 11 300 årsverk, noe som er en del lavere enn den anslåtte underdekningen på 15 000 årsverk i forrige versjon. Dette skyldes først og fremst at det har vært en klar vekst i utdanningskapasiteten for de fleste utdanningene.

Økningen i etterspørselen blir sterkest for de personellgruppene som i stor grad er sysselsatt innen grunnskoleundervisningen. Dette

gjelder særlig for allmennlærere og universitets- og høyskolekandidatene med praktisk-pedagogisk utdanning. Underdekningen for de to gruppene i 2035 er med de forutsetningene som er lagt til grunn anslått til henholdsvis 22 700 og 3600 årsverk i referansealternativet. Dersom en tar utgangspunkt i år 2020 kan underdekningen for allmennlærerne bli omtrent 11 100 årsverk mot 16 000 med den forrige versjonen. Selv om det siden forrige versjon av LÆRERMOD har vært en stor vekst i antallet studieplasser, har økt innvandring bidratt til at barnetallet nå ser ut til å vokse sterkere enn tidligere lagt til grunn.

For universitets- og høyskolekandidatene med praktisk-pedagogisk utdanning indikerer beregningene at det i referansealternativet kan bli en underdekning på omtrent 3600 årsverk. Dersom demografialternativet legges til grunn er det beregnet et overskudd på omtrent 1000 årsverk. For de praktisk-pedagogisk utdannede med yrkesfag kan det bli et overskudd i både demografi- og referansealternativet på henholdsvis 3700 og 1600 årsverk. For førskolelærerne er det beregnet et overskudd på 4100 årsverk i demografialternativet, mens det i referansealternativet er beregnet en underdekning på 2500 årsverk. For faglærerne kan det bli et overskudd på 2100 årsverk i demografialternativet, mens det er forventet tilnærmet balanse i referansealternativet.

Andreas Benedictow: Internasjonal etterspørsel etter norske varer og tjenester. Eksportmarkedsindikatoren i KVARTS og MODAG. Rapporter 16/2012, 21 s. ISBN 978-82-537-8401-4 (trykt)

Ettersom norsk økonomi er svært åpen, spiller internasjonale etterspørselsimpulser en viktig rolle i SSBs makroøkonomiske modeller KVARTS og MODAG. Eksportmarkedsindikatoren er en indikator for internasjonal etterspørsel etter norske varer og tjenester. Den veier sammen importen hos Norges viktigste handelspartnere i tråd

med deres betydning for norsk økonomi.

Rapporten dokumenterer utviklingen i internasjonal etterspørsel etter norske tradisjonelle varer og tjenester fra 1980 til 2011. I denne perioden har det skjedd betydelige endringer. Globaliseringen har skapt økt konkurranse og åpnet nye markeder. Andelen av norsk eksport som går til de tradisjonelt viktige handelspartnerne i euroområdet og de nærmeste nabolandene som Sverige, Danmark og Storbritannia har falt. Til gjengjeld har eksporten til Asia og Øst-Europa økt markert, særlig til Kina, Sør-Korea, Russland og Polen. Denne utviklingen har vært særlig tydelig på 2000-tallet. Landsammensetningen i eksportmarkedsindikatoren justeres i henhold til dette.

Eksportmarkedsindikatoren sammenliknes med verdens import, som har et noe annet forløp. Det peker på nødvendigheten av å ha en egen indikator, skreddersydd for norsk økonomi. Vi finner imidlertid at de definisjonsmessige endringene har relativt beskjeden betydning for det beregnede forløpet. I prognoseøyemed er det for hver av Norges handelspartnere estimert en modell for import som funksjon av BNP. Dermed kan BNP-anslag "oversettes" til importanslag, som vektet sammen til en prognose på framtidig utvikling i internasjonal etterspørsel av norsk eksport. Modellen forklarer den faktiske utviklingen med tilfredsstillende presisjon, også gjennom og etter den internasjonale finanskrisen høsten 2008.

Discussion Papers

Michael Hoel, Bjart Holtmark and Katinka Holtmark: Faustmann and the Climate. DP 701, 2012, 28s.

Denne studien presenterer en justert Faustmann-regel for optimal hogst når man står overfor en samfunnsøkonomisk kostnad knyttet til utslipp av CO₂. Et av studiens bidrag er å gjøre dette innenfor et teoretisk og numerisk rammeverk som tar hensyn til dynamikken og

interaksjonen mellom de ulike deler av skogens karbonlager samtidig som man anvender et uendelig tidsperspektiv. Med vår generelle tilnærming finner vi at en samfunnsøkonomisk kostnad av CO₂ har en signifikant sterkere virkning på optimalt hogsttidspunkt enn det man har funnet i tidligere studier. Det studeres også hvordan optimalt hogsttidspunkt påvirkes av at man øker uttaket av hogstavfall for energiformål samtidig som man også tar hensyn til at en andel av tømmervirket brukes til varig lagring i møbler og bygninger.

Rolf Aaberge and Eugenio Peluso: A counting approach for measuring multidimensional deprivation. DP 700, 2012. 25 s.

Statistisk sentralbyrå har i mer enn 40 år gjennomført omfattende undersøkelser om levekårene for den norske befolkningen. Fra disse undersøkelsene finnes det feks informasjon om personer er økonomisk fattige, har dårlig helse, lav utdanning, svakt sosialt nettverk, osv. For å analysere denne type data er det viktig å ta utgangspunkt i den simultane fordelingen av de aktuelle variablene og dermed ta hensyn til at en og samme person kan være dårlig stilt på flere variable. Men siden det kan være vanskelig å avsløre et klart mønster ved sammenligning av flere simultane fordelinger for et gitt land over tid eller mellom land for et gitt år, er det nødvendig å benytte summariske mål som er konstruert for å fange opp hovedtrekkene i de simultane fordelingene av et sett av levekårsindikatorer. Metodene som presenteres i denne artikkelen er resultat fra prosjektet "Evaluating the Performance of the Welfare State" finansiert av VAM-programmet til Norges forskningsråd. Formålet med prosjektet har vært å utvikle metoder som kan brukes som grunnlag for å sammenligne graden av nød/fattigdom i flerdimensjonale fordelinger av sosiale plager. Ved å benytte prinsipper for endring av samspillstrukturen mellom levekårsvariablene viser vi dessuten at de foreslåtte metodene kan gis en normativ begrunnelse.

Håvard Hungnes: Testing for co-non-linearity. DP 699, 2012, 25 s.

Artikkelen introduserer begrepet co-non-linearity ("ko-ikke-linearitet"). Dette er en egenskap som kan klassifiseres som en common feature ("felles egenskap"), se Engle and Koziciki (1993, *J. Bus. Econ. Statist.*). Samtidig er det en videreføring av common nonlinear components ("felles ikke-lineære komponenter"), se Anderson and Vahid (1998, *J. Econometrics*).

En common feature innebærer at flere tidsserier har en felles egenskap. Den felles egenskapen er slik at det er mulig å ta en (eller flere) lineære sammenhenger av tidsseriene slik at den felles sammenhengen forsvinner. Cointegration ("kointegrasjon") er et eksempel. Her følger hver tidsserie en stokastisk trend, men det kan likevel finnes minst en lineær sammenheng mellom tidsseriene som ikke følger en stokastisk trend. Denne sammenhengen sies å utgjøre en kointegrerende sammenheng.

Tidsserier kan også følge ikke-lineære prosesser. Samtidig kan det finnes lineære sammenhenger mellom tidsseriene slik at ikke-lineariteten forsvinner. Ledighetsraten og rentesatser kan være eksempler på ikke-lineære tidsserier. Samtidig kan økonomisk teori tilsi at det er en lineær sammenheng mellom rentesatser. Terminstrukturmodellen i Cox (1985, *Econometrica*) innebærer en lineær sammenheng mellom rentepapirer med forskjellig løpetid. Tilsvarende innebærer CAPM-modellen en lineær sammenheng mellom avkastningen på et verdipapir, avkastningen en portefølje av verdipapirer og renten.

I denne artikkelen sjekker vi om det er co-non-linearity mellom innskuddsrenten, utlånsrenten og pengemarkedsrenten i Norge. Vi finner indikasjon på at det er to slike sammenhenger. Den ene innebærer et en-til-en forhold mellom pengemarkedsrenten og utlånsrenten på lang sikt. Det innebærer at hvis pengemarkedsrenten øker med ett prosentpoeng vil vi tro at

utlånsrenten vil øke med ett prosentpoeng også. Den andre sammenhengen er mellom pengemarkedsrenten og innskuddsrenten. Denne sammenhengen innebærer at innskuddsrenten øker med 0,8 prosentpoeng når pengemarkedsrenten øker med ett prosentpoeng. Grunnen til at innskuddsrenten endres mindre enn pengemarkedsrenten kan kanskje forklares med at innskuddsrenten ikke kan være negativ, og at innskuddsrenten dermed nødvendigvis må falle mindre enn pengemarkedsrenten ved rentenedgang ved tilstrekkelig lavt rentenivå. Samlet sett innebærer de to sammenhengene vi finner at rentemarginen – definert som forskjellen mellom utlåns- og innskuddsrente – er lavere når rentenivået er lavt enn når rentenivået er høyt.

Christian N. Brinch, Erik Hernæs and Zhiyang Jia: Labor supply on the eve of retirement. Disparate effects of immediate and postponed rewards to working. DP 698, 2012 47 s.

To begivenheter i Folketrygden gjorde det mulig det mulig å studere hvordan eldre arbeidstakere tilpasser arbeidsinntekten etter økonomiske insentiver. Den første var at avkorting av folketrygd mot arbeidsinntekt for personer mellom 67 og 70 år gradvis ble opphevet fra 2008 til 2010. Den andre begivenheten var at det i 2007 for første gang siden innføringen av folketrygden i 1967, ble mulig å ha full opptjening (40 år) uten å ha opptjening (inntekt over 1 G) helt fram til fylte 70 år. Begge deler endret nettoinntekten av arbeid og den samlede virkningen var av samme størrelsesorden. Den fjernete avkorting påvirket imidlertid nettoinntekten samme år, mens bortfallet av mulig videre opptjening av pensjon påvirket nivået på hele strømmen av framtidige pensjonsutbetalinger. Vi finner klar tilpasning til avkorting, men ingen tilpasning til opptjening av framtidig pensjon. Dette kan bety at framtidige ytelser er mindre verdsatt enn årets inntekt, eller det kan bety at avkorting var bedre

forstått enn opptjening av framtidig pensjon. I informasjonen som ble sendt til framtidige pensjonister ble alle reglene beskrevet i en vedlagt brosjyre, mens avkortingen i tillegg ble klart beskrevet i oversendelsesbrevet

Zhiyang Jia and Weizhen Zhu: The effect of pension wealth on private savings. Results from an extended life cycle model. DP 697, 2012. 32 s.

Ifølge tradisjonell økonomisk teori om sparing (livsløpshypotesen) forventer en at en krones økning i pensjonsrettigheter skal føre til en like stor reduksjon i privat sparing. I empiriske analyser av dette fenomenet finner en imidlertid ofte en mye mindre effekt. Vi prøver å forklare forskjellen ved hjelp en utvidet livsløpsmodell, hvor vi inkluderer effektene av usikkerhet i inntekt og levetid, imperfeksjoner i kapitalmarkedet og at individet kan ha ønsker om å etterlate seg arv. Analysen viser at ved å inkludere disse faktorene, kan en forklare det meste av avviket mellom empiriske funn og teoretisk prediksjon ifølge den tradisjonelle livsløpsmodellen.

Petter Osmundsen, Knut Einar Rosendahl and Terje Skjerpen: Understanding rig rates. DP 696, 2012. 34 s.

Borekostnader er den viktigste kostnadskomponenten i olje- og gassproduksjon til havs. Leie av borerigger har vært spesielt dyrt de siste årene. Ved bruk av økonomiske analyser studerer vi hva som påvirker riggratene i Mexico-golfen, det vil si kostnadene per døgn for å leie en borerigg. Viktige faktorer er gass- og oljepriser, kapasitetsutnyttning for borerigger, kontraktslengde og -ledetid, og rigg-spesifikke faktorer. Vi har fått tilgang til et unikt datasett med kontraktsinformasjon som gjør det mulig å teste hvordan kontraktsmessige forhold påvirker riggratene. Slike kontraktsmessige forhold er viktige i spillet mellom riggeiere og olje- og gasselskaper. Vårt økonomiske rammeverk er basert på en ikke-lineær paneldatamodel med tilfeldige riggspekifikke ef-

fekeer. Ikke-lineæriteten i den systematiske delen av relasjonen skyldes at gass- og oljepris inngår som forklaringsvariabler i modellen via et CES-prisaggregat. Modeller av denne typen er et medlem i klassen av ikke-lineære blandede modeller, som brukes intensivt innenfor biologisk forskning.

Nina Drange, Tarjei Havnes and Astrid M. J. Sandsør: Kindergarten for all: Long run effects of a universal intervention. DP 695, 2012. 37 s.

Studier av intensive programmer som fremmer tidlig læring har vist gode effekter på utviklingen til barn fra vanskeligstilte familier. Imidlertid vet vi mindre om hvordan store, universelle læringsprogrammer påvirker barns utvikling. Vi tar utgangspunkt i Reform 97, en reform som gjorde det obligatorisk for seksåringene å starte på skolen i et førskolelignende program som vektla læring gjennom lek. Bakgrunnen for å innføre skolestart for seksåringene var at man ville gi alle barn et likeverdig pedagogisk tilbud uavhengig av bosted og sosioøkonomisk bakgrunn. Vi studerer effektene av reformen på barns senere karakterer når de går ut av ungdomsskolen. Vi ser også på om reformen påvirket barnas sannsynlighet for å fullføre videregående på normert tid, eller om den førte til at flere valgte akademisk spesialisering.

Fordi de fleste allerede fulgte et førskoletilbud i barnehagene eller på skolen, og slik ikke opplevde noen stor forskjell før og etter reformen, estimerer vi effekten på den lille gruppen som ikke hadde noe førskoletilbud før 1997. Selv om mange av disse barna kom fra familier med lav inntekt og lav utdanning, finner vi at tidligere skolestart påvirket deres utvikling i svært liten grad. Vi gjør en rekke tester, og finner at resultatene våre er robuste. På bakgrunn av andre funn i litteraturen om tidlig læring er en mulig årsak til de manglende positive effektene av tidligere skolestart at programmet var lite intensivt og strukturert.

Brita Bye and Taran Fæhn: Innovative and absorptive capacity effects of education in a small open economy. DP 694, 2012. 40s.

Empiriske studier finner relativt lave tilbudselasiteter for ressurser som etterspørres av forsknings- og utviklings (FoU) sektoren, noe som kan dempe innovasjonsaktiviteten. Økt tilbud av høyt utdannet arbeidskraft med forskningskompetanse, vil dermed kunne øke økonomiens innovasjonskapasitet og veksttakt. Økt tilgang på slik kompetanse kan samtidig øke ferdigvareproducenters kapasitet til å absorbere overført kunnskap fra utlandet. Denne vekstmekanismen er særlig viktig for små, åpne land og kan bidra til at innovasjonskapasiteten faller ved økt tilbud av utdannet arbeidskraft. Både økt innovasjons- og absorpsjonskapasitet bidrar til vekst og velferd. I en kalibrert modell med endogen vekst for Norge finner vi at økt andel høyt utdannet arbeidskraft har sterke produktivitetseffekter i ferdigvareproduksjonen via økt absorpsjonskapasitet. Denne vekstprosessen fortrenger til en viss grad vekst gjennom økt innenlandsk innovasjonskapasitet og FoU.

Bjart Holtsmark og Dag Einar Sommervoll: International emissions trading in a noncooperative climate policy game. DP 693, 2012. 13 s.

Dette arbeidet anvender et ikke-kooperativt spill brukt i litteraturen om internasjonalt klimasamarbeid, og finner at en internasjonal klimaavtale med kvotehandel innenfor denne teoretiske rammen gir høyere utslipp av klimagasser og effektivitetstap.

John K. Dagsvik, Zhiyang Jia, Tom Kornstad and Thor O. Thoresen: Theoretical and practical arguments for modeling labor supply as a choice among latent jobs. DP 692, 2012. 25.s.

Arbeidstilbudsmodeller avledet fra stokastiske nytte-representasjoner med endelige sett av mulige ar-

beidstider har oppnådd popularitet fordi de er mer praktiske enn standard modell-tilnæminger basert på marginale kriterier. I denne artikkelen hevder vi at praktiske hensyn ikke den eneste motivasjonen for å bruke stokastisk valghandlings-teori. Dette fordi denne teorien leder til et rammeverk som har vist seg nyttig for utvikling av mer realistiske modeller, som tillater at individer har preferanser over jobber og står overfor restriksjoner i sine valg av jobb og arbeidstid. Vi diskuterer og klargjør hvordan dette rammeverket for modellering avviker fra både konvensjonelle diskrete modeller for arbeidstilbud (van Soest, 1995), samt standard lærebok-modeller basert på marginale kriterier (Hausman, 1985). Videre diskuterer vi, og gir eksempler på, hvordan denne modellrammen tillater mer omfattende og krevende politikksimuleringer enn konvensjonelle opplegg.

Notater/Documents

Taran Fæhn og Birger Strøm: Modellering av klimakvotesystem for fremskrivninger i MSG6.

Dokumentasjon og veiledning.
Notater 53/2012. 39.s. ISBN 978-82-537-8451-9 (trykt).

Norges tilknytning til EUs klimakvotesystem (EU ETS) innebærer fra 2008 nye virkemidler rettet mot en stor andel av Norges klimautslippskilder. Foreløpig er det ikke grunnlag i SSBs tallmateriale for å kalibrere konsekvensene av disse internasjonale forpliktelsene i SSBs modeller. I modellfremskrivninger er det likevel nødvendig å modellere både dagens virkemidler og forventede fremtidige endringer i regelverk og tilknytningsformer.

Dette notatet dokumenterer et oppdrag for Finansdepartementet for å etablere et opplegg for å implementere Norges tilknytning til EU ETS i modellen MSG6. Det omhandler også EU ETS-virkemidlenes samspill med øvrige mål og virkemidler i klimapolitikken, derunder Kyoto-forpliktelsene og ulike innenlandske klimaavgiftssystemer.

Den europeiske kvoteprisen innvirker på den norske økonomien gjennom flere kanaler. For det første vil kvoteplikten bety at EU ETS-omfattede virksomheter får en utslippspris svarende til kvoteprisen, som vil påvirke aktørene til å redusere utslippene gjennom ulike tilpasninger. For det andre vil gjenstående utslipp være kvotepliktige, og den andelen som ikke får gratiskvoter vil gi staten auksjons-inntekter/proveny. For det tredje vil kvotekjøp i internasjonale markeder påvirke driftsbalansen overfor utlandet.

Notatet skisserer ulike løsninger og konkluderer med å anbefale et opplegg som lett kan tilrettelegges for studier av eventuelle samspill mellom EU ETS-systemet og andre klimapolitiske målsettinger. Opplegget kan også enkelt oppdateres til nye data.

Innholdsfortegnelse for Økonomiske analyser (ØA) de siste 12 måneder

Innholdsfortegnelse for tidligere utgivelser av Økonomiske analyser kan fås ved henvendelse til Aud Walseth,

Statistisk sentralbyrå, telefon: 21 09 47 57, telefax: 21 09 00 40, E-post: Aud.Walseth@ssb.no

Økonomiske analyser

ØA 4/2011:

Konjunkturtrendene, 3-32.

Helge Brunborg og Inger Texmon: Befolkningsframskrivninger 2011-2100: Modell og forutsetninger, 33-45.

Helge Brunborg og Inger Texmon: Befolkningsframskrivninger 2011-2100: Nasjonale resultater, 46-51.

Inger Texmon og Helge Brunborg: Befolkningsframskrivninger 2011-2040: Regionale forutsetninger og resultater, 52-58.

ØA 5/2011:

Bjørn K.G. Wold, Geir Øvensen, Irene Tuveng og Ellen Cathrine Kiøsterud: Statistikk som bistand, 3-11.

Ann Christin Bøeng, Bente Halvorsen og Bodil M. Larsen: Vil subsidi-ering av energieffektivt utstyr løse miljøproblemene?, 12-16.

Mads Greaker: Innretning av støtte til biodrivstoff, 17-20.

Tor Skoglund: Hovedrevisjon av nasjonalregnskapet, 21-22.

ØA 6/2011:

Konjunkturtrendene, 3-29.

Kristian Gimming, Tore Halvorsen, Tor Skoglund og Knut Ø. Sørensen: Reviderte nasjonalregnskapstall, 30-37.

Dennis Fredriksen og Nils Martin Stølen: Pensjonsreformen – økte utgifter til alderspensjon motvirkes av sterkere vekst i arbeidsstyrken, 38-44.

Ann Christin Bøeng: Hvordan kan Norge nå sitt mål om fornybar energi i 2020? 45-55.

Hilde Eirin Pedersen: Bør forventet levealder beregnes for små befolkninger? 56-60.

Kjersti Helene Hernæs: Faste priser og kjedingsavvik – hvorfor summerer ikke fastpristallene seg? 61-63.

ØA 1/2012

Økonomisk utsyn over året 2011, 3-93.

ØA 2/2012

Helge Brunborg og Marianne Tønnessen: Befolkningsutviklingen, 3-11.

Christoph Böhringer, Brita Bye, Taran Fæhn og Knut Einar Rosendahl: Kontroll som virkemiddel mot karbonlekkasje – en sammenlikning av ulike tollscenarior, 12-17.

Kjersti Helene Hernæs: Helseregnskapet – et internasjonalt system, 18-23.

Christoffer Berge: Internasjonal sammenlikning av sykefravær, 24-29.

Aslaug Hurlen Foss: Stokatiske befolkningsprognoser for Norge 2012-2060, 30-34.

ØA 3/2012:

Konjunkturtrendene, 3-29.

Andreas Ravndal Kostøl og Magne Mogstad: Betydningen av økonomiske insentiver for arbeidsmarkedsdeltakelsen til uførepensjonister, 30-36.

Erling Holmøy: Gjør innvandring det lettere å finansiere velferdsstaten? 37-45.

Torstein Bye og Eirik S. Amundsen: Grønne og hvite sertifikater iblandt det sort, 46-53.

Hege Marie Gjefsen, Marit Linnea Gjelsvik, Kristian Roksvaag og Nils Martin Stølen: Utdannes det riktig kompetanse for fremtiden? 54-63.

Economic Survey

Economic trends for the Norwegian economy is published electronically.

http://www.ssb.no/kt_en/

Contact:

Andreas Benedictow,
andreas.benedictow@ssb.no,
tel. +47 21 09 47 98

Konjunkturindikatorer for Norge

Tabell	Side	Figur	Side
Konjunkturbarometeret		Konjunkturbarometeret	
1.1. Konjunkturbarometer, industri og bergverk. Sesongjustert og glattet	2*	1.1. Konjunkturbarometer i industri og bergverk. Produksjon og sysselsetting, faktisk utvikling	3*
		1.2. Konjunkturbarometer i industri og bergverk. Generell bedømmelse av utsiktene, neste kvartal	3*
		1.3. Konjunkturbarometer. Kapasitetsutnyttingsgraden ved nåværende produksjonsnivå	3*
		1.4. Konjunkturbarometer. Faktorer som begrenser produksjonen i industrien	3*
Ordre		Ordre	
2.1. Ordretilgang. Sesongjusterte og glattede verdiindekser	2*	2.1. Ordretilgang og ordreservert i industri ialt	3*
2.2. Ordreservert. Sesongjusterte og glattede verdiindekser	2*	2.2. Ordretilgang og ordreservert i bygg og anlegg i alt	3*
Arbeidskraft		Arbeidskraft	
3.1. Arbeidsmarked. 1 000 personer og prosent. Sesongjustert	4*	3.1. Arbeidsstyrke, sysselsatte og ukeverk fra AKU	5*
		3.2. Arbeidsledige og beholdning av ledige stillinger	5*
Produksjon		Produksjon	
4.1. Produksjon. Sesongjusterte volumindekser. 2005=100	4*	4.1. Produksjon. Olje og naturgass	5*
4.2. Produksjon og omsetning. Indekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	6*	4.2. Produksjon. Industri og kraftforsyning	5*
		4.3. Produksjon. Innsatsvarer og energivarer	5*
		4.4. Produksjon. Investerings- og konsumvarer	5*
		4.5. Produksjonsindeks for bygg og anlegg	7*
		4.6. Hotellovernattinger	7*
Investeringer		Investeringer	
5.1. Antatte og utførte investeringer ifølge SSBs investeringsstatistikk. Mrd. kroner	6*	5.1. Antatte og utførte investeringer i industri	7*
5.2. Investeringer. Mrd. kroner. Næringslivets samlede årsanslag for investeringsåret gitt på ulike tidspunkter	6*	5.2. Årsanslag for investeringer i industri og bergverk gitt på ulike tidspunkter	7*
5.3. Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid	8*	5.3. Årsanslag for investeringer i oljevirkomheten gitt på ulike tidspunkter	7*
		5.4. Årsanslag for investeringer i kraftforsyning gitt på ulike tidspunkter	7*
		5.5. Bygg satt i gang. Boliger	9*
		5.6. Bygg satt i gang. Driftsbygg	9*
		5.7. Bygg under arbeid	9*
Forbruk		Forbruk	
6.1. Forbruksindikatorer	8*	6.1. Detaljomsetning	9*
		6.2. Varekonsumindeks	9*
		6.3. Førstegangsregistrerte nye personbiler	9*
Priser		Priser	
7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og endring	11*
7.2. Produktpriser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	7.2. Produktpriser. Nivå og endring	11*
7.3. Prisindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	12*	7.3. Boligpriser	11*
7.4. Månedstjeneste og avtalt lønn. Indeks	12*	7.4. Spotpris elektrisk kraft	11*
		7.5. Spotpris råolje, Brent Blend	11*
		7.6. Spotpris aluminium og eksportprisindeks for treforedlingsprodukter	11*
Finansmarked		Finansmarked	
8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent	12*	8.1. 3 måneders eurorente	15*
8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent ..	13*	8.2. Utlånsrente og innskuddsrente	15*
8.3. Valutakurser, penge- og kredittindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs	13*	8.3. Valutakursindekser	15*
		8.4. Norges Banks penge- og kredittindikator	15*
Utenrikshandel		Utenrikshandel	
9.1. Eksport og import av varer. Mill. kroner. Sesongjustert	14*	9.1. Utenrikshandel	15*
9.2. Utenriksregnskap. Mill. kroner	14*	9.2. Driftsbalansen	15*

1.1. Konjunkturbarometer, industri og bergverk. Sesongjustert og glattet

	Faktisk utvikling fra foregående kvartal og forventet utvikling i kommende kvartal. Diffusjonsindeks ¹				Kapasitetsutnyttning Prosent	Generell bedømmelse av utsiktene i kommende kvartal	Faktorer som begrenser produksjonen. Prosent av foretakene			
	Produksjon		Sysselsetting				Etterspørsel	Kapasitet	Arbeidskraft	Råstoff
	Faktisk	Forventet	Faktisk	Forventet						
2009										
4. kvartal	48,0	50,7	42,6	42,1	77,0	50,5	76	4	2	3
2010										
1. kvartal	50,0	54,0	44,6	44,7	77,2	53,6	74	4	2	4
2. kvartal	51,5	56,2	45,7	47,2	77,8	56,1	73	5	2	4
3. kvartal	52,1	59,1	47,3	50,9	78,5	58,9	71	5	2	4
4. kvartal	53,5	61,0	50,6	53,4	79,1	61,0	67	6	3	4
2011										
1. kvartal	55,5	60,4	53,8	54,1	79,8	60,2	64	6	5	3
2. kvartal	56,1	58,6	55,0	53,3	80,2	57,5	64	6	5	3
3. kvartal	55,2	58,0	54,5	52,7	79,8	56,2	65	6	6	4
4. kvartal	53,9	57,7	53,8	52,3	79,7	56,1	65	6	7	4
2012										
1. kvartal	52,3	58,5	53,6	52,6	79,8	56,2	64	7	7	4
2. kvartal	51,0	59,9	53,4	53,3	79,5	56,4	63	7	7	5

¹ Beregnet som summen av andelen av foretakene som har svart STØRRE og halvparten av andelen av foretakene som har svart UENDRET.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.1. Ordretilgang. Sesongjusterte og glattede verdiindekser

	Ordrebasert industri. 2005=100					Bygg og anlegg. 2005=100			
	I alt	Metaller og metallvarer	Maskinindustri	Bygging av skip og oljeplattformer	Kjemiske råvarer	I alt	Anlegg	Boligbygg	Andre bygg
2009									
3. kvartal	92,6	92,4	65,9	63,6	127,8	104	127	58	121
4. kvartal	92,1	95,2	66,6	64,1	134,3	115	144	72	127
2010									
1. kvartal	96,1	99,3	76,3	71,2	141,2	114	147	73	121
2. kvartal	104,4	104,6	93,8	84,8	149,0	124	132	92	143
3. kvartal	116,4	111,9	121,5	101,8	157,6	107	107	90	119
4. kvartal	129,7	120,8	155,1	116,2	163,6	112	106	100	126
2011									
1. kvartal	140,4	129,8	186,9	122,9	164,6	132	156	109	134
2. kvartal	146,4	135,4	205,9	124,6	159,7	133	140	102	153
3. kvartal	147,8	136,4	208,9	126,3	151,1	117	142	82	129
4. kvartal	146,5	134,2	200,9	132,4	142,4	148	186	122	143
2012									
1. kvartal	145,2	130,6	188,6	142,1	135,3	143	197	111	134
2. kvartal	146,1	127,1	178,1	151,3	131,1	156	221	109	151

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

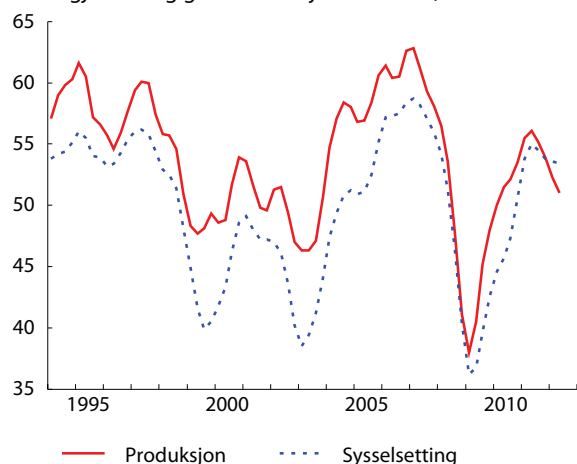
2.2. Ordrereserve. Sesongjusterte og glattede verdiindekser

	Ordrebasert industri. 2005=100					Bygg og anlegg. 2005=100			
	I alt	Metaller og metallvarer	Maskinindustri	Bygging av skip og oljeplattformer	Kjemiske råvarer	I alt	Anlegg	Boligbygg	Andre bygg
2009									
3. kvartal	165,8	134,4	375,7	112,4	233,7	114	131	60	150
4. kvartal	150,3	132,8	310,8	100,4	256,8	116	138	61	149
2010									
1. kvartal	140,2	130,7	262,8	95,3	275,5	127	157	69	155
2. kvartal	135,8	129,0	232,9	96,9	289,2	135	159	77	167
3. kvartal	137,5	128,7	219,3	104,0	300,4	136	148	88	171
4. kvartal	143,9	130,6	220,5	114,7	306,2	135	137	95	174
2011									
1. kvartal	152,6	133,7	234,4	126,4	300,3	150	160	112	180
2. kvartal	161,1	135,6	256,2	138,1	272,2	159	166	121	194
3. kvartal	167,8	134,5	281,5	148,9	223,6	159	168	119	194
4. kvartal	173,0	130,2	305,9	159,3	167,3	176	211	130	196
2012									
1. kvartal	176,8	123,9	326,6	170,3	115,6	186	238	137	196
2. kvartal	179,0	117,9	343,8	181,8	79,2	193	257	134	204

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

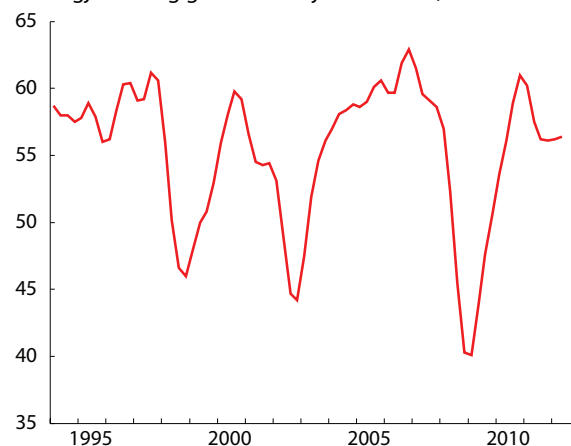

Fig. 1.1 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Produksjon og sysselsetting, faktisk utvikling, kvartal.
Sesongjustert og glattet diffusjonsindeks 1). Prosent

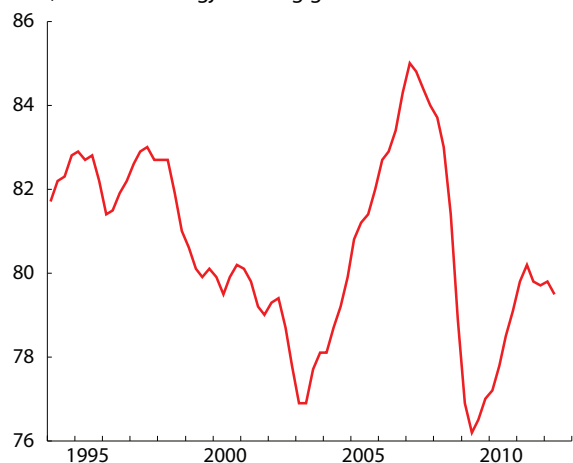
1) Se fotnote 1) til tabell 1.1
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.2 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Generell bedømmelse av utsiktene, neste kvartal.
Sesongjustert og glattet diffusjonsindeks 1). Prosent

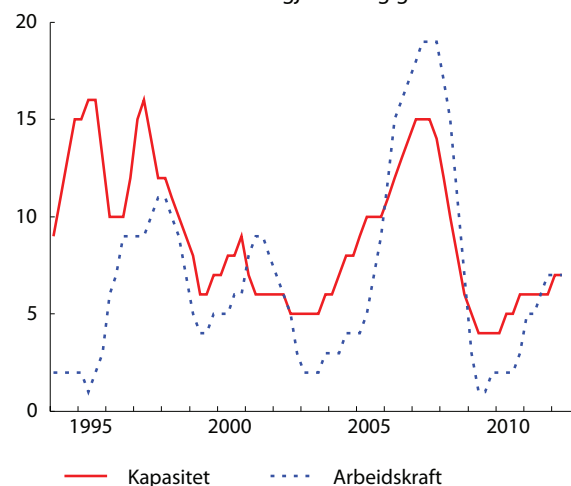
1) Se fotnote 1) til tabell 1.1
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.3 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Kapasitetsutnyttingsgraden ved nåværende produksjons-
nivå, kvartal. Sesongjustert og glattet. Prosent

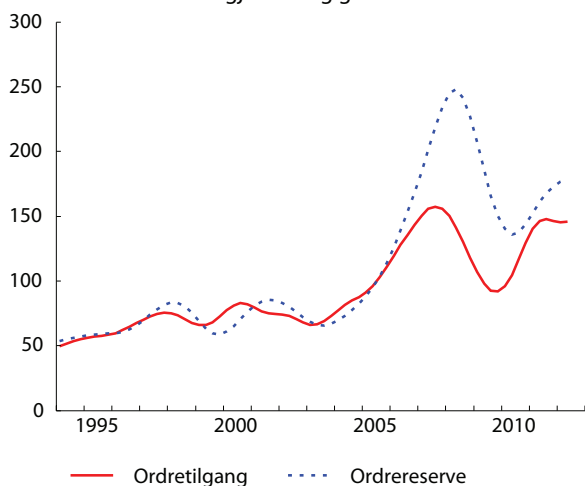
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.4 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Faktorer som begrenser produksjonen, kvartal.
Andel av foretakene. Sesongjustert og glattet. Prosent

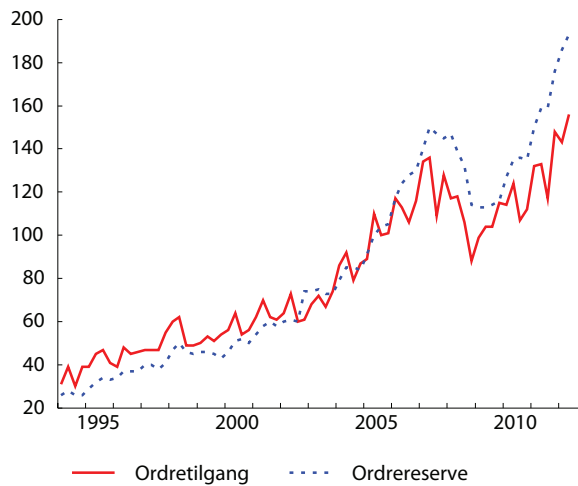
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 2.1 Ordre (kvartal). Ordrebaseret industri ialt
Ordretilgang og ordreserve.
Verdiindekser. Sesongjustert og glattet. 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 2.2 Ordre (kvartal). Bygg og anlegg ialt
Ordretilgang og ordreserve.
Verdiindekser. 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

3.1. Arbeidsmarked. 1000 personer og prosent. Sesongjustert

	Arbeidskraftundersøkelsen ¹					NAV				Sykefravær- statistikk
	Sysselsatte	Utførte ukeverk (37,5 timer)	Arbeids- styrken	Arbeids- ledige	Arbeids- ledighet. Prosent av arbeids- styrken	Registrerte ledige	Registrerte ledige og personer på tiltak	Tilgang på ledige stillinger	Beholdning av ledige stillinger	Syke- fraværs- prosent ²
2007	2 443	1 870	2 507	63	2,5	46,0	56,1	33,3	24,3	6,9
2008	2 524	1 951	2 591	67	2,6	42,5	53,4	29,7	26,6	7,0
2009	2 508	1 884	2 590	82	3,2	69,3	86,9	21,6	23,8	7,5
2010	2 508	1 897	2 602	94	3,6	74,6	91,3	19,6	24,3	6,8
2011	2 543	1 942	2 629	86	3,3	69,4	84,4	20,6	26,7	..
2011										
Mars	2 532	1 935	2 618	86	3,3	70,7	84,7	24,7	24,5	7,3
April	2 536	1 940	2 624	88	3,4	69,7	83,7	18,7	28,7	6,5
Mai	2 530	1 943	2 616	86	3,3	68,8	83,6	26,4	28,1	6,5
Juni	2 537	1 931	2 623	86	3,3	68,1	84,1	16,3	26,4	6,5
Juli	2 542	1 900	2 627	85	3,2	68,0	84,8	18,7	27,2	6,6
August	2 557	1 926	2 641	85	3,2	68,5	86,0	20,9	26,6	6,6
September	2 556	1 951	2 643	87	3,3	68,0	85,5	17,7	26,6	6,6
Oktober	2 560	1 982	2 649	90	3,4	67,9	84,9	19,1	26,8	6,5
November	2 562	1 977	2 651	90	3,4	67,0	84,5	23,1	27,7	6,5
Desember	2 569	1 976	2 657	89	3,3	67,9	85,1	18,5	27,0	6,5
2012										
Januar	2 578	1 978	2 665	87	3,3	65,1	82,7	22,1	..	6,9
Februar	2 584	1 973	2 669	85	3,2	65,3	82,0	19,4	..	6,9
Mars	2 587	1 984	2 669	81	3,0	64,8	80,6	20,2	..	6,9
April	2 595	1 990	2 676	81	3,0	64,9	80,8	16,9	..	..
Mai	2 596	1 992	2 677	81	3,0	65,6	81,5	22,3	..	..
Juni	2 594	1 995	2 675	82	3,0	66,8	83,8	17,9	..	..
Juli	..	..	..	..	..	67,0	84,7	22,7	..	..
August	..	..	..	..	..	65,5	83,4	17,3	..	..

¹ Tre måneders glidende sentrert gjennomsnitt. Tallene for februar, mai, august og november gir gjennomsnittet for henholdsvis 1., 2., 3. og 4. kvartal.

² Egen- og legemeldte sykefraværsdagsverk som prosent av avtalte dagsverk, kvartalstall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og NAV.

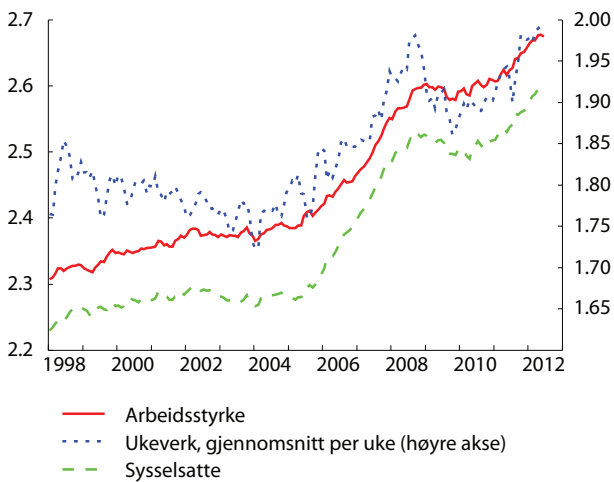
4.1. Produksjon. Sesongjusterte volumindekser. 2005=100

	Etter næring				Etter sluttanvendelse			
	Total indeks ¹	Utvinning og utvinnings- tjenester	Industri	Kraft- forsyning	Innsats- varer	Investerings- varer	Konsum- varer	Energi- varer
2007	96,7	90,8	111,2	99,5	107,3	125,4	103,3	91,6
2008	97,1	90,2	114,7	103,7	107,7	142,2	100,8	91,1
2009	93,3	87,6	107,6	95,8	99,9	144,7	94,4	87,6
2010	88,1	80,2	110,4	91,0	105,2	143,7	95,9	79,7
2011	83,7	73,6	112,0	93,7	111,4	149,7	93,6	73,1
2011								
Januar	85,3	76,8	112,3	78,0	107,8	145,3	96,4	75,6
Februar	85,1	75,7	112,4	82,8	108,0	147,1	95,5	74,6
Mars	84,9	74,8	113,7	85,8	112,5	146,3	94,5	73,0
April	83,0	72,9	111,8	83,0	111,5	142,6	96,5	70,9
Mai	80,3	67,0	113,0	94,7	109,4	149,4	98,1	66,7
Juni	85,2	73,2	111,0	107,3	115,1	143,7	93,4	70,5
Juli	83,6	71,5	109,0	108,3	109,6	143,9	92,0	72,3
August	86,6	74,6	112,7	107,9	111,3	155,0	93,0	75,3
September	86,6	75,3	114,1	99,7	113,5	154,3	93,0	74,1
Oktober	85,0	73,6	112,9	96,9	113,5	155,4	90,5	72,8
November	85,9	74,5	113,1	99,0	113,9	155,9	92,2	74,0
Desember	84,2	72,9	112,9	93,4	113,0	157,8	91,7	73,1
2012								
Januar	87,6	75,0	114,2	105,2	116,6	158,6	92,1	75,2
Februar	87,5	74,6	113,4	110,9	116,8	158,0	91,6	75,3
Mars	87,3	74,5	112,9	109,6	110,6	158,5	93,9	74,9
April	89,4	76,0	114,2	120,4	110,4	156,8	95,0	77,4
Mai	90,9	77,8	114,9	124,4	113,4	161,4	95,3	75,6
Juni	91,4	78,8	115,8	119,4	112,0	163,9	97,2	78,3

¹ Olje- og gassutvinning, industri, bergverk og kraftforsyning.

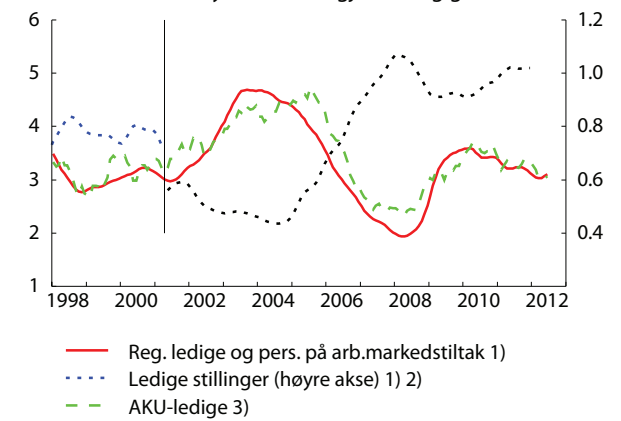
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 3.1 Arbeidsstyrke, sysselsatte og ukeverk
Millioner. Sesongjusterte og glattede månedstall.

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

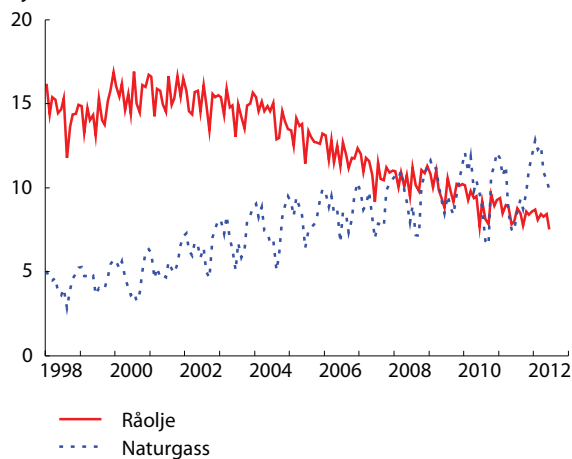
Fig. 3.2 Arbeidsledige og beholdning av ledige stillinger, månedstall
Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

1) Justert bakover for brudd i serien fra januar 99.
2) Brudd i serien fom. mai 2001.
3) Brudd i serien fom. 2006.

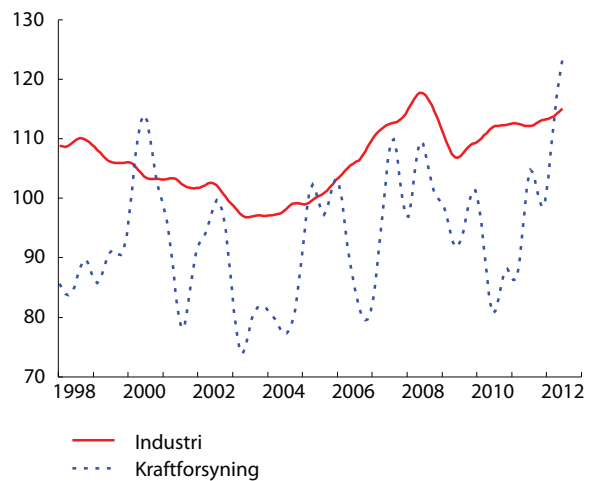
Kilde: NAV og Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.1 Produksjon: Olje og naturgass
Råolje (mill tonn) og naturgass (mrd. Sm³)
Ujusterte månedstall 1).

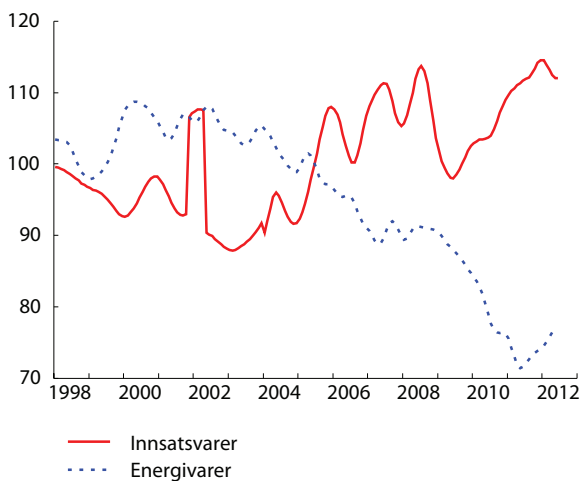
1) Brudd i seriene fra og med 2004.
Kilde: Oljedirektoratet.

Fig. 4.2 Produksjon: Industri og kraftforsyning
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 2005=100
Månedstall

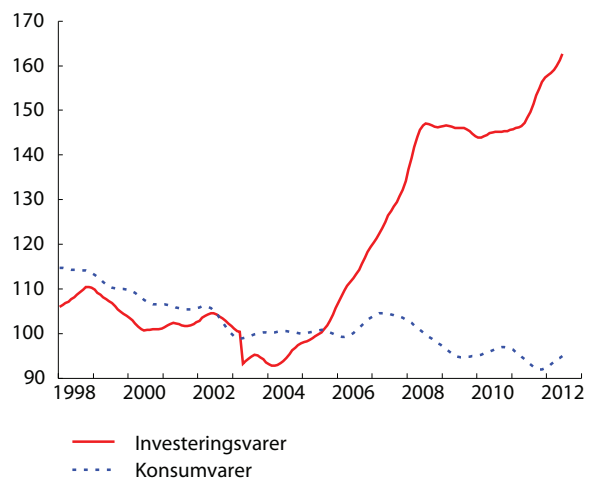
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.3 Produksjon: Innsatsvarer og energivarer
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 2005=100
Månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.4 Produksjon: Investerings- og konsumvarer
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 2005=100
Månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

4.2. Produksjon og omsetning. Indekser

	Bygge- og anleggsproduksjon. Volum						Næringslivstjenester og omsetning og drift av fast eiendom. Verdi			Hotellomsetning. Verdi
	I alt		Bygg i alt		Anlegg		Omsetning og drift av fast eiendom. Nivå	Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting. Nivå	Forretningsmessig tjenesteyting. Nivå	Nivå
	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent				
			2005=100				2005=100		1992=100	
2009	104,1	-8,7	104,2	-8,0	103,5	-10,7	171,6	150,6	145,3	221,0
2010	104,2	0,1	104,5	0,4	101,9	-1,5	187,7	161,7	158,9	229,1
2011	107,4	3,0	105,2	0,7	113,6	11,1	196,9	172,4	178,1	244,2
2009										
4. kvartal	107,7	-8,7	107,4	-8,1	108,5	-10,0	180,0	168,8	153,5	196,0
2010										
1. kvartal	102,0	-5,1	103,4	-4,9	95,7	-6,5	177,2	151,1	143,9	195,8
2. kvartal	105,4	2,0	106,7	3,5	99,7	-3,8	185,6	165,3	155,0	241,9
3. kvartal	98,6	0,5	98,1	0,5	99,6	0,2	190,9	144,1	164,9	273,2
4. kvartal	110,6	2,7	109,9	2,3	112,5	3,7	196,7	186,2	171,4	204,9
2011										
1. kvartal	106,4	4,3	107,8	4,3	100,0	4,5	190,9	163,6	162,8	220,8
2. kvartal	105,6	0,2	104,7	-1,9	107,5	7,8	196,0	178,8	175,1	249,1
3. kvartal	100,2	1,6	96,8	-1,3	110,9	11,3	197,5	155,9	184,5	284,0
4. kvartal	117,2	6,0	111,7	1,6	135,5	20,4	204,0	209,1	191,3	222,3
2012										
1. kvartal	117,1	10,1	113,9	5,7	127,0	27,0	207,8	182,1	178,5	236,4
2. kvartal	115,1	9,0	111,0	6,0	128,4	19,4	216,6	198,7	192,1	256,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5.1. Antatte og utførte investeringer ifølge SSBs investeringsstatistikk.¹ Mrd. kroner

	Industri		Kraftforsyning		Antatte i alt	Oljevirksomhet (ujustert)				
	Antatte, sesongjust.	Utførte, ujustert	Utførte, sesongjust.	Utførte		Utførte				
						I alt	Leting	Utbygging	Felt i drift	Rørtransport
2009	.	21,9	22,5	12,6	.	135,3	27,9	36,6	63,6	0,5
2010	.	18,0	18,0	14,6	.	124,9	25,5	30,4	62,2	0,6
2011	.	18,8	18,8	16,9	.	145,8	27,4	37,5	75,5	0,5
2010										
3. kvartal	5,1	3,8	4,0	3,9	37,2	30,5	5,6	7,6	15,5	0,1
4. kvartal	5,4	5,8	4,6	4,9	40,6	32,9	7,4	5,7	17,8	0,1
2011										
1. kvartal	5,1	3,6	4,5	2,9	35,3	31,8	6,1	7,2	16,8	0,2
2. kvartal	5,3	4,6	4,7	4,4	38,7	34,6	6,3	9,2	17,6	0,1
3. kvartal	5,6	4,5	4,7	4,2	40,4	38,8	8,1	10,2	19,3	0,1
4. kvartal	5,6	6,2	4,9	5,4	47,1	40,3	6,5	10,8	21,8	0,1
2012										
1. kvartal	5,7	4,0	5,0	3,4	46,9	38,5	6,6	10,5	20,5	0,1
2. kvartal	5,4	5,1	5,1	4,5	48,3	43,0	6,4	12,4	23,1	0,0
3. kvartal	5,2	..	..	..	..	..	..	..	..	..

¹ Tallene for antatte og utførte investeringer i et kvartal er hentet fra henholdsvis investeringsundersøkelsen forrige og samme kvartal.

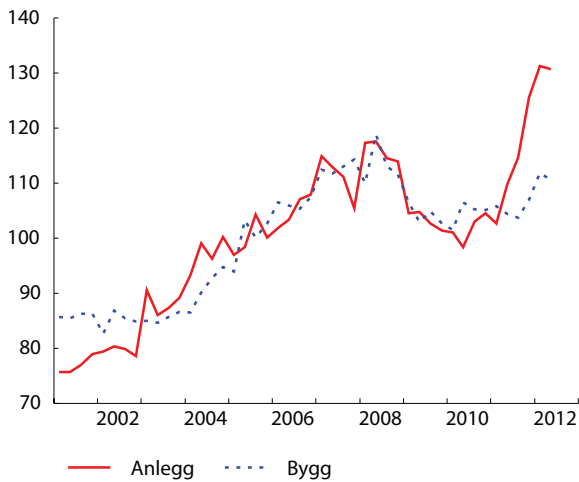
Kilde: Statistisk sentralbyrå

5.2. Investeringer. Mrd. kroner. Næringsens samlede årsanslag for investeringsåret (år t) gitt på ulike tidspunkter i året før investeringsåret (t-1), i investeringsåret (t) og året etter investeringsåret (t+1)

	Industri og bergverksdrift				Kraftforsyning				Oljevirksomhet			
	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013
År t-1												
2. kvartal	18,1	15,7	16,0	15,3	14,0	19,0	19,6	21,1	136,1	146,3	143,2	194,3
3. kvartal	18,3	16,4	17,3	16,3	15,4	20,1	20,7	21,4	145,4	149,0	172,0	..
4. kvartal	18,7	18,9	18,4	..	16,3	18,4	20,0	..	138,5	150,8	184,6	..
År t												
1. kvartal	20,7	20,2	19,8	..	14,5	18,9	22,3	..	135,6	141,1	186,0	..
2. kvartal	19,6	19,8	21,0	..	14,7	18,7	21,7	..	139,6	144,4	186,6	..
3. kvartal	20,5	20,9	21,2	..	15,1	19,0	20,9	..	139,4	151,7	..	..
4. kvartal	20,0	20,1	..	..	14,5	17,3	..	..	133,0	152,6	..	..
År t+1												
1. kvartal	19,7	20,1	..	..	14,6	16,9	..	..	125,4	146,0	..	..

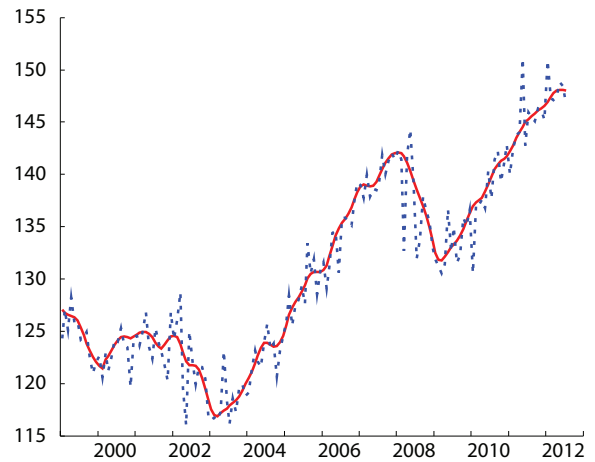
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.5 Produksjonsindeks for bygg og anlegg
Kvartalsvis volumindeks. 2005=100.
Sesongjustert

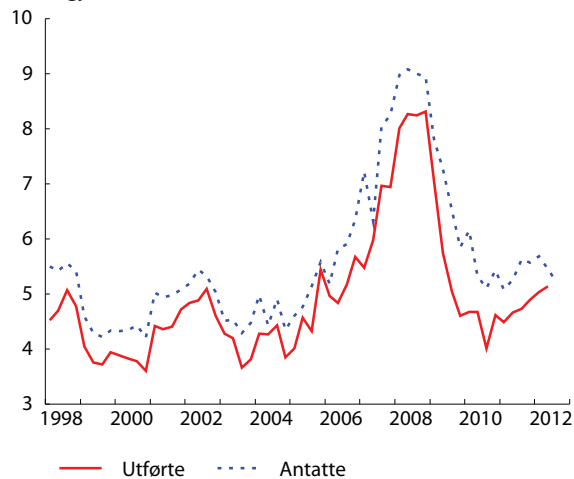
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.6 Hotellovernattinger
Månedsindeks. 1992=100. Sesongjustert og trend

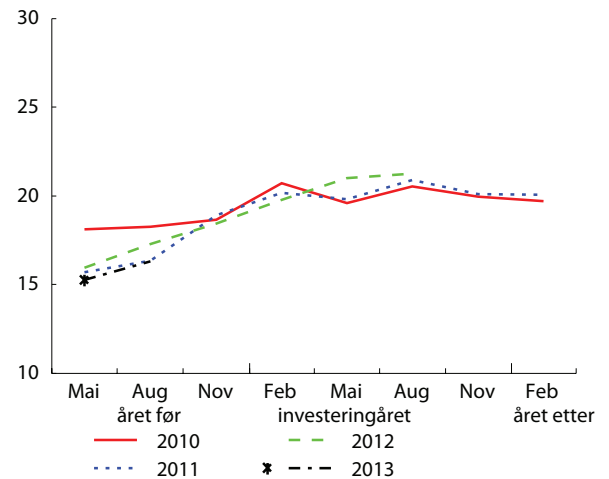
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.1 Investeringer: Industri
Antatte og utførte per kvartal. Milliarder kroner.
Sesongjustert

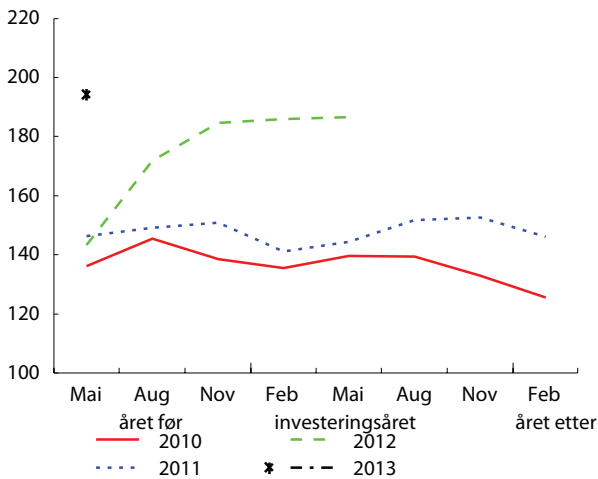
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Fig. 5.2 Investeringer: Industri og bergverksdrift
Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2010-2013
Milliarder kroner

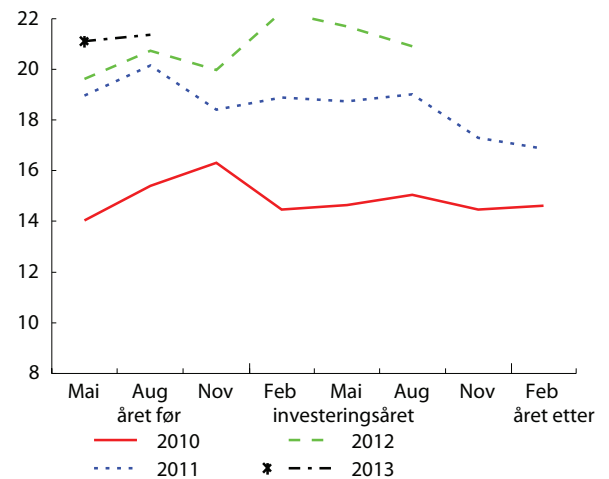
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.3 Investeringer: Oljevirksomhet
Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2009-2012
Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.4 Investeringer: Kraftforsyning
Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2010-2013
Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5.3. Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid

	Bygg satt igang					Bygg under arbeid. Bruksareal. 1000 kvm. Utgangen av perioden		
	Antall boliger		Bolig bruksareal. 1000 kvm.		Andre bygg. Bruksareal. 1000 kvm. Trend ¹	Boliger. Trend	Andre bygg. Trend	
	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent				
2008	25 950	-20,0	3 379	-16,0	5 502	4 953	8 615	
2009	19 748	-24,0	2 749	-19,0	4 422	4 723	8 948	
2010	21 145	7,0	3 059	11,0	5 021	5 112	10 227	
2011	27 735	31,0	3 805	24,0	4 957	5 796	9 687	
2011								
Februar	2 316	43,8	322	35,9	416	5 230	9 072	
Mars	2 505	28,2	349	22,3	415	5 305	9 129	
April	3 210	12,1	421	8,6	413	5 394	9 178	
Mai	2 388	-1,0	315	-3,0	410	5 484	9 210	
Juni	2 044	-11,8	278	-12,4	406	5 564	9 231	
Juli	2 480	-19,9	349	-19,9	402	5 629	9 259	
August	2 100	-24,1	290	-23,0	398	5 681	9 310	
September	1 948	-22,0	282	-21,3	395	5 726	9 383	
Oktober	2 473	-12,6	341	-14,6	395	5 765	9 456	
November	1 946	2,3	271	-3,6	396	5 796	9 493	
Desember	2 295	21,6	304	11,2	400	5 824	9 475	
2012								
Januar	1 914	40,3	273	23,3	406	5 848	9 420	
Februar	1 929	55,0	290	33,3	413	5 869	9 367	
Mars	2 553	62,1	309	38,6	421	5 889	9 352	
April	2 381	66,9	320	42,6	428	5 910	9 372	
Mai	2 757	68,0	360	43,7	434	5 931	9 413	
Juni	3 098	60,1	377	37,8	439	5 952	9 460	
Juli	3 011	77,8	369	57,4	443	5 972	9 504	

¹ Tallene omfatter ikke bygg til jordbruk, skogbruk og fiske.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

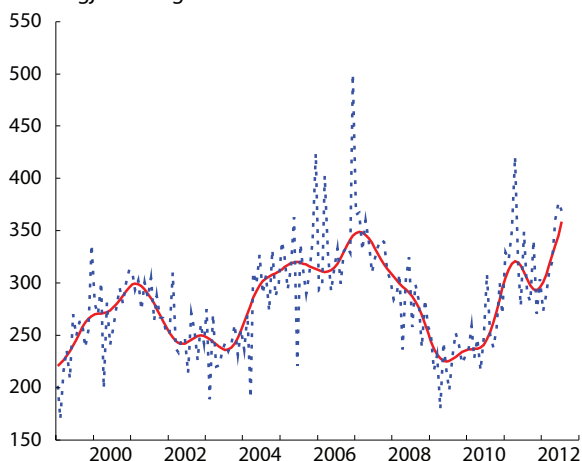
6.1. Forbruksindikatorer

	Detaljomsætningsvolum		Varekonsumindeks ¹		Førstegangsregistrerte personbiler		Hotellovernattinger, ferie og fritid	
	Sesongjustert indeks	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert indeks	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert nivå. 1000 biler	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert nivå. 1000 overnattinger	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate
	2005=100		2005=100					
2007	112,6	6,9	112,5	7,3	13,7	16,6	8 749,0	1,9
2008	114,7	2,2	113,6	1,4	11,5	-14,6	8 358,0	-3,1
2009	115,4	0,4	113,3	-0,5	10,5	-4,4	8 355,0	2,0
2010	117,3	1,7	118,1	4,4	13,3	30,5	8 911,0	7,6
2011	119,7	2,2	119,7	1,5	14,1	6,2	9 382,0	4,9
2011								
Mars	118,4	1,8	116,4	-0,7	14,0	-0,3	813,0	3,1
April	119,2	0,6	117,6	0,5	14,0	-7,5	788,0	4,7
Mai	119,7	1,9	118,1	1,7	14,9	-10,2	776,0	1,5
Juni	120,0	3,0	117,9	2,6	13,5	-7,2	792,0	3,1
Juli	119,6	3,2	117,5	2,7	13,4	-1,0	781,0	1,5
August	121,4	2,9	119,0	2,2	14,0	7,3	786,0	1,5
September	120,9	2,7	118,7	1,3	13,9	11,5	784,0	1,5
Oktober	121,3	3,2	118,8	0,8	14,3	12,4	787,0	0,0
November	121,0	4,1	118,3	1,4	14,3	10,1	785,0	0,0
Desember	120,7	5,5	118,5	2,9	14,2	6,9	770,0	1,5
2012								
Januar	121,8	6,4	118,9	4,6	14,2	3,7	807,0	0,0
Februar	123,4	6,5	119,8	5,8	14,2	2,5	796,0	1,5
Mars	124,3	6,1	119,6	5,7	14,7	2,1	780,0	1,5
April	123,9	4,9	121,2	4,4	14,1	1,3	782,0	1,5
Mai	125,9	3,5	122,3	2,4	14,7	1,3	845,0	3,1
Juni	124,0	2,4	120,7	0,7	14,1	1,7	792,0	3,1
Juli	124,3	1,4	120,5	0,0	14,4	1,8	797,0	3,1
August	..	..	..	..	14,5	1,6	..	..

¹ Indikatoren bygger på informasjon om detaljomsætningsvolum, førstegangsregistrering av personbiler (antall) og volumindikatorer for omsetning av tobakk, øl, mineralvann, elektrisk kraft, bensin, brensel og fjernvarme. Vektene er hentet fra det kvartalsvise nasjonalregnskapet (KNR).

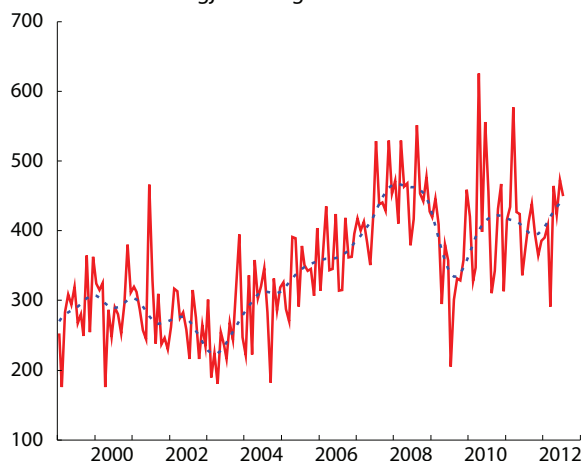
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.5 Bygg satt igang. Boliger
Bruksareal. 1000 kvm. månedstall
Sesongjustert og trend

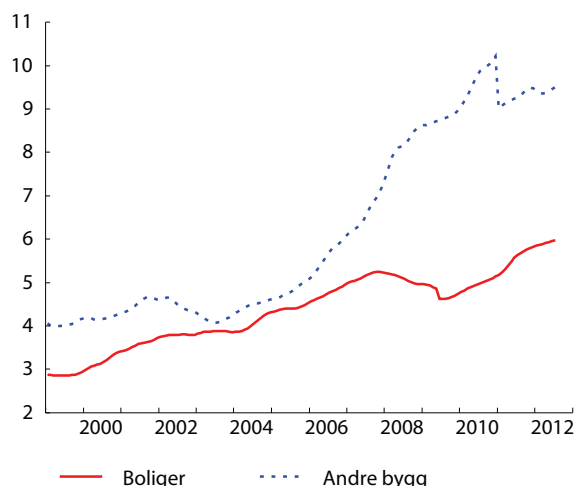
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.6 Bygg satt igang. Driftsbygg
Bruksareal. 1000 kvm.
Månedstall. Sesongjustert og trend.

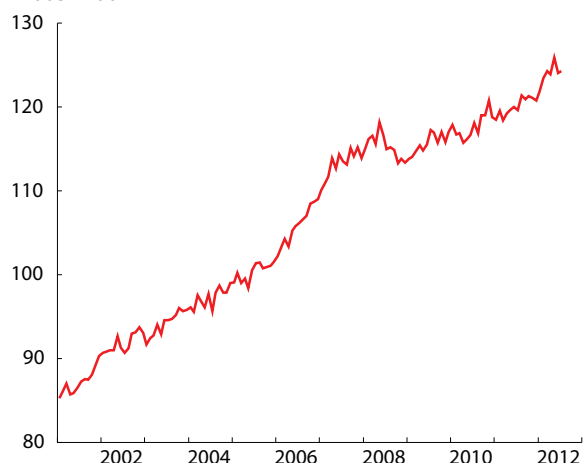
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.7 Bygg under arbeid
Bruksareal. Mill. kvm. Månedstall. Trend

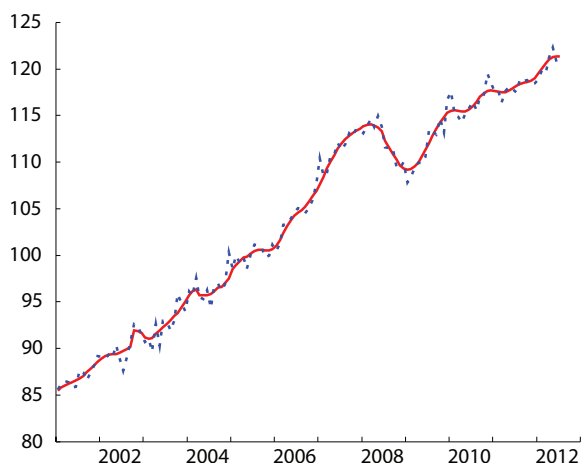
1) Brudd i statistikken for andre bygg fom. 2011.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.1 Detaljomsetning
Volumindeks. Månedstall. Sesongjustert
2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.2 Varekonsumindeks
Volum. Månedstall. Sesongjustert og trend
2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.3 Førstegangsregistrerte personbiler
1000 stk. Månedstall. Sesongjustert og trend

Kilde: Vegdirektoratet og Statistisk sentralbyrå.

7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Konsumprisindeks (KPI)		KPI ekskl. energiprodukter		KPI-JAE ¹ Endring	Harmonisert konsumprisindeks		Førstegangsomsetning innenlands		Byggekostnadsindeks for boliger	
	Nivå	Endring	Nivå	Endring		Norge Endring	Euroomr. Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring
	1998=100		1998=100					2000=100		2000=100	
2007	118,6	0,8	115,3	1,6	1,4	0,7	2,3	119,6	1,0	132,4	7,4
2008	123,1	3,8	118,2	2,5	2,6	3,4	3,3	130,3	9,0	139,9	5,7
2009	125,7	2,1	121,4	2,7	2,6	2,3	0,3	130,1	-0,2	143,2	2,3
2010	128,8	2,5	123,1	1,4	1,4	2,4	1,6	137,8	5,9	147,7	3,2
2011	130,4	1,2	124,4	1,1	0,9	1,2	2,7	144,8	5,1	153,1	3,6
2011											
Februar	130,2	1,2	123,7	0,9	0,8	1,1	2,4	145,7	7,1	151,2	3,7
Mars	130,6	1,0	124,0	1,1	0,8	0,9	2,7	147,0	7,2	151,8	3,8
April	131,3	1,3	125,0	1,5	1,3	1,3	2,8	146,6	6,5	152,2	3,5
Mai	131,0	1,6	124,7	1,2	1,0	1,6	2,7	146,4	7,1	153,0	3,6
Juni	130,5	1,3	124,5	0,8	0,7	1,3	2,7	145,2	5,6	153,3	3,7
Juli	130,2	1,6	124,4	1,2	1,2	1,5	2,5	144,6	5,4	153,3	3,7
August	129,4	1,3	123,7	0,8	0,8	1,3	2,5	143,4	4,7	153,5	3,6
September	130,6	1,6	125,1	1,3	1,2	1,6	3,0	143,3	4,0	153,5	3,5
Oktober	130,5	1,4	125,1	1,3	1,2	1,3	3,0	143,4	3,7	154,3	3,6
November	130,5	1,2	125,0	1,2	1,0	1,2	3,0	144,2	2,9	155,1	3,5
Desember	130,6	0,2	125,2	1,2	1,0	-0,1	2,7	143,3	-0,4	155,2	3,5
2012											
Januar	130,4	0,5	124,7	1,5	1,3	0,3	2,7	144,6	-0,1	155,7	3,3
Februar	131,7	1,2	125,6	1,5	1,3	1,0	2,7	146,5	0,5	156,2	3,3
Mars	131,6	0,8	126,0	1,6	1,5	0,5	2,7	145,3	-1,2	156,7	3,2
April	131,7	0,3	126,2	1,0	0,7	-0,1	2,6	145,3	-0,9	157,1	3,2
Mai	131,7	0,5	126,6	1,5	1,4	0,2	2,4	144,0	-1,6	157,5	2,9
Juni	131,1	0,5	126,2	1,4	1,2	0,0	2,4	142,9	-1,6	157,6	2,8
Juli	130,5	0,2	126,3	1,5	1,3	-0,2	2,4	142,2	-1,7	157,8	2,9

¹ Justert for avgiftsendringer og uten energivarer.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

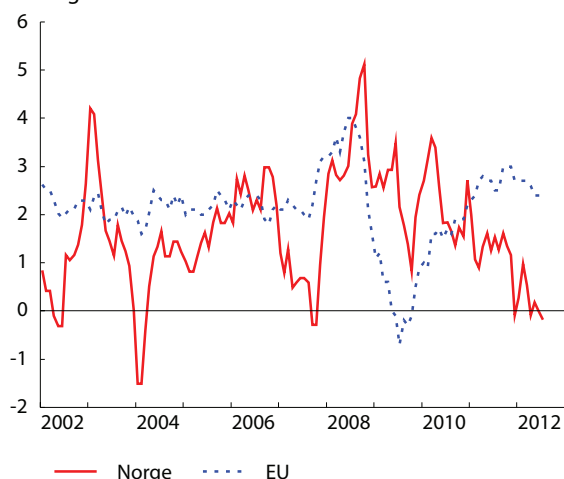
7.2. Produktpriser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før der det framgår

	Produsentprisindeks ¹ . Industri		Spotpriser			Eksportprisindeks, treforedlingsprodukter. 2000=100	Eksportpris, laks. Nivå. NOK pr. kg	
	Nivå. 2000=100	Endring	Elektrisk kraft, systempris. Øre pr. kWh	Brent Blend. NOK pr. fat	Brent Blend. USD pr. fat			Aluminium. NOK pr. tonn
2006	120,8	7,8	39,1	422,9	66,1	14 627,5	128,3	32,4
2007	127,9	5,9	22,4	422,5	72,7	12 847,9	136,8	26,6
2008	135,9	6,3	36,9	536,4	98,4	12 322,5	137,1	27,0
2009	136,0	0,2	30,7	388,1	62,6	8 995,0	154,0	30,9
2010	145,0	6,6	42,5	484,3	80,3	12 510,6	174,4	37,3
2011	155,7	7,5	36,7	620,5	110,9	12 662,5	221,3	33,0
2011								
Mars	157,0	9,6	50,3	640,8	114,7	13 312,5	220,1	40,7
April	158,5	9,6	42,1	664,1	123,1	13 110,9	217,0	42,7
Mai	157,4	8,6	42,7	626,8	114,5	13 177,4	218,2	39,2
Juni	156,2	7,7	37,9	619,2	113,9	12 800,2	220,6	32,7
Juli	156,7	8,0	30,2	635,5	116,8	12 663,6	226,7	31,1
August	155,3	7,0	31,3	597,3	109,9	12 455,6	218,5	28,4
September	155,7	6,9	22,3	617,3	109,9	12 775,1	223,1	26,4
Oktober	155,4	6,1	21,6	613,3	108,8	12 226,5	234,3	23,4
November	155,2	5,1	32,0	634,5	110,5	11 403,5	221,1	25,1
Desember	155,0	3,1	26,1	634,5	107,7	11 412,0	225,7	26,9
2012								
Januar	157,0	3,3	28,6	662,3	111,5	12 708,6	225,8	25,7
Februar	157,9	2,4	37,2	679,2	119,1	12 641,2	221,7	28,1
Mars	159,6	1,7	22,0	710,1	124,5	12 449,9	209,9	28,1
April	160,5	1,3	24,0	692,4	120,5	11 730,4	206,9	29,2
Mai	158,4	0,6	21,6	652,6	110,3	11 793,9	224,8	29,6
Juni	156,9	0,4	18,9	576,3	95,9	11 374,6	221,3	26,8
Juli	157,6	0,6	10,3	622,4	102,7	11 405,7	..	26,9
August	..	..	..	664,8	112,7	..	..	..

¹ I motsetning til den ordinære produsentprisindeksen, kan denne revideres i etterkant. Den helt korrekte betegnelsen på denne statistikken er vareprisindeksen.
Kilde: Statistisk sentralbyrå og Reuters EcoWin.

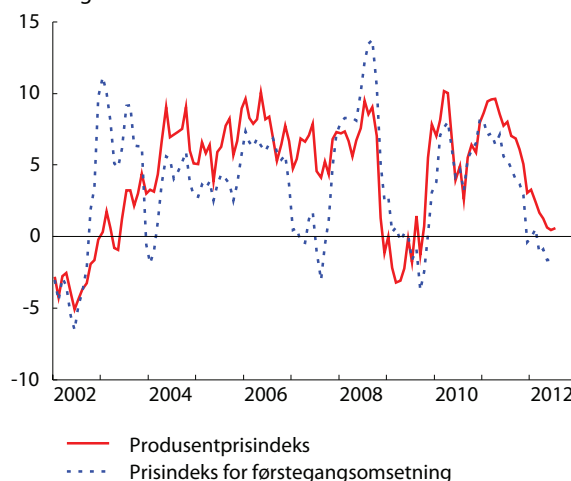

Fig. 7.1 Harmonisert konsumprisindeks Norge og EU
Endring fra samme måned året før. Prosent

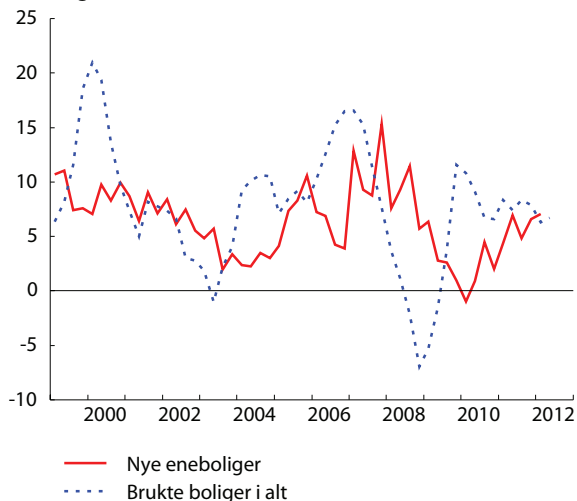
Kilde: Eurostat.

Fig. 7.2 Produsentprisindeks for industri og prisindeks for førstegangsomsetning innenlands
Endring fra samme måned året før. Prosent

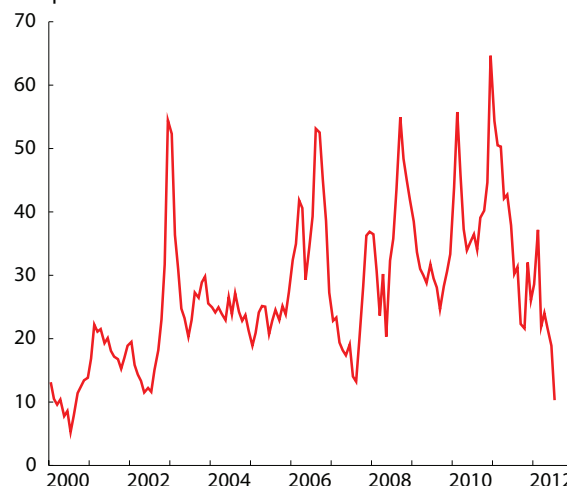
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 7.3 Boligpriser
Endring fra samme kvartal året før. Prosent

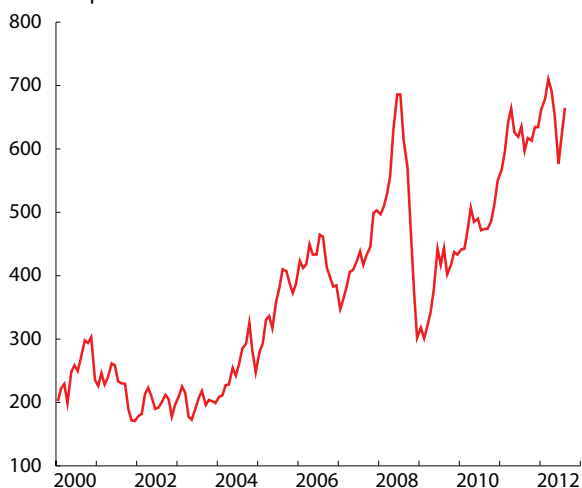
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 7.4 Spotpris elektrisk kraft, systempris
Øre pr. kWh. Månedstall

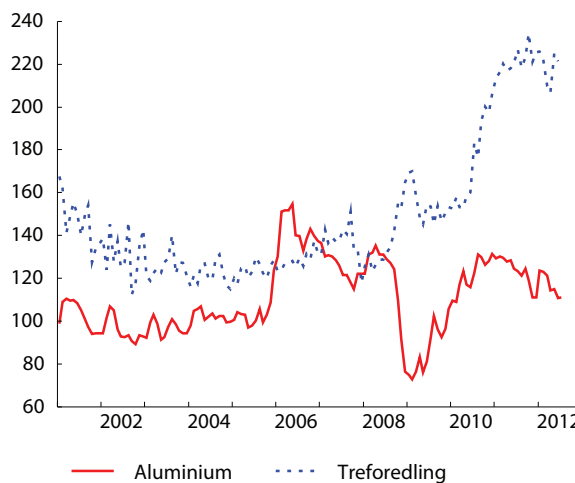
Kilde: Nord Pool.

Fig. 7.5 Spotpris råolje, Brent Blend
Kroner pr. fat. Månedstall

Kilde: Reuters EcoWin.

Fig. 7.6 Spotpris aluminium og eksportpris for treforedlingsprodukter
Månedsindeks. 1994=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.3. Prisindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Engroshandel		Nye eneboliger		Boligpriser (brukte boliger)							
	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Alle boligtyper		Enebolig		Småhus		Blokkleilighet	
					Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring
	2005=100		2000=100		2005=100		2005=100		2005=100		2005=100	
2008	114,4	6,3	169,1	8,5	126,6	-1,1	128,4	0,9	127,4	-1,7	121,2	-5,4
2009	113,7	-0,5	174,4	3,2	129,1	2,2	130,1	1,5	129,4	1,9	126,3	4,6
2010	118,8	4,4	177,2	1,6	139,7	8,3	140,6	8,1	141,6	9,5	135,6	7,4
2011	126,6	6,6	187,3	5,7	150,9	8,0	150,6	7,2	152,9	8,0	149,5	10,3
2009												
4. kvartal	114,7	0,3	175,1	1,0	131,8	11,6	132,0	9,7	133,0	12,5	130,4	16,0
2010												
1. kvartal	116,4	3,7	172,1	-1,0	136,3	10,8	137,2	10,4	137,9	11,8	132,4	11,0
2. kvartal	118,4	4,6	175,7	0,9	141,3	9,1	143,5	9,2	141,9	10,1	135,3	8,1
3. kvartal	119,5	4,1	182,3	4,5	140,6	6,7	141,0	6,5	143,1	8,3	137,1	5,4
4. kvartal	120,7	5,2	178,6	2,0	140,5	6,6	140,5	6,4	143,3	7,7	137,5	5,4
2011												
1. kvartal	126,2	8,4	179,6	4,4	147,7	8,4	147,5	7,5	150,4	9,1	145,3	9,7
2. kvartal	127,9	8,0	187,9	6,9	151,8	7,4	152,8	6,5	152,9	7,8	148,1	9,5
3. kvartal	125,6	5,1	191,1	4,8	152,3	8,3	151,7	7,6	154,1	7,7	152,0	10,9
4. kvartal	126,6	4,9	190,4	6,6	151,6	7,9	150,5	7,1	154,0	7,5	152,2	10,7
2012												
1. kvartal	128,4	1,7	192,3	7,1	157,0	6,3	155,5	5,4	160,0	6,4	157,7	8,5
2. kvartal	128,9	0,8	.	.	162,0	6,7	161,6	5,8	163,1	6,7	161,6	9,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.4. Månedstjeneste og avtalt lønn. Indeks. 2005=100

	Månedstjeneste ialt ¹					Avtalt lønn ²				
	Industri	Olje- og gassutvinning og bergverksdrift	Bygge- og anleggsvirksomhet	Samferdsel	Forretningsmessig tj. yting og eienomsdrift	Industri	Olje- og gassutvinning og bergverksdrift	Bygge- og anleggsvirksomhet	Samferdsel	Forretningsmessig tj. yting og eienomsdrift
2010										
1. kvartal	125,5	131,5	123,0	122,6	120,5	122,3	124,9	123,0	123,7	119,6
2. kvartal	126,9	127,1	122,0	123,4	119,3	122,4	125,5	123,5	123,9	118,9
3. kvartal	125,8	125,6	121,6	126,4	124,0	125,7	128,2	124,3	127,8	124,4
4. kvartal	127,2	125,7	123,7	126,3	122,4	126,9	129,8	125,2	128,7	125,9
2011										
1. kvartal	132,8	140,0	124,7	129,0	129,1	127,1	129,8	125,9	129,4	126,9
2. kvartal	130,5	129,8	126,2	128,2	127,1	128,6	131,5	126,9	129,5	127,9
3. kvartal	132,6	131,5	125,1	130,9	127,8	131,9	134,1	129,1	132,3	128,0
4. kvartal	132,3	125,8	125,3	132,1	125,1	133,7	135,2	129,6	133,7	129,7
2012										
1. kvartal	138,9	150,5	128,6	133,3	130,8	134,6	136,2	130,7	133,7	130,1
2. kvartal	137,6	133,9	131,3	135,2	134,2	134,7	137,8	131,7	133,8	133,0

¹ Månedslønn omfatter avtalt månedslønn, uregelmessige tillegg og bonus. ² Avtalt lønn ved utgangen av kvartalet.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent

	Utlånsrente ¹				Innskuddsrente ²	NOK 3mnd eurorente ³	Effektiv rente på statsobligasjoner ³		
	Bankutlån i alt	Statlige låneinstitutter	Forsikrings-selskap	Kredittforetak			Bankinnskudd i alt	3 år	5 år
2008	7,3	4,5	6,1	6,4	5,0	6,1	4,5	4,4	4,5
2009	4,9	4,0	4,2	4,0	2,4	2,3	2,7	3,3	4,0
2010	4,5	2,8	3,8	3,5	2,1	2,4	2,5	2,8	3,5
2011	4,7	2,8	4,0	3,7	2,4	2,8	2,2	2,6	3,1
2010									
2. kvartal	4,6	2,8	3,8	3,5	2,1	2,4	2,3	2,7	3,5
3. kvartal	4,7	2,8	3,9	3,6	2,2	2,5	2,3	2,6	3,3
4. kvartal	4,6	3,0	4,0	3,5	2,2	2,4	2,3	2,7	3,4
2011									
1. kvartal	4,6	2,8	3,9	3,5	2,3	2,5	2,8	3,2	3,8
2. kvartal	4,7	2,8	4,0	3,6	2,3	2,6	2,7	3,0	3,5
3. kvartal	4,9	2,8	4,0	3,8	2,5	2,9	2,0	2,2	2,7
4. kvartal	5,0	2,8	4,0	4,0	2,6	3,0	1,6	1,9	2,5
2012									
1. kvartal	4,9	2,8	3,9	3,9	2,5	2,5	1,5	1,8	2,4
2. kvartal	4,8	2,6	3,8	3,7	2,3	2,2	1,4	1,6	2,1

¹ Gjennomsnittlige (veide) rentesatser inkl. provisjoner på utlån til publikum fra banker og andre finansforetak. Kvartalstall er ved utgangen av perioden, årstall er beregnet som gjennomsnitt over året via tall for gjennomsnittet over kvartalet. ² Gjennomsnittlige (veide) rentesatser på innskudd i banker fra publikum i NOK ved utgangen av kvartalet.³ Gjennomsnitt over perioden.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent

	3 mnd eurorente ¹					Effektiv rente på 10 års statsobligasjon			
	Norge	Euro	USA	Japan	Storbritannia	Norge	Tyskland	USA	Japan
2007	4,83	4,26	5,29	0,77	5,95	4,77	4,23	4,63	1,68
2008	6,08	4,61	3,22	1,10	5,48	4,46	4,00	3,65	1,49
2009	2,30	1,20	0,95	0,56	1,15	4,00	3,27	3,24	1,35
2010	2,37	0,75	0,50	0,31	0,78	3,53	2,78	3,19	1,18
2011	2,75	1,38	0,42	0,35	0,92	3,13	2,65	2,77	1,12
2011									
Mars	2,49	1,18	0,44	0,29	0,87	3,77	3,24	3,40	1,25
April	2,55	1,34	0,45	0,20	0,86	3,79	3,36	3,43	1,27
Mai	2,59	1,41	0,39	0,21	0,86	3,48	3,12	3,16	1,14
Juni	2,75	1,48	0,30	0,23	0,86	3,36	2,98	2,99	1,13
Juli	2,83	1,58	0,41	0,24	0,86	3,24	2,79	2,98	1,12
August	3,00	1,54	0,37	0,41	1,03	2,60	2,26	2,29	1,03
September	2,98	1,50	0,38	0,74	0,93	2,36	1,87	1,96	1,01
Oktober	2,97	1,55	0,43	0,35	0,95	2,59	2,04	2,13	1,01
November	3,03	1,44	0,49	0,48	1,01	2,49	1,94	2,01	0,99
Desember	2,90	1,43	0,55	0,41	1,09	2,38	2,01	1,97	1,01
Januar	2,61	1,14	0,48	0,26	1,08	2,22	1,86	1,94	0,98
2012									
Januar	2,61	1,14	0,48	0,26	1,08	2,22	1,86	1,94	0,98
Februar	2,57	1,02	0,40	0,28	1,02	2,40	1,90	1,96	0,97
Mars	2,31	0,77	0,41	0,19	0,99	2,48	1,88	2,16	1,01
April	2,20	0,68	0,40	0,19	1,03	2,34	1,72	2,03	0,96
Mai	2,20	0,62	0,38	0,19	0,98	2,05	1,47	1,79	0,86
Juni	2,23	0,59	0,43	0,25	0,99	1,94	1,43	1,61	0,84
Juli	2,13	0,41	0,48	0,25	0,84	1,73	1,31	1,50	0,78
August	2,02	0,27	0,45	0,25	0,76	1,92	1,42	1,67	0,81

¹ Midtrente (bortsett fra for Euro).

Kilde: Norges Bank og Reuters EcoWin.

8.3. Valutakurser, penge- og kredittindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs

	Valutakurser ¹		Importveid valutakurs (44 land) 1995=100	Industriens effektive valutakurs ² 1990=100	Pengemengdeindikator (M2)		Kredittindikator (K2)		Aksjekursindeks totalt. Oslo Børs. ² 1995=100
	NOK/Euro	NOK/USD			Mrd. kroner. Sesongjustert	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Mrd. kroner. Sesongjustert	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	
2007	8,02	5,86	90,80	97,53	1 335,9	16,36	2 784,1	14,23	478,56
2008	8,22	5,64	90,79	97,07	1 459,7	9,20	3 147,2	12,97	379,47
2009	8,73	6,28	93,79	99,90	1 511,6	3,58	3 373,2	7,23	285,46
2010	8,01	6,05	90,28	95,74	1 559,4	3,24	3 524,5	4,40	375,10
2011	7,79	5,61	88,07	93,88	1 664,5	6,67	3 739,9	6,14	406,25
2011									
Mars	7,83	5,59	88,52	94,49	1 630,5	7,61	3 666,5	6,55	439,44
April	7,81	5,41	87,52	93,51	1 652,6	7,68	3 684,8	6,50	445,70
Mai	7,83	5,46	88,12	94,12	1 658,0	5,74	3 705,7	6,31	434,74
Juni	7,83	5,44	87,82	93,67	1 652,2	4,52	3 715,1	6,39	417,32
Juli	7,78	5,46	87,65	93,30	1 667,2	4,72	3 742,6	6,71	421,79
August	7,79	5,43	87,43	93,24	1 667,2	7,04	3 766,1	7,27	366,49
September	7,72	5,61	87,19	92,86	1 692,6	8,33	3 802,1	7,47	356,72
Oktober	7,75	5,66	87,28	93,15	1 699,1	6,61	3 813,3	7,46	365,24
November	7,79	5,75	88,01	93,78	1 704,8	4,33	3 835,0	7,42	374,11
Desember	7,75	5,88	88,47	94,03	1 702,1	3,87	3 857,4	7,30	375,70
2012									
Januar	7,68	5,95	88,88	94,15	1 716,1	4,71	3 886,4	6,78	395,30
Februar	7,55	5,71	87,24	92,53	1 727,8	5,68	3 901,4	6,00	418,68
Mars	7,53	5,71	86,80	92,10	1 732,0	5,01	3 911,8	5,45	426,74
April	7,57	5,75	87,32	92,76	1 735,8	4,08	3 926,8	5,49	418,90
Mai	7,57	5,91	87,64	92,91	1 713,4	3,93	3 949,4	6,00	401,03
Juni	7,54	6,02	87,75	93,02	1 749,6	5,23	3 970,2	6,59	387,52
Juli	7,46	6,07	88,18	93,34	1 755,2	6,36	3 993,4	6,74	416,34
August	7,32	5,91	86,96	92,24	.	.	.	.	432,30

¹ Representativ markedskurs (midtkurs). ² Månedsgjennomsnitt av daglige noteringer.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

9.1. Eksport og import av varer. Millioner kroner. Sesongjustert

	Eksport								Import
	Varer i alt, u/skip og plattformer	Olje- og gass	Varer i alt u/skip, plattf. og råolje	Herav:					Varer i alt, u/skip, plattf. og råolje
Metaller				Verkstedsprodukter	Treforedlingsprodukter	Kjemiske produkter	Fisk og fiskeprodukter		
2006	776 408	474 348	301 987	64 395	38 058	11 010	35 385	34 792	403 796
2007	786 818	451 843	334 764	79 346	47 406	10 723	39 857	35 705	455 316
2008	942 835	586 356	356 874	73 833	61 219	10 558	43 800	36 963	478 529
2009	721 154	415 361	305 060	2 345	2 173	9 304	37 133	43 478	418 754
2010	781 563	447 624	333 003	3 720	2 135	9 925	44 886	52 316	442 898
2011	887 812	526 379	361 383	4 373	1 920	9 955	45 805	52 332	486 737
2011									
Februar	68 367	39 241	29 617	612	190	891	4 083	4 653	39 380
Mars	72 730	43 015	29 955	373	165	863	3 898	4 457	41 498
April	79 552	46 375	32 123	290	202	873	4 105	4 848	39 020
Mai	73 041	39 914	31 200	579	158	838	4 107	4 503	43 865
Juni	71 075	42 031	28 756	950	34	826	3 782	3 874	38 569
Juli	75 399	45 375	30 535	450	199	774	3 792	4 334	39 126
August	74 771	44 339	30 167	290	153	789	3 691	4 198	40 559
September	76 789	46 263	30 006	173	120	806	3 495	4 448	39 831
Oktober	69 006	42 514	28 975	91	98	828	3 466	4 266	40 906
November	76 734	46 455	29 886	140	151	784	3 609	4 065	40 645
Desember	77 541	46 786	31 006	305	82	773	3 695	4 172	41 507
2012									
Januar	78 594	46 788	30 608	180	156	716	3 478	4 476	39 559
Februar	79 570	51 085	30 407	272	161	686	3 430	4 056	40 388
Mars	79 282	49 347	30 847	304	287	676	3 435	4 175	38 937
April	78 304	47 662	29 841	208	150	784	3 329	4 246	40 707
Mai	88 470	54 795	30 519	364	154	706	3 373	4 130	40 321
Juni	77 588	47 654	30 287	177	94	723	3 589	4 371	42 188
Juli	75 983	47 677	28 440	397	136	698	3 638	4 310	43 933

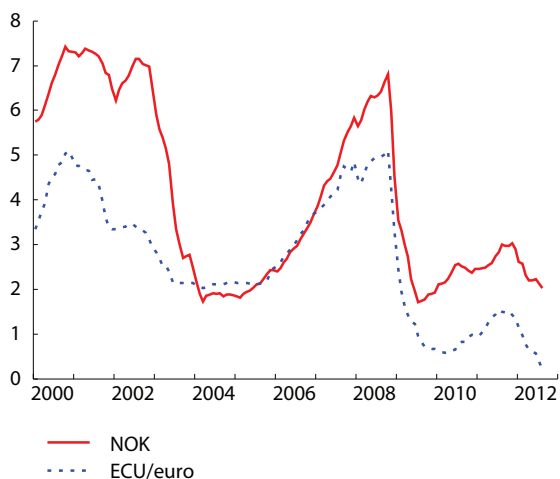
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

9.2. Utenriksregnskap. Millioner kroner

	Eksport i alt	Import i alt	Vare og tjeneste-balanse	Rente- og stønads-balanse	Drifts-balanse	Netto kapital-overføringer	Netto finans-investeringer	Utenlandske investering i Norge
2008	1 197 090	755 344	441 746	-33 461	408 285	-1 138	679 147	271 205
2009	929 116	660 408	268 708	-14 179	254 529	-1 120	-91 348	-427 362
2010	1 038 171	725 581	312 590	970	313 560	-1 268	616 256	347 593
2011	1 145 179	769 750	375 429	18 512	393 941	-1 499	532 235	43 049
2007								
4. kvartal	279 143	186 865	92 278	2 419	94 697	-108	46 861	99 085
2008								
1. kvartal	289 875	174 790	115 085	-25 157	89 928	-320	31 652	-33 928
2. kvartal	311 211	189 122	122 089	-13 784	108 305	-146	217 266	119 098
3. kvartal	296 680	194 028	102 652	-5 435	97 217	-577	197 882	76 473
4. kvartal	299 324	197 404	101 920	10 915	112 835	-95	232 347	109 562
2009								
1. kvartal	231 563	159 288	72 275	-35 043	37 232	-340	-88 724	-186 646
2. kvartal	222 542	164 008	58 534	17 299	75 833	-564	-93 030	-158 532
3. kvartal	228 509	169 909	58 600	2 881	61 481	-71	14 266	-63 509
4. kvartal	246 502	167 203	79 299	684	79 983	-145	76 140	-18 675
2010								
1. kvartal	258 935	164 446	94 489	-8 568	85 921	-685	182 639	99 801
2. kvartal	251 833	185 536	66 297	10 511	76 808	-196	359 036	215 894
3. kvartal	244 513	187 233	57 280	6 791	64 071	-73	-53 525	-97 810
4. kvartal	282 890	188 366	94 524	-7 764	86 760	-314	128 106	129 708
2011								
1. kvartal	286 062	193 003	93 059	-8 631	84 428	-254	282 566	160 408
2. kvartal	277 481	185 035	92 446	7 738	100 184	-122	28 110	-110 502
3. kvartal	278 165	191 717	86 448	13 579	100 027	-154	349 487	216 545
4. kvartal	303 471	199 995	103 476	5 826	109 302	-969	-127 928	-223 402
2012								
1. kvartal	317 092	186 862	130 230	6 838	137 068	-710	340 645	188 408

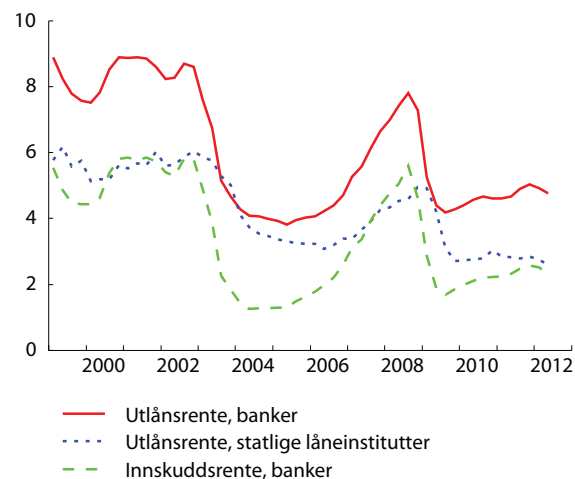
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 8.1 3 måneders eurorente
Månedstill. Prosent

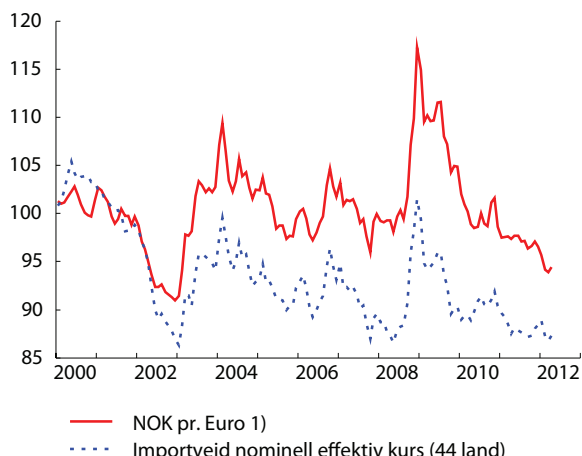
Kilde: Norges Bank.

Fig. 8.2 Utlånsrente og innskuddsrente
I slutten av kvartalet. Prosent

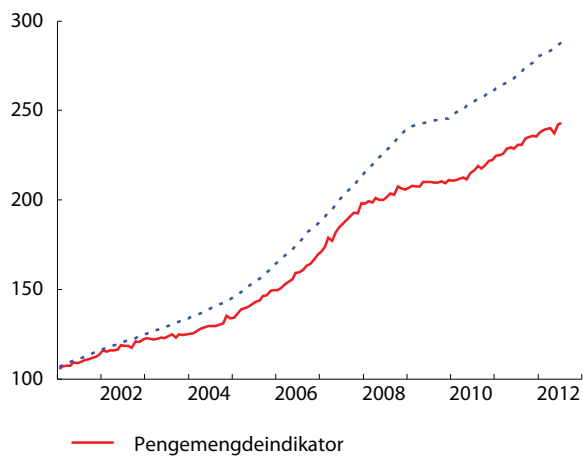
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 8.3 Valutakursindekser
1991=100. Månedstill

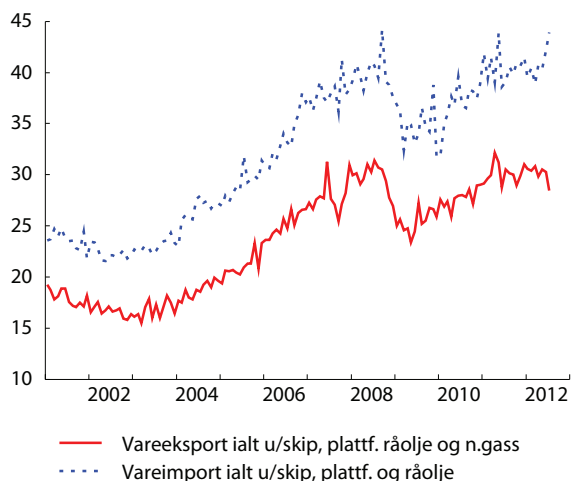
1) Representative markedskurser (midtkurser).
Kilde: Norges Bank.

Fig. 8.4 Penge- og kredittindikator
Sesongjustert indeks. Månedstill. 2000=100

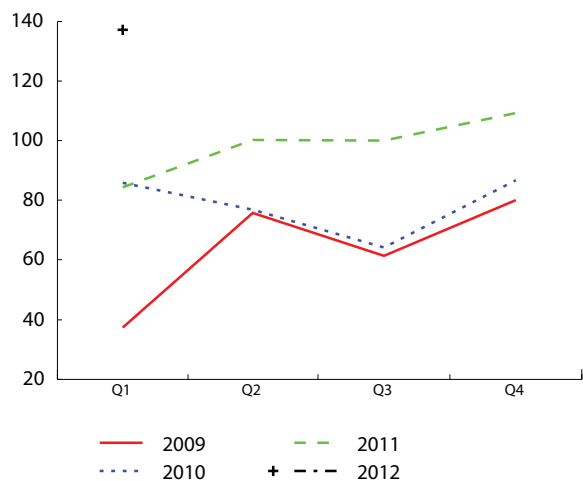
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 9.1 Utenrikshandel
Milliarder kroner. Sesongjusterte månedstill

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 9.2 Driftsbalansen
Kvartalstill. Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Nasjonalregnskap for Norge

Tabell	Side
1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Løpende priser. Millioner kroner	18*
2. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Faste 2009-priser. Millioner kroner.....	19*
3. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	20*
4. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	21*
5. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Løpende priser. Millioner kroner	22*
6. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Faste 2009-priser. Millioner kroner.....	23*
7. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	24*
8. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	25*
9. Hovedtall for konsum. Løpende priser. Millioner kroner	26*
10. Hovedtall for konsum. Faste 2009-priser. Millioner kroner.....	26*
11. Hovedtall for konsum. Prosentvis volumendring fra samme periode året før.....	27*
12. Hovedtall for konsum. Prosentvis prisendring fra samme periode året før.....	27*
13. Konsum i husholdninger. Løpende priser. Millioner kroner	28*
14. Konsum i husholdninger. Faste 2009-priser. Millioner kroner	28*
15. Konsum i husholdninger. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	29*
16. Konsum i husholdninger. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	29*
17. Bruttoinvestering i fast realkapital. Løpende priser. Millioner kroner	30*
18. Bruttoinvestering i fast realkapital. Faste 2009-priser. Millioner kroner	31*
19. Bruttoinvestering i fast realkapital. Prosentvis volumendring fra samme periode året før.....	32*
20. Bruttoinvestering i fast realkapital. Prosentvis prisendring fra samme periode året før.....	33*
21. Eksport. Løpende priser. Millioner kroner	34*
22. Eksport. Faste 2009-priser. Millioner kroner	35*
23. Eksport. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	36*
24. Eksport. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	37*
25. Import. Løpende priser. Millioner kroner	38*
26. Import. Faste 2009-priser. Millioner kroner	39*
27. Import. Prosentvis volumendring fra samme periode året før.....	40*
28. Import. Prosentvis prisendring fra samme periode året før.....	41*
29. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. 1000.....	42*
30. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. Prosentvis endring fra samme periode året før.....	43*
31. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Millioner	44*
32. Lønnskostnader etter næring. Løpende priser. Millioner kroner	45*

Tabell 1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Løpende priser. Millioner kroner

	2010	2011	10:4	11:1	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1 088 124	1 128 592	287 723	266 830	281 449	286 103	294 210	279 927	291 474
Konsum i husholdninger	1 037 532	1 075 713	274 352	253 366	268 580	273 361	280 407	265 638	277 965
Varekonsum	527 692	536 052	146 721	124 931	133 109	132 261	145 751	128 569	134 028
Tjenestekonsum	475 744	500 331	121 187	118 830	125 634	128 234	127 633	125 984	133 038
Husholdningenes kjøp i utlandet	62 545	69 043	13 526	14 897	18 245	21 240	14 662	16 890	19 819
Utlendingers kjøp i Norge	-28 449	-29 712	-7 082	-5 292	-8 408	-8 374	-7 638	-5 805	-8 920
Konsum i ideelle organisasjoner	50 593	52 879	13 372	13 464	12 869	12 743	13 803	14 289	13 508
Konsum i offentlig forvaltning	556 292	585 794	141 245	143 501	144 917	147 974	149 401	151 067	152 796
Konsum i statsforvaltningen	281 993	294 773	71 157	71 917	72 706	74 657	75 493	75 661	76 998
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	246 707	258 553	62 186	63 152	63 654	65 505	66 242	66 343	67 541
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	35 287	36 221	8 972	8 765	9 052	9 152	9 251	9 318	9 457
Konsum i kommuneforvaltningen	274 299	291 020	70 087	71 585	72 211	73 317	73 908	75 406	75 797
Bruttoinvestering i fast realkapital	499 060	549 992	138 462	127 863	129 760	139 336	153 033	139 695	151 264
Utvinning og rørtransport	124 168	144 618	32 787	31 470	34 384	38 593	40 171	38 002	41 585
Tjenester tilknyttet utvinning	1 223	-3 909	520	-168	-4 482	490	250	170	281
Utenriks sjøfart	24 842	18 221	5 769	4 936	4 310	4 353	4 621	4 650	5 017
Fastlands-Norge	348 827	391 062	99 385	91 625	95 548	95 899	107 991	96 873	104 382
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	267 136	303 962	74 969	71 393	76 082	73 983	82 505	77 527	82 766
Næringer	170 104	179 716	48 573	41 813	44 817	43 384	49 703	44 995	48 561
Industri og bergverk	20 195	21 106	6 658	3 861	5 026	5 132	7 088	4 447	6 094
Annen vareproduksjon	40 341	45 216	11 465	9 325	11 806	11 524	12 560	10 353	12 333
Tjenester	109 568	113 394	30 449	28 627	27 984	26 728	30 055	30 195	30 134
Boliger (husholdninger)	97 032	124 246	26 396	29 580	31 265	30 599	32 802	32 532	34 205
Offentlig forvaltning	81 691	87 100	24 416	20 232	19 466	21 916	25 486	19 346	21 616
Lagerendring og statistiske avvik	67 160	80 692	14 538	41 515	7 657	5 805	25 715	33 469	13 524
Bruttoinvestering i alt	566 220	630 684	153 000	169 378	137 418	145 140	178 748	173 163	164 789
Innenlandsk sluttanvendelse	2 210 636	2 345 070	581 968	579 710	563 784	579 218	622 359	604 157	609 058
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendr.)	1 993 244	2 105 448	528 353	501 956	521 914	529 976	551 602	527 866	548 651
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	637 983	672 894	165 661	163 733	164 383	169 890	174 887	170 413	174 412
Eksport i alt	1 038 171	1 145 179	282 890	286 062	277 481	278 165	303 471	317 995	295 919
Tradisjonelle varer	299 222	316 420	80 248	77 711	80 486	79 123	79 100	78 680	76 622
Råolje og naturgass	471 178	562 366	132 503	148 175	129 400	133 491	151 300	175 407	150 647
Skip, plattformer og fly	8 578	13 653	1 493	1 650	6 776	3 043	2 184	2 091	2 680
Tjenester	259 193	252 740	68 645	58 526	60 819	62 508	70 887	61 817	65 970
Samlet sluttanvendelse	3 248 807	3 490 249	864 858	865 772	841 265	857 382	925 830	922 152	904 977
Import i alt	725 581	769 750	188 366	193 003	185 035	191 717	199 995	187 445	196 456
Tradisjonelle varer	428 755	470 105	116 172	117 160	115 515	113 832	123 598	117 879	119 163
Råolje og naturgass	12 620	14 739	2 943	4 635	2 910	3 617	3 577	3 642	4 780
Skip, plattformer og fly	29 432	36 124	6 286	16 964	6 070	6 311	6 779	5 764	6 030
Tjenester	254 774	248 782	62 965	54 244	60 540	67 957	66 041	60 160	66 483
Bruttonasjonalprodukt ¹	2 523 226	2 720 499	676 492	672 769	656 230	665 665	725 835	734 707	708 521
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	1 985 014	2 085 026	523 346	508 940	513 049	515 529	547 507	540 481	539 323
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	538 212	635 473	153 146	163 828	143 180	150 136	178 328	194 226	169 198
Fastlands-Norge(basisverdi)	1 702 632	1 790 996	448 335	439 559	439 652	441 504	470 281	467 134	464 058
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 302 866	1 364 577	346 633	335 245	333 899	334 338	361 096	356 746	352 690
Industri og bergverk	179 214	192 670	46 350	48 367	47 441	47 048	49 814	52 564	49 796
Annen vareproduksjon	230 027	237 789	64 560	64 738	53 026	57 219	62 805	66 085	54 820
Tjenester inkl. bolig tjenester	893 626	934 118	235 723	222 140	233 431	230 071	248 476	238 097	248 074
Offentlig forvaltning	399 767	426 419	101 701	104 314	105 753	107 166	109 185	110 388	111 368
Produktavgifter og -subsidiar	282 382	294 030	75 011	69 381	73 397	74 024	77 227	73 347	75 265

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 2. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Faste 2009-priser. Millioner kroner

	2010	2011	10:4	11:1	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1 065 455	1 091 367	280 300	257 087	271 300	277 981	284 999	268 638	278 556
Konsum i husholdninger	1 016 238	1 041 718	267 495	244 311	259 179	266 087	272 142	255 464	266 194
Varekonsum	516 722	523 611	143 445	120 291	129 397	130 517	143 405	126 081	131 190
Tjenestekonsum	462 851	476 209	117 346	114 034	119 288	121 785	121 102	117 662	123 206
Husholdningenes kjøp i utlandet	64 407	70 124	13 574	15 086	18 444	21 728	14 867	17 152	20 043
Utlendingers kjøp i Norge	-27 742	-28 226	-6 870	-5 100	-7 950	-7 943	-7 232	-5 431	-8 245
Konsum i ideelle organisasjoner	49 218	49 649	12 806	12 776	12 121	11 894	12 858	13 174	12 362
Konsum i offentlig forvaltning	539 925	548 191	135 745	135 302	135 992	138 306	138 590	138 943	138 427
Konsum i statsforvaltningen	274 466	277 459	68 638	68 126	68 698	70 309	70 326	70 018	70 199
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	240 019	243 377	59 994	59 770	60 174	61 712	61 721	61 411	61 537
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	34 446	34 082	8 643	8 355	8 525	8 597	8 605	8 608	8 661
Konsum i kommuneforvaltningen	265 459	270 731	67 108	67 177	67 293	67 997	68 264	68 925	68 229
Bruttoinvestering i fast realkapital	488 870	519 955	135 002	122 707	123 440	131 234	142 573	129 396	140 043
Utvinning og rørtransport	122 370	138 720	32 247	30 934	33 601	36 803	37 382	35 961	39 302
Tjenester tilknyttet utvinning	1 240	-3 923	529	-168	-4 478	478	246	153	261
Utenriks sjøfart	24 836	17 458	5 923	4 908	4 133	4 114	4 303	4 672	4 734
Fastlands-Norge	340 423	367 699	96 303	87 033	90 184	89 840	100 642	88 610	95 745
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	261 091	286 013	72 772	67 576	71 945	69 500	76 993	70 983	75 900
Næringer	167 865	172 263	47 682	40 171	43 207	41 637	47 248	41 956	45 526
Industri og bergverk	20 060	20 487	6 564	3 755	4 899	5 008	6 826	4 214	5 803
Annen vareproduksjon	39 916	43 514	11 238	9 061	11 376	11 149	11 928	9 743	11 631
Tjenester	107 889	108 262	29 880	27 356	26 932	25 480	28 494	27 999	28 093
Boliger (husholdninger)	93 226	113 750	25 091	27 404	28 738	27 863	29 745	29 027	30 373
Offentlig forvaltning	79 332	81 686	23 531	19 457	18 239	20 340	23 649	17 627	19 845
Lagerendring og statistiske avvik	58 542	66 669	12 296	35 305	6 163	4 675	20 525	27 841	9 702
Bruttoinvestering i alt	547 412	586 623	147 298	158 013	129 604	135 909	163 098	157 237	149 745
Innenlandsk sluttanvendelse	2 152 792	2 226 181	563 344	550 402	536 895	552 196	586 687	564 818	566 728
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendr.)	1 945 804	2 007 257	512 349	479 422	497 476	506 127	524 231	496 191	512 729
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	619 257	629 877	159 276	154 760	154 231	158 646	162 240	156 570	158 272
Eksport i alt	945 560	931 984	246 687	234 350	226 962	228 421	242 252	242 778	236 411
Tradisjonelle varer	284 221	282 968	74 117	68 636	70 712	70 843	72 776	71 465	70 256
Råolje og naturgass	396 175	371 622	101 519	102 216	84 375	89 789	95 242	104 292	93 392
Skip, plattformer og fly	10 167	15 662	1 791	1 726	7 200	3 822	2 915	2 573	3 547
Tjenester	254 997	261 732	69 260	61 772	64 674	63 967	71 318	64 447	69 215
Samlet sluttanvendelse	3 098 353	3 158 165	810 030	784 752	763 857	780 617	828 939	807 596	803 139
Import i alt	725 811	751 293	185 095	186 505	180 958	189 152	194 678	182 053	191 165
Tradisjonelle varer	431 178	454 093	114 506	111 558	111 706	111 425	119 404	112 736	115 358
Råolje og naturgass	11 227	10 800	2 447	3 417	2 200	2 575	2 608	2 431	3 218
Skip, plattformer og fly	30 720	37 229	6 852	16 869	6 581	6 821	6 958	6 663	6 480
Tjenester	252 686	249 171	61 290	54 660	60 471	68 331	65 708	60 222	66 109
Bruttonasjonalprodukt ¹	2 372 542	2 406 872	624 935	598 248	582 899	591 465	634 261	625 542	611 974
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	1 910 616	1 956 915	502 024	477 352	479 443	483 963	516 157	500 696	497 354
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	461 926	449 957	122 911	120 896	103 456	107 501	118 104	124 847	114 620
Fastlands-Norge(basisverdi)	1 639 237	1 678 674	429 595	411 954	410 343	413 854	442 524	432 600	426 125
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 253 354	1 283 735	332 478	314 193	311 997	315 032	342 513	332 008	326 758
Industri og bergverk	179 219	182 879	47 316	47 584	44 630	42 964	47 701	48 680	45 293
Annen vareproduksjon	201 957	207 146	54 960	52 316	45 090	52 524	57 217	59 203	50 704
Tjenester inkl. boligjenester	872 178	893 710	230 202	214 294	222 277	219 543	237 596	224 125	230 761
Offentlig forvaltning	385 884	394 939	97 117	97 760	98 346	98 822	100 010	100 592	99 367
Produktavgifter og -subsidiar	271 379	278 241	72 429	65 398	69 100	70 110	73 633	68 096	71 228

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 3. Makroøkonomiske hovedstørrelser.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2010	2011	10:4	11:1	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	3,7	2,4	3,3	1,0	4,3	2,7	1,7	4,5	2,7
Konsum i husholdninger	3,8	2,5	3,4	1,0	4,5	2,8	1,7	4,6	2,7
Varekonsum	4,2	1,3	3,6	-1,4	4,8	2,0	-0,0	4,8	1,4
Tjenestekonsum	2,3	2,9	2,5	2,7	2,8	2,8	3,2	3,2	3,3
Husholdningenes kjøp i utlandet	12,3	8,9	9,0	6,5	11,9	7,7	9,5	13,7	8,7
Utlendingers kjøp i Norge	6,2	1,7	3,8	-0,9	0,3	1,8	5,3	6,5	3,7
Konsum i ideelle organisasjoner	1,5	0,9	0,8	2,4	-0,1	0,8	0,4	3,1	2,0
Konsum i offentlig forvaltning	1,7	1,5	1,6	0,4	1,2	2,4	2,1	2,7	1,8
Konsum i statsforvaltningen	-0,4	1,1	-0,9	-0,0	0,5	1,4	2,5	2,8	2,2
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	0,0	1,4	-1,0	0,5	0,8	1,4	2,9	2,7	2,3
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	-3,1	-1,1	0,1	-3,4	-1,7	1,4	-0,4	3,0	1,6
Konsum i kommuneforvaltningen	4,0	2,0	4,3	0,8	2,0	3,5	1,7	2,6	1,4
Bruttoinvestering i fast realkapital	-5,2	6,4	-3,1	9,9	-0,4	10,9	5,6	5,5	13,4
Utvinning og rørtransport	-9,0	13,4	-2,6	7,7	4,8	25,4	15,9	16,3	17,0
Tjenester tilknyttet utvinning	-87,2	..	-88,9	..	..	..	-53,6	..	..
Utenriks sjøfart	11,7	-29,7	-5,8	-15,3	-41,5	-32,1	-27,3	-4,8	14,5
Fastlands-Norge	-2,5	8,0	1,1	14,0	6,3	8,3	4,5	1,8	6,2
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	-0,9	9,5	8,3	13,0	9,8	10,3	5,8	5,0	5,5
Næringer	-0,2	2,6	9,9	9,4	0,6	2,8	-0,9	4,4	5,4
Industri og bergverk	-21,6	2,1	-3,2	-5,9	-6,2	16,9	4,0	12,2	18,4
Annen vareproduksjon	7,0	9,0	16,5	16,1	7,2	8,6	6,1	7,5	2,2
Tjenester	2,5	0,3	10,9	9,8	-0,7	-1,8	-4,6	2,4	4,3
Boliger (husholdninger)	-2,2	22,0	5,2	18,8	27,5	23,7	18,5	5,9	5,7
Offentlig forvaltning	-7,5	3,0	-16,0	17,3	-5,6	2,3	0,5	-9,4	8,8
Lagerendring og statistiske avvik	320,7	13,9	..	154,7	-66,8	-66,2	66,9	-21,1	57,4
Bruttoinvestering i alt	3,4	7,2	8,5	25,9	-9,0	2,8	10,7	-0,5	15,5
Innenlandsk sluttanvendelse	3,1	3,4	4,2	6,9	0,0	2,7	4,1	2,6	5,6
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendr.)	2,0	3,2	2,4	3,0	3,8	3,6	2,3	3,5	3,1
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	0,5	1,7	-1,4	2,2	0,4	2,4	1,9	1,2	2,6
Eksport i alt	1,8	-1,4	0,3	-4,8	-2,0	3,3	-1,8	3,6	4,2
Tradisjonelle varer	2,5	-0,4	-2,7	-4,1	3,2	1,2	-1,8	4,1	-0,6
Råolje og naturgass	-4,8	-6,2	-5,2	-7,5	-13,2	3,3	-6,2	2,0	10,7
Skip, plattformer og fly	-14,4	54,1	-22,1	-58,3	224,9	88,7	62,8	49,1	-50,7
Tjenester	13,8	2,6	14,9	3,0	1,6	3,0	3,0	4,3	7,0
Samlet sluttanvendelse	2,7	1,9	3,0	3,1	-0,6	2,9	2,3	2,9	5,1
Import i alt	9,9	3,5	7,9	11,6	-2,4	0,5	5,2	-2,4	5,6
Tradisjonelle varer	8,1	5,3	10,9	10,1	2,6	4,7	4,3	1,1	3,3
Råolje og naturgass	-17,7	-3,8	-33,6	66,2	-31,6	-26,5	6,6	-28,8	46,3
Skip, plattformer og fly	-2,9	21,2	-38,3	126,4	-23,5	-12,7	1,5	-60,5	-1,5
Tjenester	16,8	-1,4	14,7	-2,8	-6,6	-3,0	7,2	10,2	9,3
Bruttonasjonalprodukt ¹	0,7	1,4	1,6	0,7	-0,0	3,7	1,5	4,6	5,0
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	1,9	2,4	2,1	1,9	2,3	2,7	2,8	4,9	3,7
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart	-3,9	-2,6	-0,2	-3,7	-9,4	8,3	-3,9	3,3	10,8
Fastlands-Norge(basisverdi)	1,5	2,4	1,7	2,0	2,0	2,6	3,0	5,0	3,8
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1,5	2,4	2,0	2,3	2,0	2,3	3,0	5,7	4,7
Industri og bergverk	2,4	2,0	3,6	6,3	-0,1	1,3	0,8	2,3	1,5
Annen vareproduksjon	0,6	2,6	0,8	-0,9	2,4	4,7	4,1	13,2	12,5
Tjenester inkl. boligjenester	1,6	2,5	2,0	2,3	2,3	2,0	3,2	4,6	3,8
Offentlig forvaltning	1,5	2,3	0,8	0,9	2,2	3,3	3,0	2,9	1,0
Produktavgifter og -subsidier	3,9	2,5	4,0	1,5	3,7	3,3	1,7	4,1	3,1

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 4. Makroøkonomiske hovedstørrelser.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2010	2011	10:4	11:1	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2
Konsum i husholdninger									
og ideelle organisasjoner	2,1	1,3	2,2	1,6	1,6	1,3	0,6	0,4	0,9
Konsum i husholdninger	2,1	1,1	2,2	1,5	1,5	1,2	0,5	0,3	0,8
Varekonsum	2,1	0,2	1,7	0,8	0,3	0,7	-0,6	-1,8	-0,7
Tjenestekonsum	2,8	2,2	2,7	2,0	2,7	2,1	2,1	2,8	2,5
Husholdningenes kjøp i utlandet	-2,9	1,4	2,7	3,1	3,2	0,4	-1,0	-0,3	-0,0
Utlendingers kjøp i Norge	2,5	2,7	2,2	2,2	2,8	3,0	2,5	3,0	2,3
Konsum i ideelle organisasjoner	2,8	3,6	4,0	4,1	4,4	3,2	2,8	2,9	2,9
Konsum i offentlig forvaltning	3,0	3,7	3,1	4,0	4,2	3,1	3,6	2,5	3,6
Konsum i statsforvaltningen	2,7	3,4	2,7	3,5	3,4	3,1	3,5	2,4	3,6
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	2,8	3,4	2,6	3,5	3,3	3,1	3,5	2,2	3,8
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	2,4	3,7	3,8	4,0	3,8	3,6	3,6	3,2	2,8
Konsum i kommuneforvaltningen	3,3	4,0	3,4	4,5	4,9	3,1	3,7	2,7	3,5
Bruttoinvestering i fast realkapital	2,1	3,6	3,6	3,5	2,6	3,6	4,7	3,6	2,8
Utvinning og rørttransport	1,5	2,7	4,8	3,9	-0,6	1,7	5,7	3,9	3,4
Tjenester tilknyttet utvinning	-1,4	1,1	0,9	2,2	25,5	17,3	3,6	11,2	7,4
Utenriks sjøfart	0,0	4,3	0,1	-0,5	1,2	8,0	10,2	-1,0	1,6
Fastlands-Norge	2,5	3,8	3,3	3,5	3,6	4,0	4,0	3,8	2,9
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	2,3	3,9	2,9	3,9	3,6	4,0	4,0	3,4	3,1
Næringer	1,3	3,0	2,3	3,0	2,5	3,0	3,3	3,0	2,8
Industri og bergverk	0,7	2,3	2,3	3,0	2,0	2,1	2,4	2,6	2,4
Annen vareproduksjon	1,1	2,8	2,6	2,6	3,0	2,5	3,2	3,3	2,2
Tjenester	1,6	3,1	2,2	3,2	2,4	3,5	3,5	3,1	3,2
Boliger (husholdninger)	4,1	4,9	4,1	5,1	4,8	5,1	4,8	3,8	3,5
Offentlig forvaltning	3,0	3,5	4,3	2,2	3,9	4,2	3,9	5,5	2,1
Lagerendring og statistiske avvik	14,7	5,5	-7,6	-1,5	11,9	11,0	6,0	2,2	12,2
Bruttoinvestering i alt	3,4	3,9	5,7	4,3	2,4	3,2	5,5	2,7	3,8
Innenlandsk sluttanvendelse	2,7	2,6	3,3	3,0	2,4	2,2	2,7	1,6	2,3
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendr.)	2,4	2,4	2,7	2,6	2,7	2,3	2,0	1,6	2,0
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	3,0	3,7	3,3	3,8	4,1	3,3	3,6	2,9	3,4
Eksport i alt	9,8	11,9	14,4	16,1	12,5	10,1	9,2	7,3	2,4
Tradisjonelle varer	5,3	6,2	11,9	12,7	7,7	4,8	0,4	-2,8	-4,2
Råolje og naturgass	18,9	27,2	24,7	29,9	33,1	25,1	21,7	16,0	5,2
Skip, plattformer og fly	-15,6	3,3	-19,6	8,5	8,9	5,5	-10,1	-15,0	-19,7
Tjenester	1,6	-5,0	2,5	-5,3	-8,5	-6,8	0,3	1,2	1,4
Samlet sluttanvendelse	4,9	5,4	6,7	6,9	5,5	4,7	4,6	3,5	2,3
Import i alt	-0,0	2,5	4,4	5,1	2,2	1,9	0,9	-0,5	0,5
Tradisjonelle varer	-0,6	4,1	3,8	7,9	3,3	3,7	2,0	-0,4	-0,1
Råolje og naturgass	12,4	21,4	17,5	33,8	18,3	23,2	14,0	10,4	12,3
Skip, plattformer og fly	-4,2	1,3	-7,8	4,6	-7,9	-1,8	6,2	-14,0	0,9
Tjenester	0,8	-1,0	6,7	-1,4	0,8	-1,2	-2,2	0,7	0,5
Bruttonasjonalprodukt ¹	6,4	6,3	7,4	7,6	6,4	5,4	5,7	4,4	2,8
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	3,9	2,6	4,0	3,1	3,1	2,3	1,8	1,2	1,3
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	16,5	21,2	20,7	24,6	21,3	17,4	21,2	14,8	6,7
Fastlands-Norge(basisverdi)	3,9	2,7	3,9	3,5	3,2	2,4	1,8	1,2	1,6
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	4,0	2,3	4,1	3,2	2,7	2,1	1,1	0,7	0,9
Industri og bergverk	-0,0	5,4	-0,3	4,2	4,5	6,2	6,6	6,2	3,4
Annen vareproduksjon	13,9	0,8	17,6	7,7	3,9	-0,5	-6,6	-9,8	-8,1
Tjenester inkl. boligjenester	2,5	2,0	1,8	1,9	2,1	1,9	2,1	2,5	2,4
Offentlig forvaltning	3,6	4,2	3,1	4,3	4,8	3,5	4,3	2,8	4,2
Produktavgifter og -subsidier	4,1	1,6	5,2	1,0	2,7	1,3	1,3	1,5	-0,5

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

**Tabell 5. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Løpende priser. Millioner kroner**

	2010	2011	10:4	11:1	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2
Bruttonasjonalprodukt¹	2 523 226	2 720 499	676 492	672 769	656 230	665 665	725 835	734 707	708 521
Jordbruk og skogbruk	17 422	15 775	4 649	4 020	361	7 155	4 240	3 750	34
Fiske, fangst og akvakultur	21 350	19 528	6 326	6 535	4 911	4 304	3 777	4 505	2 880
Bergverksdrift	4 121	5 011	1 043	1 014	1 203	1 427	1 366	1 293	1 401
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	499 208	614 836	145 450	157 960	139 434	144 859	172 583	189 569	166 190
Utvinning av råolje og naturgass	455 040	559 430	134 477	146 695	127 094	130 490	155 151	175 071	150 891
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	44 168	55 406	10 973	11 265	12 340	14 369	17 432	14 497	15 299
Industri	175 093	187 659	45 307	47 353	46 238	45 620	48 448	51 271	48 395
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	29 765	30 867	7 325	7 462	7 868	7 698	7 839	8 444	8 624
Tekstil-, bekleidnings- og lærvareindustri	1 871	1 650	491	457	376	374	444	443	405
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	7 334	6 630	1 896	1 624	1 779	1 518	1 710	1 676	1 704
Produksjon av papir og papirvarer	1 299	1 209	343	220	245	385	359	197	230
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	4 093	4 535	1 036	1 117	1 084	1 079	1 254	1 226	1 131
Oljeraffinerer, kjemisk og farmasøytisk industri	22 940	27 157	5 878	6 841	7 661	6 743	5 913	6 526	6 838
Prod av kjemiske råvarer	8 480	11 434	2 378	2 716	3 103	2 789	2 827	2 681	2 462
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	9 651	9 603	2 355	2 296	2 494	2 351	2 461	2 373	2 455
Produksjon av metaller	10 475	12 948	3 175	2 807	3 429	3 564	3 147	2 900	3 007
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	51 415	54 970	13 420	14 140	12 492	13 188	15 150	16 292	14 611
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	17 999	18 934	4 684	5 106	4 413	4 497	4 918	5 847	4 829
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	5 117	5 159	1 398	1 396	1 211	1 147	1 405	1 325	1 157
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	13 133	13 998	3 305	3 888	3 186	3 077	3 847	4 021	3 404
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	62 128	59 593	18 628	19 580	13 019	11 925	15 069	17 656	11 834
Vannforsyning, avløp og renovasjon	14 191	15 319	3 861	3 616	3 643	3 777	4 283	3 873	4 049
Bygge- og anleggsvirksomhet	129 126	142 893	34 957	34 603	34 735	33 835	39 719	40 174	40 072
Varehandel og reparasjon av motorvogner	174 529	180 727	46 517	42 441	46 165	44 001	48 120	43 796	46 635
Rørtransport	17 824	13 996	4 616	3 638	3 602	3 150	3 605	3 575	3 142
Utenriks sjøfart	21 180	6 641	3 081	2 230	144	2 127	2 140	1 083	-134
Transport ellers	61 275	59 183	15 516	13 216	16 042	14 995	14 930	13 706	15 521
Post og distribusjonsvirksomhet	10 482	10 420	2 767	2 627	2 496	2 420	2 877	2 696	2 534
Overnattings- og serveringsvirksomhet	29 699	31 529	7 227	6 685	8 057	8 747	8 039	7 283	8 820
Informasjon og kommunikasjon	82 821	86 724	22 425	22 291	20 769	20 246	23 417	23 009	21 372
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	104 293	106 366	25 842	26 075	26 210	26 254	27 828	30 602	30 462
Omsetning og drift av fast eiendom	66 990	70 865	17 707	16 944	17 485	18 088	18 349	18 188	19 192
Boligtjenester	99 204	103 623	25 201	25 870	25 982	25 942	25 829	26 393	26 324
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	95 325	102 156	28 102	23 369	25 283	22 427	31 077	26 441	28 725
Forretningsmessig tjenesteyting	60 806	69 363	15 995	15 142	17 052	18 798	18 371	16 859	18 950
Offentlig administrasjon og forsvar	124 376	131 441	31 095	32 094	32 693	33 032	33 622	33 957	34 374
Undervisning	104 201	108 387	26 641	26 715	26 772	27 120	27 779	27 837	27 702
Helse- og sosialtjenester	221 043	238 340	56 956	58 097	59 071	60 002	61 170	62 026	62 717
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	44 158	46 095	11 574	11 271	11 464	11 389	11 970	11 819	12 065
Totalt for næringer (basisverdi)	2 240 845	2 426 469	601 481	603 387	582 832	591 641	648 609	661 360	633 256
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	1 985 014	2 085 026	523 346	508 940	513 049	515 529	547 507	540 481	539 323
Produktavgifter og -subsidier	282 382	294 030	75 011	69 381	73 397	74 024	77 227	73 347	75 265
Fastlands-Norge (basisverdi)	1 702 632	1 790 996	448 335	439 559	439 652	441 504	470 281	467 134	464 058

Offentlig forvaltning	399 767	426 419	101 701	104 314	105 753	107 166	109 185	110 388	111 368
Statsforvaltningen	173 580	184 677	43 912	45 077	45 812	46 395	47 393	47 733	48 259
Sivil forvaltning	154 348	164 343	39 042	40 134	40 719	41 295	42 194	42 488	42 945
Forsvar	19 233	20 334	4 871	4 943	5 092	5 101	5 198	5 245	5 314
Kommuneforvaltningen	226 186	241 742	57 789	59 237	59 941	60 771	61 793	62 655	63 109

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

**Tabell 6. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Faste 2009-priser. Millioner kroner**

	2010	2011	10:4	11:1	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2
Bruttonasjonalprodukt¹	2 372 542	2 406 872	624 935	598 248	582 899	591 465	634 261	625 542	611 974
Jordbruk og skogbruk	16 127	15 055	4 090	3 718	358	7 096	3 883	3 707	319
Fiske, fangst og akvakultur	15 757	16 540	3 900	4 353	3 564	4 204	4 420	5 086	3 993
Bergverksdrift	4 444	4 744	1 122	1 103	1 224	1 179	1 239	1 231	1 244
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	416 664	403 355	110 776	108 716	92 081	96 490	106 067	111 954	102 064
Utvinning av råolje og naturgass	375 777	354 667	100 186	97 496	79 562	84 224	93 384	98 960	88 614
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	40 888	48 687	10 590	11 220	12 519	12 266	12 683	12 993	13 449
Industri	174 774	178 135	46 194	46 481	43 406	41 786	46 462	47 449	44 049
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	30 226	29 796	8 109	7 325	7 109	7 398	7 964	7 717	7 269
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	1 887	1 945	489	526	475	431	514	520	467
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	7 405	7 081	1 950	1 780	1 915	1 580	1 807	1 843	1 828
Produksjon av papir og papirvarer	2 601	2 282	655	638	513	565	567	476	473
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	3 968	4 021	1 006	1 044	1 012	935	1 030	1 035	894
Oljeraffinerer, kjemisk og farmasøytisk industri	23 051	23 415	6 391	6 357	6 120	5 324	5 613	5 498	5 584
Prod av kjemiske råvarer	9 634	9 657	2 495	2 537	2 566	2 313	2 240	2 094	1 883
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	10 845	10 903	2 893	2 742	2 783	2 617	2 761	2 745	2 768
Produksjon av metaller	7 088	6 906	1 767	1 884	1 783	1 606	1 632	1 757	1 714
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	51 975	55 282	13 639	14 594	13 056	12 906	14 727	15 757	14 036
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	18 403	19 168	4 794	4 940	4 565	4 430	5 233	5 488	4 973
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	5 290	5 155	1 424	1 459	1 208	1 130	1 359	1 319	1 140
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	12 033	12 181	3 076	3 193	2 868	2 864	3 256	3 292	2 902
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	49 126	49 919	14 727	13 216	10 348	11 806	14 549	16 251	12 626
Vannforsyning, avløp og renovasjon	13 268	13 659	3 506	3 271	3 301	3 398	3 690	3 376	3 526
Bygge- og anleggsvirksomhet	120 946	125 633	32 243	31 029	30 820	29 419	34 365	34 160	33 766
Varehandel og reparasjon av motorvogner	173 797	177 544	47 149	41 931	44 453	43 380	47 781	43 628	45 243
Rørtransport	18 169	17 498	5 149	5 122	3 585	3 921	4 870	5 557	4 644
Utenriks sjøfart	27 093	29 105	6 987	7 059	7 790	7 089	7 166	7 337	7 913
Transport ellers	64 547	65 806	17 002	15 116	16 211	16 916	17 563	15 711	16 634
Post og distribusjonsvirksomhet	10 606	10 614	2 824	2 660	2 566	2 464	2 923	2 700	2 600
Overnattings- og serveringsvirksomhet	28 783	30 094	7 055	6 475	7 728	8 354	7 537	6 818	7 998
Informasjon og kommunikasjon	82 612	86 322	22 549	21 883	20 744	20 165	23 530	22 904	21 728
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	99 140	99 631	25 179	24 380	24 557	24 682	26 013	26 474	26 029
Omsetning og drift av fast eiendom	61 919	61 211	15 844	15 097	15 320	14 826	15 967	15 309	15 847
Boligtjenester	96 634	98 852	24 230	24 844	24 801	24 654	24 553	25 113	25 010
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	92 170	94 746	26 494	22 043	23 976	20 871	27 856	23 617	25 829
Forretningsmessig tjenesteyting	58 236	63 618	15 237	13 913	15 727	17 100	16 878	15 221	16 947
Offentlig administrasjon og forsvar	119 990	122 230	29 701	30 230	30 334	30 663	31 003	31 368	30 633
Undervisning	100 844	102 474	25 577	25 413	25 437	25 571	26 053	25 980	25 261
Helse- og sosialtjenester	213 603	219 259	54 139	54 322	54 827	54 804	55 306	55 716	55 911
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	41 913	42 589	10 833	10 476	10 641	10 517	10 955	10 780	10 931
Totalt for næringer (basisverdi)	2 101 164	2 128 631	552 506	532 850	513 799	521 355	560 627	557 447	540 745
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	1 910 616	1 956 915	502 024	477 352	479 443	483 963	516 157	500 696	497 354
Produktavgifter og -subsidiar	271 379	278 241	72 429	65 398	69 100	70 110	73 633	68 096	71 228
Fastlands-Norge (basisverdi)	1 639 237	1 678 674	429 595	411 954	410 343	413 854	442 524	432 600	426 125

Offentlig forvaltning	385 884	394 939	97 117	97 760	98 346	98 822	100 010	100 592	99 367
Statsforvaltningen	167 360	170 465	41 841	42 207	42 573	42 658	43 027	43 407	42 946
Sivil forvaltning	148 620	151 350	37 162	37 468	37 760	37 885	38 236	38 563	38 122
Forsvar	18 740	19 115	4 679	4 739	4 813	4 772	4 791	4 844	4 824
Kommuneforvaltningen	218 523	224 474	55 277	55 553	55 773	56 165	56 983	57 184	56 422

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

**Tabell 7. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før**

	2010	2011	10:4	11:1	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2
Bruttonasjonalprodukt¹	0,7	1,4	1,6	0,7	-0,0	3,7	1,5	4,6	5,0
Jordbruk og skogbruk	9,8	-6,6	0,5	3,9	-46,0	-9,0	-5,1	-0,3	-11,0
Fiske, fangst og akvakultur	9,5	5,0	-11,6	-6,3	10,0	5,8	13,3	16,8	12,1
Bergverksdrift	8,7	6,7	0,3	19,7	-3,8	4,5	10,4	11,7	1,6
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	-4,7	-3,2	-0,9	-4,8	-10,3	8,4	-4,3	3,0	10,8
Utvinning av råolje og naturgass	-5,6	-5,6	-2,4	-6,5	-13,6	6,2	-6,8	1,5	11,4
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	4,3	19,1	15,4	12,3	18,7	25,7	19,8	15,8	7,4
Industri	2,2	1,9	3,7	6,0	-0,0	1,2	0,6	2,1	1,5
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	1,4	-1,4	-0,0	-3,2	-0,9	0,3	-1,8	5,4	2,3
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	-14,6	3,1	-10,2	-0,5	6,4	1,9	5,0	-1,0	-1,8
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	13,9	-4,4	11,2	6,0	-1,7	-13,6	-7,4	3,6	-4,5
Produksjon av papir og papirvarer	7,0	-12,2	0,1	-4,0	-21,4	-10,2	-13,5	-25,3	-7,8
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	-3,3	1,3	-4,7	-1,3	2,0	2,5	2,4	-0,9	-11,6
Oljeraffinerer, kjemisk og farmasøytisk industri	16,6	1,6	20,5	11,8	12,9	-4,1	-12,2	-13,5	-8,8
Prod av kjemiske råvarer	29,6	0,2	16,8	7,1	10,8	-5,8	-10,2	-17,5	-26,6
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	1,9	0,5	6,4	14,4	-3,5	-2,1	-4,6	0,1	-0,5
Produksjon av metaller	12,6	-2,6	2,2	6,1	-0,5	-8,4	-7,6	-6,7	-3,9
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	-1,3	6,4	1,8	9,4	-0,3	8,5	8,0	8,0	7,5
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	-4,4	4,2	-0,7	5,4	-1,8	3,6	9,1	11,1	8,9
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	-2,7	-2,5	2,2	4,3	-5,9	-4,5	-4,6	-9,6	-5,6
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	1,4	1,2	0,1	4,2	-7,2	2,1	5,8	3,1	1,2
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	-2,4	1,6	-0,6	-11,8	6,9	21,2	-1,2	23,0	22,0
Vannforsyning, avløp og renovasjon	6,0	2,9	2,4	3,8	0,8	1,8	5,3	3,2	6,8
Bygge- og anleggsvirksomhet	-0,4	3,9	3,3	4,8	1,2	2,7	6,6	10,1	9,6
Varehandel og reparasjon av motorvogner	1,6	2,2	0,9	1,2	3,7	2,4	1,3	4,0	1,8
Rørtransport	-1,0	-3,7	5,6	-2,7	-18,6	17,0	-5,4	8,5	29,5
Utenriks sjøfart	7,9	7,4	7,6	16,7	8,3	3,3	2,6	3,9	1,6
Transport ellers	2,9	2,0	2,8	1,8	0,8	1,8	3,3	3,9	2,6
Post og distribusjonsvirksomhet	-1,9	0,1	-0,8	-0,5	-3,2	0,3	3,5	1,5	1,3
Overnattings- og serveringsvirksomhet	-0,0	4,6	-0,2	6,3	3,3	2,5	6,8	5,3	3,5
Informasjon og kommunikasjon	0,9	4,5	3,1	4,9	2,4	6,4	4,3	4,7	4,7
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	2,0	0,5	2,2	1,3	-1,1	-1,6	3,3	8,6	6,0
Omsetning og drift av fast eiendom	-1,7	-1,1	-3,0	0,1	-1,4	-4,1	0,8	1,4	3,4
Boligtjenester	2,9	2,3	2,8	2,5	2,9	2,5	1,3	1,1	0,8
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	0,1	2,8	3,6	1,7	3,0	0,7	5,1	7,1	7,7
Forretningsmessig tjenesteyting	2,6	9,2	3,7	7,3	9,7	8,9	10,8	9,4	7,8
Offentlig administrasjon og forsvar	0,8	1,9	-1,8	-1,6	0,4	4,4	4,4	3,8	1,0
Undervisning	2,8	1,6	1,3	0,7	1,3	2,6	1,9	2,2	-0,7
Helse- og sosialtjenester	1,9	2,6	2,8	2,5	3,3	2,6	2,2	2,6	2,0
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	1,8	1,6	1,7	1,8	1,8	1,7	1,1	2,9	2,7
Totalt for næringer (basisverdi)	0,3	1,3	1,3	0,6	-0,5	3,7	1,5	4,6	5,2
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	1,9	2,4	2,1	1,9	2,3	2,7	2,8	4,9	3,7
Produktavgifter og -subsidiær	3,9	2,5	4,0	1,5	3,7	3,3	1,7	4,1	3,1
Fastlands-Norge (basisverdi)	1,5	2,4	1,7	2,0	2,0	2,6	3,0	5,0	3,8

Offentlig forvaltning	1,5	2,3	0,8	0,9	2,2	3,3	3,0	2,9	1,0
Statsforvaltningen	-1,1	1,9	-1,0	0,9	2,0	1,8	2,8	2,8	0,9
Sivil forvaltning	-1,2	1,8	-0,9	1,1	1,9	1,4	2,9	2,9	1,0
Forsvar	-0,8	2,0	-1,7	-1,0	2,2	4,5	2,4	2,2	0,2
Kommuneforvaltningen	3,6	2,7	2,1	1,0	2,4	4,5	3,1	2,9	1,2

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

**Tabell 8. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før**

	2010	2011	10:4	11:1	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2
Bruttonasjonalprodukt¹	6,4	6,3	7,4	7,6	6,4	5,4	5,7	4,4	2,8
Jordbruk og skogbruk	8,0	-3,0	9,9	0,5	-25,8	-2,0	-3,9	-6,4	-89,3
Fiske, fangst og akvakultur	35,5	-12,9	91,5	42,8	-3,4	-26,3	-47,3	-41,0	-47,7
Bergverksdrift	-7,3	13,9	-5,0	-3,9	3,3	38,8	18,7	14,2	14,6
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	19,8	27,2	26,0	30,8	30,3	24,3	23,9	16,5	7,5
Utvinning av råolje og naturgass	21,1	30,3	27,0	33,3	36,9	28,7	23,8	17,6	6,6
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	8,0	5,3	17,2	9,0	-12,3	-5,8	32,6	11,1	15,4
Industri	0,2	5,2	-0,2	4,4	4,5	5,5	6,3	6,1	3,1
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	-1,5	5,2	-7,8	3,9	6,3	1,6	9,0	7,4	7,2
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	-0,8	-14,5	-4,4	-11,7	-17,9	-14,8	-13,9	-1,9	9,5
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	-1,0	-5,5	-5,7	-6,7	-8,0	-4,0	-2,7	-0,3	0,4
Produksjon av papir og papirvarer	-50,0	6,0	-36,7	-6,9	11,8	-0,6	20,9	19,6	2,1
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	3,1	9,4	-1,6	2,2	6,5	10,8	18,2	10,7	18,0
Oljeraffinerer, kjemisk og farmasøytisk industri	-0,5	16,5	-2,6	14,0	15,5	20,9	14,5	10,3	-2,2
Prod av kjemiske råvarer	-12,0	34,5	4,8	34,7	40,1	33,2	32,4	19,6	8,2
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	-11,0	-1,0	-14,2	-11,0	-2,9	0,9	9,5	3,2	-1,0
Produksjon av metaller	47,8	26,9	56,9	50,5	44,6	23,2	7,3	10,8	-8,8
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	-1,1	0,5	3,1	-1,9	-1,4	0,4	4,6	6,7	8,8
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	-2,2	1,0	-4,9	5,3	-4,1	7,7	-3,8	3,1	0,4
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	-3,3	3,5	-0,9	1,7	2,7	4,5	5,4	5,0	1,1
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	9,1	5,3	5,0	11,2	-3,3	3,1	10,0	0,3	5,6
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	26,5	-5,6	29,7	5,0	2,4	-6,0	-18,1	-26,7	-25,5
Vannforsyning, avløp og renovasjon	7,0	4,9	9,2	7,5	3,5	3,1	5,4	3,8	4,0
Bygge- og anleggsvirksomhet	6,8	6,5	5,5	7,2	5,8	6,5	6,6	5,5	5,3
Varehandel og reparasjon av motorvogner	0,4	1,4	-2,1	1,5	0,2	1,5	2,1	-0,8	-0,7
Rørtransport	-1,9	-18,5	-10,0	-20,9	6,4	-37,7	-17,4	-9,4	-32,7
Utenriks sjøfart	-21,8	-70,8	-50,0	-61,5	-98,1	-67,0	-32,3	-53,3	..
Transport ellers	-5,1	-5,3	-6,9	-9,3	0,2	-5,3	-6,9	-0,2	-5,7
Post og distribusjonsvirksomhet	-1,2	-0,7	-2,2	-1,0	-2,1	0,0	0,4	1,1	0,2
Overnattings- og serveringsvirksomhet	3,2	1,5	0,5	0,6	-0,1	1,5	4,1	3,5	5,8
Informasjon og kommunikasjon	0,3	0,2	-0,7	0,9	0,7	-0,9	0,1	-1,4	-1,8
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	5,2	1,5	3,7	-0,2	0,7	1,3	4,2	8,1	9,6
Omsetning og drift av fast eiendom	8,2	7,0	9,8	8,7	7,6	9,4	2,8	5,9	6,1
Boligtjenester	2,7	2,1	3,1	2,5	2,8	2,1	1,1	0,9	0,5
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	3,4	4,3	5,0	3,4	3,1	5,0	5,2	5,6	5,5
Forretningsmessig tjenesteyting	4,4	4,4	4,3	6,8	5,8	2,1	3,7	1,8	3,1
Offentlig administrasjon og forsvar	3,7	3,7	3,9	4,2	4,4	2,7	3,6	2,0	4,1
Undervisning	3,3	2,4	3,2	2,9	2,9	1,3	2,4	1,9	4,2
Helse- og sosialtjenester	3,5	5,0	2,5	4,7	5,5	4,8	5,1	4,1	4,1
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	5,4	2,7	4,9	3,6	3,1	1,9	2,3	1,9	2,5
Totalt for næringer (basisverdi)	6,6	6,9	7,7	8,4	6,9	6,0	6,3	4,8	3,2
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	3,9	2,6	4,0	3,1	3,1	2,3	1,8	1,2	1,3
Produktavgifter og -subsidier	4,1	1,6	5,2	1,0	2,7	1,3	1,3	1,5	-0,5
Fastlands-Norge (basisverdi)	3,9	2,7	3,9	3,5	3,2	2,4	1,8	1,2	1,6

Offentlig forvaltning	3,6	4,2	3,1	4,3	4,8	3,5	4,3	2,8	4,2
Statsforvaltningen	3,7	4,5	2,8	4,0	4,3	4,5	4,9	3,0	4,4
Sivil forvaltning	3,9	4,6	2,7	4,1	4,4	4,7	5,0	2,9	4,5
Forsvar	2,6	3,7	3,7	3,6	3,3	3,4	4,2	3,8	4,1
Kommuneforvaltningen	3,5	4,0	3,4	4,5	5,1	2,8	3,7	2,8	4,1

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

Tabell 9. Hovedtall for konsum. Løpende priser. Millioner kroner

	2010	2011	10:4	11:1	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2
Konsum i alt.	1 644 417	1 714 386	428 968	410 331	426 366	434 077	443 611	430 993	444 269
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner . . .	1 088 124	1 128 592	287 723	266 830	281 449	286 103	294 210	279 927	291 474
Konsum i husholdninger	1 037 532	1 075 713	274 352	253 366	268 580	273 361	280 407	265 638	277 965
Konsum i ideelle organisasjoner	50 593	52 879	13 372	13 464	12 869	12 743	13 803	14 289	13 508
Konsum i offentlig forvaltning	556 292	585 794	141 245	143 501	144 917	147 974	149 401	151 067	152 796
Konsum i statsforvaltningen	281 993	294 773	71 157	71 917	72 706	74 657	75 493	75 661	76 998
Konsum i statsforvaltningen, individuelt	147 960	155 447	37 619	37 829	38 139	39 548	39 931	40 051	40 209
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	134 034	139 326	33 539	34 088	34 567	35 109	35 562	35 610	36 789
Konsum i kommuneforvaltningen	274 299	291 020	70 087	71 585	72 211	73 317	73 908	75 406	75 797
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt	217 896	233 071	55 989	57 378	57 979	58 659	59 055	60 425	60 630
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	56 403	57 950	14 099	14 206	14 232	14 658	14 853	14 980	15 167
Personlig konsum	1 453 980	1 517 111	381 331	362 037	377 568	384 310	393 195	380 403	392 313
Kollektivt konsum	190 437	197 275	47 637	48 294	48 799	49 767	50 416	50 590	51 956

Tabell 10. Hovedtall for konsum. Faste 2009-priser. Millioner kroner

	2010	2011	10:4	11:1	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2
Konsum i alt.	1 605 380	1 639 557	416 046	392 389	407 292	416 287	423 589	407 581	416 984
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner . . .	1 065 455	1 091 367	280 300	257 087	271 300	277 981	284 999	268 638	278 556
Konsum i husholdninger	1 016 238	1 041 718	267 495	244 311	259 179	266 087	272 142	255 464	266 194
Konsum i ideelle organisasjoner	49 218	49 649	12 806	12 776	12 121	11 894	12 858	13 174	12 362
Konsum i offentlig forvaltning	539 925	548 191	135 745	135 302	135 992	138 306	138 590	138 943	138 427
Konsum i statsforvaltningen	274 466	277 459	68 638	68 126	68 698	70 309	70 326	70 018	70 199
Konsum i statsforvaltningen, individuelt	144 753	147 898	36 445	36 099	36 667	37 658	37 474	37 283	37 003
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	129 712	129 562	32 193	32 027	32 032	32 651	32 852	32 735	33 195
Konsum i kommuneforvaltningen	265 459	270 731	67 108	67 177	67 293	67 997	68 264	68 925	68 229
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt	210 800	216 299	53 544	53 839	53 995	54 194	54 271	55 002	54 539
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	54 659	54 432	13 564	13 337	13 298	13 804	13 993	13 923	13 690
Personlig konsum	1 421 009	1 455 563	370 289	347 025	361 962	369 832	376 744	360 923	370 098
Kollektivt konsum	184 371	183 994	45 756	45 364	45 330	46 455	46 846	46 658	46 885

Tabell 11. Hovedtall for konsum. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2010	2011	10:4	11:1	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2
Konsum i alt.	3,0	2,1	2,7	0,8	3,3	2,6	1,8	3,9	2,4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner . .	3,7	2,4	3,3	1,0	4,3	2,7	1,7	4,5	2,7
Konsum i husholdninger	3,8	2,5	3,4	1,0	4,5	2,8	1,7	4,6	2,7
Konsum i ideelle organisasjoner	1,5	0,9	0,8	2,4	-0,1	0,8	0,4	3,1	2,0
Konsum i offentlig forvaltning	1,7	1,5	1,6	0,4	1,2	2,4	2,1	2,7	1,8
Konsum i statsforvaltningen	-0,4	1,1	-0,9	-0,0	0,5	1,4	2,5	2,8	2,2
Konsum i statsforvaltningen, individuelt	3,7	2,2	3,7	2,2	2,8	0,9	2,8	3,3	0,9
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	-4,5	-0,1	-5,6	-2,5	-2,0	2,0	2,0	2,2	3,6
Konsum i kommuneforvaltningen	4,0	2,0	4,3	0,8	2,0	3,5	1,7	2,6	1,4
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt	1,9	2,6	1,9	2,0	3,2	4,0	1,4	2,2	1,0
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	13,0	-0,4	15,0	-3,6	-2,6	1,4	3,2	4,4	2,9
Personlig konsum	3,4	2,4	3,1	1,3	4,0	2,7	1,7	4,0	2,2
Kollektivt konsum	0,1	-0,2	-0,3	-2,8	-2,1	1,8	2,4	2,9	3,4

Tabell 12. Hovedtall for konsum. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2010	2011	10:4	11:1	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2
Konsum i alt.	2,4	2,1	2,5	2,4	2,5	1,9	1,6	1,1	1,8
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner . .	2,1	1,3	2,2	1,6	1,6	1,3	0,6	0,4	0,9
Konsum i husholdninger	2,1	1,1	2,2	1,5	1,5	1,2	0,5	0,3	0,8
Konsum i ideelle organisasjoner	2,8	3,6	4,0	4,1	4,4	3,2	2,8	2,9	2,9
Konsum i offentlig forvaltning	3,0	3,7	3,1	4,0	4,2	3,1	3,6	2,5	3,6
Konsum i statsforvaltningen	2,7	3,4	2,7	3,5	3,4	3,1	3,5	2,4	3,6
Konsum i statsforvaltningen, individuelt	2,2	2,8	1,7	2,9	2,3	2,8	3,2	2,5	4,5
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	3,3	4,1	3,8	4,2	4,6	3,5	3,9	2,2	2,7
Konsum i kommuneforvaltningen	3,3	4,0	3,4	4,5	4,9	3,1	3,7	2,7	3,5
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt	3,4	4,2	3,4	4,5	5,1	3,3	4,1	3,1	3,5
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	3,2	3,2	3,6	4,1	4,2	2,3	2,1	1,0	3,5
Personlig konsum	2,3	1,9	2,4	2,2	2,2	1,8	1,3	1,0	1,6
Kollektivt konsum	3,3	3,8	3,8	4,2	4,5	3,1	3,4	1,8	2,9

Tabell 13. Konsum i husholdninger. Løpende priser. Millioner kroner

	2010	2011	10:4	11:1	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2
Konsum i husholdninger	1 037 532	1 075 713	274 352	253 366	268 580	273 361	280 407	265 638	277 965
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	131 992	137 158	34 950	31 281	34 594	34 930	36 353	34 010	35 952
Alkoholdrikker og tobakk mv.	43 331	44 430	11 611	9 681	11 460	11 137	12 153	10 409	11 528
Klær og skotøy	53 948	54 384	16 328	11 139	13 582	13 491	16 171	12 122	13 912
Bolig, lys og brensel	220 867	223 470	58 518	60 935	54 065	52 443	56 028	58 738	54 595
Møbler og husholdningsartikler mv.	56 657	57 802	16 548	12 608	13 372	14 869	16 952	13 535	13 876
Helsepleie	27 878	28 516	7 388	6 763	7 081	7 096	7 576	7 185	7 402
Transport	146 642	155 171	36 533	35 802	41 102	40 131	38 136	37 668	41 757
Post- og teletjenester	27 263	27 147	7 237	6 773	6 515	6 683	7 177	6 814	6 495
Kultur og fritid	126 199	130 820	34 461	28 025	32 569	34 588	35 638	29 863	33 428
Utdanning	4 414	4 639	1 216	1 179	1 119	1 064	1 278	1 253	1 201
Overnattings- og serveringstjenester	58 428	62 611	14 822	13 435	16 017	16 930	16 229	14 418	17 110
Andre varer og tjenester	105 816	110 234	28 297	26 139	27 268	27 134	29 693	28 540	29 810
Husholdningenes kjøp i utlandet	62 545	69 043	13 526	14 897	18 245	21 240	14 662	16 890	19 819
Utlendingers kjøp i Norge	-28 449	-29 712	-7 082	-5 292	-8 408	-8 374	-7 638	-5 805	-8 920
Varekonsum ¹	527 692	536 052	146 721	124 931	133 109	132 261	145 751	128 569	134 028
Tjenestekonsum ¹	475 744	500 331	121 187	118 830	125 634	128 234	127 633	125 984	133 038
Boligtjenester	173 130	181 123	43 835	44 853	45 121	45 400	45 750	46 652	46 998
Andre tjenester	302 614	319 208	77 352	73 977	80 513	82 834	81 883	79 331	86 041

¹ Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 14. Konsum i husholdninger. Faste 2009-priser. Millioner kroner

	2010	2011	10:4	11:1	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2
Konsum i husholdninger	1 016 238	1 041 718	267 495	244 311	259 179	266 087	272 142	255 464	266 194
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	131 519	136 622	34 907	31 368	34 566	34 475	36 212	33 472	35 324
Alkoholdrikker og tobakk mv.	41 519	39 972	11 100	8 746	10 360	9 977	10 890	9 113	10 085
Klær og skotøy	56 324	58 456	16 827	12 329	14 308	15 068	16 751	13 457	14 836
Bolig, lys og brensel	207 574	208 030	54 246	54 751	50 407	49 634	53 238	55 143	51 864
Møbler og husholdningsartikler mv.	56 916	58 500	16 606	12 854	13 434	15 152	17 061	13 762	13 954
Helsepleie	27 199	27 128	7 138	6 463	6 768	6 746	7 151	6 642	6 832
Transport	143 737	148 134	35 715	34 592	38 664	38 245	36 633	35 415	38 835
Post- og teletjenester	27 892	28 250	7 548	7 042	6 773	6 913	7 521	7 363	7 159
Kultur og fritid	124 016	128 784	33 972	27 648	31 811	34 010	35 316	29 480	32 472
Utdanning	4 280	4 374	1 161	1 127	1 069	1 002	1 176	1 151	1 103
Overnattings- og serveringstjenester	56 650	58 968	14 244	12 815	15 144	15 899	15 109	13 348	15 633
Andre varer og tjenester	101 948	102 602	27 328	24 589	25 382	25 181	27 450	25 395	26 298
Husholdningenes kjøp i utlandet	64 407	70 124	13 574	15 086	18 444	21 728	14 867	17 152	20 043
Utlendingers kjøp i Norge	-27 742	-28 226	-6 870	-5 100	-7 950	-7 943	-7 232	-5 431	-8 245
Varekonsum ¹	516 722	523 611	143 445	120 291	129 397	130 517	143 405	126 081	131 190
Tjenestekonsum ¹	462 851	476 209	117 346	114 034	119 288	121 785	121 102	117 662	123 206
Boligtjenester	168 186	172 147	42 222	42 842	42 971	43 059	43 275	43 749	43 893
Andre tjenester	294 665	304 062	75 125	71 191	76 317	78 726	77 827	73 912	79 313

¹ Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 15. Konsum i husholdninger. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2010	2011	10:4	11:1	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2
Konsum i husholdninger	3,8	2,5	3,4	1,0	4,5	2,8	1,7	4,6	2,7
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	2,1	3,9	2,0	-1,2	8,2	4,7	3,7	6,7	2,2
Alkoholdrikker og tobakk mv.	-2,1	-3,7	-1,9	-10,5	-0,3	-2,7	-1,9	4,2	-2,7
Klær og skotøy.	6,4	3,8	10,4	4,7	7,5	4,6	-0,4	9,1	3,7
Bolig, lys og brensel.	3,2	0,2	3,8	0,4	0,7	1,9	-1,9	0,7	2,9
Møbler og husholdningsartikler mv.	2,8	2,8	1,9	-0,8	5,8	3,4	2,7	7,1	3,9
Helsepleie	1,0	-0,3	1,2	-1,2	0,3	-0,4	0,2	2,8	0,9
Transport	8,2	3,1	3,2	3,5	4,9	1,4	2,6	2,4	0,4
Post- og teletjenester	4,1	1,3	4,4	3,2	2,1	0,4	-0,4	4,6	5,7
Kultur og fritid	4,1	3,8	4,9	-0,7	7,4	4,3	4,0	6,6	2,1
Utdanning	5,2	2,2	4,1	4,3	0,2	3,2	1,3	2,1	3,2
Overnattings- og serveringstjenester	-0,3	4,1	-0,6	5,5	3,1	2,1	6,1	4,2	3,2
Andre varer og tjenester	1,2	0,6	2,1	1,3	-0,1	1,0	0,4	3,3	3,6
Husholdningenes kjøp i utlandet.	12,3	8,9	9,0	6,5	11,9	7,7	9,5	13,7	8,7
Utlendingers kjøp i Norge.	6,2	1,7	3,8	-0,9	0,3	1,8	5,3	6,5	3,7
Varekonsum ¹	4,2	1,3	3,6	-1,4	4,8	2,0	-0,0	4,8	1,4
Tjenestekonsum ¹	2,3	2,9	2,5	2,7	2,8	2,8	3,2	3,2	3,3
Boligtjenester	2,1	2,4	2,1	2,2	2,2	2,5	2,5	2,1	2,1
Andre tjenester.	2,4	3,2	2,8	3,0	3,2	2,9	3,6	3,8	3,9

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 16. Konsum i husholdninger. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2010	2011	10:4	11:1	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2
Konsum i husholdninger	2,1	1,1	2,2	1,5	1,5	1,2	0,5	0,3	0,8
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	0,4	0,0	-0,1	-0,3	-0,5	0,6	0,3	1,9	1,7
Alkoholdrikker og tobakk mv.	4,4	6,5	4,1	6,4	6,0	7,0	6,7	3,2	3,3
Klær og skotøy.	-4,2	-2,9	-5,6	-4,4	-3,9	-3,3	-0,5	-0,3	-1,2
Bolig, lys og brensel.	6,4	1,0	8,2	3,3	1,6	1,4	-2,4	-4,3	-1,9
Møbler og husholdningsartikler mv.	-0,5	-0,7	-0,4	-1,2	-0,6	-1,0	-0,3	0,3	-0,1
Helsepleie	2,5	2,6	2,4	2,8	2,7	2,4	2,4	3,4	3,5
Transport	2,0	2,7	1,6	2,1	3,6	3,1	1,8	2,8	1,1
Post- og teletjenester	-2,3	-1,7	-3,6	-3,0	-2,2	-1,1	-0,5	-3,8	-5,7
Kultur og fritid	1,8	-0,2	0,1	-0,0	0,5	-0,6	-0,5	-0,1	0,5
Utdanning	3,1	2,8	2,7	2,3	2,4	2,7	3,8	4,0	4,0
Overnattings- og serveringstjenester	3,1	2,9	2,9	2,8	2,6	3,1	3,2	3,0	3,5
Andre varer og tjenester	3,8	3,5	3,0	2,3	3,8	3,3	4,5	5,7	5,5
Husholdningenes kjøp i utlandet.	-2,9	1,4	2,7	3,1	3,2	0,4	-1,0	-0,3	-0,0
Utlendingers kjøp i Norge.	2,5	2,7	2,2	2,2	2,8	3,0	2,5	3,0	2,3
Varekonsum ¹	2,1	0,2	1,7	0,8	0,3	0,7	-0,6	-1,8	-0,7
Tjenestekonsum ¹	2,8	2,2	2,7	2,0	2,7	2,1	2,1	2,8	2,5
Boligtjenester	2,9	2,2	3,4	2,5	2,4	2,1	1,8	1,9	2,0
Andre tjenester.	2,7	2,2	2,3	1,8	2,9	2,0	2,2	3,3	2,8

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 17. Bruttoinvestering i fast realkapital. Løpende priser. Millioner kroner

	2010	2011	10:4	11:1	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2
I alt	499 060	549 992	138 462	127 863	129 760	139 336	153 033	139 695	151 264
Bygg og anlegg	242 087	273 589	67 655	63 115	67 494	68 929	74 051	69 486	72 768
Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledning	68 687	73 767	18 205	17 744	17 577	19 923	18 525	18 975	20 310
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	50 554	62 672	13 280	12 191	11 514	18 153	20 814	18 407	20 589
Skip og båter	29 108	25 961	7 057	9 700	5 102	5 027	6 132	5 756	6 114
Andre transportmidler	19 045	21 776	5 595	4 341	5 738	5 416	6 281	5 402	6 616
Maskiner og utstyr	89 579	92 228	26 672	20 772	22 336	21 890	27 231	21 670	24 868
Jordbruk og skogbruk	8 176	8 474	1 859	1 443	2 606	2 480	1 944	1 413	2 496
Fiske, fangst og akvakultur	2 186	3 155	722	742	683	823	907	846	797
Bergverksdrift	1 863	1 277	563	160	318	340	458	233	422
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	124 839	140 239	33 204	31 112	29 848	38 972	40 306	38 060	41 768
Utvinning av råolje og naturgass	123 616	144 148	32 684	31 280	34 330	38 482	40 056	37 890	41 487
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	1 223	-3 909	520	-168	-4 482	490	250	170	281
Industri	18 332	19 829	6 095	3 700	4 708	4 792	6 630	4 214	5 673
Nærings-, drikkevare- og tobaksindustri	6 636	7 234	1 982	1 672	1 840	1 546	2 176	1 623	1 632
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	72	110	20	35	8	19	49	15	44
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	793	717	220	84	211	173	248	191	155
Produksjon av papir og papirvarer	336	505	78	58	122	123	201	120	170
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	257	245	93	36	49	63	97	49	87
Oljeraffinerer, kjemisk og farmasøytisk industri	3 686	3 243	1 130	524	797	808	1 113	625	1 481
Prod av kjemiske råvarer	1 875	1 920	661	303	413	509	696	399	955
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	1 521	1 500	595	322	332	497	350	329	415
Produksjon av metaller	1 755	1 834	783	273	398	427	737	373	620
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	2 051	2 588	735	378	564	625	1 021	494	618
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	635	846	301	111	159	191	384	224	203
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	179	164	68	47	53	26	37	38	33
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	410	843	91	160	174	293	217	132	214
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	14 241	16 540	4 803	2 974	4 140	4 111	5 315	3 581	4 295
Vannforsyning, avløp og renovasjon	10 139	10 390	2 618	2 538	2 819	2 271	2 762	2 884	3 235
Bygge- og anleggsvirksomhet	12 615	13 708	3 243	3 334	3 552	3 303	3 519	3 662	3 782
Varehandel og reparasjon av motorvogner	9 760	8 017	3 935	2 461	1 608	1 791	2 157	1 829	1 367
Rørtransport	552	470	103	190	54	111	115	112	98
Utenriks sjøfart	24 842	18 221	5 769	4 936	4 310	4 353	4 621	4 650	5 017
Transport ellers	16 908	16 583	4 638	3 712	4 640	3 519	4 712	4 102	4 731
Post og distribusjonsvirksomhet	1 412	1 450	379	363	351	332	405	380	365
Overnattings- og serveringsvirksomhet	1 969	2 016	444	465	475	511	564	619	584
Informasjon og kommunikasjon	13 725	13 964	3 618	3 521	3 415	3 334	3 694	3 636	3 508
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	6 320	6 748	1 634	1 655	1 618	1 673	1 802	1 845	1 760
Omsetning og drift av fast eiendom	36 917	40 330	9 759	10 649	9 834	9 763	10 085	11 373	11 364
Boligtjenester	97 032	124 246	26 396	29 580	31 265	30 599	32 802	32 532	34 205
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	6 452	6 921	1 836	1 628	1 721	1 543	2 028	1 812	1 910
Forretningsmessig tjenesteyting	4 830	5 450	1 265	1 155	1 357	1 365	1 574	1 551	1 525
Offentlig administrasjon og forsvar	48 750	55 471	14 302	13 338	12 136	13 350	16 647	12 117	13 712
Undervisning	15 942	15 258	4 827	3 172	3 005	4 606	4 475	3 106	2 856
Helse- og sosialtjenester	13 878	13 426	4 496	3 033	3 277	3 531	3 585	3 001	3 802
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	7 379	7 808	1 951	2 002	2 021	1 861	1 924	2 138	1 995
Fastlands-Norge	348 827	391 062	99 385	91 625	95 548	95 899	107 991	96 873	104 382

Offentlig forvaltning	81 691	87 100	24 416	20 232	19 466	21 916	25 486	19 346	21 616
Statsforvaltningen	32 988	37 315	10 768	9 395	7 499	8 803	11 618	7 514	8 527
Sivil forvaltning	28 468	28 556	9 086	5 028	6 598	7 508	9 422	6 569	6 403
Forsvar	4 520	8 759	1 682	4 367	901	1 295	2 196	945	2 124
Kommuneforvaltningen	48 703	49 785	13 648	10 837	11 967	13 113	13 868	11 832	13 089

Tabell 18. Bruttoinvestering i fast realkapital. Faste 2009-priser. Millioner kroner

	2010	2011	10:4	11:1	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2
I alt	488 870	519 955	135 002	122 707	123 440	131 234	142 573	129 396	140 043
Bygg og anlegg	232 501	250 411	64 306	58 469	62 035	62 762	67 145	61 994	64 611
Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledning	66 386	68 170	17 508	17 054	16 900	18 294	15 922	17 266	18 442
Oljeutvinningsplattformer, bore-rigger og moduler	51 253	62 677	13 517	12 431	11 504	18 045	20 697	18 137	20 225
Skip og båter	28 811	24 756	7 189	9 856	4 771	4 539	5 590	5 676	5 595
Andre transportmidler	19 492	22 542	5 772	4 305	6 091	5 712	6 434	5 263	6 947
Maskiner og utstyr	90 428	91 398	26 709	20 592	22 141	21 881	26 784	21 060	24 223
Jordbruk og skogbruk	8 048	8 097	1 826	1 391	2 492	2 355	1 859	1 328	2 335
Fiske, fangst og akvakultur	2 118	2 938	698	720	608	788	821	769	691
Bergverksdrift	1 805	1 207	541	153	303	317	434	216	389
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	123 065	134 366	32 676	30 581	29 068	37 182	37 535	36 012	39 474
Utvinning av råolje og naturgass	121 825	138 289	32 147	30 749	33 546	36 704	37 290	35 859	39 213
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	1 240	-3 923	529	-168	-4 478	478	246	153	261
Industri	18 255	19 281	6 023	3 602	4 596	4 691	6 392	3 998	5 413
Nærings-, drikkevare- og tobaksindustri	6 594	6 993	1 946	1 621	1 788	1 497	2 087	1 534	1 552
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	72	109	20	34	8	19	48	14	43
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	785	693	215	81	205	169	238	184	147
Produksjon av papir og papirvarer	336	495	77	57	120	121	196	114	162
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	258	242	93	36	48	63	95	48	85
Oljeraffinerer, kjemisk og farmasøytisk industri	3 671	3 150	1 120	510	781	790	1 069	592	1 419
Prod av kjemiske råvarer	1 885	1 887	661	297	408	506	675	382	926
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	1 519	1 482	592	317	328	495	342	318	401
Produksjon av metaller	1 740	1 781	770	265	387	419	710	354	586
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	2 051	2 517	730	369	550	610	988	462	585
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	636	821	300	109	155	187	370	213	192
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	181	163	69	45	53	27	37	37	33
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	412	835	91	158	172	292	213	127	208
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	14 080	15 878	4 710	2 890	3 988	3 985	5 015	3 341	4 015
Vannforsyning, avløp og renovasjon	9 841	9 672	2 522	2 381	2 628	2 107	2 557	2 614	2 921
Bygge- og anleggsvirksomhet	12 604	13 431	3 189	3 269	3 502	3 252	3 409	3 518	3 697
Varehandel og reparasjon av motorvogner	9 729	7 876	3 913	2 390	1 576	1 782	2 128	1 740	1 317
Rørtransport	546	431	100	185	55	99	92	102	89
Utenriks sjøfart	24 836	17 458	5 923	4 908	4 133	4 114	4 303	4 672	4 734
Transport ellers	16 716	16 017	4 630	3 600	4 630	3 271	4 517	3 842	4 498
Post og distribusjonsvirksomhet	1 428	1 443	382	359	349	334	400	369	356
Overnattings- og serveringsvirksomhet	1 946	1 936	436	446	460	496	535	572	547
Informasjon og kommunikasjon	13 789	13 766	3 609	3 472	3 367	3 313	3 615	3 517	3 404
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	6 365	6 723	1 640	1 630	1 623	1 693	1 777	1 780	1 749
Omsetning og drift av fast eiendom	35 396	36 801	9 273	9 830	8 991	8 875	9 106	10 096	10 009
Boligtjenester	93 226	113 750	25 091	27 404	28 738	27 863	29 745	29 027	30 373
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	6 488	6 813	1 838	1 599	1 698	1 536	1 981	1 746	1 851
Forretningsmessig tjenesteyting	4 903	5 496	1 286	1 134	1 396	1 401	1 564	1 488	1 531
Offentlig administrasjon og forsvar	47 405	52 294	13 819	12 978	11 383	12 429	15 504	11 057	12 676
Undervisning	15 459	14 195	4 630	2 994	2 815	4 269	4 117	2 841	2 599
Helse- og sosialtjenester	13 537	12 614	4 342	2 871	3 102	3 297	3 344	2 754	3 496
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	7 284	7 473	1 907	1 921	1 940	1 787	1 825	1 997	1 875
Fastlands-Norge	340 423	367 699	96 303	87 033	90 184	89 840	100 642	88 610	95 745

Offentlig forvaltning	79 332	81 686	23 531	19 457	18 239	20 340	23 649	17 627	19 845
Statsforvaltningen	32 134	35 427	10 434	9 279	7 042	8 246	10 860	6 882	7 948
Sivil forvaltning	27 537	26 466	8 717	4 711	6 138	6 942	8 675	5 937	5 801
Forsvar	4 597	8 960	1 717	4 568	903	1 304	2 185	945	2 147
Kommuneforvaltningen	47 199	46 259	13 097	10 178	11 197	12 094	12 790	10 745	11 897

**Tabell 19. Bruttoinvestering i fast realkapital.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før**

	2010	2011	10:4	11:1	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2
I alt	-5,2	6,4	-3,1	9,9	-0,4	10,9	5,6	5,5	13,4
Bygg og anlegg	-1,7	7,7	4,6	9,5	8,9	8,5	4,4	6,0	4,2
Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledning	-1,8	2,7	10,0	4,6	1,1	15,4	-9,1	1,2	9,1
Oljeutvinningsplattformer, bore-rigger og moduler	-23,5	22,3	-25,2	4,6	-17,8	52,2	53,1	45,9	75,8
Skip og båter	-3,8	-14,1	-32,6	65,3	-43,5	-37,1	-22,2	-42,4	17,3
Andre transportmidler	12,0	15,6	22,8	2,3	18,9	30,1	11,5	22,2	14,1
Maskiner og utstyr	-6,8	1,1	-6,8	3,4	-2,2	3,4	0,3	2,3	9,4
Jordbruk og skogbruk	14,5	0,6	19,8	2,2	0,3	-0,9	1,8	-4,5	-6,3
Fiske, fangst og akvakultur	-14,5	38,7	8,2	75,7	1,8	90,8	17,6	6,7	13,6
Bergverksdrift	-30,8	-33,2	26,9	-39,7	-49,8	-22,3	-19,8	41,5	28,6
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	-14,3	9,2	-13,4	4,7	-9,0	27,2	14,9	17,8	35,8
Utvinning av råolje og naturgass	-9,0	13,5	-2,4	8,1	5,0	25,4	16,0	16,6	16,9
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	-87,2	..	-88,9	..	..	..	-53,6	..	..
Industri	-20,5	5,6	-5,2	-3,6	-0,6	21,1	6,1	11,0	17,8
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	23,6	6,1	42,8	24,8	2,0	-6,3	7,2	-5,4	-13,2
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	30,7	51,4	62,2	272,9	-32,3	-37,9	136,0	-57,3	453,9
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	-12,0	-11,7	-22,1	-58,7	10,9	-11,1	10,7	127,7	-28,4
Produksjon av papir og papirvarer	-23,0	47,6	-38,1	-42,5	26,3	92,9	153,3	98,6	34,6
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	-19,6	-6,2	49,6	37,3	-51,8	60,7	1,9	33,2	77,8
Oljeraffinerer, kjemisk og farmasøytisk industri	-49,8	-14,2	-39,3	-38,2	-15,0	-2,2	-4,5	16,2	81,7
Prod av kjemiske råvarer	-60,4	0,1	-52,7	-22,5	-5,2	23,5	2,2	28,6	127,0
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	-12,6	-2,5	22,5	3,0	-11,2	97,9	-42,3	0,2	22,3
Produksjon av metaller	-5,1	2,4	38,7	-12,5	7,9	36,2	-7,9	33,6	51,2
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	-32,9	22,7	-26,2	-11,5	1,8	68,1	35,3	25,4	6,4
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	-11,8	29,1	21,0	-10,3	34,1	89,4	23,4	94,9	24,0
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	4,7	-10,3	-6,9	87,2	-2,8	-19,9	-45,9	-19,4	-38,6
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	-62,3	102,5	-71,9	46,0	42,1	215,2	135,2	-19,2	20,8
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	16,3	12,8	27,0	27,2	16,7	8,2	6,5	15,6	0,7
Vannforsyning, avløp og renovasjon	0,6	-1,7	0,9	-4,6	-6,9	5,4	1,4	9,8	11,2
Bygge- og anleggsvirksomhet	-1,1	6,6	5,6	7,6	5,2	6,7	6,9	7,6	5,6
Varehandel og reparasjon av motorvogner	-0,1	-19,0	37,3	35,0	-23,9	-9,7	-45,6	-27,2	-16,4
Rørtransport	3,3	-21,0	-41,4	-31,1	-44,2	26,6	-7,8	-44,9	61,7
Utenriks sjøfart	11,7	-29,7	-5,8	-15,3	-41,5	-32,1	-27,3	-4,8	14,5
Transport ellers	6,8	-4,2	13,9	6,8	-0,1	-19,8	-2,4	6,7	-2,8
Post og distribusjonsvirksomhet	-0,5	1,0	-0,3	0,6	-2,6	1,0	4,9	2,7	2,1
Overnattings- og serveringsvirksomhet	-4,6	-0,5	-11,0	1,7	-17,9	-3,0	22,5	28,3	18,9
Informasjon og kommunikasjon	4,9	-0,2	2,7	0,1	-2,1	1,3	0,2	1,3	1,1
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	10,8	5,6	3,4	8,1	1,7	4,3	8,4	9,2	7,7
Omsetning og drift av fast eiendom	-1,8	4,0	11,3	13,4	2,1	2,6	-1,8	2,7	11,3
Boligtjenester	-2,2	22,0	5,2	18,8	27,5	23,7	18,5	5,9	5,7
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	1,5	5,0	4,1	5,1	3,3	3,3	7,8	9,2	9,0
Forretningsmessig tjenesteyting	17,7	12,1	4,0	4,4	14,0	7,4	21,6	31,2	9,7
Offentlig administrasjon og forsvar	-5,5	10,3	-18,2	34,7	-5,2	4,1	12,2	-14,8	11,4
Undervisning	-6,6	-8,2	-10,4	-6,2	-6,1	-8,0	-11,1	-5,1	-7,7
Helse- og sosialtjenester	-15,1	-6,8	-13,9	-2,5	-3,5	8,6	-23,0	-4,1	12,7
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	1,3	2,6	2,7	8,2	4,4	2,4	-4,3	4,0	-3,3
Fastlands-Norge	-2,5	8,0	1,1	14,0	6,3	8,3	4,5	1,8	6,2

Offentlig forvaltning	-7,5	3,0	-16,0	17,3	-5,6	2,3	0,5	-9,4	8,8
Statsforvaltningen	-24,2	10,2	-32,9	52,0	-10,2	6,4	4,1	-25,8	12,9
Sivil forvaltning	-21,0	-3,9	-23,1	-11,4	-10,8	4,9	-0,5	26,0	-5,5
Forsvar	-38,9	94,9	-59,2	479,1	-5,9	15,2	27,3	-79,3	137,7
Kommuneforvaltningen	8,8	-2,0	5,1	-2,9	-2,5	-0,4	-2,3	5,6	6,2

**Tabell 20. Bruttoinvestering i fast realkapital.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før**

	2010	2011	10:4	11:1	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2
I alt	2,1	3,6	3,6	3,5	2,6	3,6	4,7	3,6	2,8
Bygg og anlegg	4,1	4,9	4,1	5,1	4,8	5,1	4,8	3,8	3,5
Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledning	3,5	4,6	7,7	5,9	-0,8	1,9	11,9	5,6	5,9
Oljeutvinningsplattformer, bore-rigger og moduler	-1,4	1,4	1,3	1,0	-0,5	2,3	2,4	3,5	1,7
Skip og båter	1,0	3,8	-1,4	-5,0	3,2	12,2	11,8	3,0	2,2
Andre transportmidler	-2,3	-1,1	4,7	-0,2	-2,3	-2,3	0,7	1,8	1,1
Maskiner og utstyr	-0,9	1,9	1,3	2,5	1,6	1,6	1,8	2,0	1,8
Jordbruk og skogbruk	1,6	3,0	2,4	3,3	2,9	3,2	2,7	2,5	2,2
Fiske, fangst og akvakultur	3,2	4,1	2,6	-3,2	9,8	3,6	6,8	6,9	2,6
Bergverksdrift	3,2	2,5	3,2	2,8	2,3	3,8	1,4	2,5	3,1
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	1,4	2,9	4,6	3,9	-0,2	1,6	5,7	3,9	3,0
Utvinning av råolje og naturgass	1,5	2,7	4,8	3,8	-0,5	1,7	5,7	3,9	3,4
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	-1,4	1,1	0,9	2,2	25,5	17,3	3,6	11,2	7,4
Industri	0,4	2,4	2,2	3,0	2,2	2,0	2,5	2,6	2,3
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	0,6	2,8	3,1	3,5	2,6	2,9	2,4	2,6	2,2
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	0,7	0,8	2,0	4,2	-2,2	-2,3	2,1	0,7	2,8
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	1,1	2,4	2,7	4,9	2,0	1,2	1,9	-0,3	2,3
Produksjon av papir og papirvarer	0,1	1,8	1,1	2,3	0,8	1,2	2,4	3,3	3,6
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	-0,5	1,7	1,7	2,7	1,7	1,1	2,0	1,6	1,1
Oljeraffinerer, kjemisk og farmasøytisk industri	0,4	2,5	1,8	3,1	1,5	1,9	3,2	2,7	2,2
Prod av kjemiske råvarer	-0,6	2,4	1,0	2,7	1,7	1,9	3,0	2,6	2,0
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	0,1	1,2	1,5	1,7	1,1	0,9	1,9	2,1	2,2
Produksjon av metaller	0,9	2,1	2,0	2,7	2,0	2,2	2,2	2,3	3,1
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	0,0	2,8	1,9	2,8	2,8	2,9	2,7	4,4	3,0
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	-0,1	3,0	1,5	2,0	3,1	2,9	3,4	3,7	2,5
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	-1,0	1,7	0,9	2,3	2,1	-0,8	1,0	0,6	0,4
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	-0,6	1,6	1,5	2,6	1,5	1,2	1,6	2,2	1,9
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	1,1	3,0	2,6	3,0	2,7	2,3	3,9	4,2	3,0
Vannforsyning, avløp og renovasjon	3,0	4,3	4,0	4,5	4,2	4,3	4,1	3,5	3,2
Bygge- og anleggsvirksomhet	0,1	2,0	2,5	2,4	2,1	1,8	1,5	2,1	0,8
Varehandel og reparasjon av motorvogner	0,3	1,5	1,5	2,3	2,0	0,7	0,8	2,1	1,8
Rørtransport	1,2	7,7	16,4	8,2	-7,9	-1,5	21,1	7,0	12,2
Utenriks sjøfart	0,0	4,3	0,1	-0,5	1,2	8,0	10,2	-1,0	1,6
Transport ellers	1,1	2,4	5,2	-0,2	-0,7	6,9	4,1	3,5	4,9
Post og distribusjonsvirksomhet	-1,1	1,7	1,2	2,3	1,3	1,1	2,0	2,0	1,8
Overnattings- og serveringsvirksomhet	1,2	2,9	2,2	3,6	1,8	2,4	3,8	3,6	3,2
Informasjon og kommunikasjon	-0,5	1,9	1,6	2,4	1,7	1,6	1,9	1,9	1,6
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	-0,7	1,1	1,6	1,1	1,1	0,3	1,7	2,1	1,0
Omsetning og drift av fast eiendom	4,3	5,1	1,6	5,2	4,9	5,1	5,2	4,0	3,8
Boligtjenester	4,1	4,9	4,1	5,1	4,8	5,1	4,8	3,8	3,5
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	-0,6	2,2	1,2	2,6	1,7	1,8	2,5	1,9	1,8
Forretningsmessig tjenesteyting	-1,5	0,7	1,0	1,0	-0,4	-0,2	2,3	2,3	2,5
Offentlig administrasjon og forsvar	2,8	3,1	4,0	1,1	3,9	4,1	3,8	6,6	1,5
Undervisning	3,1	4,2	4,4	4,4	4,0	4,4	4,2	3,2	2,9
Helse- og sosialtjenester	2,5	3,8	4,2	4,3	3,5	4,3	3,5	3,2	2,9
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	1,3	3,1	4,5	3,6	3,0	3,0	3,0	2,7	2,1
Fastlands-Norge	2,5	3,8	3,3	3,5	3,6	4,0	4,0	3,8	2,9

Offentlig forvaltning	3,0	3,5	4,3	2,2	3,9	4,2	3,9	5,5	2,1
Statsforvaltningen	2,7	2,6	3,3	-0,2	3,7	3,8	3,7	7,8	0,7
Sivil forvaltning	3,4	4,4	3,6	4,6	4,2	4,4	4,2	3,7	2,7
Forsvar	-1,7	-0,6	0,1	-2,2	0,4	0,9	2,6	4,6	-0,8
Kommuneforvaltningen	3,2	4,3	5,3	4,5	4,0	4,6	4,1	3,4	2,9

Tabell 21. Eksport. Løpende priser. Millioner kroner

	2010	2011	10:4	11:1	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2
I alt	1 038 171	1 145 179	282 890	286 062	277 481	278 165	303 471	317 995	295 919
Varer	778 978	892 439	214 244	227 536	216 662	215 657	232 584	256 178	229 949
Råolje og naturgass	471 178	562 366	132 503	148 175	129 400	133 491	151 300	175 407	150 647
Skip, plattformer og fly	8 578	13 653	1 493	1 650	6 776	3 043	2 184	2 091	2 680
Tradisjonelle varer	299 222	316 420	80 248	77 711	80 486	79 123	79 100	78 680	76 622
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	27 076	25 954	8 138	6 764	6 703	5 907	6 580	6 256	6 580
Bergverksprodukter	4 524	5 543	1 421	864	1 077	2 000	1 602	1 393	1 327
Industriprodukter	264 622	280 644	69 509	69 952	71 878	69 352	69 462	69 320	67 441
Nærings- og nytelsesmidler	31 412	32 696	9 701	8 568	6 630	7 469	10 029	8 318	6 460
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	1 908	2 074	581	492	557	482	543	574	491
Trevarer	2 202	2 253	566	604	607	519	523	615	520
Treforedlingsprodukter	9 728	9 539	2 578	2 489	2 307	2 332	2 411	1 948	2 010
Grafiske produkter	15	15	5	4	3	2	6	5	2
Raffinerte oljeprodukter	22 226	38 341	3 564	8 190	10 794	10 800	8 557	9 233	9 708
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	48 901	49 691	13 036	13 489	12 738	11 648	11 816	11 737	11 078
Metaller	68 065	70 817	18 031	18 101	18 782	17 654	16 280	17 351	17 358
Verkstedprodukter	74 920	69 923	19 896	16 627	18 202	17 202	17 892	18 169	18 560
Andre industriprodukter	5 002	5 063	1 506	1 341	1 189	1 172	1 361	1 318	1 190
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	243	232	45	47	69	72	44	52	64
Elektrisk kraft	3 000	4 279	1 180	131	828	1 864	1 456	1 711	1 274
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	276 996	278 079	76 684	69 521	69 692	68 323	70 543	69 447	66 914
Tjenester	259 193	252 740	68 645	58 526	60 819	62 508	70 887	61 817	65 970
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	87 409	77 460	20 790	19 033	19 177	19 501	19 749	19 244	19 429
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	25 358	25 155	8 214	6 581	4 996	5 531	8 047	8 121	5 945
Rørtransport	12 630	9 902	3 367	2 538	2 423	2 438	2 503	2 593	2 484
Reisetrafikk	28 449	29 712	7 082	5 292	8 408	8 374	7 638	5 805	8 920
Andre tjenester	105 347	110 511	29 192	25 082	25 815	26 664	32 950	26 054	29 192
Samferdsel	17 938	18 625	4 198	4 946	4 291	4 796	4 592	3 219	4 654
Finans- og forretningstjenester	52 729	54 249	15 809	11 699	12 289	12 723	17 538	13 842	14 173
Tjenester ellers	34 680	37 637	9 185	8 437	9 235	9 145	10 820	8 993	10 365

Tabell 22. Eksport. Faste 2009-priser. Millioner kroner

	2010	2011	10:4	11:1	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2
I alt	945 560	931 984	246 687	234 350	226 962	228 421	242 252	242 778	236 411
Varer	690 563	670 252	177 427	172 578	162 287	164 454	170 933	178 330	167 196
Råolje og naturgass	396 175	371 622	101 519	102 216	84 375	89 789	95 242	104 292	93 392
Skip, plattformer og fly	10 167	15 662	1 791	1 726	7 200	3 822	2 915	2 573	3 547
Tradisjonelle varer	284 221	282 968	74 117	68 636	70 712	70 843	72 776	71 465	70 256
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	22 518	24 618	6 548	5 237	5 476	6 224	7 680	6 795	6 993
Bergverksprodukter	4 799	4 861	1 440	860	1 050	1 588	1 362	1 164	1 107
Industriprodukter	254 760	249 174	65 364	62 463	63 556	61 054	62 102	61 769	60 362
Nærings- og nytelsesmidler	30 043	28 150	8 638	7 461	5 771	6 608	8 309	7 362	5 819
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	1 945	2 142	564	509	618	480	535	592	511
Trevarer	2 168	2 143	542	576	580	490	497	596	486
Treforedlingsprodukter	10 148	9 379	2 633	2 448	2 258	2 315	2 358	1 970	2 032
Grafiske produkter	23	18	7	5	5	3	6	5	2
Raffinerte oljeprodukter	18 055	24 433	2 739	5 448	6 725	6 822	5 438	5 296	5 798
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	50 692	50 038	13 390	13 481	12 735	11 834	11 988	11 872	11 045
Metaller	58 833	55 127	14 795	13 775	14 498	13 704	13 149	14 299	14 416
Verkstedprodukter	77 421	72 563	20 530	17 368	19 142	17 583	18 469	18 426	19 007
Andre industriprodukter	5 187	4 957	1 484	1 345	1 156	1 148	1 308	1 304	1 185
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	245	225	42	47	68	66	44	47	60
Elektrisk kraft	2 145	4 315	765	77	630	1 977	1 632	1 736	1 793
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	266 166	258 534	71 378	63 188	63 988	64 021	67 338	66 169	64 458
Tjenester	254 997	261 732	69 260	61 772	64 674	63 967	71 318	64 447	69 215
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	87 109	93 409	22 450	22 638	24 933	22 783	23 055	23 560	25 384
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	24 147	22 623	7 913	6 399	4 899	4 900	6 426	7 339	5 332
Rørtransport	12 932	12 500	3 703	3 706	2 524	2 777	3 492	4 076	3 328
Reisetrafikk	27 742	28 226	6 870	5 100	7 950	7 943	7 232	5 431	8 245
Andre tjenester	103 067	104 974	28 324	23 929	24 368	25 564	31 113	24 042	26 926
Samferdsel	18 208	18 628	4 307	5 032	3 992	4 839	4 764	3 284	4 520
Finans- og forretningstjenester	51 322	51 156	15 268	11 105	11 683	12 033	16 335	12 583	12 863
Tjenester ellers	33 538	35 191	8 749	7 792	8 693	8 691	10 014	8 175	9 542

Tabell 23. Eksport. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2010	2011	10:4	11:1	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2
I alt	1,8	-1,4	0,3	-4,8	-2,0	3,3	-1,8	3,6	4,2
Varer	-2,1	-2,9	-4,4	-7,3	-3,4	3,5	-3,7	3,3	3,0
Råolje og naturgass	-4,8	-6,2	-5,2	-7,5	-13,2	3,3	-6,2	2,0	10,7
Skip, plattformer og fly	-14,4	54,1	-22,1	-58,3	224,9	88,7	62,8	49,1	-50,7
Tradisjonelle varer	2,5	-0,4	-2,7	-4,1	3,2	1,2	-1,8	4,1	-0,6
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	6,2	9,3	2,7	-1,3	5,7	13,4	17,3	29,7	27,7
Bergverksprodukter	16,5	1,3	-1,3	25,4	3,4	-4,2	-5,4	35,4	5,5
Industriprodukter	3,0	-2,2	-2,3	-4,2	2,4	-1,7	-5,0	-1,1	-5,0
Nærings- og nytelsesmidler	7,7	-6,3	-11,1	-8,4	-6,8	-6,5	-3,8	-1,3	0,8
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	0,1	10,1	28,1	10,1	36,1	3,3	-5,1	16,3	-17,3
Trevarer	5,5	-1,1	14,2	10,3	4,9	-11,0	-8,3	3,4	-16,2
Treforedlingsprodukter	10,4	-7,6	0,4	-1,6	-8,3	-9,7	-10,5	-19,5	-10,0
Grafiske produkter	-4,2	-20,0	11,8	15,0	-34,3	-38,7	-12,4	6,7	-46,7
Raffinerte oljeprodukter	-15,6	35,3	-42,5	-2,3	37,8	40,3	98,5	-2,8	-13,8
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	23,5	-1,3	25,4	8,0	1,8	-3,9	-10,5	-11,9	-13,3
Metaller	3,3	-6,3	-3,2	-6,1	-4,0	-4,0	-11,1	3,8	-0,6
Verkstedprodukter	-5,7	-6,3	-5,1	-10,8	2,9	-6,5	-10,0	6,1	-0,7
Andre industriprodukter	13,9	-4,4	19,7	1,7	-8,4	2,6	-11,9	-3,0	2,5
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	-8,6	-8,2	14,4	-8,9	14,5	-28,8	5,6	-1,8	-11,1
Elektrisk kraft	-51,3	101,2	-46,5	-81,4	181,2	165,4	113,3	..	184,6
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	4,1	-2,9	-0,0	-4,3	0,6	-1,7	-5,7	4,7	0,7
Tjenester	13,8	2,6	14,9	3,0	1,6	3,0	3,0	4,3	7,0
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	7,6	7,2	7,3	16,1	7,9	3,2	2,7	4,1	1,8
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	10,1	-6,3	25,1	8,4	-7,4	-2,8	-18,8	14,7	8,8
Rørtransport	0,5	-3,3	6,9	-1,7	-20,0	20,6	-5,7	10,0	31,9
Reisetrafikk	6,2	1,7	3,8	-0,9	0,3	1,8	5,3	6,5	3,7
Andre tjenester	25,5	1,9	23,3	-6,7	0,7	2,7	9,8	0,5	10,5
Samferdsel	48,2	2,3	51,7	-3,5	-2,1	5,0	10,6	-34,7	13,2
Finans- og forretningstjenester	26,6	-0,3	29,1	-10,2	-2,8	3,2	7,0	13,3	10,1
Tjenester ellers	14,5	4,9	5,4	-3,5	7,4	0,9	14,5	4,9	9,8

Tabell 24. Eksport. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2010	2011	10:4	11:1	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2
I alt	9,8	11,9	14,4	16,1	12,5	10,1	9,2	7,3	2,4
Varer	12,8	18,0	19,1	23,5	20,3	16,1	12,7	9,0	3,0
Råolje og naturgass	18,9	27,2	24,7	29,9	33,1	25,1	21,7	16,0	5,2
Skip, plattformer og fly	-15,6	3,3	-19,6	8,5	8,9	5,5	-10,1	-15,0	-19,7
Tradisjonelle varer	5,3	6,2	11,9	12,7	7,7	4,8	0,4	-2,8	-4,2
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	20,2	-12,3	34,5	20,5	-1,5	-23,6	-31,1	-28,7	-23,1
Bergverksprodukter	-5,7	21,0	2,9	10,2	5,5	40,1	19,2	19,1	16,8
Industriprodukter	3,9	8,4	9,5	12,4	8,5	7,9	5,2	0,2	-1,2
Nærings- og nytelsesmidler	4,6	11,1	20,3	19,2	10,3	7,7	7,5	-1,6	-3,4
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	-1,9	-1,3	-3,3	3,0	-1,4	-2,3	-1,5	0,3	6,5
Trevarer	1,6	3,5	7,0	6,1	2,8	4,7	0,7	-1,5	2,2
Treforedlingsprodukter	-4,1	6,1	2,8	7,5	10,3	2,7	4,4	-2,8	-3,2
Grafiske produkter	-34,8	25,0	-25,5	15,9	14,1	8,7	37,0	17,2	25,0
Raffinerte oljeprodukter	23,1	27,5	18,2	27,8	26,3	30,4	20,9	16,0	4,3
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	-3,5	2,9	-0,5	7,0	4,4	-0,7	1,2	-1,2	0,3
Metaller	15,7	11,0	23,1	23,4	11,2	9,2	1,6	-7,7	-7,1
Verkstedprodukter	-3,2	-0,4	2,8	-0,4	-1,5	0,4	-0,0	3,0	2,7
Andre industriprodukter	-3,6	5,9	3,7	10,4	5,9	6,2	2,6	1,4	-2,3
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	-0,8	4,0	6,3	5,3	5,7	9,9	-7,4	12,7	4,3
Elektrisk kraft	39,9	-29,1	52,1	8,4	12,8	-22,8	-42,1	-42,5	-45,9
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	4,1	3,4	12,0	11,1	4,6	1,2	-2,5	-4,6	-4,7
Tjenester	1,6	-5,0	2,5	-5,3	-8,5	-6,8	0,3	1,2	1,4
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	0,3	-17,4	-0,5	-17,8	-25,0	-17,8	-7,5	-2,8	-0,5
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	5,0	5,9	11,0	7,8	-5,5	-2,0	20,6	7,6	9,3
Rørtransport	-2,3	-18,9	-4,9	-19,9	-1,0	-32,2	-21,2	-7,1	-22,3
Reisetrafikk	2,5	2,7	2,2	2,2	2,8	3,0	2,5	3,0	2,3
Andre tjenester	2,2	3,0	3,3	3,4	3,3	2,5	2,8	3,4	2,3
Samferdsel	-1,5	1,5	-0,0	-0,2	6,4	1,9	-1,1	-0,3	-4,2
Finans- og forretningstjenester	2,7	3,2	3,7	2,9	2,9	3,0	3,7	4,4	4,7
Tjenester ellers	3,4	3,4	4,5	6,6	2,3	2,1	2,9	1,6	2,3

Tabell 25. Import. Løpende priser. Millioner kroner

	2010	2011	10:4	11:1	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2
I alt	725 581	769 750	188 366	193 003	185 035	191 717	199 995	187 445	196 456
Varer	470 807	520 968	125 401	138 759	124 495	123 760	133 954	127 285	129 973
Råolje og naturgass	12 620	14 739	2 943	4 635	2 910	3 617	3 577	3 642	4 780
Skip, plattform og fly	29 432	36 124	6 286	16 964	6 070	6 311	6 779	5 764	6 030
Tradisjonelle varer	428 755	470 105	116 172	117 160	115 515	113 832	123 598	117 879	119 163
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	12 572	14 396	3 515	4 093	3 725	2 764	3 814	3 940	3 686
Bergverksprodukter	5 978	6 209	1 421	1 611	1 519	1 442	1 637	1 577	1 405
Industriprodukter	404 029	444 419	109 532	107 995	109 131	109 474	117 819	112 094	113 923
Nærings- og nytelsesmidler	28 144	31 931	7 807	6 487	7 602	8 721	9 121	7 604	8 236
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	24 771	26 946	6 038	6 986	5 378	8 383	6 199	6 949	5 112
Trevarer	9 413	10 104	2 487	2 271	2 642	2 446	2 745	2 561	2 878
Treforedlingsprodukter	7 662	8 085	2 104	2 061	1 954	1 972	2 098	2 084	1 949
Grafiske produkter	68	60	21	15	15	14	16	15	13
Raffinerte oljeprodukter	23 588	28 861	6 267	7 444	7 547	6 682	7 188	7 826	7 845
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	66 158	69 479	17 254	16 704	17 988	17 145	17 642	17 350	17 888
Metaller	59 986	69 846	15 323	19 575	18 150	15 836	16 285	16 828	17 385
Verkstedprodukter	136 368	147 360	38 438	34 257	35 530	36 122	41 451	37 820	39 342
Andre industriprodukter	21 922	22 628	6 533	5 465	5 201	5 313	6 649	5 938	5 461
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	25 949	29 119	7 260	6 730	7 124	6 840	8 425	7 119	7 814
Elektrisk kraft	6 176	5 081	1 704	3 461	1 140	152	328	268	149
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	405 167	441 244	109 905	109 716	107 968	107 150	116 410	110 053	111 318
Tjenester	254 774	248 782	62 965	54 244	60 540	67 957	66 041	60 160	66 483
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	240	0	60	0	0	0	0	0	-
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	29 396	28 295	7 694	5 990	5 947	7 357	9 001	7 343	7 280
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	24 771	20 715	6 719	4 869	5 582	5 234	5 030	4 793	5 454
Reisetrafikk	82 643	91 230	17 872	19 684	24 108	28 065	19 373	22 317	26 188
Andre tjenester	117 724	108 542	30 620	23 701	24 903	27 301	32 637	25 707	27 561
Samferdsel	14 000	10 036	3 632	2 097	2 665	2 607	2 667	2 038	2 948
Finans- og forretningstjenester	53 089	51 566	13 649	11 253	12 092	12 707	15 514	12 249	13 617
Tjenester ellers	50 635	46 940	13 339	10 351	10 146	11 987	14 456	11 420	10 996

Tabell 26. Import. Faste 2009-priser. Millioner kroner

	2010	2011	10:4	11:1	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2
I alt	725 811	751 293	185 095	186 505	180 958	189 152	194 678	182 053	191 165
Varer	473 124	502 122	123 805	131 845	120 487	120 821	128 970	121 831	125 056
Råolje og naturgass	11 227	10 800	2 447	3 417	2 200	2 575	2 608	2 431	3 218
Skip, plattformer og fly	30 720	37 229	6 852	16 869	6 581	6 821	6 958	6 663	6 480
Tradisjonelle varer	431 178	454 093	114 506	111 558	111 706	111 425	119 404	112 736	115 358
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	12 588	13 752	3 476	3 852	3 584	2 708	3 608	3 772	3 605
Bergverksprodukter	6 702	6 820	1 493	1 678	1 730	1 574	1 838	1 707	1 548
Industriprodukter	407 251	429 964	108 496	103 919	105 530	106 956	113 560	106 961	109 989
Nærings- og nytelsesmidler	28 219	30 761	7 565	6 286	7 338	8 366	8 771	7 274	7 863
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	25 908	27 051	6 098	7 241	5 726	8 244	5 840	6 668	5 103
Trevarer	9 421	9 974	2 419	2 247	2 677	2 430	2 620	2 548	2 868
Treforedlingsprodukter	7 787	7 849	2 061	1 998	1 904	1 938	2 009	2 024	1 908
Grafiske produkter	82	68	24	19	17	14	17	17	15
Raffinerte oljeprodukter	18 949	18 139	4 829	4 947	4 686	4 181	4 325	4 432	4 668
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	69 710	70 688	17 838	17 186	18 440	17 579	17 483	17 438	17 702
Metaller	56 082	61 326	13 875	16 304	15 884	14 124	15 014	15 572	16 732
Verkstedprodukter	142 520	152 743	39 975	35 557	36 664	37 835	42 687	38 206	40 106
Andre industriprodukter	22 873	23 185	6 620	5 614	5 286	5 584	6 701	6 007	5 523
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	25 700	28 180	7 192	6 520	6 908	6 659	8 093	6 775	7 502
Elektrisk kraft	4 637	3 557	1 041	2 110	862	188	398	296	216
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	412 229	435 955	109 677	106 612	107 020	107 244	115 079	108 304	110 689
Tjenester	252 686	249 171	61 290	54 660	60 471	68 331	65 708	60 222	66 109
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	240	0	65	0	0	0	0	0	-
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	30 595	29 973	8 061	6 471	6 381	7 813	9 307	7 701	7 668
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	21 303	22 844	5 490	5 536	6 098	5 572	5 638	5 762	6 208
Reisetrafikk	85 104	92 658	17 936	19 934	24 370	28 710	19 644	22 664	26 484
Andre tjenester	115 444	103 695	29 738	22 719	23 622	26 236	31 119	24 096	25 749
Samferdsel	14 134	10 219	3 695	2 245	2 454	2 670	2 850	2 130	2 913
Finans- og forretningstjenester	51 738	48 630	13 197	10 635	11 466	12 017	14 512	11 140	12 372
Tjenester ellers	49 573	44 847	12 846	9 839	9 702	11 549	13 757	10 827	10 464

Tabell 27. Import. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2010	2011	10:4	11:1	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2
I alt	9,9	3,5	7,9	11,6	-2,4	0,5	5,2	-2,4	5,6
Varer	6,5	6,1	4,9	18,9	-0,2	2,6	4,2	-7,6	3,8
Råolje og naturgass	-17,7	-3,8	-33,6	66,2	-31,6	-26,5	6,6	-28,8	46,3
Skip, plattformer og fly	-2,9	21,2	-38,3	126,4	-23,5	-12,7	1,5	-60,5	-1,5
Tradisjonelle varer	8,1	5,3	10,9	10,1	2,6	4,7	4,3	1,1	3,3
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	5,2	9,2	1,1	16,1	10,0	6,9	3,8	-2,1	0,6
Bergverksprodukter	50,7	1,8	28,1	-11,5	3,9	-4,4	23,1	1,7	-10,5
Industriprodukter	7,0	5,6	10,4	9,3	3,3	5,4	4,7	2,9	4,2
Nærings- og nytelsesmidler	1,9	9,0	6,1	2,2	8,4	8,1	15,9	15,7	7,2
Tekstiler, beklædningsvarer og skotøy	11,2	4,4	23,5	9,8	5,7	5,7	-4,2	-7,9	-10,9
Trevarer	13,3	5,9	9,8	4,7	7,0	3,2	8,3	13,4	7,1
Treforedlingsprodukter	0,1	0,8	1,2	2,7	1,8	1,4	-2,5	1,3	0,2
Grafiske produkter	18,8	-17,6	97,1	7,2	-6,2	-34,2	-29,7	-12,5	-13,3
Raffinerte oljeprodukter	-3,9	-4,3	14,8	20,1	-8,0	-14,8	-10,4	-10,4	-0,4
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	14,5	1,4	10,2	4,2	3,3	0,3	-2,0	1,5	-4,0
Metaller	6,6	9,4	4,6	20,7	0,2	10,0	8,2	-4,5	5,3
Verkstedprodukter	1,9	7,2	11,8	8,4	5,1	8,5	6,8	7,5	9,4
Andre industriprodukter	8,3	1,4	10,3	2,9	0,3	1,0	1,2	7,0	4,5
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	34,0	9,6	10,6	11,5	3,3	11,4	12,5	3,9	8,6
Elektrisk kraft	159,8	-23,3	149,0	100,0	-50,7	-76,3	-61,8	-86,0	-75,0
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	8,8	5,8	10,7	9,7	3,1	5,6	4,9	1,6	3,4
Tjenester	16,8	-1,4	14,7	-2,8	-6,6	-3,0	7,2	10,2	9,3
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	-73,3	..	-71,0	..	..	..	..	..	..
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	18,9	-2,0	-6,7	1,1	-17,7	-6,7	15,5	19,0	20,2
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	7,6	7,2	7,3	16,1	7,9	3,2	2,7	4,1	1,8
Reisetrafikk	12,3	8,9	9,0	6,5	11,9	7,7	9,5	13,7	8,7
Andre tjenester	22,6	-10,2	29,2	-13,5	-19,9	-12,4	4,6	6,1	9,0
Samferdsel	-3,3	-27,7	4,2	-29,2	-31,8	-27,3	-22,9	-5,1	18,7
Finans- og forretningstjenester	32,8	-6,0	36,8	-8,7	-15,3	-10,0	10,0	4,7	7,9
Tjenester ellers	22,0	-9,5	30,7	-14,1	-21,3	-10,8	7,1	10,0	7,9

Tabell 28. Import. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2010	2011	10:4	11:1	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2
I alt	-0,0	2,5	4,4	5,1	2,2	1,9	0,9	-0,5	0,5
Varer	-0,5	4,3	3,3	8,1	2,9	3,7	2,5	-0,7	0,6
Råolje og naturgass	12,4	21,4	17,5	33,8	18,3	23,2	14,0	10,4	12,3
Skip, plattformer og fly	-4,2	1,3	-7,8	4,6	-7,9	-1,8	6,2	-14,0	0,9
Tradisjonelle varer	-0,6	4,1	3,8	7,9	3,3	3,7	2,0	-0,4	-0,1
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	-0,1	4,8	9,8	7,5	3,1	3,8	4,5	-1,7	-1,6
Bergverksprodukter	-10,8	2,1	10,5	22,9	-6,2	-0,5	-6,4	-3,7	3,4
Industriprodukter	-0,8	4,2	3,0	7,1	3,4	3,9	2,8	0,8	0,2
Nærings- og nytelsesmidler	-0,3	4,1	6,1	7,0	5,1	4,3	0,8	1,3	1,1
Tekstiler, beklædningsvarer og skotøy	-4,4	4,2	1,5	2,5	5,7	2,9	7,2	8,0	6,7
Trevarer	-0,1	1,4	4,1	2,1	-0,2	1,7	1,9	-0,6	1,7
Treforedlingsprodukter	-1,6	4,7	3,1	7,9	5,6	3,3	2,3	-0,2	-0,5
Grafiske produkter	-17,1	7,1	-11,2	-12,5	6,6	33,0	8,3	14,3	-
Raffinerte oljeprodukter	24,5	27,8	18,6	29,3	26,3	30,1	28,1	17,3	4,3
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	-5,1	3,6	0,9	3,9	3,9	2,3	4,3	2,4	3,6
Metaller	7,0	6,5	13,1	19,5	2,7	7,1	-1,8	-10,0	-9,1
Verkstedprodukter	-4,3	0,8	-0,8	1,1	0,2	1,1	1,0	2,7	1,2
Andre industriprodukter	-4,2	1,8	-2,7	2,2	3,3	1,7	0,6	1,5	0,5
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	1,0	2,3	0,2	2,6	2,0	1,5	3,1	1,8	1,0
Elektrisk kraft	33,2	7,2	63,3	8,0	18,0	-29,4	-49,6	-44,8	-47,8
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	-1,7	3,0	3,1	6,6	2,1	2,6	0,9	-1,3	-0,3
Tjenester	0,8	-1,0	6,7	-1,4	0,8	-1,2	-2,2	0,7	0,5
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	0,2	..	-0,4	..	..	..	..	..	..
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	-3,9	-1,7	2,0	-1,2	-4,2	-3,4	1,3	3,0	1,9
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	16,3	-22,0	46,4	-29,7	-10,2	-19,9	-27,1	-5,4	-4,0
Reisetrafikk	-2,9	1,4	2,7	3,1	3,2	0,4	-1,0	-0,3	-0,0
Andre tjenester	2,0	2,6	3,3	3,0	3,3	2,4	1,9	2,3	1,5
Samferdsel	-0,9	-0,8	1,3	-5,0	7,4	-0,9	-4,8	2,4	-6,8
Finans- og forretningstjenester	2,6	3,3	3,7	3,4	3,3	3,1	3,4	3,9	4,4
Tjenester ellers	2,1	2,5	3,3	4,2	2,3	2,4	1,2	0,3	0,5

Tabell 29. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. 1000

	2010	2011	10:4	11:1	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2
I alt	2 599,8	2 636,0	2 615,4	2 607,5	2 617,2	2 656,1	2 662,6	2 666,9	2 682,6
Jordbruk og skogbruk	56,0	54,7	54,9	50,4	54,6	58,8	54,8	48,5	51,8
Fiske, fangst og akvakultur	14,9	15,1	15,3	14,6	14,9	16,0	14,7	15,8	15,4
Bergverksdrift	4,8	5,2	4,9	4,9	5,1	5,4	5,3	5,3	5,4
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	51,2	54,0	53,2	52,7	53,2	54,0	56,1	55,7	56,7
Utvinning av råolje og naturgass	25,0	26,5	25,6	25,9	26,1	26,4	27,4	27,4	27,8
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	26,2	27,5	27,6	26,8	27,1	27,6	28,6	28,4	28,9
Industri	246,2	245,4	245,6	242,1	243,1	247,9	248,3	245,0	244,6
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	51,5	50,6	51,6	50,3	49,6	50,7	51,9	51,3	50,6
Tekstil-, bekleddings- og lærvareindustri	4,8	4,7	4,7	4,7	4,7	4,7	4,7	4,6	4,6
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	14,0	13,9	14,0	13,8	13,9	13,9	14,1	13,9	14,0
Produksjon av papir og papirvarer	5,5	5,2	5,4	5,3	5,2	5,3	5,0	4,8	3,7
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	7,1	6,7	6,9	6,8	6,7	6,7	6,6	6,5	6,4
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	14,1	14,3	14,2	14,3	14,3	14,4	14,3	13,5	13,9
Produksjon av kjemiske råvarer	6,0	6,3	6,1	6,3	6,3	6,4	6,2	5,5	5,9
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	15,7	15,5	15,6	14,9	15,5	15,9	15,7	14,8	15,4
Produksjon av metaller	11,8	11,6	11,8	11,5	11,5	11,9	11,4	11,8	11,6
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	63,6	65,1	63,8	64,0	64,5	65,7	66,0	65,9	65,7
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	30,0	30,0	30,0	29,0	29,4	30,7	30,9	30,6	30,9
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	10,5	10,0	10,4	10,2	10,0	9,9	9,8	9,6	9,5
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	17,5	17,8	17,3	17,5	17,7	18,1	17,8	17,6	18,3
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	12,7	13,1	12,9	12,9	12,9	13,3	13,2	13,1	13,1
Vannforsyning, avløp og renovasjon	14,2	14,1	14,2	14,1	14,4	13,9	13,8	14,2	14,5
Bygge- og anleggsvirksomhet	190,4	196,1	193,8	189,4	193,2	199,2	202,3	198,9	202,7
Varehandel og reparasjon av motorvogner	367,1	369,6	370,5	370,5	364,0	371,4	372,5	378,1	375,4
Rørtransport	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Utenriks sjøfart	45,6	44,0	46,3	43,7	43,8	45,2	43,1	44,7	45,2
Transport ellers	109,0	110,7	109,8	109,8	110,5	111,7	110,9	112,7	112,6
Post og distribusjonsvirksomhet	21,0	19,8	20,7	20,1	19,3	20,0	19,9	20,3	19,9
Overnattings- og serveringsvirksomhet	78,9	79,4	78,9	77,4	79,4	80,9	80,0	80,7	82,6
Informasjon og kommunikasjon	85,9	87,5	86,9	87,1	87,7	86,2	88,9	89,2	89,9
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	53,6	53,7	54,1	54,1	53,0	53,6	54,2	53,3	54,0
Omsetning og drift av fast eiendom	25,0	25,5	25,3	25,1	25,5	25,6	25,7	25,6	26,0
Boligtjenester	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	118,4	121,3	119,5	119,9	120,5	121,8	123,2	126,4	127,2
Forretningsmessig tjenesteyting	107,5	111,2	108,6	109,6	109,5	111,7	113,8	116,0	116,3
Offentlig administrasjon og forsvar	183,4	184,5	178,9	183,2	182,3	184,9	187,5	187,1	184,5
Undervisning	196,6	199,0	198,4	196,8	198,0	199,7	201,4	199,6	197,7
Helse- og sosialtjenester	529,7	542,6	534,8	540,5	542,5	543,2	544,4	547,8	556,2
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	87,4	89,1	87,7	88,0	89,2	91,1	88,1	88,6	90,4
Fastlands-Norge	2 502,7	2 537,7	2 515,5	2 510,7	2 519,8	2 556,4	2 563,0	2 566,1	2 580,3

Offentlig forvaltning	779,3	795,0	782,3	789,7	790,9	796,1	803,3	805,1	802,7
Statsforvaltningen	281,6	285,0	278,3	282,8	283,6	286,2	287,4	287,9	287,3
Sivil forvaltning	251,7	254,7	248,3	252,5	253,4	256,2	256,8	257,2	256,8
Forsvar	30,0	30,3	30,0	30,3	30,1	30,0	30,6	30,6	30,5
Kommuneforvaltningen	497,7	510,0	504,0	506,9	507,3	509,9	516,0	517,3	515,4

**Tabell 30. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige.
Prosentvis endring fra samme periode året før**

	2010	2011	10:4	11:1	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2
I alt	-0,1	1,4	-0,0	0,7	1,2	1,8	1,8	2,3	2,5
Jordbruk og skogbruk	0,6	-2,4	-1,5	-5,5	-2,2	-1,8	-0,2	-3,9	-5,1
Fiske, fangst og akvakultur	5,7	1,4	4,6	1,3	3,0	5,4	-4,1	8,1	3,3
Bergverksdrift	0,2	7,5	-0,3	4,2	7,8	8,5	9,3	8,0	6,7
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	5,0	5,6	7,2	5,6	5,8	5,7	5,4	5,7	6,6
Utvinning av råolje og naturgass	6,5	6,0	7,6	6,6	5,5	4,9	7,3	5,7	6,6
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	3,5	5,2	6,8	4,6	6,0	6,6	3,6	5,8	6,6
Industri	-3,7	-0,3	-2,8	-2,2	-0,7	0,5	1,1	1,2	0,6
Nærings-, drikkevare- og tobaksindustri	-1,8	-1,7	-2,1	-2,9	-3,0	-1,6	0,6	2,0	2,1
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	-6,3	-2,0	-5,2	-4,9	-0,9	-0,9	-1,1	-1,7	-2,8
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	-1,5	-0,2	0,3	-0,6	0,1	-1,1	0,8	1,0	0,9
Produksjon av papir og papirvarer	-5,5	-5,2	-6,5	-4,8	-5,6	-3,9	-6,5	-9,1	-28,4
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	-6,1	-5,0	-7,1	-5,6	-5,7	-5,4	-3,4	-4,2	-5,3
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	0,2	1,8	3,7	2,7	2,6	1,0	0,9	-5,4	-3,0
Produksjon av kjemiske råvarer	1,9	4,5	8,6	7,3	6,5	3,2	1,4	-12,8	-6,9
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	-3,7	-1,3	-3,0	-2,3	-1,9	-1,3	0,4	-1,0	-0,8
Produksjon av metaller	-3,7	-2,3	0,4	-0,8	-3,1	-2,1	-3,0	3,1	1,5
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	-4,1	2,2	-2,6	-0,5	2,1	3,6	3,5	3,1	1,9
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	-4,5	-0,2	-5,2	-5,9	-1,0	3,2	3,1	5,4	5,1
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	-8,0	-5,4	-5,6	-5,4	-5,0	-5,6	-5,4	-5,2	-5,3
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	-6,3	1,6	-5,4	-0,9	1,3	3,2	2,8	0,8	3,2
Elektrisitet-, gass- og varmtvannsforsyning	2,2	2,7	3,1	3,4	2,7	2,1	2,5	1,5	1,8
Vannforsyning, avløp og renovasjon	-0,1	-0,9	-2,4	0,3	2,0	-3,3	-2,4	0,3	0,8
Bygge- og anleggsvirksomhet	0,1	3,0	1,3	1,4	2,9	3,3	4,4	5,0	4,9
Varehandel og reparasjon av motorvogner	-2,4	0,7	-1,3	1,5	0,0	0,6	0,6	2,0	3,1
Rørtransport	2,2	4,0	2,5	4,6	4,0	8,4	-1,0	-2,0	-3,4
Utenriks sjøfart	-2,1	-3,6	-1,4	-2,1	-2,2	-3,0	-6,9	2,4	3,1
Transport ellers	0,1	1,5	0,6	1,2	1,9	2,0	1,1	2,7	2,0
Post og distribusjonsvirksomhet	-4,1	-5,4	-1,7	-3,2	-5,8	-8,4	-4,0	0,7	2,7
Overnattings- og serveringsvirksomhet	-1,3	0,7	-1,4	-0,9	1,3	1,0	1,4	4,3	4,0
Informasjon og kommunikasjon	0,0	1,8	1,6	1,8	3,1	0,1	2,3	2,4	2,4
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	1,2	0,3	2,1	2,1	-0,8	-0,3	0,3	-1,6	1,9
Omsetning og drift av fast eiendom	6,2	2,0	4,5	1,2	3,3	1,9	1,6	2,0	1,8
Boligtjenester	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	1,1	2,5	1,2	1,7	2,3	2,7	3,1	5,4	5,6
Forretningsmessig tjenesteyting	-7,4	3,5	-5,5	2,0	4,3	2,8	4,7	5,8	6,2
Offentlig administrasjon og forsvar	0,7	0,6	-3,3	-3,7	-2,1	3,6	4,8	2,1	1,2
Undervisning	2,3	1,2	0,6	-0,0	1,0	2,4	1,5	1,4	-0,2
Helse- og sosialtjenester	2,8	2,5	2,7	2,5	2,7	2,8	1,8	1,4	2,5
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	0,6	1,9	-0,8	2,1	2,7	2,5	0,4	0,6	1,3
Fastlands-Norge	-0,1	1,4	-0,1	0,6	1,2	1,8	1,9	2,2	2,4

Offentlig forvaltning	2,0	2,0	1,1	0,8	1,4	3,2	2,7	2,0	1,5
Statsforvaltningen	2,1	1,2	1,6	0,0	0,4	1,1	3,3	1,8	1,3
Sivil forvaltning	2,4	1,2	2,0	0,2	0,5	0,8	3,4	1,9	1,3
Forsvar	-0,6	1,0	-1,8	-1,2	-0,2	3,5	2,1	1,0	1,4
Kommuneforvaltningen	2,0	2,5	0,8	1,2	1,9	4,5	2,4	2,1	1,6

Tabell 31. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Millioner

	2010	2011	10:4	11:1	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2
I alt	3 701,6	3 761,4	985,7	979,4	906,7	877,3	998,0	1 025,1	930,1
Jordbruk og skogbruk	101,0	98,6	25,0	23,1	24,6	26,0	24,9	22,8	23,4
Fiske, fangst og akvakultur	27,3	27,4	7,6	7,1	6,6	6,7	7,0	7,9	6,8
Bergverksdrift	7,8	8,4	2,0	2,1	2,0	2,1	2,2	2,3	2,2
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	84,4	88,9	23,2	22,8	21,3	20,7	24,1	24,6	22,5
Utvinning av råolje og naturgass	40,9	43,3	10,8	11,0	10,5	10,3	11,6	11,8	11,0
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	43,5	45,6	12,3	11,8	10,8	10,4	12,5	12,7	11,5
Industri	389,4	389,2	103,8	101,7	93,0	90,6	104,0	105,4	94,2
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	77,6	76,2	20,8	20,1	17,9	17,5	20,7	21,0	18,4
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	7,0	6,9	1,8	1,8	1,7	1,6	1,8	1,8	1,6
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	21,9	21,9	5,9	5,7	5,2	5,0	5,9	5,9	5,3
Produksjon av papir og papirvarer	8,6	8,2	2,3	2,2	2,0	1,9	2,1	2,1	1,4
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	11,0	10,5	2,8	2,8	2,5	2,4	2,7	2,7	2,4
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri	22,2	22,7	6,0	6,0	5,5	5,2	6,0	5,8	5,3
Produksjon av kjemiske råvarer	9,6	10,0	2,6	2,7	2,4	2,3	2,6	2,4	2,3
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	24,8	24,6	6,5	6,2	6,0	5,9	6,5	6,3	6,0
Produksjon av metaller	18,5	18,2	4,9	4,7	4,4	4,3	4,7	5,0	4,5
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	104,2	107,0	27,8	27,8	25,6	25,0	28,6	29,3	26,3
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	48,5	48,5	13,0	12,5	11,4	11,4	13,2	13,5	12,2
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	16,2	15,4	4,3	4,2	3,7	3,5	4,0	4,0	3,5
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	28,8	29,3	7,6	7,7	7,0	6,8	7,8	7,9	7,3
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	20,6	21,3	5,6	5,6	5,0	4,9	5,7	5,8	5,1
Vannforsyning, avløp og renovasjon	22,8	22,7	6,1	6,0	5,6	5,1	5,9	6,2	5,7
Bygge- og anleggsvirksomhet	309,3	321,0	84,5	81,9	76,0	74,9	88,3	88,5	80,3
Varehandel og reparasjon av motorvogner	482,0	490,4	127,0	128,1	117,4	116,1	128,8	134,7	120,5
Rørtransport	0,6	0,6	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Utenriks sjøfart	87,8	86,7	23,4	22,6	21,1	20,9	22,1	23,6	21,8
Transport ellers	168,2	171,4	44,7	44,4	41,6	40,3	45,0	46,7	42,7
Post og distribusjonsvirksomhet	27,7	26,3	7,3	7,0	6,2	6,1	7,0	7,3	6,4
Overnattings- og serveringsvirksomhet	97,8	98,1	25,1	24,6	24,2	24,0	25,3	26,3	25,3
Informasjon og kommunikasjon	138,8	141,4	37,7	37,5	34,1	31,9	38,0	39,1	35,0
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	83,4	83,7	22,6	22,4	19,9	19,1	22,3	22,5	20,3
Omsetning og drift av fast eiendom	36,2	37,0	9,8	9,7	8,9	8,5	9,9	10,1	9,1
Boligtjenester	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	189,0	193,8	51,1	51,0	46,2	44,5	52,1	54,7	48,9
Forretningsmessig tjenesteyting	152,5	159,4	41,4	41,7	37,8	36,7	43,3	45,1	40,4
Offentlig administrasjon og forsvar	270,8	273,1	71,2	72,2	65,2	62,7	73,0	74,7	65,5
Undervisning	251,7	255,0	69,0	69,4	62,4	53,0	70,1	71,0	62,1
Helse- og sosialtjenester	626,2	639,0	164,3	165,4	156,5	151,3	165,8	172,1	160,2
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	126,3	128,0	33,3	33,0	31,3	30,8	33,0	33,6	31,8
Fastlands-Norge	3 528,7	3 585,2	939,0	933,8	864,2	835,5	951,6	976,7	885,7

Offentlig forvaltning	973,9	991,2	258,8	261,4	240,9	225,3	263,6	272,1	243,3
Statsforvaltningen	410,9	416,1	108,3	109,4	100,4	96,7	109,7	113,8	101,5
Sivil forvaltning	363,0	367,9	95,7	96,6	88,7	85,5	97,1	100,7	89,8
Forsvar	47,9	48,3	12,6	12,7	11,7	11,2	12,6	13,0	11,7
Kommuneforvaltningen	563,0	575,1	150,5	152,0	140,5	128,6	153,9	158,3	141,8

Tabell 32. Lønnskostnader etter næring. Løpende priser. Millioner kroner

	2010	2011	10:4	11:1	11:2	11:3	11:4	12:1	12:2
I alt	1 155 377	1 226 875	293 758	302 608	302 212	309 957	312 098	323 057	322 390
Jordbruk og skogbruk	5 262	5 380	1 323	1 221	1 344	1 453	1 362	1 210	1 333
Fiske, fangst og akvakultur	3 236	3 624	850	848	898	948	931	868	916
Bergverksdrift	2 569	2 852	639	718	692	741	701	838	774
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	51 728	56 835	13 261	14 732	13 805	14 186	14 112	16 772	15 394
Utvinning av råolje og naturgass	25 944	28 761	6 550	7 471	6 986	7 174	7 129	8 496	7 789
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	25 784	28 074	6 711	7 261	6 819	7 012	6 982	8 276	7 606
Industri	126 195	131 033	31 828	32 426	32 041	33 256	33 310	34 437	33 795
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	22 901	23 094	5 980	5 693	5 486	5 864	6 050	6 140	5 862
Tekstil-, beklædnings- og lærvareindustri	1 595	1 657	391	398	415	420	424	416	436
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	5 640	5 764	1 442	1 407	1 439	1 432	1 486	1 450	1 485
Produksjon av papir og papirvarer	2 950	2 918	717	737	724	772	685	718	547
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	3 228	3 282	798	804	805	827	846	818	822
Oljeraffineri, kjemisk og farmasøytisk industri	9 409	10 001	2 373	2 526	2 534	2 516	2 425	2 509	2 554
Produksjon av kjemiske råvarer	4 040	4 387	1 032	1 103	1 143	1 103	1 037	1 004	1 092
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	7 831	7 999	1 943	1 948	1 937	2 120	1 994	1 998	1 995
Produksjon av metaller	6 528	6 550	1 674	1 755	1 597	1 603	1 595	1 920	1 673
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	35 925	38 269	9 096	9 340	9 505	9 586	9 838	10 303	10 252
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	16 549	17 323	4 043	4 171	4 111	4 622	4 419	4 554	4 579
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	4 230	4 191	1 034	1 124	1 029	1 025	1 013	1 045	988
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	9 409	9 984	2 336	2 521	2 459	2 468	2 536	2 566	2 600
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	8 347	9 133	2 153	2 244	2 269	2 311	2 309	2 358	2 394
Vannforsyning, avløp og renovasjon	6 867	7 190	1 756	1 804	1 826	1 773	1 787	1 896	1 923
Bygge- og anleggsvirksomhet	82 880	88 979	21 304	21 312	22 055	22 545	23 068	23 226	23 826
Varehandel og reparasjon av motorvogner	134 624	141 407	33 643	35 654	34 352	36 286	35 116	37 464	36 377
Rørtransport	254	275	65	67	67	73	67	68	67
Utenriks sjøfart	17 841	17 598	4 590	4 337	4 317	4 545	4 400	4 596	4 630
Transport ellers	50 946	53 883	12 982	13 209	13 238	13 700	13 735	14 071	14 119
Post og distribusjonsvirksomhet	7 817	7 729	1 952	1 934	1 853	1 969	1 973	2 030	1 989
Overnattings- og serveringsvirksomhet	22 209	22 848	5 668	5 489	5 736	5 713	5 910	5 921	6 166
Informasjon og kommunikasjon	57 722	61 927	14 666	15 511	15 405	15 358	15 654	16 653	16 479
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	42 320	45 303	10 753	11 528	11 117	11 309	11 348	11 682	11 783
Omsetning og drift av fast eiendom	11 997	12 995	3 114	3 138	3 225	3 380	3 252	3 488	3 481
Boligtjenester	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	69 184	74 099	17 939	17 971	18 021	18 575	19 532	20 168	20 169
Forretningsmessig tjenesteyting	40 021	43 682	10 193	10 883	10 704	10 974	11 121	11 708	11 675
Offentlig administrasjon og forsvar	96 039	100 946	23 891	24 646	25 106	25 366	25 828	25 940	26 303
Undervisning	94 063	97 737	23 954	23 996	24 216	24 604	24 921	24 942	25 008
Helse- og sosialtjenester	194 863	211 454	49 985	51 668	52 439	53 254	54 093	55 129	55 994
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	28 391	29 966	7 247	7 274	7 485	7 639	7 569	7 591	7 796
Fastlands-Norge	1 085 553	1 152 168	275 841	283 473	284 022	291 154	293 519	301 620	302 298

Offentlig forvaltning	347 214	370 417	88 322	90 560	91 913	93 128	94 815	95 886	96 710
Statsforvaltningen	151 856	161 745	38 435	39 441	40 079	40 659	41 566	41 773	42 284
Sivil forvaltning	137 275	146 340	34 717	35 667	36 243	36 793	37 638	37 810	38 257
Forsvar	14 581	15 405	3 718	3 774	3 836	3 866	3 928	3 963	4 027
Kommuneforvaltningen	195 358	208 672	49 887	51 119	51 834	52 469	53 249	54 113	54 426

Makroøkonomiske hovedstørrelser 2002-2015

Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010*	2011*	Prognoser			
											2012	2013	2014	2015
Realøkonomi														
Konsum i husholdninger mv.	3,1	3,2	5,4	4,4	5,0	5,4	1,8	0,0	3,7	2,4	3,6	4,7	4,6	4,5
Konsum i offentlig forvaltning	3,1	1,3	1,2	1,4	1,9	2,7	2,7	4,3	1,7	1,5	1,9	2,0	2,6	2,7
Bruttoinvestering i fast realkapital	-1,1	0,8	11,1	13,5	9,8	11,4	0,2	-7,5	-5,2	6,4	8,0	5,8	3,1	2,9
Utvinning og rørtransport	-5,4	15,9	10,4	19,2	4,0	6,1	5,2	3,4	-9,0	13,4	13,5	6,4	2,5	1,7
Fastlands-Norge	2,3	-2,9	10,6	12,2	10,5	13,3	-1,3	-13,2	-2,5	8,0	4,5	5,7	3,6	3,5
Næringer	4,0	-11,2	10,6	18,6	15,2	21,9	0,8	-23,1	-0,2	2,6	5,3	5,4	2,2	2,1
Bolig	-0,7	1,8	16,3	9,7	4,0	2,7	-9,0	-8,2	-2,2	22,0	6,9	7,4	3,9	3,7
Offentlig forvaltning	1,7	12,5	3,9	2,0	9,7	8,0	4,5	7,4	-7,5	3,0	-0,8	3,9	6,2	6,2
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	3,0	1,6	5,1	4,9	5,2	6,3	1,4	-1,6	2,0	3,2	3,3	4,2	3,9	3,8
Lagerendring ²	0,2	-0,8	1,6	-0,1	0,9	-0,1	-0,1	-2,1	1,9	0,3	-0,2	0,0	0,0	0,0
Eksport	-0,3	-0,1	1,0	0,5	-0,8	1,4	0,1	-4,2	1,8	-1,4	1,8	0,2	0,8	1,9
Råolje og naturgass	2,4	-0,8	-0,7	-5,0	-6,6	-2,5	-1,0	-2,0	-4,8	-6,2	2,2	-0,9	-1,4	-0,2
Tradisjonelle varer	0,8	3,6	3,5	5,3	6,2	9,2	3,2	-8,0	2,5	-0,4	1,1	1,9	2,7	3,4
Import	1,0	1,2	9,7	7,9	9,1	10,0	3,9	-12,5	9,9	3,5	2,6	5,7	4,4	4,1
Tradisjonelle varer	3,0	5,6	12,9	8,0	11,6	8,3	0,2	-11,8	8,1	5,3	2,0	6,7	5,0	4,8
Bruttonasjonalprodukt	1,5	1,0	4,0	2,6	2,5	2,7	0,0	-1,7	0,7	1,4	3,5	2,2	2,4	2,8
Fastlands-Norge	1,4	1,3	4,5	4,4	5,0	5,3	1,5	-1,6	1,9	2,4	3,6	3,1	3,2	3,4
Industri og bergverk	-0,7	2,9	5,1	3,9	2,6	3,5	3,7	-7,4	2,4	2,0	0,9	1,1	2,1	3,2
Arbeidsmarked														
Utførte timeverk i Fastlands-Norge	-0,9	-2,1	1,9	1,5	3,3	4,3	3,5	-2,0	0,8	1,6	2,3	1,3	1,8	1,9
Sysselsatte personer	0,4	-1,2	0,5	1,3	3,5	4,1	3,2	-0,4	-0,1	1,4	2,2	1,8	1,5	1,6
Arbeidstilbud ³	0,7	-0,1	0,3	0,8	1,9	2,5	3,4	0,0	0,5	1,0	2,2	1,9	1,5	1,5
Yrkesandel (nivå) ³	73,5	72,9	72,6	72,4	72,0	72,8	73,9	72,8	71,9	71,4	71,8	72,1	72,1	72,2
Arbeidsledighetsrate (nivå) ³	3,9	4,5	4,5	4,6	3,4	2,5	2,6	3,2	3,6	3,3	3,1	3,3	3,2	3,1
Priser og lønninger														
Årslønn	5,7	4,5	3,5	3,3	4,1	5,4	6,3	4,2	3,7	4,2	4,2	3,7	4,1	4,5
Konsumprisindeksen (KPI)	1,3	2,5	0,4	1,6	2,3	0,8	3,8	2,1	2,5	1,2	0,9	1,6	2,1	2,5
KPI-JAE ⁴	2,3	1,1	0,3	1,0	0,8	1,4	2,6	2,6	1,4	0,9	1,3	1,6	2,0	2,4
Eksportpris tradisjonelle varer	-9,2	-0,9	8,5	4,3	11,4	2,5	3,0	-6,2	5,3	6,2	-2,7	-1,0	2,4	3,6
Importpris tradisjonelle varer	-7,1	0,0	2,7	0,4	4,1	3,7	4,2	-1,8	-0,6	4,1	-0,3	-1,8	1,3	2,9
Boligpris ⁵	5,0	1,7	10,1	8,2	13,7	12,6	-1,1	1,9	8,3	8,0	7,0	7,2	7,7	8,0
Inntekter, renter og valuta														
Husholdningenes disponible realinntekt	8,9	4,6	3,3	7,8	-6,4	6,3	3,9	3,9	3,5	4,2	5,0	4,5	4,0	2,8
Husholdningenes sparerate (nivå)	8,4	9,0	7,0	9,8	-0,5	0,9	3,5	6,8	6,3	8,2	9,3	9,4	8,7	7,2
Pengemarkedsrente (nivå)	6,9	4,1	2,0	2,2	3,1	5,0	6,2	2,5	2,5	2,9	2,3	2,3	3,1	4,0
Utlånsrente, rammelån (nivå) ⁶	8,5	6,5	4,2	3,9	4,3	5,0	6,8	4,0	3,4	3,6	3,8	3,5	3,9	4,7
Realrente etter skatt (nivå)	4,8	2,2	2,5	1,3	0,7	2,9	1,1	0,7	0,1	1,3	1,9	0,9	0,7	0,9
Importveid kronekurs (44 land) ⁷	-8,5	1,3	3,0	-3,9	0,7	-1,8	0,0	3,3	-3,7	-2,4	-0,8	-1,2	0,1	1,9
NOK per euro (nivå)	7,5	8,0	8,4	8,0	8,1	8,0	8,2	8,7	8,0	7,8	7,5	7,3	7,3	7,4
Utenriksøkonomi														
Driftsbalansen, mrd. kroner	192,3	195,2	220,6	314,5	357,7	287,4	408,3	254,5	313,6	395,9	440,3	348,7	299,3	285,2
Driftsbalansen i prosent av BNP	13,2	12,3	12,6	16,1	16,4	12,5	16,0	9,7	12,4	14,6	15,1	11,7	9,7	8,8
Utlandet														
Eksportmarkedsindikator	2,3	2,7	7,7	7,0	9,6	5,6	1,2	-10,5	11,0	5,2	1,4	2,5	4,1	5,4
Konsumpris euro-området	2,2	2,1	2,1	2,2	2,2	2,2	3,3	0,3	1,7	2,7	2,1	1,2	1,7	1,9
Pengemarkedsrente, euro (nivå)	3,3	2,3	2,1	2,2	3,1	4,3	4,6	1,2	0,8	1,4	0,7	0,6	1,1	2,2
Råoljepris i kroner (nivå) ⁸	198	201	255	356	423	422	536	388	484	621	651	563	557	574

¹ Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.

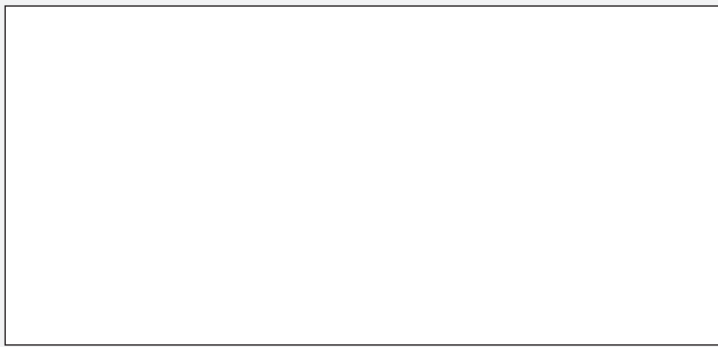
² Endring i lagerendring i prosent av BNP. ³ Ifølge AKU. Det skjedde en større omlegging av AKU fra januar 2006. Blant annet ble aldersgrensen senket fra 16 til 15 år.

⁴ KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer. ⁵ Brudd i serien i 2004. ⁶ Gjennomsnitt for året. Utlånsrente, banker t.o.m. 2006, rammelån med pant i bolig fra 2007.

⁷ Positivt fortegn innebærer depresiering. ⁸ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Informasjon t.o.m. 4.september er benyttet.

Returadresse:
Statistisk sentralbyrå
NO-2225 Kongsvinger

Statistisk sentralbyrå

Oslo:
Postboks 8131 Dep
NO-0033 Oslo
Telefon: 21 09 00 00
Telefaks: 21 09 49 73

Kongsvinger:
NO-2225 Kongsvinger
Telefon: 62 88 50 00
Telefaks: 62 88 50 30

E-post: ssb@ssb.no
Internett: www.ssb.no

ISBN 978-82-537-8463-2 (trykt)
ISBN 978-82-537-8464-9 (elektronisk)
ISSN 0800-4110 (trykt)
ISSN 1504-5625 (elektronisk)

Pris (inkl. mva):
Institusjonsabonnement: kr 1 000,- per år
Privatabonnement: kr 540,- per år
Enkeltnummer: kr 170,-

ISBN 978-82-537-4863-2

